

دینازا ژیان
ل بهر سییه را قورئانی

رېبازا ژيانې ل بهر سيبه را قورئانې

به رگې ئېكې
ته فسيرا جزيين ئېكې و دووې

ته حسين ئيبراھيم دؤسكى

چاپا ئېكې ۱۴۳۰ ك ۲۰۰۹ ز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرَّكَتَبُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى
النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾﴾

پیشگوئن

حمدد وسوپاسی ههمی بۆ وی خودایی بن یی کیتابا خو یا پیروژ بۆ مروشان هنارتی دهلیل ورتیشاندەر، دا بهرئ وان پچ ژ کەند وکۆرتن تارستانا جاهلییەتی بدەتە پۆناهییا ئیمانی وراستەپرتیا ئیسلامی، ودا ئەو بۆ وان د ژینا وان دا ببتە پرتبەر. وەلات و سەلام ل وی پیغەمبەرئ گران بها بن یی ئەف قورئانە بۆ هاتیە خواری، ووی ئەو ب تمامی گەهانیدیە ئوممەتا خو، وبۆ وان ئاشکەرا کری وبەرئ وان دای، و ل بنەمال وههئال ودویکەفتیی وی، یین خودی ئەو بۆ ههئالیی وپشتەقانی پیغەمبەرئ خو هلبژارتین، ئەوین دین ب دورستی بۆ مە قەگوهاستی، وجیهاد د پتکا خودی دا کری، وئالایئ دەولەتا قورئانی بلند پراکری، و ل هەر کەسەکی ل سەر پتبازا وان بچت، و ب قەنجی دویکەفتا وان بکەت، هندی دنیا هەبت.

خواندەقانیئ هیژا: قورئان ئەو کیتابا عەسمانیە یا خەلکی عەردی پت هاتیە ئاخافتن، ئەو کیتابا (دەعوئ)یە یا بۆ ئیسلامی گازی دکەت، لەو هەر کەسەکی بقیئت ب دورستی د ئیسلامی بگەهت پیتقیە بەری هەر تشتەکی ل قورئانی بزقپت.. چونکی ل بەر سیبەرا قورئانی دیتنا ئیسلامی یا پتکەاتی و(شامل) بۆ ژینانی بەرچاڤ دبت، لەو (پتبازا ژینانی) وەک ئیسلام بۆ مروقی دەسنیشان دکەت (ل بەر سیبەرا قورئانی) بۆ مە ب دورستی و تمامی ئاشکەرا دبت.

وهەر کەسەکی قورئانی ب هویری بخوینت، و ب کویری هزرا خو تیدا بکەت، دی زانت کو ئەو ژیدەرئ راست ورسەن یی پتبازا و(مەنەجین) هەقجودایین ژینی ژئ دینیە وەرگرتن، وههمی پتکەه وی بەرنامەیی پتک دینن یی ئیسلامی ل بەر مروقی ل هەمی دەم وههمی

جهان- دانای، ورژنی خواستی وفهرمان لی کری کوئو ژینا خو ل سهر ب رېښه بېته، وهندی دويراتی د ناڅېره مروځی وځی قورئانی دا هېت، دويراتیا تېگههشتن ومفا ژنی وهرگرتن وکارپیکرنی، ئهو دئی یی دوير بت ژ وی رېځکی یا بهری وی ددهته خودی ووی دگههینته رازیبوونا وی.. وهندی ئهو ژ خودی ورازیبوونا وی یی دوير بت ئهو ههست ب تاما خوښیا ژيانا خو ناکهت، کانئ چاوا ئهو ب نهگهرا ههبوونا خو د ځی دنیایی دا ودویمایا خو پشتی دهرکهفتنا وی ژ ځی دنیایی یی زانا نابت، مهعنا: چهند دويراتیا وی ژ قورئانی یا درېتر بت، دیتنا وی بو ژيانی دئی یا کورتتر بت، چونکی ئهو دئی لایئ (ماددی) ب تنی بینت، ولایئ (رووحی) دئی ب پشت گوډ څه لی دت، وئڅه ئهو گرفتاریا مهزنه یا مروځی ئهڅرو کهفتی، ل ژیر سیبهره شارستانیا (ماددی) یا ههڅچاخ مروځی خو ژ (خودی) دويرکر ب هیچهتا هندی کوئو ژ (تشتین رووحی)یه، ئینا ئهو ب دورستی د خو نهگههشت، وی خو وهکی وی کهسی لی کر یی خودی دو پی داینی، دا دورست پی ب رېښه بچت، بهلی ئهو رادبت پیهکی خو بهطال دکهت و ب (ئیشقلکی) ددهته ری!!

څیجا ههتا ئهم ب دورستی د خو بگههین، و ب دورستی کاروانی ژینا خو د ځی دنیایی دا بدهینه ری، دڅیت ل سهری ئهم دلئ خو بو ځی قورئانی څهکهین.. وی باش بخوینین، وباش خو تی بگههینین، وباش کاری پی بکهین، وی بو ژيانا خو بکهینه (بهرنامهکی واقعی) نه کو هندهک ئاواژن خوښ ودلڅهکه، یان هندهک (تهراتیلین) هسک وزوها بهس عیبادهتی پی بکهین، یان بو تبهړک بکهینه نقشتی و ب شاخین چیلان څهکهین!

قورئان ئهو کیتابا (ددهوی)یه یا هاتی دا بو مروځان بېته رېنیشاندهر وهیدایهت، ودا بو وی بېته ئهو چک یی وی ژ ههمی رهنګین جاهلییهت وسهرداچوونئ دپارېزت، و ب ځی مهعنایی ئهو -بو مروځی- دېته قهنجی ونعمهتهکا مهزن خودی د گهل کری، بهلی کی بهایی ځی نعمهتی ب دورستی دزانت؟

- ئهو یی ب قورئانی و بو قورئانی دژیت، و ل بهر سیبهره وی کاروانی ژینا خو ددهته ری.

مرۆف دهمی (رپیازا ژیانئ ل بهر سیهرا قورئانی) دبۆرینت، ئەو ب سەر بلندی و سەرفەرازیەکا مەزن دحەسییت، چونکی ئەو هەست ب وی بهایی مەزن دکەت یی وی ل نک خودئ هەمی، و ما ژ هندی مەزنتەر هەیه خودئ ب هەمی مەزنی خۆ قە بیتە کەرەمی و د ناڤهرا هەمی چیکریان دا ل قی مرۆفی بزقپت و د گەل وی باخفت، و مەنەجەکی کامل و پیکهاتی بۆ ژینا وی بدانت، و ژئ بخوازت ئەو ل سەر ب ریشه بخت؟

وکانی چەند مرۆف دهمی (رپیازا ژیانئ ل بهر سیهرا قورئانی) دبۆرینت ب چاڤەکی بلند بهرئ خۆ ددەتە مەزنی ئیسلامی، هند نزم بهرئ خۆ ددەتە وان پئ و رپیازین (جاهلی) ئەوین مرۆقان ب دەستی خۆ داناین و کرینە پینگوڤۆرک بۆ وی رپیازا راست یا خودئ ژ عەسمانی ئینایە خواری، بیرا وی ل مەتەلا وان نەزانین ئسرائیلی دئیتەقە ئەوین خودئ گەزۆ و گوشتی طەیران ژ عەسمانی ب سەر وان دا ئینایە خواری، ئەو رابووین داخوازا سیر و پشاز و بەقلی و نیسکان ژ پیغەمبەرئ خۆ کری!

مرۆف دهمی د گەل قورئانی دژیت هەست ب خۆشی و دلرحەتیەکا مەزن دکەت، چونکی ئەو پئ دحەسییت کو وی ئەو (کلیل) یا هەمی یا هەر ئالۆزیەکی ل بهر وی قەکەت، ئەو (کتیب) یا هەمی یا بەرسقەکا عەقلی و واقعی ل سەر هەر پسپارەکی ددەت یا عەقلی مرۆفی هەر ژ کەشن وەرە وەستانی و حیبەتی هیلای، و ما خۆشیەک ژ وئ مەزنتەر هەیه دهمی تو پئ دحەسییتی کو تە ئەو کلیلا هەمی یا چو دەرگەهین گرتی ل بهر تە نەهیلت؟

د گەل قورئانی مرۆفی خودان باوەر هەست ب مەزنتەین نەمەتی دکەت یا خەلکی دی ژئ هاتیه بئ بارکن، ئەو ژئ نەمەتا باوەری ئینانا ب هزرەکا هەقسەنگ و (موتەوازە) دەربارەمی هەمی لایین ژینئ، ئەو هەقسەنگیا مرۆف ب هزرا خۆ و دویر ژ هیدایەتا خودئ نەشیای ل چو دهمین ژینا خۆ ل سەر قی عەردی بگەهتی، هەقسەنگی د ناڤهرا (لەشی ورحی) دا، د ناڤهرا (تشتین بەرچاڤ و نەبەرچاڤ) دا، هەقسەنگی د لایئ رووحی و ئابۆری و ئەخلاقی و نەفسی دا، و د هەر لایەکی دی دا ژ لایین ژینئ، هنگی ئەو دزانت کانئ چەند هزرا مرۆفی یا کەچ بوویه دهمی ئەو لئ گەریای قی هەقسەنگی ژ ژینا خۆ بینتەدەر، و خۆ حیبەتی و پئ بەرزە بەهیلت..

مروث دهمی د گهل قورئانی دژیت نهو ب سهر ههمی وان (تهفاصیلان) هل دبت یین د وی (پبازا ژینی) دا ههین یا قورئانی بو مروثی دانای، چ ژ لایی (دینی) قه بت، یان ژ لایی (دنیایی) قه بت، وهنگی نهو دی شیت (موقعی) خو یی دورست دهسنیشان کهت، ودی زانت کانی نهو چهند یی نیتزیکه یان یی دوبره ژ وی (جهی) یی خودی دقیت وی لی بیینت.

وېشتی قی چهندی من دقیت -وهک بهحسکرن ژ قهنجی ونعمهتا خودی- بو خواندهقانان بیژم کو ئیک ژ وان گهلهک قهنجیین مهزن یین خودی د گهل من کرین نهو بوو ههر ژ دهمی زاروکیینی وی پشکهکا مهزن ژ قیانا قی قورئانی ب رزقی من کربوو، دهمی من بو جارا ئیک دهمت دایه (جزیکا) خو و ل نک (سهیدایا خو یا ئیک) -کو دهیکا من بوو خودی رهمی پی بیته وخیرا وی مهزن بکهت- دهست ب خواندنا قورئانی کری، راسته ژ بهر زمان من یی جودا ژ زمان قورئانی، من چو ژ مهعنا یا وی نهذانی، بهلی ههر ژ سهری خوشیهکا تاییهت من ژ خواندنا وی ددیت، وهف قیانا هه یا ل سهری بچویک رۆژ بو رۆژی د گهل من مهزن بوو، ب تاییهتی پشتی ب تهوفیقا خودی بهری من کهفتیه خواندنا (شهرعی) د ههر سی قوبناغیین خواندن دا، وزمان قورئانی ل بهر من هاتیه شریکرن هتا نهز ب تمامی فیروویمی، هنگی قیانا من بو قورئانی تامهکا دی یا تاییهت ودرگرت.. وتشتی نهف قیانه مهزتر لی کری نهو نیزیکی بوو یا ب حوکمی کارکرنا من د هندک دهزگههین راگههاندن دا -پشتی سهرهلدانا سالا ۱۹۹۱- کو نهز پتر ب قورئانی قه گریدایم، ژ بهر کو هژمارهکا بهرنامه یین دینی یین جودا جودا د چهند ئیزگه وتهلهفزیونان دا من بهرههف وپیشکیش کرن، و د قان بهرنامه یان دا گهلهک جارن هندهک خهلهکین درېژ و تاییهت بو تهفسیرا چهند سووره تهکی قورئانی هاتنه تهرخانکرن، وپشتی دهمهکی من دیت -ب رهنهگکی نه یی مهقصود- کومهکا بهرپه پرن تهفسیری ل بهر دهستی من بهرههف بوون، تشتی ل بهر من شریکری کو نهز قان بهرپه ران بگههینمه ئیک، و ل سهر تمام بکهم هتا تهفسیرهکا تمام ودرېژ ژ دورست بیت، بهلی ل دویماهیا سالیین نوتان دا نهف هزره هاته پاش ئیخستن پشتی نهز ب ودرگیړانا تهفسیرا ب سانا هی (التفسیر المیسر) رابویم، نهوا ژ کهرهما خودی هتا نوکه دو جارن هاتیه چاپکرن، وبویه جهی مفاوهرگرتنهکا باش.. و ل قان دویماهیان جارهکا دی هزرا نفیسین وبه لا کړنا تهفسیرهکا

دریژ، یا ئافکاری ل سهر پربازەکا روھن وئاشکەرا و دورست -ب ئانەھیا خودی- کو پربازا سەلەفین قی ئوممەتیە ژ صەحابی و دویکەفتییەن وان، یین کول سهر سفرا سوننەتی یا دەولەمەند هاتینە پەرورەکرەن، و پشتی چەند بەرھەقیەکتین رێک و پێک ئەف تەفسیرا نوکە ل بهر دەست هاتە دانان، و پشتی هاتن وچوونا هزری د ناڤهرا هژمارەکا ناڤان دا، من خواست ناڤی تەفسیرا خو بکەمە: (پربازا ژیان ل بهر سیهرا قورئانی)، چونکی مە د قی تەفسیرا خو دا (تەئکید) و (تەرکیز) ل سهر هندی کرە کو ئەف قورئانە ئەوا ئیسلام پی دئیتە نیاسین، خودی بو مروڤان هەنارتیه دا ئەو بو ژيانا وان بیتە (مەنەج) و پرباز، دا ئەو -ئەگەر دخودان باوەر بن- لی بزقن وژینا خو هەمی ل دویف ب رېڤه بیهن، ل قی زەمانی یی مە تیدا گوھ ل گەلەک دەنگین (شاذ) دبت، دخوازن مە وە تی بگەهینن کو قورئان ب تنی (کیتابەکا رووحی) یە یا هاتی دا پەییوەندی د ناڤهرا مروقی و خودی دا دورست بکەت، و ژ ویری و ڤه وئ چو پەییوەندی ب لایین جودا جودا یین ژیان قە نینە!

ئەفە وھیژای گوتتیە کو بو بەرھەفکرنا قی تەفسیری مە پالدا یە سهر هژمارەکا مەزن یا ژێدەرەن، چ د مەجالی حەدیسین پیغەمبەری دا بت -سلاف لی بن-، چ د مەجالی کتییین تەفسیری دا بت، و ژ تەفسیران ژێ ئەم ل تەفسیرین زانایین بەری و یین هەچاخ ژێ زقربنە، بو هندی دا تەفسیرا مە پەسەنی و هەچاخیی د گەل ئیک د ناڤ خو دا کۆم بکەت، و چونکی پشکەکا مەزن ژ قی تەفسیری د دەزگەهین راکەھاندنی دا هاتبوو پشکیشکر (ئیزگە و تەلەفزیوونی) و وەک شککرن ل سهر گوهداری یان بینەری، دبت گەلەک جارەن مە ئیشارەت ب بەرفرەھی نەدابتە ژێدەری، بەلی تشتی مە دقیت ل قیری بیرا خواندەقانی لی بینینە قە ئەو کو چو ژ قی تەفسیری نە ژ نک مەیه! بەلکی ئەو هەمی بەرھەمی خووەستاندن و هزرا زانایین بەری مەیه، و کاری مە ل قیری ب تنی ئەو مە هەندەک گوتن و بوچوونین وان هلبژارتینە و قەوژارتینە، و کورت کرینە، و کرینە کوردی، دا خواندەقانی کورد یی کو زمانی عەرەبی نەزانت بشیت ب ساناهی مفایی ژێ وەرگرت، و پتر د قورئانی بگەهت، بەلی د گەل هندی ژێ من دقیت ل قیری ئیشارەتی بدەمە هەندەک ژ وان ژێدەری مە مفایەکی مەزن ژێ وەرگرتی د بەرھەفکرنا قی تەفسیری دا، ژ وان ب تنی بو نمونە:

۱- نقیسینین (شیخ الإسلام ابن تیمیہ) ی د دەربارە ی تەفسیری دا.

۲- هەر وهسا نفيسينين ههردو شاگردهيين وي: (الإمام ابن القيم) وكتيبا وي (التفسير القيم) ئەوا هاتيه كۆمكرن ژ لايي (محمد أويس الندوي) قه، و (الحافظ ابن كثير) وتهفسيرا وي يا بهركهفتي وناقدار (تفسير القرآن العظيم).

و ژ تهفسيرين ههچاخ يين مه مفايهكي مهزن ژي ديتي:

۱- تهفسيرا سهيدا (محمد متولي الشعراوي).

۲- تهفسيرا سهيدا (سيد قطب) ي (في ظلال القرآن).

۲- تهفسيرا سهيدا (عبد الحميد محمود طهمازي) (من موضوعات سور القرآن الكريم).

۳- هەر وهسا تهفسيرا (التفسير الميسر) ئەوا ژ لايي ههمارهكا زانايان قه هاتيه دانان، ب چاقديريا د. عبد الله التركي، ئەو تهفسيرا بهري نوکه ژ لايي مه قه هاتيه وهرگيران بۆ زمانئ کوردي.

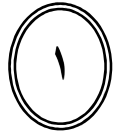
هيشيا مه ژ خودايي مهزن ئەوه ئەو قئ کارئ مه بۆ خو حسيب بکهت، ووي بکهته د تهرازا خيرين مه ويا دهيباب وسهيداين مه دا، ئەوين قيانا قورئاني نيشا مه داي، وکارکنا پيخه مهت ئيسلامئ ل بهر مه شرين کري..

يا رهبي! مه باوهري ب کيتابا ته ئينا، ومه شاهدهيي دايه کو ئەو (پيپازا ژيانئ)يه، رۆناھيا دين ودياينيه، ريبهرا راسته پيپا تهيه ل دنيايئ، وسه رکيشا خودان باوهرانه بۆ بههشتئ ل ئاخره تي.. يا رهبي! تو وئ بۆ مه بکه مه ههدهرچي ل وئ رۆژئ يا بيئ دهستورپا ته مه ههدهرا چو مه ههدهرچيان مفاي نه ده ته خودانئ، وخودئ رهحمئ ب ههه کسه کي بهت يئ ده مي چاڤ ب قئ تهفسيري دکهفت ومفايي ژئ وهردگرت، خودانئ وئ ژ دوعاين خو بي بار نه کهت.

ته حسين ئيبراهيم دۆسکي

دهۆک ۱۱ رهمه زانا سالا ۱۴۲۹ ک

۱۱ ئهیلوولا ۲۰۰۸ ز

تەفسىرا جزيا ئىككى
ژ ئايەتا (۱) ژ سوورەتا الفاتحة
حەتا ئايەتا (۱۴۱) ژ سوورەتا البقرة

تهفسیرا سوورہتا الفاتحة

(الفاتحة) یه‌عنی: ده‌سپیک، وئەف ناڤه ل سەر ڤی سوورەتی یی هاتیه دانان، چونکی ئەو ئیکه‌مین سوورەته قورئان پی ده‌ست پی دکەت، وئەو مه‌زنترین سوورەته ودئیته هژمارتن بناخه و‌ماک بو هه‌می سوورەتین قورئانی، له‌و دبیرتی: (أم الكتاب) ژی، وژبلی ڤان هه‌ردو ناڤان ڤی سوورەتی هژماره‌کا دی یا ناڤان هه‌نه، وه‌کی: (الصلاة، والحمد، والسبع المثاني، والشافیه، والكافیة، والرقیة...).

ل دۆر جه‌ وده‌می هاتنه‌خوارا ڤی سوورەتی زانا‌یتن ته‌فسیری هژماره‌کا بو‌چوونین ژیک جودا هه‌نه، به‌لی بارا پتر ژ وان ل وی باوه‌رینه کو ئەو ل مه‌که‌هی -به‌ری مشه‌ختبون‌ی- هاتبوو خوار، چونکی ژ تشتین ئاشکه‌رایه کو چو نڤیژ بیی خواندنا (فاتحی) د ئیسلامی دا نه‌هاتینه‌کرن، ونڤیژ به‌ری مشه‌ختبون‌ی هاتبوو فه‌رزکرن. وچونکی چو نڤیژ بیی خواندنا ڤی سوورەتی ددورست نابن، وه‌کی د حه‌دیه‌کی دا هاتی، پیغه‌مبه‌ر -سلاف لی بن- دبیرت: ﴿لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ﴾^(۱) یه‌عنی: چو نڤیژ بو‌وی که‌سی نابن یی فاتحی تیدا نه‌خوینت. یا فه‌ره ل سەر مرو‌ڤی موسلمان ئەو روژی کیم کیم هه‌ڤده جارن ڤی سوورەتی د نڤیژین خو‌یی فه‌رز دا بخوینت، وئەڤه ئیک ژ نیشانی گرنگیا ڤی سوورەتینه.

و د دهر حه‌قا قه‌در و‌بهایی ڤی سوورەتی دا هژماره‌کا حه‌دیسین دورست هاتینه، ژ وان بو‌نمونه: ئەبوو سه‌عیدئ کورئ موعه‌للای -خودئ ژئ رازی بت- دبیرت: پیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- گوته من: ﴿لَاَعْلَمَنَّكَ سُورَةً هِيَ اَعْظَمُ السُّورَةِ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ اَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ﴾

(۱) بوخاری و موسلم هه‌ردو ڤی حه‌دیسئ ژ (عواده‌یی کورئ صامتی) فه‌دگوه‌یزن.

بهری تو ژ مزگهفتی دهرکهفی، ئەز دئ سووردهتهکئ نیشا ته دەم ئەو مەزنترین سووردهتین قورئانییه، پاشی وی دهستی من گرت، ودهمی قیای دهرکهفت، من گوتی: ما ته نهگۆته من دئ سووردهتهکئ بو ته بیژم ئەو مەزنترین سووردهته د قورئانی دا؟ ئینا وی گوت: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ﴾^(۱) یهعنی: (الحمد لله رب العالمين) ئەوه ئەو سووردهت، وئەوه (السبع المثاني) و (القرآن العظيم) یا کو بو من هاتیه دان.

وپیغه مبهەر -سلاف لی بن- د فئی گوتنا خو دا ئیشارهتئ ددهته وئ ئایهتئ یا خودایئ مەزن تیدا دبیتژت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾^(۲) یهعنی: ب راستی مه ههفت ئایهتین کو د ههمی نفیژان دا دئینه دوباره کرن، وقورئانا مەزن دا ته. وئەو ب فئی گوتنا خو فئی ئایهتئ بو مه تهفسیر دکهت وئاشکهرا دکهت کو (ههفت ئایهتین دئینه دوباره کرن، وقورئانا مەزن) سووردهتا فاتحیه.

و ژ عهبدللاهی کوړئ عهباسی دئیهته شه گوهاستن، دبیتژت: جارهکئ جبریل ل نک پیغه مبهیری -سلاف لی بن- یئ روینشتی بوو، وی گوهد ل دهنکهکی بوو ل هنداف سهری هات، ئینا وی سهری خو بلندکر وگوت: ئەفه دهرگههک بوو ژ عهسمانی قهبوو، ئەفرۆ ژ نوی ئەو قهبوو، وچو جاران بهری نوکه قه نه بوویه، وملیاکه تهک ژئ هاته خواری، ئینا جبریلی گوت: ئەفه ملیاکه تهکه هاته عهردی چو جاران بهری نوکه ئەو نه هاتیه خواری، سلاف کر وگوت: مزگینی ل ته بت، دو رۆناهی بو ته هاتنه دان بو چو پیغه مبهیران بهری ته نه هاتینه دان: فاتحا کیتابج، ودویماهیین سووردهتا بهقهره، ههرفهکئ ژ وان تو ناخوینی ئەگهر ئەو بو ته نه ئیتیه دان^(۳).

و د هندهک هه دیسین دورست دا هاتیه کو خواندنا فئی سووردهتئ ب نساخی شه دبهته ئەگهرا ساخله میا وی، ئەبوو سه عیدئ خودری -خودئ ژئ رازی بت- دبیتژت: جارهکئ ئەم ل سهر وهغه رهکئ بووین، کچهکا جاریه ب نک مهفه هات وگوت: ماری یئ ب مەزنی فئی تاخی قه دای، وچو زه لامین مه دئاماده نینن، کهسهک د ناف ههوه دا ههیه بیت چارهیهکی

(۱) بوخاری فئی هه دیسی قه دگوهرت.

(۲) سووردهتا (الحجر) ئایهتا (۸۷).

(۳) موسلم ژئ قه دگوهرت.

لی بکهت؟ ئینا زهلامهک ژ مه رابوو چوو نک ویتفه خواند، ئەو ساخلم بوو، قیجا وی سیم- سهرین پهزی دانه مه، وشیر ژی دا مه، مه قه‌خوار، مه گوتی: ئەری ما تو پیتفه خواندنێ دزانی؟ وی گوت: نه.. هه‌ما من بهس سووره‌تا فاتحه پیتفه خواند، ئەبوو سه‌عید دبیتژ: مه گوت: ئەم دهست ناکه‌ینه تشته‌کی هه‌تا دبیتنه نک پیتغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- وپسیارا وی دکه‌ین، گا‌فا ئەم هاتینه مه‌دینێ و مه‌ سوچه‌تا هه‌قالی خو بو پیتغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- کری وی گوت: ﴿وما كان يُدْرِيه أنها رُقِيَّةٌ؟ أَفَسُمُوا، وَأَصْرُبُوا لِي بِسَهْمٍ﴾^(۱) یه‌عنی: ما وی چ دزانی ئەو یا پیتفه‌خواندنییه؟ وی په‌زی ل خو لیکفه‌ که‌ن، وپشکه‌کی بده‌نه من ژی.

وخیر و بهایێ سووره‌تا فاتحه وخواندنا وی ژ هه‌دیسا ئەبوو هوره‌یره‌ی ژی بو مه‌ ناشکه‌را دبت ئەوا تیدا هاتی، دبیتژ: من گو‌ه‌ل پیتغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- بوو، گوت: ﴿قال الله تعالى: فَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَضْمَيْنِ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، قال الله تعالى: حَمْدِي عَبْدِي، وَإِذَا قال: الرحمن الرحيم، قال الله تعالى: أَتَنَى عَلَيَّ عَبْدِي، وَإِذَا قال: مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ، قال مَجْدَنِي عَبْدِي، فَإِذَا قال: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ، قال: هذا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قال: اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ، قال: هذا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ﴾^(۲) یه‌عنی: خودی دبیتژ: من نفیژ^(۳) د نا‌قه‌را خو وعه‌بدی خو دا ل سهر دو پشکان یا لیکفه‌کری، ویا عه‌بدی من دخوازت بو وی هه‌یه، قیجا ئە‌گه‌ر عه‌بدی گوت: (الحمد لله رب العالمين) خودی دبیتژ: عه‌بدی من هه‌مدا من کر، و ئە‌گه‌ر گوت: (الرحمن الرحيم) خودی دبیتژ: عه‌بدی من مه‌دحین من کرن، و ئە‌گه‌ر گوت: (مالک يوم الدين) دبیتژ: عه‌بدی من ئەز مه‌زن کرم، و ئە‌گه‌ر گوت: (إياک نعبد وإياک نستعين) دبیتژ: ئە‌فه د نا‌قه‌را من وعه‌بدی من دایه، ویا عه‌بدی من دخوازت بو وی هه‌یه، و ئە‌گه‌ر گوت: (اهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم، غير المغضوب عليهم، ولا الضالين) دبیتژ: ئە‌فه بو عه‌بدی منه، ویا عه‌بدی من دخوازت بو وی هه‌یه.

(۱) بوخاری فنی هه‌دیسێ قه‌د‌گوه‌یتژ.

(۲) موسلم فنی هه‌دیسێ قه‌د‌گوه‌یتژ.

(۳) مه‌خسه‌د ب نفیژی ل قیژی -وه‌کی زانایین هه‌دیسێ دبیتژ- سووره‌تا فاتحه‌یه، چونکی نفیژ بێی وی چی نابت، یان چونکی ئەو گرن‌گه‌ترین پشکه د نفیژی دا.

وېشې قې چەندې دځيت نهم بزانيں كو سوورده تا (الفاتحه) وهكي كورترنه كييه بو وان ههمي بابه تين قورئان پي هاتي، و ب قې چەندې فاتحه دېته بناخه وماك بو قورئاني، وههر ژ بهر قې چەندې دېيژني: (أم الكتاب)، ونه گهر مروث باش هزرا خو د قې سوورده تي دا بكهت دي بينت نهو فان ههمي بابه تان د ناف خو دا دحه وينت:

۱- نهو خودي ب گرنگترين ناځين وي، يين كو ههمي ناف و سالوخته تين وي يين دي بو دزقن، ب مه دده ته نياسين، نهو ژي نهغه نه: (الله، الرب، الرحمن، الرحيم، الملك)، ونهو ب قې چەندې نيشاره تي دده ته (تولووهييه ت وربووبييه ت ورده حما خودي) كو خوداني ههمي چيكرين نهوه، يي كو پهرستن ب ههمي رهنگيں وي نهغه دځيت بو وي ب تني بيته كرن، ورده حما وي ههمي تشت نهگرتينه، لهو يي هيتري مه دح وسه نا وحه مد و سواسيان ههر نهوه.

۲- سوورده هه بونا روژا قيامه تي بنهجه دكهت، وكول وي روژي جزايي ههر كهسه كي ل دويش كرياتن وي دي بو نيته دان، وخوداني وي روژي يي حوكم د دهستي دا وحه كه كي ب عه دالهت دكهت ههر خودييه، چونكي نهوه (مالك يوم الدين).

۳- سوورده مه سه لا پيشكيشكرنا عباده تي بو خودي ب تني بنهجه دكهت، ونهغه نهو بناخه يي سه ركه يي گازيا ههمي پيغه مبه ران ل سه ر هاتيه ناڅاكرن، كو مروث بزانت خودي نيكه د (ذاتي) وي دا، پاشي ته وحيدا وي د عباده تي ژي دا بكهت، ووي ژ ههمي رهنگيں شركي پاك بكهت.

۴- ههر وه سا سوورده مه سه لا خواستنا هاريكاري ژ خودي ب تني ژي بو مه بنهجه دكهت، كو مروثي ژ دل باوهری هه بت كو ب تني خودييه دشيت د هه وارا مروثي بيت، وهاريكاري وي بكهت، وباشي بگه هينتي و خرابي ژي دوير بكهت، چونكي (قه در) ههمي د دهستي وي دايه، ونهغه ژي پشه كه ژ باوهريا ته وحيدتي يا گه لهك كهس وملله ت تيدا د سه ردا چووين.

۵- وسوورده تا فاتحي بيرامه ل بابه تي دويكه فتنا ريكا راست دئينته نه، ونهو نيكي ژ سالوخته تين قې ريكي ژي بو مه ده سنيشان دكهت، كو نهو ريكيه يا نهو مروث

ل سهر چووین یین خودی قهنجی د گهل کری ژ پیغه مبهه وچاک وخودیناسان، کو ریکا ئیسلامیه، نه کو ههر ریکهکا خهک ژ نک خو هزر بکهن نهو ریکا راسته، ولی بجن.

۶- و ژ پیتقیین چوونا ل سهر ریکا راست نهو مروژ خو ژ ههمی ریکین خوار بدهته پاش، باوهری پی نهئیت، و ل دویف نهجت، چ نهو ریک نهو بت یا خودان بزانت یا خواره و د گهل هندئ ژی لی بجت، وهکی ریکا وان یین غهزه ب لی هاتیه کرن، یان ژی نهو بت یا خودان هزر بکهت نهو ریکهکا راسته نهو ب خو یا خواره، وهکی ریکا وان یین ریههزه بووی. ژ بهر قی چهندی سوورهتی ژ مه خواست نهو داخواری ژ خودی بکهین کو نهو بهری مه بدهته ریکا راست ومه ژ ریکا وان یین غهزه ب لی هاتیه کرن ورپههزه بووی بدهته پاش.

ئهفه ب کورتی نهو بابهتن یین د سوورهتا فاتحی دا هاتین، و ب راستی سوورهت ب قی چندی وهکی دههگههکی مهزن لی دئیت بهری مروقی ددهته بابهتین قورئانی، یان نهو وهکی (عنوان) وناث ونیشانهکی بهرچاچ لی دئیت بو ئیسلامی کو د راستیا خو دا خو ب دهست قه بهردانه بو خودی وحوکمی وی.

وپشتی قی پیشهکیی نوکه -ب ئانههیا خودی- دئ دهست ب تهفسیرا سوورهتا فاتحی ب بهرفرههی کهن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

وبهري نهو دهست ب تهفسیرا سوورهتا فاتحی بکهین مه دئیت بیژین: ئیک ژ توره وئادایین خواندنا قورئانی نهو دهمی مروقی بئیت دهست ب خواندن بکهت ل سهری بیژت: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) وئهف تشته قورئانی ب خو بو مه دانایه و(تهشربع) کریه

وهڪي د نايه ته ڪي دا خودايي مهزن دييڙت: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾^(۱)، ومهنا ڦي په ڦي ٿو هه خوانده ڦاني قورئاني دييڙت: ٺهز هاوارين خو دگه هينمه خودي، وخو ب وي ب تني ديپاريزم ژ خرابيا وي شهيطاني يي دهرڪري ژ خيرتي همي، وکو ٺو نه خوشيه ڪي بگه هينته من يان من د سهردا بيهت. وچونڪي قورئانا پيروز ٺو کيتابه يا هاتي دا بو مروڦان بيهت هيدايت ورتيشاندهر، ودا ٺو بو وان دهردين د سنگان دا هين بيهت دهرمان، وچونڪي شهيتانه دبه ٺهگهرا هه بونا همي خرابي وسهراچونان، ونه هيلانا همي خير وقه نجيان، خودايي مهزن فهرمان ل خوانده ڦانين قورئاني ڪر کو ٺو خو ب خودي بپاريزن ژ ڦي شهيتاني يي کو له عنده لئ هاتينه ڪر و ژ رهما خودي هاتيه بي بارڪن، و ژ وي وهسواس ودودليي يا ٺو ودهسته ڪا وي بو خودان باوهران چي دکهت.

وپه ڦا (شهيطان) ب رامانا ڪهسي دويرڪري دئي، وبو وي (شهيطاني) ژ ناگري هاتيه چيڪرن يي کو بو ٺادهمي نهچويه سوجدئي دئيته گوتن (شهيطان)؛ چونڪي ٺوي خو ژ ٺهري خودي دويرڪر، وخو دفن بلندڪر، ٺينا خودي ژي ٺو ژ رهما خو دويرڪر، وغه زه ب لي ڪر. وچونڪي گوتنا: (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) نه نايه ته ڪه ژ قورئاني -وهڪي زانا همي دييڙن- ٺو د چو (موصحه فان) دا نه هاتيه نفيسين، ونه گوتنا وي ژي ل دهسپيڪا خواندن ي چو ڪيماسي نايخته خواندن ي.

سورہ تا (الفاتحه) ژ حفت نايه تان پيڪ دئي، ونايه تا ٽيڪي ب ناڦي خودي دهست پي دکهت، وبارا پتر ژ زانايان ل وي باوهرينه کو ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نايه ته ڪه ژ سورہ تا فاتحي، ٺو ههر ڪه سه ڪي وي نه خونيت فاتحا وي يا تمام نابت، به لي ٺو بو سورہ تين دي يين قورئاني ب تني دهسپيڪه ڪه ونه نايه ته ڪه.

خودايي مهزن سورہ تا فاتحي ب ڦي نايه تي دهست پي دکهت: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ومهنا وي ٺه ڦهيه: ٺهز خواندا خو ب ناڦي خودي دهست پي دکه، بو پيروزي وبو هندي دا ٺو هاريڪاريا من ل سهر ڦي ڪاري بڪهت. ووهڪي ٺه دبينين د ڦي نايه تي دا

(۱) سورہ تا (النحل) نايه تا (۹۸).

سى نافر باشتاڻين خودى هاتينه: (الله، الرحمن، الرحيم)، و د دهر حقا نائى ئيكي دا
كو (ئالله) زانايان دو بوجون هه نه:

هندەك دبێژن: ئەو نافەكی (عەلەمە) بو خودی، و ژ چو ژێدەران نەهاتیە وەرگرتن، لەو چۆ نابت ئەو بو كەسەكی دی ژبلی خودی بێتە گوتن، و هندەكین دی دبێژن: ئەو ژ پەیفە (آله - ئەلەهە) یی هاتیە وەرگرتن، كو راما نا پەرستنی ددەت، و ل دویش قی بوچوونی نافۆ (ئەللاھ) بو وی خودایی دئیەتە گۆتن یی ئەو ب تنی هیژای پەرستنی بت، و هەر چاوا بت باشناقین خودی هەمی د راما نین خو دا بو قی نافۆ دزقین، و ئەف نافەیه بناخە و ئەصل بو هەر نافەكی دی یی هەبت.

وناڤئ (الرحمن) هه ره وهسا (الرحيم) ژ ره حمئ يئن هاتينه وهرگرتن، يه عني: هه ردو
رامانا دلوڤانيئ ددهن، ودهرباره ي تشتي فان هه ردو ناڤان ژيک جودا دکهت هژمارهکا گوئن
وبوچوونان هه نه:

هندەك دييژن: (ره‌مان) ئه‌وه يى سالوخته‌تى وى دلوفانى بت، و (ره‌حيم) ئه‌وه يى كارى وى دلوفانى بت، وهنده‌كين دى دييژن: (ره‌مان) ئه‌وه يى دلوفانيا وى هه‌مى مروف شه‌گرتين، و (ره‌حيم) ئه‌وه يى دلوفانيى ب خودان باوه‌ران ب تنى ده‌ت، و ل دويش قى بوجوونى نافتى (ره‌مان) د مه‌عنايا خو دا ژ نافتى (ره‌حيم) به‌رفره‌هتره، چونكى يى ئيكى ئه‌وه يى ره‌حمى ب هه‌مى كه‌سان ده‌ت، خو كافران زى ده‌مى د دنيايى دا رزقى ده‌ت، و يى دووى ئه‌وه يى ل ناخره‌تى ره‌حمى ب خودان باوه‌ران ب تنى ده‌ت.

وناڤي (ره‌حمان) ژي وه‌کي (ئه‌ل‌لاه) بو‌خودي ب تني دئيتنه‌گوټن، وک‌س پشکداريا وي تي‌دا ناک‌ت.

ويا باش بۆ مړوڅى نه وه مړوڅ ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ئ بۆ ههر کاره کى خو
بکه ته ددسپیک، چونکى ههر کاره کى ب ناڅى خودى ددست پى نه که ت چو خیر و بهر ده که ت
تیدا نایت.

پشتی ئی دەسپیکێ ئایەتا دووی دئیت: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿١﴾ وەفه مه ده که خودی بو خو کری، ده می گوئی: حمد و سپاسی بو خودی بن، خودانی هه می

چىڭرىيان، ھەر وەسا ئەو فەرمانەكە ئەو ل بەنيان ژى دكەت كو ئەو مەدھىن وى پى بكن؛ چونكى ئەو ب تنى يى ھىژاى ڧى مەدھىيە، ئەو چىڭرى ھەمى داین، ئەو ب كارى وان رادبت، و ب قەنجيا خو ھەمى بەنيىن خو ب خودان دكەت.

(الحمد لله) يەنى: سوپاسى ھەمى بو خودى بت، ئەفە ئىك ژ وان زكرانە يىن خودى مەدھىن خو پى كرىن، لەو خېرەكا مەزن د گوتتا وى دا ھەيە، پىغەمبەر -سلاڧ لى بن- دىيژت: ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ﴾^(۱) يەنى: گوتتا (الحمد لله) تەرازا مەروڧى يا خىران تژى دكەت، لەو يا فەرە ئەو ھەمى گاڧان ل سەر ئەزمانى خودان باوهرى بت.

و(ھەمد) د پامانا خو دا نىزىكى (شوكرى)يە، بەلى تىتى وان ھەردووان ژىك جودا دكەت ئەو: شوكر بەرانبەرى قەنجىيە، يەنى: ئەو بو وى دئىتە پىشكىشكرن يى قەنجىيەكى ل مەروڧى بكت، بەلى (ھەمد) بەرانبەر قەنجىيە نىنە، لەو ئەو بو وى دئىتە پىشكىشكرن يى قەنجى كرت يان نەكرت، و ب ڧى مەعنايى ھەمد ژ شوكرى بەرفەرەتەر، ۋەھەر شوكرەكا ھەبت ھەمدە، بەلى شەرت نىنە ھەر ھەمدەكا ھەبت شوكر بت، وچونكى بەس خودىيە سوپاسيا وى د ھەمى حالەتان دا دئىتەكرن، ئايەتى (ھەمد) ھەمى بو وى دەسنىشان كر وگوت: (الحمد لله).

ۋەپشتى دەسنىشانكرنا ھەمدى بو خودى ئايەتى ناڧەك ژ ناڧىن وى ئىنا، تىتى ھندى دگەھىنت كو خودى ژ بەر ڧى ناڧى ھىژاى ھەمدى ھەمىي بوويە، ئايەتى گوت: (رب العالمين) يەنى: خودانى ھەمى چىڭرىيان، و خودان ئەو يى ب كارى پەرۋەردەكرن و خودانكرن ۋرېڧەبرنى رادبت، و خودانى تىتى مالكى ويە، ئەگەر تىتەك ملكى كەسەكى بت، دى بو وى ئىتە گوتن: خودانى وى.. و خودانى دوست يى ھەمى تىستان ھەر خودىيە، چونكى ھەمى تىتە ملكى وينە، و(عالمين) بو ھەر تىتەكى ھەي ژبلى خودى دئىتە گوتن، وچونكى ھەبونا ھەر تىتەكى ومانا وى ژى ب خودىيە، ئايەتى ئەو ھەمى بو خودى پالدان وگوت: (رب العالمين)، يەنى: ژ بەر كو خودى خودانى ھەمى چىڭرىيانە، ئەو وان ب خودان دكەت وكارى وان ب رېڧە دبەت، دڧىت ئەو ھەمدا وى ب تنى بكن.

(۱) موسلم ڧى ھەدىسى ژ ئەبو مالكى ئەشعەرى ڧەدگۋەيزت.

وېشتی نایه تی ناکهرا کری کو خودی خودانی هه می چیکر بانه، وئوه وان ب رېشه دبهت، ودهسه لاتا وی ل سهر وان یا بی توخوبه، یا د جهی خو دا بوو نایهت بیرا مه ل سالوخته کی وی بینته فه کو په یوه ندیه کا موکم ب خودان کرن و رېشه برنی فه هه یه، نایه تا سیی گوت: ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ ههر وهکی نایه تی ب فی چهن دی دقیت بیتره مه: خودی د خودانیا خو دا بوو عالمی رحم و دلوقانیی د گهل وان ب کار دئیت، لهو کانن چاوا همدای وی د خودانیا وی دا دئیته کرن، وها همدای وی د رحمانیه تا وی زی دا دئیته کرن، وئه گهر (خودانی - ربوبیه) ترسی ل نک مروقی پهیدا بکهت چونکی خودان وی ته صرووفی د ملکی خو دا دکهت یا وی دقیت، بیی بهری خو بدته حالی وی بی ئه خودانیی لی دکهت، (رحمان ورحیم) دلی مروقی تهنا دکهن، کو خودی د خودانیا خو دا بوو چیکریان حالی وان و مه صلحه تا وان ب بهر چا وهر دگرت.

و د نایه تا چاری دا سووره تی نا شه کی دی ژ باشناقین خودی ئینا: ﴿مَلِكٍ يَوْمِ الدِّينِ﴾ یه عنی: ئه وه خودانی رۆژا جزادانی، کو رۆژا قیامه تییه یا خودان رح هه می تیدا رادبن، ودان وستاندن د گهل دئیته کرن، وهر ئیک ل دویف کاری خو جزایی وهر دگرت، و ل شوینا په یقا (مالک) د هندک ربوایه تان دا (مهلک) هاتیه، وئوه هه ردو د مه عنایین خو دا دنیزیکی ئیکن، چونکی (مالک و ملک) هه ردو ئه ون یین مافی ته صرووفی د تشتی دا هه ی، یه عنی: خودانیی لی دکهن، به لی جودایی د نا شه را وان دا ئه وه: مالکی مافی ته صرووفی د عینی تشتی دا هه یه وهکی وی بقیت، بدهت بستینت، بکرت بفرۆشت، بهیلت نه هیلت.. هتد، و مه لکی مافی دانا فرمان وئهر و نه هیان د دهر حقا وی دا بی ل بن ئه مرئ وی هه یه، و خودی مالکه چونکی وی چیکری هه می یین داین، وئوه کاروباری ژینا وان ب رېشه دبهت، و مه لکه زی چونکی حقی حوكمداریا ل سهر وان یا وی ب تنییه، و ناکه رابه کو حوكمداری ئیک ژ پیتقیین خودانی و خودایینیته.

و فی نایه تی خودانیا خودی بو (یوم الدین) پالدا، و (یوم الدین) ئه و رۆژه یا ههر کهسه ک تیدا (ب تنی وعهد) ل خودایی خو دزقرت، وئه گهر د دنیا بی دا هندک نه زان هه بن هزر بکهن ئه و زی خودان و هندک ملک بی وانه، ل ناخره تی ئه ف په رده بی نه زانینی ژ بهر چاقین وان دئیته لادان، وئوه راستیی ب چا دبیین، و دزان کو ژ خودی پیته تر چو خودان

نينن، خوئهف (مهلكاتيا مهجازي) ئهوا د دنيايي دا هه ي ژي ل ئاخرده تي نامينت، پينغه مبه ر-سلاف لي بن- د گوته كا خو دا دببثت: ﴿يَقْبِضُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلْكُ الْأَرْضِ﴾^(۱) پوژا قيامه تي خودي عهردى دگرت، وعسماني ب دهستي راستي دپيچت، ودببثت: نهزم مهلك، كاني مهلكين عهردى؟! وئف ئايه ته باوهري ئينانا ب پوژا قيامه تي، ودان وستاندن ودانا جزاي ل وي پوژي بنهجم- دكهت، وخواندا موسلمانى بو قى ئايه تي هه ر پوژ د هه مى ركاعه تين نفيرى دا بيرئنانه كه بو وي ل پوژا دويماهيى، هه ر وهسا پالده كه بو وي ل سه ر كرنا كاري چاك، وخودوير كرنا ژ گونه ه و خرابيان.

وپشتى سوورده تي مه دح وسه نايا خودي كرى، گوئن شه گوهاسته سه ر نه زماني خودان باوهري وگوت: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾^(۲) يه عني: ئه ي خودا، ئه م ته ب تنى دپه ريسين، وئه م داخوازا هاريكاري ژ ته ب تنى دكهين، وپه رستن (عيبادت) ژ لايى رامانا خو شه په يقه كا به رفره هه هه مى رهنگين گوه داري وخوشكاندن دكه قنه د بن دا، زنده باري ثيان وحه ژيكرنى، له و دببته گوئن: عيبادت ل سه ر دو ستوبان دببته راگرتن: ثيانا تمام، د گهل گوه داري وخوشكاندن تمام، وئايه تي په يقا (اياك) ئينا به ري په يقا (نعبد)، هه ر چه نده ئف كار به روقاژي سروشتي رسته يا عه ربه يه، بو هندى دا ئه و رامانا تايبه تكرنى بدهت، مه عنا: ده مي ئه م دببثن: (اياك نعبد) ئه م يين دببثن: يا ره بيى ئه م په رستا ته ب تنى دكهين، وئف رامانا هه نه ده اته وه رگرتن نه گه ر ئه و پيش وپاشكرن نه كه فتبايى.. وپيشكيشكرنا په رستن بو خودي ب تنى كاكلكا ئيخلاصيه، وئو كه سي ئيخلاصي د په رستن دا بكهت ئه و ژ ريمه تي دببته پاراستن، و به ر ب ده رجا (موخلصان) شه بلند دب.

وخواستا مروفي بو هاريكاري (استعاني) ژ خودي ب تنى، ئعترافه كه ژ لايى وي شه كو ئه وي بى هيز وشيانه، ووي چو (حه ول وقوه ت) نينه، له و د هه مى حالي خو دا ئه و موحتاجي به ر دهستي خوديه، و ژ بن مننه تا وي ده رناكه فت، ومروف ب قى چه ندى

(۱) موسلم قى حه ديسي ژ ئه بو هوره ري شه دگوهيژت.

(ئیعلانا) بیزاریا خو بهران بهر خودایی خو رادگه هینت، وکانی چاوا (ایاک نعبد) بهری وی ددهته ئیخلاصی ووی ژ ریمه تیئ ددهته پاش -وهکی مه گۆتی-، وەسا (ایاک نستعین) وی ژ دهردی خۆمه زنگرنی ددهته پاش و (تهواضعی) ل نک وی پهیدا دکهت، دمیته ل ویری دهردی سیی، دهردی نه زانیین و بهرزه بوونی، وئەف چهنده د ئایه تا (۶) و (۷) یددا دئیته چاره کرن:

﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ۝﴾ د قان ههر دو ئایه تان دا خودایی مه زن نیشا مه ددهت کو ئەم قی دو عایی بو خو ژ وی بکهین، وهر جاره کا ئەم د نقیژی دا بهران بهر وی راوه ستاین بیژینی: یا ره بی، تو بهری مه بده ریکا راست، ریکا وان یین ته قهنجی د گهل کری. وتو مه نه که ژ وان یین غه زه ب لی هاتییه کرن، و یین ژ ریکی بهرزه بوین.

وهر که سه کی خودی هیدایه تی ب رزقی وی بکهت، و بهری وی بدهته ریکا چاکان، ئەو ژ دهردی نه زانیینی پرگار بوو، ئەو نه زانیینا بهری خودانی خو ددهته سهردا چوونی، و سهردا چوون ئەنجامی (حه تمی) یی چوونا ل ئیک ژ قان ههر دو ریکانه:

- ریکا وان یین غه زه ب لی هاتییه کرن، ژ بهر کو وان حهقی نیاسی، و ریکا دورست زانی، به لی د گهل هندئ ژی گو ه نه دایی ولی نه چوون، و قهستا ریکین خوار و قیچ کر، ژ بهر کو ئنیته و مه خسه دین وان دخراب بوون. و جوهی نمونه یی قان غه زه ب لی کر بانه.

- ریکا وان یین حهقی نه نیاسی و ریکا راست ل بهر بهرزه بووی، لهو ژ حهقی دوبر کەفتین، چونکی زانییه کا دورست وان نه بوویه، و نمونه یی قان پهنگه مرو قان فهله نه.

و ژ قی ئایه تی بو مه ئاشکه را دبت کو چوونا ل راسته پریا خودی دو شهرت پی دقین:

ئیک: دقیت مرو ف ب ریکا هیدایه تی یی زانا بت، ئەو ریکا ئەو مرو ف لی چووبین یین خودی نعمت د گهل کری ژ پیغه مبه ر و راستگو و شهید و چاکان. ئەگه نه، ئەو دی ژ ریکی لادهت و بهرزه بت، و هنگی فایدی وی ناکهت ئەو بیژت: ئنیته من یا صافی بوو، یان مه خسه دا من یا خیری بوو.

دو: دقېټ د گهل وئ زانينا دوست، کارئ دوست ژى ههبت، حهقيى بزانت وکارى پئ بکهت، نهکو حهقيى بزانت بهلى ژ بهر دويچوونا مه صلحه تا خو پشت بده تئ وکارى پئ نه کهت، هنگى غه زهب دئ لئ بارت، و ژ هيدايه تئ دئ دوير کهقت.

ورېکا راست (الصراط المستقيم) ؤهوا فه رمان ل مه هاتيه کرن کو ؤم ژ خودئ بخوازين ؤهو بهرئ مه بده تئ رېکا ئيسلاميه، ؤهو رېکا ئاشکه را يا مروقى دگه هينته پازبوونا خودئ وبه حه شتا وى، ؤهوا پيغه مبهرئ وى يئ دويماهيئ موحه ممه د - سلاش لئ بن- پئ هاتى وبهرئ مه دايئ؛ چونكى ب تنئ دويکه فتيتئ قئ رېکينه ژ لئ بارينا غه زهبئ، و ژ بهرزه بوون ودهرکه فتنا ژ رېکئ هاتينه پاراستن، چونكى وان حه قى نياسى وکار پئ کر.

ويا باش بو خوانده قانى ؤهوه پشتى خواندنا فاتحئ ؤهو بيژت: (آمين)، ورامانا وئ ؤههيه: ؤهى خودا تو د بهر سقا مه وهره، ودوعايا مه قه بويل بکه، و د حه ديسه کئ دا هاتيه پيغه مبهر سلاش لئ بن ديژت: ﴿إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمَّنُوا، فَإِنَّهُ مِنْ وَاقِقٍ تَأْمِينُهُ تَأْمِينُ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ﴾^(۱) ؤه گهر ئيمامى گوت: (آمين) هوين ژى بيژن: (آمين)، چونكى هه چيئ گوتنا وى كهفته د گهل يا مليا كه تان گونه هين وى يئن بوړين دئ بو ئينه ژيبرن.

وئهف پهيغه ب گوتنا هه مى زانايان نه ئايه ته كه ژ سوورده تا فاتحئ، ژ بهر قئ چه ندئ ؤهو هه مى ل سهر وئ يه كئ كوم بووينه كو وئ د قورئانئ دا نه نقيسن.

(۱) بوخارى و موسلم قئ حه ديسئ ژ ؤه بوو هوره يره قئ ده گوهيژن.

تەفسیرا سوورەتا (البقرة)

سوورەتا (البقرة) د زنجیرا سوورەتین قورئانا پیروژ دا دبتە سوورەتا دووی، وئەو ژ سوورەتین (مەدەنی) دئیتە هژمارتن، چونکی ئەو ل بازێری مەدینی -پشتی مشەختبوونی- هاتبوو خوارێ، بەلکی ئەو ئیکەمین سوورەتە ل مەدینی هاتیە خوارێ وەکی زانایین تەفسیری دیبێت، و ژ لایێ درێژی و هژمارا ئایەتان قە سوورەتا (البقرة) درێژترین سوورەتە د قورئانی دا و ژ (۲۸۶) ئایەتان پیک دئیت، لەو هژمارەکا مەزن یا ئەحکام و بابەتین جودا جودا د قی سوورەتی دا هاتینە، حەتا دیبێن: پینج سەد حوکمین شەری تیدا هاتینە، د گەل پازدە مەتەلان، و ب سێ سەد و شپست رەنگان بەحسێ رەحمی و هیثیی و عەزایی تیدا دئیتە کرن، و دویمای ئایەت ژ قورئانی بۆ پیغەمبەری -سلا لى بن- هاتیە خوارێ کو ئەف ئایەتەیه: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ دکەفتە د قی سوورەتی دا.

وهر چەندە گەلەک بابەتین ژێک جودا د قی سوورەتی دا هاتینە ژى، بەلێ ئەگەر مەرۆف ب رەنگەکی گشتی بەری خۆ بدەتە سوورەتی دى بینت پیشچاڤکرنا وى بۆ فان بابەتان ب شیوەیهکی رێک و پێک و ل دویف (ئسلووبەکی) دەسنیشانکریه، ب رەنگەکی وەسا کو کەسینیەکا تایبەت ددەتە سوورەتی.. و حەتا ئەف کەسینیا تایبەت باش بۆ مە ئاشکەرا بت، دثیبت بەری خۆ بدەینە (دەم و جەمی) هاتنە خوارا قی سوورەتی، خۆ ئەگەر ب کورتی ژى بت، دا مەسەلە پتر ل بهر مە یا روھن بت.

پشتی سێزدە سالان ژ دەسپیکرنا گازیا ئیسلامی ل بازێری مەکەهی، و دورژمناتیەکا دژوار ژ لایێ قورەیشیان قە بۆ پیغەمبەری -سلا لى بن- و دویکەفتیپین وى ژ خودان باوەران، خودی رێکەک بۆ خودان باوەران قەکر، وەندەک پشەشان بۆ وان ژ خەلکی (یەثری)

پەيداكرن، ودهستوبريا وان دا كو ئەو ژ جهی خو مشهخت بن، و بچن ل قی باژێرئ نوی ئاكنجی بن، و ل ویرئ بو ئیکه مین جار دهولەتا ئیسلامی بدانن، و ب قی چەندی سەر و بهرئ موسلمانان ب ئیک جاری هاته گوهارتن، ل مه کههئ دو لایین ههژکی هه بوون: لای خودان باوهران، کو لایه کی کیم و بی دهسهلات بوو، ولای کافران، کو هژمارا وان بوشر بوو ودهسهلات د دهستان دا بوو، وههژکی د ناڤهرا قان ههردو دهسته کان دا پتر جارن پویه کی (هزری) ب خو ڤه دگرت، وهندهک جارن لای کافران، کو لای دهسهلات دار بوو، ئەف ههژکیه بهر ب توندی ڤه دبر، ههتا مه سه له دگه هشته گرتن وکوشتن ودهر یخستنئ، وپشتی موسلمانان قهستا مه دینئ (ناقی نوی یی یه ژبی) کری، وبارا پتر ژ خه لکی مه دینئ هاتینه د دینی نوی دا، ودهسهلات که فته د دهستی موسلمانان دا، وپیغه مبه -سلاف لی بن- بوویه که سی ئیکی د قی دهسهلاتی دا، مهیدان و تبهعه تی ههژکی هاته گوهارتن، وهندهک لایین نوی -د مهیدانا ههژکی دا- پهیدا بوون، ژبلی ههردو لایین کهفن (لای خودان باوهران ولای کافران) دو لایین دی یین نوی پهیدا بوون: لای منافقان، وئه ڤه ئەو کهس بوون ژ خه لکی مه دینئ یین ب هاتنا ئیسلامی نه خوش بووی، به لی چونکی ئەو نهشیان ئاشکهرا دوژمناتیا ئیسلامی بکن؛ پشتی موسلمان بووینه خودان حوکم ودهسهلات، ئەو رابوون ب ڤهشارتی ونهینی ڤه نه یاره تیا موسلمانان کر، ولای دی ئەو ئسرائیلی بوون یین کول دۆر وره خین مه دینئ ههین، کو هژماره کا ئوبجاخین جو هیان بوون ل هندهک تاخین ڤه ده دژیان، ووان گه لهک جارن دگۆته عه ره بین مه دینئ: نیزیکه پیغه مبه رهک بیت، ئەم دی باوهری پی ئینین، وئهم وئهو پی ڤکه دی شه ری هه وه کهین.. ووان ئەف گۆته دگۆته وان؛ چونکی عه ره بین مه دینئ په رستنا سه نه مان دکر، و باوهری ب چو کیتایین عه سماني نه دینا.

یا بهر هزر ئەو بوو ده می پیغه مبه ره -سلاف لی بن- گه هشتیه مه دینئ، ئسرائیلیان به ری هه می که سان باوهری پی ئینا، چونکی وان سالوختین وی ب ره نگه کی ئاشکهرا د کتیبین خو دا ددیتن، وئهو ی ژی وه کی وان باوهری ب خودی وپیغه مبه ران دینا، وپه رستنا سه نه مان ب کوفر و سه رداچوون دزانی، به لی تشتی غه رب ئەو بوو ئسرائیلیان باوهری ب وی نه ئینا، و بی لا ژی رانه وهستیان، به لکی ب ڤهشارتی وهندهک جارن ب نیف ئاشکه رایی ڤه مه یلداریا کافران کر، و دگۆته وان: دینی هه وه ژ یی موحه ممه دی چیتره! و ب قی چەندی دو

لایین څهړکي څارەکا دی پهیدا بوون: لای څارەکان، بهلئ څي څارئ ئسرائیلی ومنافقین مەدینئ ژي د گهل دا بوون، ولایئ خودان باوهران، کو څي څارئ ئەو ژي بووبوونه خودان دەسپه لات.

مەیدانا هه څرکي -ل دەمئ هاتنه خوارا سوورەتا بهقههه- یا ب څي رهنګي بوو، وچونکي قورئان ئەو کیتاب بوو یا ئوممهه تا ئیسلامئ یا نوی پهیدا بوو پیگاڅ پیگاڅ پهروهه دکر، وړئ ل بهر وان څه دوزارت وخوښ دکر، یا د جهئ خو دا بوو ئەو نایه تین پشته مشه ختبونئ نوی هاتینه خوارئ، کو نایه تین سوورەتا بهقههه بوون، څي سهروهه ئ نوی یئ د مەیدانا هه څرکي دا رویدای شروقه بکهن، وړنیشانین ئاشکهرا بو کوما موسلمانان وجقاکا وان یا نوی بدان..

ل سهه څي بناخه یی ئەم دشین بیزین: ئەو شیوه یئ سوورەتا (البقرة) ژ لایئ نافه روک وباهه تان څه پئ هاتی، ئەم دشین د څان خالین ژیری دا کورت بکهین:

۱- دهسپیکا سوورەتئ: وئ څه ژ نایه تا (۱-۳۹) څي څه دگرت، و د څي دهسپیکي دا بهحسئ سئ لایین هه څرکي دئته کرن: لایئ خودان باوهران، ویئ کافران، ویئ منافقان، وهندهک سالوخته تین وان بو مه دئنه بهرچاڅکرن.. ووهک ئیشارهت بو ئەصلئ هه څرکي و دیروکا دهسپیکرنا وئ، ل عهسمانی ئیکه مین جار، پاشی ل عهردی لایهک ژ سههاتیا ئادهمی ل عهسمانی پاشی ل عهردی بوو مه دئته روهنکر.

۲- پشکا ئیکي: وئ څه ژ نایه تا (۴۰-۱۲۳) یئ څه دگرت، و د څان نایه تان دا گهلهک بهرپهړین رهش ژ دیروکا ئسرائیلیان بو مه دئنه بهرچاڅکرن، ئەزمان درېژیا وان د دهه حهقا خودئ دا، و دوزمناتیا وان بو پیغه مبهران، وفیلبازی ودره وینیا وان، و پیلیدانا وان بو وان سوز وپهیمانین ئەو د گهل خودئ و د گهل بهنیا ژي گرتددهن.. و کرنا بهحسئ ئسرائیلیان ب څي رهنګي بهررهه، پشته هاتنا موسلمانان ئیکسهه بو مەدینئ ژ بهر هندئ بووبه دا موسلمان ب څي لایئ نوی یئ هه څرکي شارهزا بهن، ویزان کو ئسرائیلی ب گشتی، وجوهی ژ وان ب تابهه تی، پیسترن چه پهړئ نه یاره تیا ئیسلامئ ل درېژیا دیروکا دئ ئیت، دئ دورست کهن، قورئان تبیعه تئ وان و دیروکا

وان ژى ب مه ددهته نياسين؛ دا هم وان باش بنياسين وپي نهئينه خاپاندن، وهزر نهكهين روزهكي نهو دي بو مه بنه دوست وههقال.

۳- و د ناڅهرا پشكا نيكې ددووي دا سوورته ژ نايه تا (۱۲۴-۱۴۱) ئ بهحسي بابي پيغه مبهرا ن ئبراهيمي -سلاف لي بن- دكهت، ئبراهيم نهوي ئسرائيلي د نهسهبا خو دا دكههني، ووان ژ درهو دگوت كو نهو د بير وباوه رتن خو ژى دا دكههني، سوورته ئبراهيمي وناخه پين ديني وي بو مه بهرچاڅ دكهت، وناشكهرا دكهت كو نهو -وهكي ئي نوممه تا نوي پهيدا بووي- خو ب ههمي څه تهسليمي خويي خو كربو، ورويي خو ژ شركي وهرگير ابو، وموحممه د وئوممه تا وي نهون يين ئبراهيمي وپيغه مبه رتن پشتي وي ژى مزگيني ب هاتنا وان داي، و نهو هه ژيترن بو وي كارواني بينه پالدان يي پيغه مبه رتن خودان قه در سهر كيشي لي دكهن.

۴- پشكا دووي: و نه څه ژ نايه تا (۱۴۲) ئ هه تا دويماهيا سوورته ئي څه دگرت، و د څي پشكي دا ناخفتن بو نوممه تا ئيسلامي دئيه تاراسته كرن، وژينا وان يا نوي ب هندهك شريعت وړي كخستنن نوي بو وان دئينه دانان؛ دا نهو ژينا خو ل سهر ب رښه ببهن، وهندهك ژ فان شريعتان وهك بهر سف ل سهر پسيارتن وان هاتبونه خوار، وهندهك بيي پسيار كرن هاتنه دانان، هندهك ب وړي كخستنا ژينا وان يا جفاكي وناخوبي څه دگر داي بوون، وهندهك ب په يوه نديين وان يين دهر څه يي څه دگر داي بوون، هندهكان په يوه ندي ب عقيده و عبادته ئي څه هه بو، وهندهكان په يوه ندي ب شهر وناشتي و خيزان و نابوري څه هه بو، ووان شريعتان هه ميان موسلمان ل هندي ناگه هدا كرن كو دقيت نهو ژينا خو هه ميي ل بهر سيبه را قورئاني بوري.

نه څه نهو نه خشه يه يي بابه تين سوورته نا (البقرة) ل سهر ب رښه دچن، وپشتي ئي روهنكرنا كورت نوكه -ب نانه يا خودي- هم دي ده ست ب ته فسيرا نايه تين ئي سوورته ئي كهين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْم ﴿١﴾ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ
مِّن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

پشتی سوورته ب ناڅی خودی دهست پی دکته، د نایه تا ئیکې دا سی حەرفین
که رکری ژ ئهلفبیا زهمانی عەره‌بی دئینت و دبیرت: ﴿الْم﴾ و د دەر حەقا تەفسیرا څان
هەر سی حەرفان دا (ئەلف، لام، میم)، وئو حەرفین که رکریین دی ژ یی ل سەرین
سوورته‌تان هاتین، زانایین تەفسیری دو گوتنن سەرەکی هەنە: هەندەک ژ وان -و‌ه‌کی ئیمامی
شەعی و سوفیانی ئەوری- دبیرن: ئەف حەرفە نەپنیە که خودی کریه د قورئانی دا، وئو ژ وان
نایه‌تین (موتەشابهه) یین مەعنایا وان ل بهر مە هاتیه قەشارتن، دقیت ئەم باوەری پی
بینین و گەلەک ل دویف مەعنایا وان نەچین، و جەم‌و‌وری زانایان ل وئ باوەرنه کو پیتقیه
زانا دویچوونا څان حەرفان بکەن، و ل وان مەعنایان بگەریین یین کو تیدا هەین، وئو
د ناڅه‌را خو دا ب خیلاف چوینه کانی مەخسەد ب څان حەرفان چیه؟ هەندەک دبیرن: ئەو
ناڅین خودینه سویند یا پی هاتیه خوارن، و هەندەک دبیرن: هەر حەرفەک کورتکرنا پەشەکیه،
وئەگەر ئەو پەیف پیکقه بینه گوتن، دئ بنه رسته‌یه‌کا خودان مەعنا، و هەندەک دبیرن: دەمی
قورئان دهاته خواری کافران گوهداریا وئ نەدکر، و هەندەک جارن دهست دقوتان وفیتک
قەددان؛ دا دەنگ نەچته وان، ئینا سوورته‌تان ب څان حەرفین که رکری دهست پی کر، کو
تشته‌کی غەریب بوو ل بهر وان؛ دا ئەو بی دەنگ بن وگوھی خو بدەنی، حەتا چو هیجەت بو
وان نەمینت.. و بەل‌کی گوتنا ژ هەمیان نیزیکتر بو حەقیی -وخودی چیر دزانت- ئەو م‌رو‌ف
بیرت: خودی دزانت کانی وی چ مراد ب څان حەرفان هەیه، و دبت ئەو ئیشاره‌تەک بت بو
عجازا وئ قورئانی یا قەبخوازییا بوتپه‌رسان پی هاتییه‌کرن، وئو نەشیاین بەرسقه‌کی
ل سەر بدەن، هەر وەکی قورئانی ب څان حەرفان دقیت بیرته عەره‌بان: ئەف قورئانه یا کو

(تەھەددىيە) ھەۋە پىچ دىئىتە كرن ژ وان ھەرفان پىچ دىئىت يىچ زىمانى ھەۋە ژى پىچ دىئىت،
 ۋەگەر ھوین راست دىئىژن كوئەف قورئانە ژ چىكرنا (موحەمەدى) يە ۋەۋ نە ژ نك خودىيە،
 كانى ھوین ژى قورئانە كا ۋەكى ۋى چىكەن، مانى بۆ دەف ۋە زمان ۋە ھوانىيىژى ھوین خو
 نادەنە ب كەسى!

وهكى بۆ نمونه -ومه تهلا بلندتر يا خودييه:- ژيانا ههر گيانداره كى ههبت د ئه صل دا
ل سهر (پروتيينى) رادوهست، وپروتين ب خوژ چهند (عونسرين) سهرهكى پيك دئيت،
وهكى: كاربونى، ئوكسجينى، نايتروجينى، وهايډروجينى.. وئف ههمى عونصره د جيهانا
مه دا دبهلاقن، وزانا دشين وان د (تاقىگههين) خو دا بهرههف بكن ويكهنه د ناڤيك دا،
بهلى پشتى ئو فى چهندا هه دكن، ئهري ئو دى شين (جوزهئهكا پروتيينى) يا ب تنى ژى
چيكن؟ ئو ديترن: نه.. ئف كاره د شيان دا نينه!

ئەف قورئانە ژ (ئەلیف، لام، میم) وھەرفیتن وھکی وان ییتن ئەم پئی دئاخفین یا ھاتیە لیكدان، وئەو ھەرف ھەمی ل بەر دەستی مە ییتن ھەین، خودی دەمی وان لیك ددەت، ئەو دبنە قورئانەکا موعجیزە، بەلێ ئەم دەمی وان لیك ددەین ئەو دبنە ئاخفتنەکا وھکی ھەر ئاخفتنەکی!

وموعجيزه وپوره دريا قورئاني د شي چندي دايه.. ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ ؕ كه قورئانا هه، نهوا ژ شان حهران ويين وهكي وان پيښكياتي، كيتابه كا تمامه، تشتهك ژ گومانې د دهر حقا راستي ودورستيا وي دا نينه، نه گهر چ مروقين نهزان خو د راستيا وي دا ديخنه گومانې ژي، بهلي نهو -ب شاهديا خودي- كيتابه كا بي گومانه، ژنك خودي ها تيه، فيجا هوين -گهلي مروقان- تيذا نهكهشه گوماني، وباوهري بي پي بينن، ونهو يا هاتي دا ب كارهي مهزن رابيت نهو ژي (هيدياه تا تهقوادارانه).

وھیدایەت نیشادانا ڕێکێیە، وەتەقەدار ئەوە یی زیدە خو ڤارێزت، خو ڤارێزت کو تشتەکی وی پی نەخۆشەت، یان زیان تیدا ھەبەت بگەھتی، ئیمامی عومەر جارەکی پسیارا تەقوایی ژ (ئوبەیی کورپی کەعبی) کر، وی گووت: ئەری جارەکی تە قەستە ڕێکەکا ب ستری کریە؟ عومەری گووتی: بەلی، وی گووت: تە چ کر؟ گووت: من دەھمەنێن خو ھەلدان و باش کاری خو کر، (ئوبەیی) گووتی: ئەھا ئەو تەقوا.

یه‌عنی: ته‌قوا ئه‌وه مروث - هندی بشیت - خو ژ وان کاران بده‌ته پاش یین بی ئه‌مربا خودی تیدا هه‌بت، وغوروور بو وی ب وان کاران ژی چی نه‌بت یین رازیبونا خودی تیدا هه‌بت.

ئیمامی قورطبی د ته‌فسیرا خو دا دبیت: خودایی مه‌زن د قی ئایه‌تی دا هیدایه‌تا خو بو ته‌قواداران ب تایه‌تی ده‌سنیشان دکه‌ت، هه‌ر چه‌نده هیدایه‌تا وی بو هه‌می چیکریانه؛ دا ئه‌و بته قه‌درگرته‌ک بو ته‌قواداران، چونکی ئه‌وان باوه‌ری یی ئینایه.

و ب هه‌لکه‌فتنا ئینانا ناخی ته‌قواداران، سووره‌ت به‌حسی هه‌ده‌ک سالو‌خه‌تین وان دکه‌ت، و ته‌قوادار (خودان باوه‌ر) - وه‌کی ل ده‌سپیکتی ژی مه‌گو‌تی - لایه‌کی وی هه‌فرکیی بوون یا ل ده‌می هاتنه‌ خوارا سووره‌تی ل مه‌دینی رویدای، له‌و ئایه‌تی به‌حسی وان کر وئو سالو‌خه‌تین وان ده‌سنیشان‌کر یین وان ژ لایین دی یین هه‌فرکیی جودا دکهن، و ئیکه‌مین سالو‌خه‌تی وان ئه‌قه‌یه: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ وئقه‌ ب دو ره‌نگان دئیه‌ته مه‌عنا‌کر:

- ئه‌وین باوه‌ریی دئینن ده‌می ژ به‌ر چاقان دچن ودمینه‌ ب تنی، و ب قی مه‌عنایی (غه‌یب) دکه‌فته به‌رانبه‌ر (حضور) یه‌عنی: ئاماده‌بوونی، ئایه‌ت دبیت: ته‌قوادار ئه‌ون یین باوه‌ریی ب قی قورئانی و تشتی تیدا هاتی دئینن ده‌می ئه‌و دمیینه‌ ب تنی و نه‌ ل به‌رچاقین خه‌لکی ژی بن، نه‌ وه‌کی منافقان ئه‌وین ده‌می ل به‌رچاقین خه‌لکی بن خو ب باوه‌ریی دئینه‌ ده‌ر، و ده‌می دمیینه‌ ب تنی کوفری دکهن.

- ئه‌وین باوه‌ریی ب وی تشتی دئینن یی ب چاف نه‌ئیه‌ت دیتن، و مروث ب هه‌ست و عه‌قلی خو ژ نه‌گه‌ه‌تی، و ب قی مه‌عنایی (غه‌یب) دکه‌فته به‌رانبه‌ر (شه‌ود) یه‌عنی: تشتی نه‌ به‌رچاف، و ته‌قوادار ب قی چه‌ندی ژ کافران دئینه‌ جودا‌کر، ئه‌وین باوه‌ریی ب وی تشتی ب تنی دئینن یی ئه‌و ب چاف دبین.

ل نک ته‌قواداران (نه‌دیتنا تشته‌کی ب چاف) نابته ئاسته‌نگ د ریکا باوه‌ری ئینانا وان ب وی تشتی؛ چونکی وان ره‌کا به‌ردای ژ گرێکان هه‌یه، ئه‌و خو وه‌کی وی حه‌یوانه‌تی لی ناکهن یی به‌س باوه‌ریی ب هه‌بوونا وی تشتی دئینن یی ئه‌و ب چاف دبیت، ئه‌و خو د خه‌لکا (مادییه‌تا به‌رتنه‌گ) دا گرێ ناده‌ن، و وه‌کی که‌سین (ماددی) به‌رگه‌ربانی ناکهن

کاروانی مروّځینی پاشپاشکی بهر ب جیهانا (حهیوانان) څه بهن، وشارستانیہ کا ودهسا
 ئافاکهن هند باوهری بینت هندی چاښ قهتره دکهت! تهقوادار د ژيانا خو دا ب جوانترین
 ږهنگ ههڅسه‌نگی دئیخنه د ناڅبهرا (رحی و ماددهی) دا، لهوا ئهو شارستانیا ب دهستین
 وان دئیته ئافاکرن شارستانیہ کا نمونه‌یی یا بی نمونه‌یه، نه وهکی وی شارستانیا ئه‌قرو
 ژ لای وی وان کهسان څه هاتیہ ئافاکرن یتن باوهری ب (غه‌یی) نائین، وان ههر چه‌نده
 ژ لای ماددی څه پینشکه‌فتنه‌کا مه‌زن یا ب دهست خو څه ئینای ژی، به‌لی ژ لای رحی څه
 مه‌زترین پاشکه‌فتن د دیروکا مروّځینی دا تو‌مار کړیه، ده‌می وان هزرکری باوهری ئینانا
 ب لای روحی دېته ئاسته‌نگ د ناڅبهرا مروّقی وزانینی دا.

سالوخته‌تی دووی ژ سالوخته‌تی تهقواداران ئه‌څه‌یه: ﴿وَيُؤْمِنُونَ الصَّلَاةَ﴾ یه‌عنی: ئهو
 ب ږهنگه‌کی دوست ب کرنا نفیژ پادبن، ل وی ده‌می و ب وی ږهنگی یی شریعت پی
 هاتی، وراپوونا تهقواداران ب کرنا نفیژ هندی دگه‌هینت کو باوهری ئینانا وان ب غه‌یی
 ږویه‌کی عه‌مه‌لی د ژینا وان دا وهردرگت، وږه‌نگه‌دانه‌کا واقعی ل سهر ږه‌فتارا وان دکهت؛
 چونکی نفیژ ئهو په‌یوه‌ندیا روه‌حیه یا عه‌بدی ب خودایی وی څه گری ددهت، وئهو ده‌لیڅه‌یه یا
 ږوژی کیم کیم پی‌نج جاران بو وی دئیته‌دان کو ئهو رها خو تیدا ب ږونا‌هیا خودی تیر
 بکه‌ت. نفیژ بو خودانی -ته‌گر ب دورستی د مه‌عنایا وی بگه‌ت- ئهو هشیارکړنا به‌رده‌وامه
 یا وی ژ داڅین غه‌فله‌تی دپاریزت، وناهیلت ئهو ده‌مه‌کی دیر ژ خودی دوبرکه‌شت، له‌و یا
 غه‌رب نینه نفیژ نه‌هیا خودانی خو ژ (کارین کړیت و خراب) بکه‌ت.

سالوخته‌تی سیی: ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ یه‌عنی: ئهو هنده‌کی ژ وی رزقی مه
 دایه وان ب خیر ددهنه که‌سین پی‌تقی، و به‌ری ثایه‌ت بیژت: (ئهو خیران ددهن) دبیزت:
 (ژ وی رزقی مه‌ دایه وان)؛ دا ب څی چهندي ئهو بزنان کو ئهو رزقی د دهستی وان دا هه‌ی
 (یی کو ئهو خیران ژ ددهن) مالی خودییه نه یی وانه، خودی ب ئیمانته یی کړیه
 د دهستین وان دا، وده‌می ئهو هنده‌کی ژ ددهنه که‌سین پی‌تقی ئهو چو مننه‌تی ل وان ناکهن،
 وکاری وان هه‌ما ئه‌وه ئهو وی ئیمانته‌تی خودی دانایه نک وان ئهو دگه‌هینه‌ جه‌ی وی یی
 دوست، و ژ لایه‌کی دی څه ئه‌ف سالوخته‌ته هندی دگه‌هینت کو مروّځین تهقوادار مالی
 ناپه‌ریسن، وئهو وی دکه‌نه د دهستین خو دا نه د دلین خو دا!

ودانا (نهفهقی) یان دانا خیران نهوا نهف ئایهته بهحس ژئی دکهت ژ وئی زکاتئی دگرت یا خودئی ل سهر مروثی دهوله مه ند واجبکری، ههر وهسا ژ وان خیرین نهواجب ژئی دگرت یین مروث ددهته کهسین موحاج، و ژ وی مالی ژئی دگرت یی مروث ل سهر خو و مال وعه یالی خو خهرج دکهت؛ چونکی ئایهت د راما نا خو دا یا گشتیه.

سالوختهئی چارئی: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ﴾ یهعنی: نهو تهقودارین بهحس ژئی دئیته کرن نهون یین ئیک ژ سالوخته یین وان نهفهیه نهو باوهریی ب وئی دئینن یا کو بو ته -ئهی موحه مه ند- هاتییه خواری، کو قورئانه و نهو سونهته ژئی یا قورئانی رو هن وئاشکهرا دکهت، و باوهریی ب وئی ژئی دئینن یا بهری ته بو پیغه مبهرا ن هاتییه خواری، وهکی: تهوراتی وزه بووری وئنجیلی ویتن دی.

وباوهری ئینانا تهقوداران ب قورئانی ووی پیغه مبهری نهو بو هاتی، و ب وان کیتاب ویتغه مبهری بهری ژئی، سالوخته کی ژ ههژی وانه یین بو (ئسختلافی) وجیگریا ل عهردی هاتینه هلیژارتن؛ چونکی نهو وان دکهته هندهک مروثین سنگ فرهه، ودیتن کویر، ودویر ژ هه می رهنگین (تهعه صصوبی) نهوا بهری خودانی خو ددهته (ئضطهادا دینی)، و نهف باوهریا بهر فرهه یا ب هه می پیغه مبهری بۆرین، د گهل لادانا دویکه فیتیین وان ژ ریکا دورست یا پیغه مبهری پی هاتین، تاییه تمه ندیه کی ددهته موسلمانن، ئیکه مین جار نهو ههست ب سهر فرهه رازیی دکهت ده می دزانت کو رههین دارا باوهریا وی کویر د ئاخا دیروکی دا دچنه خواری، پشتی هنگی -ژ بهر سنگ فرهه یا وی- نهو ب کیر هندئی دئیت وی خهلکی ژ دینین دی ژئی د ناف خو دا بحه وینت؛ چونکی نهوئی قهستا قی دینی بکهت ژ دویکه فیتیین پیغه مبهری بۆرین، هند ههست ب گوهرینه کا (جهذری) د باوهریی دا ناکهت هندی ههست ب زیده کرنا چه ندیه کی ل سهر (رهصیدی) باوهریا خو دکهت، نهو زیده هیا وی دکهت مروثه کی دلفرهه و (موته سامح).

سالوختهئی پینجی: ﴿وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ﴾ یهعنی: نهو باوهریه کا باوهری ب ئاخره تی دئینن، ب وئی روژی یا ژینا پشتی مرنی تیدا دهست پی دکهت، و ب وئی حسیب و جزادانی یا تیدا هه ی. (ویهقین) پیکا ژ هه میی بلندتر یا باوهرییه، یا کو چو گومان نه که فتی، و ههر چه ند ه باوهری ئینانا ب ئاخره تی پشکه که ژ باوهری ئینانا ب غه بیی

ئەو د سالوڅه تې ئېكې دا به حس ژئ هاتيه كرن، به لې ل څيرې د سالوڅه ته كې تاييه ت وسه رېخو دا به حسې ژئ هاته كرن؛ چونكي باوهرې ئينانا ب څي رږژي مه زنترين پالدهره بو كرنا چاكيان، وخوډوير كرنا ژ هه راميان، وحسيې كرنا د گهل نه فسې. و ژ بهر كارتېكرنا مه زن يا باوهرې ئينانا ب ئاخړه تې ل سهر رډه فتارې مروڅي يې رږژانه، يا د جهې خو دابو باوهرې ته قواداران ب څي رږژي بگه هته دهرجا (يه قيني)، ئەو دهرجا ب چو رډه نگين گومان ودودليې نه ئيته هژاندن.

وپشتي سووره تې ئەف سالوڅه تين ته قواداران بو مه بهرچاڅكرين گوت: ﴿أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ يه عني: ئەو ته قوادارين هه، يين به حسې هنده ك سالوڅه تين وان هاتيه كرن، ئەون ل سهر هيديايه ته كې ژ خودايې خو، وئون يين ئيفله ح ديتي. و(هيديايه ت) رږژانه هه كه خودې دكه ته د دلې عه بدې دا ئەو رېكا راست پي ديينت، وپي ب سهر حه قيسي هل دبت، و دېته خودان هه سته كې نازك، ل سهر عه درې د گهل مروڅان ب رېڅه دچت، و ب چه نگين نوراني ل عه سماني د گهل مليا كه تان دډرت!

و(ئيفله ح) د زمانې عه رهبان ب دو رامانان دئيت: يا ئېكې: كو مروڅ بگه هته وي مراد وداخوژي يا وي بهر لې، وهيشيا خو ب جه بينت، يه عني: ته قوادار ئەون يين ب مراد دكه شن و دگه هنه هيشيان ل دنيايې وئاخړه تې. ويا دووي: مانا ل عه ردې، يه عني: ته قواداران يين خودې مان وعاقبيه تې دده تې، وجيگريا ل سهر عه ردې دئېخته د ده ستين وان دا، وئاښكه رايه ئەوي مان بو بيته دان دې گه هته مراد وهيشيان ژي.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ وَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشْوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٢﴾

د څان هه ردو نايه تان دا سووره ت به حسې لايه كې دې يې هه څركيې دكه ت، كو كفرن، ئەوين ب ئاشكه رايې دوژمناتيا خودان باوهران دكمن، وچونكي ئەف لايې هه څركيې ل بهر موسلمانان يې نوي نه بو، وهر ژ ده سپيكا گازيا څي ديني وان جهه كې بهرچاڅ د مه يدانا هه څركيې دا تزي كړبو، سووره تې ده ليڅه و(مه ساحيه كا) بهر فره نه دا وان، و ب تنې د دو نايه تان دا مه سه لا وان ب دويماهي ئينا، وگوت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ وَأَنْذَرْتَهُمْ

أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦٠﴾ یه‌عنی: هندی ئەون یێن کوفر بۆ خۆ هلبژارتی ل بهر وان وه‌کی ئێکه، چ تو وان ژ عه‌زابی بترسینی یان نه‌ترسینی، ئەو باوه‌ریی نائینن.. باوه‌ریی نائین چونکی وان ژ دفن بلندی و سه‌رداچوون به‌ندک د ناچه‌را خۆ و خودی دا یی بری، ب ده‌ستین خۆ وان ئەو حه‌قی ئاشکه‌را یا خودی کره‌ د دل و فطره‌تا وان دا قه‌شارتیه، ورویی خۆ ژ ڕیکا باوه‌ریی یا راست و هه‌رگێڕایه. و په‌یقا (کفر) د زمانێ عه‌ره‌بان دا ب پامانا قه‌شارتنی دئیت، دبێژن: فلان که‌سی کوفر کر.. یه‌عنی: ب کارێ قه‌شارتنی رابوو، و ده‌می (کوفر) د قورئانی دا دئیت، مه‌خسه‌د پی قه‌شارتنا وئ حه‌قیی‌یه یا قورئان پی هاتی، و چونکی کافران ڕیکا سه‌رداچوونی هلبژارت و حه‌قی قه‌شارت، خودی دل و گوه‌ین وان ناخفتن، و چاڤین وان په‌رده‌پۆش کرن: ﴿حَتَّمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشْوَةً﴾ یه‌عنی: خودی خه‌تم یا ل سه‌ر دلێن وان و ل سه‌ر گوه‌ین وان دای، و ل سه‌ر چاڤین وان په‌ش په‌رده هه‌نه؛ ژ بهر سه‌ره‌رقی و کافریا وان کری پستی حه‌قی بۆ وان ئاشکه‌را بووی، ئیجا خودی به‌ری وان نه‌دا ڕیکا راست، ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ و عه‌زابه‌کا مه‌زن د ئاگرێ جه‌هنه‌می دا بۆ وان هه‌یه.

دیمه‌نه‌کی هه‌شکه ل ده‌سپیکێ، ویی کرته‌ ل دویماهی، مروه‌کی خودی دل وئ حساس و گوه‌ و چاڤ دابنێ، ئەو راب‌ت دلی بپه‌چنت وئ حساسی بم‌رنت، گوهان بنخیت و چاڤان برژینت، وه‌کی ده‌په‌کی ره‌ق خۆ بکه‌ته پارچه‌یه‌کا هه‌شک.. خودی ڕیکا راست ل به‌راهیا وی قه‌که‌ت، ئەو ڕی ل بهر خۆ به‌رزه بکه‌ت، و قه‌ستا که‌ند و کۆزان بکه‌ت، ئەوی هۆسا بت بی گومان دویماهی‌ه‌کا کریت دی ل هیشیا وی بت، عه‌زابه‌کا مه‌زن و دژوار د ئاگرێ جه‌هنه‌می دا.

وه‌وسا ب کورتی ده‌سپیکا سووره‌تا (به‌قه‌ره) ده‌فته‌را کافران دب‌یچت، و ب تنی د دو ئایه‌تین کورت دا به‌حسی وان ب دویماهی دینت، و ب راستی ل بهر خودان باوه‌ران چه‌په‌ری کافران یی به‌رزه و قه‌شارتی نه‌بوو، ئەو سیزده سال بوو هه‌ق‌رکی د ناچه‌را وان و وان دا یا به‌رده‌وام بوو، به‌لی تشتی ل بهر وان یی نوی، پستی ئەو مشه‌ختبووینه مه‌دینی، په‌نگه‌کی دی یی مروه‌قان بوو، خودان تب‌یعه‌ته‌کی خوار و قیچ بوون، دیمه‌نی وان نه‌ ئەو رۆناهیا زه‌لال تیدا هه‌بوو یا د دیمه‌نی ته‌قواداران دا هه‌ی، ونه ئەو په‌شاتی تازی تی‌دا هه‌بوو یا د دیمه‌نی کافران دا هه‌ی، ل مه‌دینی ژ نوی ئەف په‌نگی مروه‌قان په‌یدا بوو، و هه‌ر جاره‌کا

ئیسلام ب هیز كهفت وخهلكی هزرهك بو كر ئەف رهنګی مروژان دهردهكهن، لایى سىي یی ههفرکیى (منافق) بوون، ئەوین ب سهر قه خو ددانه د گهل خودان باوهران، و ژ بن قه خو ددانه د گهل کافران، د چهپهری موسلمانان دا دژیان، و ب ئەزمانی وان دئاخفتن، ودهسکیسی وپشتهفانیا چهپهری کوفری دکر، وئف رهنګی مروژان خهطهرا وان گهلهك ژ یا کافران پتر بوو، لهو سوورهتی د دو ئایهتان ب تنی دا بهحسی کافران کر، بهلی بهحسی فان د ههشت ئایهتان دا و د پینج ئایهتین دی دا مهتهل ل سهر حالى وان بو مه ئینان، یهعنی: سیزده ئایهتین تمام بو وان هاتنه تهرخانکرن، وئف گرنگیدانا ب وان وحالی وان یا ژ قهستا نهبوویه.. دا بهری خو بدهینی کانى سوورته چ بهحسی وان دکته:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ؕوَأَمَّا بِاللّٰهِ وِبِآلْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخٰدِعُونَ اللّٰهَ وَالدِّينَ ؕوَأَمِنُوا وَمَا يُخٰدِعُونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌۢ بِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوْا فِى الْاَرْضِ قَالُوْا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُوْنَ ﴿١١﴾ اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ وَامِنُوْا كَمَا وَاَمَنَ السُّفَهَاۗءُ اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاۗءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ وَاٰمَنُوْا قَالُوْا ؕوَأَمَّا وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيْطٰنِهِمْ قَالُوْا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ ﴿١٤﴾ اللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمْدُهُمْ فِى طَعْنِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿١٥﴾

سهردهريا موسلمانى د گهل وى کافری نهيارهتيا خو ئاشکهرا دکته يا ب زهمته نابت؛ چونكى ئەو ل سهر بناخهيهکى ههلويستى وى یى بهرچاف دئيته ئافاکرن، چ ئەو کافر کهسهکى شهپرکهه بت، چ دهستى ئاشتیی دريژ بکهت، بهلی سهردهريا د گهل مروقیى منافق و دوروى يا ب زهمهته، ب سهر قه ئەو یى د گهل ته قئيجا ئەگهر تو سهردهریی وهک دورژمن د گهل بکهى ئەو دى ئیت وروندکین ژ دره و بارينت وته ب هندى گونههبار کهت کو تو زوردارى ل ههقالین خو یین دلسوز دکى! وئگهر تو سهردهریی وهک ههقال د گهل بکهى و باوهریا خو پى بینى، ئەو دى بهری ته ددهته خهفکان! ویا ژ قى ژى نهخوشتەر ئەوه ژ بهر رهفترای منافقان یى خوار ووهبادارى، تو گهلهک زهمهتی دى بینى ههتا بشیى کهسین وان

بەلێ ژ بەر زێدە نەزانیانە وان ئەو ب وئ چەندێ ناحەسیین، دەمێ ئەو لێ دگەڕیین وی بخاپینن یی نەئیتە خاپاندن، وئەوێ ب قی رەنگی بت کەسێ ژ وی نەزانتەر نابت.

مەعنا: سەلۆخەتێ ئێکێ یی منافقان ئەقەیه ئەو ددرەوین، و لێ دگەڕیین درەوا خو ب ناقتی باوەریی و دینی ل سەر موسلمانان دەرباس بکەن و (بەهەربین)! و ئەگەر سەرەکی د پشت قی سەلۆخەتێ وان را چیه؟

قورئان دبیژت: ﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ مەعنا: سەرەکانیا ئیشا وان ئەو دلێن وان دئیشەوینە، لەو کارێ وان نەکاری مروفتی ساخەلمە، وان دلێن خو بو ئیشا گومانێ قەکرینە، لەو خودێ ئیش ل وان زێدە کریه، و ژ بەر وئ درەوا وان یا مەزن دەمێ وان ب سەر قە خو ب باوەریی نیشا خەلکی دای، خودێ عەزەبەکا ب ئیش بو وان ئامادە کریه، قیجا بلا ئەو هزر نەکەن ئەف درەو دێ بو وان مینت، نە د دنیا یی دا ونە ل ئاخەرەتێ.. ل دنیا یی ئەو دێ ئینە ئاشکەراکرن، و ل ئاخەرەتێ عەزەبەکا ب ئیش و دژوار دێ بو وان هەبت.

سەلۆخەتێ وان یی دووێ: ئەو ددەفن بلند ونەفس مەزنن، خرابیی دکەن بەلێ ژ دفن بلندیا خو نەقیت نەترافی ب خرابیا خو بکەن، ئایەت دبیژت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ﴾ ئەگەر شیرەت ل وان بیتەکرن کو ئەو ب کافرێ و کرنا گونەهان خرابکاری د عەردی دا نەکەن، ئەو دێ بیژن: هەما ئەمین خودانین چاکیی. ﴿أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ هەما یا ئەو دکەن و دبیژن خرابکاری ب خوێه، ویتن خرابکار هەما ئەون، بەلێ ژ نەزانیان و سەرپرقیا خو ئەو پێ ناحەسیین کو ئەو دخرابکارن، یان ئەو پێ ناحەسیین کو خودێ دێ وان ئاشکەرا کەت.

زانایی مەزن (شیخ الإسلام ابن تیمیة) د تەفسیرا قی ئایەتێ دا دبیژت: ((ئەف ئایەتە ب دو رەنگان یا هاتیە تەفسیرکرن: یان مەعنا ئایەتێ ئەقەیه منافق حاشاتی ل کار وکریارین خو دکەن، و دەمێ ئەو دبیژن: (هەما ئەمین خودانین چاکیی) مەخسەدا وان ئەو ئەو دبیژن: هەما ئەم وئ دکەین یا پیغەمبەری گوتی. یان ژێ مەخسەدا وان ئەو ئەو دبیژن: چاکێ ئەو یا ئەم دکەین. و ئەف هەردو تەفسیرە ژ (ئبن عەباسی) یین هاتیە قەگوهاستن،

وئەف هەردو تەفسیرە ددورستن؛ چونکی منافق ئان هەردو گۆتەن دبیژن، ئەگەر ئیکێ وان نەنیاست وراستی و ان نەزانت د گەل وان ناخفت، ئەو دئ بیژنی: ئەم وی تشتی دکن یی پیغەمبەری گۆتی، بەلێ ئەگەر وان ئیا خو یان ئیکێ وان باش نەنیاست قانع بکن، ئەو دئ بیژن: ئەف کارێ ئەم دکن یی چاکە، وئیهتا مە یا باشە.. ژ تیبعەتی منافقانه ئەو ب سەر قە تشتەکی دکن و دلیین وان تشتەکی دی تیدا هەیه، د گەل هندی ژێ ئەو هزر دکن ئەفە چاکیه، (موجاهد) دبیژت: مەخسەدا وان ئەو هەقالینیا وان بۆ کافران فایدی وان یی تیدا هەیی.

سالۆخەتی سیی: ژ بهر خۆمەزنکر و دفن بلندیا منافقان ئەو خەلکی دی یی ژبلی خو نەزان و عەقل سڤک دبین، یەعنی: ئەو ب چاڤەکی کیم بەی خو ددەنە خەلکی، ئایەت دبیژت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ وَامْنُوا كَمَا وَامَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا وَامَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ئەگەر کەسەکی گۆتە ئان دووویان: هوبن ژێ وەکی موهاجری وئەنصاریان باوهری ب پیغەمبەری و دینی وی بین، ئەو ژ نەزانی و هەڤرکی دئ بیژن: ئەری ئەم وەکی نەزان و کیم عەقلان باوهری بین، دا ئەم ژێ وەکی وان د کیم فام و عەقل سڤک بین؟!

وئاشکەرایە کو وان ئەف گۆتنە ب دزی قە دگۆت، ل نک هەندەک کەسین ئەو چو هزری بۆ نەکن.. ئەگەر نە، وان ب ئاشکەرایێ خو وەک خودان باوهر ددا نیاسینی، بەلێ خودی پیغەمبەری خو -سلاف لی بن- ب قی گۆتتا وان ئاگەدار کر، و نینیا وان ئاشکەراکر.

ل نک وان خەلکی مەدینی هەمی ب موهاجر وئەنصاری قە نەزان و عەقل سڤکن؛ چونکی ئەو چو ژ مەصلحەتا خو نزان، نابیژن: دا ئەم ژێ ژ بن قە بن قە بۆ خو هەندەک پەیوەندیان د گەل کافران دورست بکن، بەلکی ل پۆژەکی.. ل تەنگاڤیەکی فایدە بۆ خو ژێ ببینن! هەمی عەقلی وان ئەڤیە یی وەکی وان نەبت ئەو چو ژ مەصلحەتا خو نزان، بەلێ ئایەت وان ژ قی غەڤلەتی هشیار دکت، و گۆتتا وان ل وان قە دگێرت و ئاشکەرا دکت کو یین کیم عەقل هەر ئەون، بەلێ ئەو نزان کانی ئەو چەند دەررەبوون و زیانی دانە.

وسالۆخەتی منافقان یی چاری -وەکی ئایەت ئیشارەتی ددەتی- ئەو ئەو دترسینۆک و فیلبازن، د هۆنەری خوگوارتنی دا دشارەزانە، هەر زوی ب گەلەک رەنگان خو دگوهۆرن،

و ب گەلەك ئەزمانان دئاخشن، وهكى ئافىينه تو بكهيه كيش ئامانى پەنگى وى ددەن، خودى بهحسى وان دكەت ودييژت: ﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَٰئِطَانِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزَءُونَ﴾ يەنى: ئەگەر ئەو دوڤروى هاتنه راستا خودان باوهران دى بىژن: مە ژى -وهكى هەو- باوهرى ب ئىسلامى هەيه، وئەم دموسلمان وخودان باوهرين، وگاڤا ئەو مانە ب تنى د گەل (شەيطانين) خو، و ل ديوانخانەيىن وان ئامادە بوون، ئەو دى بىژنە وان: پشت راست بن ئەم بين د گەل هەو، ومە باوهرى ب موخەممەدى ودينى وى نەئىنايه، وئەو گۆتەنا مە گۆتیه وان هەما ھندەك يارى وتپانە بوون مە بو خو ب وان دكرن، ئەم ل كيشە وباوهرى ل كيشە!

ومەخسەد ب پەيشا (شەيطانين) وان ل قىرى، سەرۆك ومەزىن كافرانە، چونكى ئەو وهكى شەيطانى ب كاري رېبەرزەبوونى ل بەر خەلكى پادبن، ونەحەقىي ل بەر وان دكەنە حەقى، و ژ پەيشا (خلوا) ئەوا رامانا (مانا ب تنى ونەبەرچاڤ) ددەت دئىتە زانين كو ئەو د گەل سەرۆكىن خو يىن كافر ھندەك مروڤتين ترسينۆك بوون، نە دوڤربان وهكى زەلامان ل بەر پۇناھيى كاري خو بكەن، و(تەصريحاتين) خو بدەن، ل بن پەردەيى تاريى دگەهشتەنە ئىك، وپىلانين خو دژى موسلمانان دنەخشانەن، يا ژ وان ڤە كاري وان دى ل بەر خودى بەرزەت، وبەرکا وان يا دپاي ژ سەر وان رانابت! بەلى يا ئەو دخوازن ب سەر دفنا وان ڤە ناچت، ﴿اللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ بلا ئەو ھزر نەكەن ئەو ب ڤى چەندى خودان باوهران د سەردا دبەن، خوديە وان دسەردا دبەت دەمى وان ڤەدەيتل؛ دا ئەو پتر رى بەرزە ودودل ببن، يا ژ وان ڤە دەمى بەندك ل دوڤ ڤە دئىتە بەردان، وبەرھەمەكى بىخىر ب ڤان كۆمبوونين وان بين نەپنى ڤە دئىت، ھندە ئەو ب سەرکەفتن.. نە!! داڤ ل بەر وان يا ڤەديه، وچەرينا وان بو دەمەكى ل دۆر طەلھى وان ژ مەصيرى كريت ناپاريزت، نيزيك يان دوير ئەو دەم دى ئيت يى داڤ تيدا دئىتە شادەن، ونىچير دئىتە گرتن، وھنگى نە رىكا رەڤى ب دەست وان دكەت، ونە پەشيمانى چو مفايى دگەھىتە وان.

ويشتى سوورەتا (البقرة) ھندەك سالۆخەتتين منافقان بو مە بەرچاڤ كرين، ھندەك مەتەل ل سەر حالى وان بو مە ڤەگىران، وهكى ئەم د ڤى پارچەيى دا ژ سوورەتى دبيني:

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهَدَىٰ فَمَا رَحَّتْ تَجَرُّهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٦٠﴾
 مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمٍ
 لَا يَبْصُرُونَ ﴿٦١﴾ صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ وَرَعْدٌ
 وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصْبِعَهُمْ فِيَٰ ذُؤَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٦٣﴾ يَكَادُ
 الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَرَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءُوا لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ
 بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ إِنَّا اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٤﴾

وبهري نايهت هندهك مه ته لان ل سهر حالي فان منافقان بو مه بينت راستيه كا حالي
 وان بو مه بهرچاڤ كر، د ناڤ فان منافقان دا هندهك هه بوون ل سهرى باوهريى جهى خو
 د دليين وان دا كربوو، پاشى ئهو ب دزى شه و د دل دا ل باوهريى ليته بوون، وجاره كا دى
 كوفر بو خو هلبزارت، نايهت به حسى فان رهنكى منافقان دكهت و دبىرت: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ
 اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهَدَىٰ﴾ ئهويين هه.. بين ئهغه سالوختهى وان، ئهون بين هيدايت دايه
 ب سهر داجوون، باوهري كو هيدايت ته د دهستين وان دا بوو، ئهگهر وان ثيابا ئهو د شيان وى
 بياريزن و بو خو بهيلن، بهلى وان وه نهكر، وان ئهو فروت، دا ب كوفري كو ضه لاله ته، ﴿فَمَا
 رَحَّتْ تَجَرُّهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾ قيجا وان د قى بازرگانيا خو دا چو فايده نهكر،
 وئهو نه ئهو بوون بين سهر راست بووين و ب هيدايت كهفتين.

دبت بازرگانهك چول سهر خو نه هيلت، هه مى ريكين فايده كرنى ب كار بينت، بهلى
 د گهل هندى زى ئهو فايده نه كهت، يان دبت ئهوى جاره كى ئاگه ز خو نه مينت، قيجا
 د تجارته كا خو دا خوسارهت ببت، هنگى دبت لومه لى نه ئيته كرن، بهلى ئهف منافقه ب قى
 رهنكى نه بوون، وان ريكين دورست بين فايده كرنى ب كار نه ئينان، ووان ئاگه ز خو هه بوو
 زى ده مى ئهف كار ه كرى، لهو لومه ل وان دبىته كرن.

وپشتى نايهت حالي وان ب قى رهنكى بو مه دياركرى، دو مه ته ل سهر قى حالي
 وان بى خراب بو مه ئينان؛ دا پتر بى فامى و نه زانينا وان بو مه ئاشكهرا ببت، مه ته لا
 ئيكنى ئهغه يه: ﴿أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصْبِعَهُمْ فِيَٰ ذُؤَانِهِمْ

مِنْ أَلْصَّوَعِ حَذَرَ أَلْمَوْتِ ﴿١٠﴾ يه‌عنی: حالێ ئان منافقان ئه‌وین هیدایه‌ت ب ده‌ست که‌فتی، پاشی وان ئه‌و دابه‌ ب سه‌رداچوونێ، بېرا مرۆقی ل حالێ وی که‌سی دئینه‌ قه‌ یی ئاگره‌ک بۆ خۆ هه‌لکری؛ دا رۆناهیی وتینێ بده‌تی، قیجا ده‌می ئه‌و ئاگر هه‌لبووی و رۆناهی ژ خۆ دای، ورێ ل به‌ر وی گه‌ش و ئاشکه‌را بووی، ووی هه‌ست ب خۆشی وتین و ته‌ناهیی کر، ئەف ئاگره‌ قه‌مری و رۆناهی تیدا نه‌ما، و جاره‌کا دی ئه‌و ل حالێ خۆ یی ئیکی زق‌ری قه‌، ولی بوو تازی.. وپێ نه‌قیبت بێژین: ئه‌و تازی پشته‌ رۆناهیی دئیت د چا‌قین خودانی دا که‌له‌ک نه‌خۆشتر و دژوارتره‌ ژ وێ یا کول ده‌سپێکی دئیت.

ئەف منافقه‌ ئه‌وین ل مه‌دینێ دژیان، به‌ری هاتنا پێغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن-، وه‌کی هه‌می خه‌لکی وی ده‌می، د تازی کوفری و سه‌رداچوونێ دا دژیان، پاشی هه‌زکرا خودی ل سه‌ر هندی پیکه‌هات ئه‌و قورئانه‌کا گه‌ش بۆ وان به‌نیتر، پیکێ ل به‌ر وان رو‌هن بکه‌ت، و به‌ری وان بده‌ته‌ سه‌رفه‌رازی دین و دنیا‌یی، و ده‌می ئەف پێغه‌مبه‌ره‌ هاتی و ئەف قورئانه‌ د گه‌ل دا، حه‌قی گه‌هسته‌ وان، و ئه‌و ب سه‌ر هه‌لبوون، و وان ئه‌و نیاسی، و هنده‌ک ژ وان باوه‌ری ژ ی پێ ئینا، به‌لی پشته‌ وان زانی ئیسلام نه‌ (ئارمانجه‌کا نێزیک، و وه‌غه‌ره‌کا کورته‌)، و نه‌ (سیرانه‌کا به‌روه‌خت، و مه‌صلحه‌ته‌کا به‌رده‌سته‌)، هه‌ر زوی ئه‌و ل تازی به‌ری زق‌رینه‌قه‌، و رۆناهی ژ ده‌ست دا.. باوه‌ری دا ب کوفری، له‌و مانه‌ د حه‌به‌تیه‌کا مه‌زن دا.

وگرفتاری وان یا سه‌ره‌کی ئه‌وه‌ وان ئه‌ندامین هه‌ستپێکرنی د له‌شین خۆ دا ژ کار ئیخستینه‌، له‌و ئیدی ئه‌و چو مفا‌بی ژ وهرناگرن: ﴿صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ۝﴾ وان گو‌ه یین هه‌ین، به‌لی ب کارێ گو‌ه‌دانی رانابن، دکه‌رن، و ده‌ف ژ یین هه‌ین، به‌لی ب کارێ گو‌تنی رانابن، دلالن، و چاف یین هه‌ین، به‌لی ب کارێ دیتنی رانابن، دکۆره‌نه‌، قیجا ئه‌و ژ گو‌ه‌داریا حه‌قیی دکه‌رن، و ژ گو‌تنا وێ دلالن^(۱)، و ژ دیتنا رۆناهییا باوه‌ریی دکۆره‌نه‌، و ئه‌و وێ هۆسا بت نه‌شیت ل وێ باوه‌ریی بزق‌رت یا وی ل پاش خۆ هیلای، به‌لکی ئه‌و هه‌ر ئه‌ساسی ژ ی ب هندی ناکه‌ت کو وی تشته‌کی ژ ده‌ست دای، یان یی ل پاش خۆ هیلای!

(۱) د زمانێ عه‌ره‌بان دا (أبکم) و (أخرس) هه‌ردو بۆ مرۆقی لال دئینه‌ گو‌تن، به‌لی جودایی د نافه‌ره‌ وان دا ئه‌قیه‌: (أبکم) ئه‌و لاله‌ یی د چو تشتان نه‌گه‌هت، و (أخرس) ئه‌وه‌ یی د تشتان دگه‌هت.

مه ته لا دووی ل سهر حالئ وان نه فیه، خودایی مه زن دبیرت: ﴿أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَّجْعَلُونَ أَصْصِعَهُمْ فِي ذَوَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ یه عنی: ژبلی مه ته لا بووی، کو مه ته لا هلکرن و شه مرینا ناگری بوو، مه ته له کا دی ژی هه یه حالئ منافقان بیرا مروقی لی دینته فه، نهو ژی مه ته لا حالئ وی کومییه یا ل شه فه کا تاری، ل چوله کی دده ته ری، ژ بهر تاری نه زانن دی ب کیژ لایی دا چن، قیجا بهر وی وان بمینته ل عسمانی ونهو دلی خو ب هندئ خوش بکه ن کو بهلکی نهف عهورین ل عسمانی هه ین بژاله بین، وچائی هه یقی دهرکه فت و هند پونا هیی بده ته وان نهو ریکا خو بینن، به لی ل شوینا نهو چی بیت یا وان دقیت نهو هند بینن عهور پتر خو لیک بدن، وزیده تر رهش وتاری بین، ولیک بخورن، وبارانه کا بوش ژی ببارت، بارانه کا وه سا یا تاریین ل سهر ئیک د گهل دا هه بن، د گهل توپ و برویسیین سوژهک، یین کو ژ بهر دهنگ ورنهنگی وان یی ب ترس ئیکا هند ژ وان چی بیت نهو ژ ترسین مرنی دا تبلین خو بکه نه دگو هین خو را؛ دا نهف دهنگی ب هیز په رده یین گو هین وان نه په قینت.

وبه ری ئایهت مه ته لی تمام بکهت، ودویمایا قی کوما مروقان بو مه ناشکه را بکهت، ته عقیبه کا کورت دده ته مه سه لی و دبیرت: ﴿وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ﴾ یه عنی: خودی دورا ل کافران گرتی، نهو ژ عه زابا وی رزگار نابن.. دی کیفه رهفن؟ یا ژ وان فه نه گهر وان گو هین خو شدانن، یان چاقین خو گرتن نهو دی ژ توپا خودی رزگار بن؟! نه.. ﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَرَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءُوا لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ﴾ یه عنی: نیزیکه نهو برویسی -ژ بهر دژواریا پونا هییا خو- چاقین وان بیهت.. مه عنا: ترسا وان نه بهس نهو نهو ژ بهر دهنگی که ر بین، بهلکی ترسا کورائی ژی ژ بهر پونا هییا دژوار وان هه یه، به لی د گهل هندئ ژی، وچونکی حالئ نهو تیدا حاله کی نه خوش و بهر ته نگه بهر وی وان یی لی ههر جاره کا ژ بهر برویسی پیچه کی ریک ل بهر وان روهن بوو نهو دی دهنه ری و پیچه کی ل بهر پونا هییا وی چن، و نه گهر نهو پونا هی چوو ونه ما جاره کا دی ری ل بهر وان دی تاری بت، قیجا نهو ل جهین خو دی رهق راوهستن. و نه گهر خودی ل دویف وان بهر نه دابا دا وان ژ گو ه وچاقان کهت، و نهو ههر گاه ل سهر وی چهن دی یی خودان شیانه، هندی خودییه ل سهر ههر تشته کی یی خودان شیانه.

ئەفە مەتەلا منافقانە.. كۆما وان يا كو ھەردەم بەر ل مەصلەتە خۆ ب تنى، ۋەكى
 قى كۆما مروثين حېبەتتە ئەوا ل چۆلى تارى ب سەر دا ھاتى، پاشى بارانەكا بۆش ژى پيدا
 كرى، ۋەمور لى خورپىن، وتۆپ وبرويسيان ئىكجار سەرتىن رېكا لى بەرزەكرىن، منافقان
 ھەردەم مەصلەتە خۆ يا ل بەر بەلى.. بەس ھندەك جارەن ەورتن رەش ل ەسمانى ژىنا
 وان كۆم دېن، ورتكى ل بەر وان بەرزە دكەن، نزانن كانى مەصلەتە وان د كىژ لايى دايە،
 ئەگەر خۆ بدەنە د گەل موسلمانان نەكو بۆ وان خراب بت، ئەگەر خۆ بدەنە د گەل كافران نەكو
 شۆلا وان تىك بچت، چ بكنە؟ ئەو ب خۆ ژى نزانن! ھندەك جارەن تە ھند دىت رۆناھيا
 برويسەكا ب ترس پىچەكى نىشانىن رېكى ل بەر وان ئاشكەرا كرن، رېكا مەصلەتە،
 ھىشتا وان ب دورستى قەست نەكرى.. تە ھند رېك جارەكا دى ل بەر وان تارى بوو ۋەو
 مانە د حېبەتتە خۆ دا، چ بكنە؟ ب كىژ لايى دا بچن؟ ئەو ژى نزانن!

ژ ەبدللاھى كورى مەسعودى -خودى ژى رازى بت- دئىتە قەگۋاھستن، دىيىرت:
 ئەگەر ھالى منافقان خوش بوو، ۋەبەرەكەت كەفتە تەرش ۋەدراھمەتتى وان، ونعمەت ل وان زىدە
 بوون، ئەو دى بىژن: دىنى موحەممەدى دىنەكى پىرۆزە، ۋەگەر گرفتارى وموصىيەت ب سەر
 وان دا ھاتن كەرىپىن وان دى قەبن، لەوا ئەو دى ل سەر نىفاقا خۆ مەجد بن.

بەلى.. ئەفە ھالى منافقانە ل ھەمى جە ۋەھمى دەمان، ئەگەر ب ناھى ئىسلامى
 دنيا كەفتە دەستى وان، چو تشت ژ ئىسلامى پىرۆزتر وچىتر نىنە، ۋەگەر ژ بەر ھوكمەكى
 شەرى مەصلەتەكا وان تىك چوو، وان ئىسلامى چو د گەل ئىك نىنە!! و د گەل ھندى
 ژى ئەگەر بىتە دۆرا دەف ۋەزمانان ئەو دىنداربا خۆ نادەنە ب يا كەسى، ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
 لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ﴿٢٠٠﴾ ئىمامى قورطوبى دىيىرت:
 مەنا قى ئايەتتى ئەو ئەگەر خودى بقتى راستيا منافقان دى بۆ موسلمانان ئاشكەرا كەت،
 وعززەت وسەرفەرازا ئىسلامى دى ژ وان ستىنت، ودى وان دەستىن موسلمانان دا رەزىل
 كەت كو ئەو وان بكوژن و ژ ناف خۆ دەرىيخن.

خودى ل سەر ھەر تىشتەكى يى ب شىانە، وچو تشت ل بەر ۋى ئاسى نابت، ۋەو
 دىيىت قان منافقان ب شەخس بۆ موسلمانان ئاشكەرا بكەت، كانى چاوا ۋى ئەو
 ب سالۆختە بۆ وان ئاشكەرا كرن.

پشتی خودایِ مەزن ئەف هەر سێ لایین هەفرکیی: خودان باوەر و کافر و منافق، بۆ مە بەرچاڤ کرین، و هندهک ژ سالۆخه‌تین وان ب مە داینه زانین، گۆتن د چەند ئایه‌ته‌کان دا ئاراسته‌ی مەروڤان هەمیان کر کو ئەو باوەریی بینن، و ل وێ حەقیی بزڤرن یا د قێ قورئانی دا هاتی، هەر چەنده مەخسه‌د پتر ب قێ گۆتنی کافرن؛ چونکی ئەون دژاتیا باوەریی دکه‌ن، خودایِ مەزن گۆت:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٠﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
الشَّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٧١﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا
نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٧٢﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٧٣﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا الصَّالِحَاتِ وَعَمِلُوا أَنْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي
 مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَزَقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي رَزَقْنَا مِنْ قَبْلُ
وَأْتُوا بِهِ مُتَشَبِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧٤﴾

ول دويڤ تهرتيا ب رڙكرنا ئايه تيڻ قورئائى ئەقە ئيكە ميين گازيه بۆ مرۆقان دئيته ئاراسته كرن، ووهكى ئەم ديينين ئەو فەرمانه ب كرنا عيبادهتى بۆ خودى ب تنى، ئايه تى گۆت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ ئەى گەلى مرۆقان، هەمى مرۆقان، ل هەمى جە- وهەمى دەمان، ب تاييه تى ئەوين گوهداريا شەيطانى كرى، وخۆ ژ عەبدىنيا خودى بلندتر ديتى، هوين عەبدىنيا خودايى خو بکەن، يەعنى: باوهرى ب تەوحيد وئىكىنيا وى بينن، وپەرستنا هەوە بلا بۆ وى ب تنى بت، چونكى ئەو ب تنى يى هيتراى عيبادهتیه، ژ بەر کو ئەوە -وهكى هوين دزانن- يى هوين ومروقتين بەرى هەوە ژى ئافراندين.. وتشتهكى غەرييه هوين باوهرى دئينن كو ب تنى خودييه هوين ئافاندين، د سەر هندى را هوين هندەكىڻ دى بۆ وى د عيبادهتى دا دكەنه شريك وهەقپشك، خودى دبيتژت: هوين عيبادهتى خودى ب تنى بکەن؛ دا هوين ب تەقوا بکەشن.

و ژ څې ئايهتې دئيتته زانين كو (تهقوا) بلندترين دهرجا (عبادتې) يه، يان تهقوا ئهو بهرهمه يې ب عبادته تي څه دئيت، و عبادت ئهو مروث ب خوشكندن وحه ژيكرن څه ملكه چيې بو ئه مري خودي بكهت، وپيگيريې ب شريعتي وي بكهت، و تهقوا خو پاراستنه ژ ههر تشته كي كيماسيې دئخته خو ب دهستقه بهردانا مروقي بو ئه مرونه هيپن خودي.

وپشتي ئايهت فەرمانا ب عبادته تي خودي ل ههمي مروقان دكهت، به حسي هندكه نيشانين ئاشكهرا ل سهر دان وقه نجيا وي ل سهر مروقان دكهت؛ دا پتر بو وان بنه جه بكهت كو ئهو ب تنبيه هيتري پهرستنې: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فَرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ﴾ خدايي ههوه ئهوي عهرد بو ههوه كربه جه؛ دا ژينا ههوه ل سهر پشتا وي ب ساناهي ورحهت ب رېقه بچت، ووي عهسمان ژي ل هنداش ههوه موكم يې ئاشاكري ب پرهنگه كي وهسا ب كيژ ژينا ههوه يا ل سهر عهردي بهيت، و ژ كهردم و دلوفانيا خو وي ئاقه كا ب خيژ و بهره كهت -كو بارانه- بو ههوه ژ عهسماني باراند، و مهبهست ب عهسماني ل فيري عهوه؛ چونكي ههر تشته كي د سهر مروقي دا بت دورسته ب عهره بي بيژني: عهسمان، ووي ئهف بارانه كره نهگهرا شينبون ودهركهفتنا ههمي پرهنگين فيقي وشينكاتي ژ عهردي.. گهلي مروقان، ئهف قهنجيه ههمي خودي يين د گهل ههوه كرين، ووي ژ كهردما خو رزقي ههوه ب پرهنگه كي ب ساناهي يې داي، ﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ فيجا هوين چو ههفال وهوگران بو خودي د پهرستنې دا چي نهكهن، وهوين د زانن كو ئهو د ئافراندين و رزقديني دا يې بي شريكه، وئهو يې هيتري پهرستنې.

وئف ئايهته -وهكي ئبن عهطيه يې نه ندهلوسي دييژت- هندي دكه هينت كو خودي ب قهنجيېن خو مروث ژ ههر مهخلووقه كي دي يې بي منهت كري، فيجا ههر كهسه كي ژ طهمه عي يان ژ هيشي و دلچوونا خوشيېن دنيايي، خو ههوجهي مروقه كي وهكي خو بكهت، ئهو وي خو كره طهرفداري وي يې شريك بو خودي دانانين.

وتشتي غهريب ل نك گهلهك پرهنگين كافران ئهو ئهو باوهر دكهن كو ئافراندين ودانا رزقي كاري خودي ب تنبيه، ووي چو شريك د قتي چهندي دا نينن، بهلي د گهل هندي ژي وان د پهرستنې دا شريك بو خودي ددانان، يهعني: وان باوهرې ب تهوحيذا خودي

د (ربوویییه تی) دا دئینا، به لئ د (ئولووهیییه تی) دا وان شریک بو وی ددانان. وقورئان د گه لهک نایه تین خو دا قئی چهندي ل سهر وان دگرت، وطه عنی پی ل وان ددهت، ووی حسیب دکهت ئیک ژ نیشانین کیم فامیا وان.

پاشی سوورته بهرده وایمی ددهته ئاراسته کرنا گوتنی بو مروقان ب گشتی، ووان کافرین باوهری ب قورئانی نه دئینا ب تاییه تی، وگوئ: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ یه عنی: گه لی کافرین سهرهق، نه گهر هوین د وی قورئانی دا ب گومانن یا کو مه بو به نیی خو موحه ممه دی -سلاف لی بن- ژ عهسمانی ئینایه خواری، وهوین دبیزن نه ژ ئینانه خواری خودییه، و ژ چیکرنا موحه ممه دیه، کا دی وهرن هوین ژی سوورته کا ب تنی یا وهکی سوورته تین قئی قورئانی بینن، و ژ نک خو چی کهن، وهوین ب تنی ب قئی کاری پانه بن، بهلکی هوین هاریکاری ژ ههچی هوین بشینی ژ پشته قانین خو بخوازن، بلا نه ژ بیین هاری ههوه بکهن، نه گهر هوین د گوئنا خو دا دراستگوئه کو نهف قورئانه گوئنا مروقانه.

وهکی خودی باران بو ههوه ژ عهسمانی ئینایه خواری دا نهوه عهردی پی زبندی بکهت، ورزقی ههوه ژ بی، وهوین قئی چهندي دزانن، وهسا وی قورئانهک ژی بو ههوه ژ عهسمانی ئینا خواری دا دلین ههوه پی زبندی بکهت، قیجا تیدا نه کهفنه گومانی.. نه گهر هوین د راستیا هاتنا وی دا ژ نک خودی ب گومانن، وهوین هزر دکهن نهوه ژ چیکرنا مروقه کیه، کانی هوین ههمی پیکفه وهرن وئیکا وهکی وی چی بکهن.. ﴿فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ قیجا نه گهر هوین نهشیان نوکه د (تهحه ددی) بین ووی چهندي بکهن، ومسوگهر د پاشه پروژی ژی دا هوین نهشین وی چهندي بکهن، یا باشر بو ههوه نهوه هوین ب باوهری ئینا ب پیغه مبهری -سلاف لی بن- و ب گوهداریا خودی، خو ژ وی ناگری بیارین یی ب مروق و بهران دئیه خوشرکن، نهوی بو کافران هاتیه ئاماده کرن.

ب قی پهنگی قورئانی قه بخوازی و (تهحه ددی) مروقان هه میان کر کو نهوه قورئانه کا وهکی قئی قورئانی چی بکهن، و هتا نه فرۆ ژی نهوه یا (تهحه ددی) وان دکهت، وکهن

د بهرشفې نه هاتيه ونايت ژى، وئغه ب تنى بهسه كو دهليل بت ل سهر راستيا قورئانې بؤ
وى كسى تنى بگهت!

و ب هلكهفتنا كرنا بهحسې وى دويماهيا كريت يا كو كافر دى گههنې، كو ئهو
جهنه مه يا ناگرې وى ب مړوڅ وبهران دئيتنه خوڅكرن، بؤ هغه بهركرن ئايه تا د دويڅ دا
ئيكسهر بهحسې وى دويماهيا خوڅ كر يا كو خودان باوهر دى گههنې، كو ئهو بهحشتن يين
رويبار د بن دا دچن، ئايهت دپيژن: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ يهعنى: بهرانبهرفان كافر يين بهخت رهش ئهويين دويماهيا وان بؤ
ناگرې جهنه مييه، تو -ئهى موحه ممه د- مزگينه كا خوڅ بده وان يين باوهرى ئيناي وكارين
چاك كرين، كو هندك بهحشتن عهچېب ل ئاخره تنى بؤ وان هه نه، رويبار د بن قهسرين وان
يبن بلند وداروبارين وان يين ب سيبهر را دچن. ﴿كَلَّمَآ رَزَقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَزَقَآ قَالُوا هَذَا
الَّذِى رَزَقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُؤُوا بِهِ مُتَشَبِهًا﴾ ههر جاره كا خودى رزقهك ژ بهرى رزقى وى جهى
دا وان ئهو دى پيژن: ئغه ئهو رزقه يى خودى بهرى نوكه ژى دايه مه، وگاڅا وان تام كرى
ئهو دى بينن كو ئهو د تام وخوڅيى دا رهنكه كى نويه، ونه يى بهرييه، ئه گهر چ ئهو د ناف
ورهنگى دا وهكى يى بهرى خو ژى بت.

وزانايين تهفسيرى دو بچوون د قى گوټنا بهحشتيان دا هه نه ده مى دپيژن: ئغه ئهو
رزقه يى بهرى نوكه ژى بؤ مه هاتيه دان، هندك دپيژن: بهرى نوكه.. يهعنى: د دنيا يى دا؛
چونكى فيقيى دارين بهحشتنى د رهنكى خو دا وهكى فيقيى دارين دنيا يينه، وهنده كين دى
دپيژن: بهرى نوكه.. يهعنى: ههر د بهحشتنى دا؛ چونكى ئهو فيقيى ب رهنكى خو څه وهكى
وى فيقيه يى وان بهرى هنگى خواري، بهلى پستى ئهو تام دكه نه فيقيى نوى، بؤ وان ديار
دبت كو ئه څ فيقيى نوى نه وهكى فيقيى بهرى خو، ﴿وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ﴾ ههر ولسا بؤ فان بهحشتيان هندك ژنين پاڅر ژ هه مى رهنگين پيساتى
وكيماسيى هه نه. وئهو خودان بهختين سپى ههر وههر د بهحشتنى دا دى مينن، نه تيډا
دمرن، ونه ژى دئينه دهر بخستن.

و ل شويانا كو كافر ئيك ژ دووان بكهن: باوهر يى ب قورئانې بينن يان ژى د تهحه دديا
وى بينن، دياره وان بهردهوامى دا كوفرا خو، وهندك گوټگوټك وگومان د دهر حقا ئايه تين

قورئانی دا به لافکرن، وئیک ژ (شوبو هاتین) وان به لاف کرین ئەفه بوو، وان دگوت: چاوا قورئان دئ گوتنا خودی بت، ووی هندەک مەتەل ب هندەک تشتین کیم وبی بها تیدا هاتینه؟! خودی ژ هندی مەزترە هندەک گوتنن ب قی رەنگی بیژت!

ئبن عەباس دیژت: دەمی خودی د سەری قی سوورەتی دا دو مەتەل ل سەر حالی منافقان ئینان، هندەک منافقان گوت: خودی ژ هندی مەزترە کو هندەک مەتەلان ب سەر هندەکان بینت.. ئینا خودی ئەف ئایەتە هاتنە خوار. وئایەت ئەفەنە.

و(قەتادە) و(حەسەن) دیژن: دەمی خودی د قورئانی دا مەتەل ب میشی و تەفنیپرکی ل سەر حالی موشرکان ئینان، جوهیان ترانە بو خو پئی کرن وگوتن: ئەف گوتنە نە وەکی گوتنا خودی، ئینا ئەف ئایەتە هاتنە خوار. وئایەت ئەفەنە:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ وَآمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِمْ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧١﴾﴾

ئەف قورئانە یا هاتیه خوار دا حەقیی بو خەلکی ئاشکەرا بکەت، وئەگەر دیارکرن حەقیی هندی بخوازت مەتەل بینە ئینان؛ دا مەعنا بیته وەرگرتن، وتیگەهشتن ب ساناهیتەر لی بیت، خودی مەتەل ئینانی ناھیت، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا﴾ ئینانا مەتەلان ئەگەر مەخسەدا ئاخفتنکەری ب رەنگەکی باشتەر و تەماتر بگەهینتە گوهداری، نە ژ وان تشتانە بین شەرم ژئ دئیتە کرن، بەلکی ئەو ژ وان کارانە یین رەھوانبێژیا ئاخفتنکەری پتر بەرچاف دکەن، لەو ئایەت دیژت: خودی شەرمی ژ هندی ناکەت کو مەتەلەکی د ئاخفتنا خو

دا بىنت، مادەم ئەو ھەقى ب وئ مەتەلى ئاشكەرا دبت، و(شەرم) ل قىرى ب پامانا ھىلان
و خودانە پاشى دئىت؛ چونكى ئەگەر كەسەكى شەرم ژ تىشتەكى كر دئ خو ژئ دتە پاش.

ومەتەل ئەگەر ب قى كارى رابىت، كارى دياركرنا ھەقى، ھەرق ناكەت چ ئەو
ب تىشتەكى مەزن بت يان يى بچويك، چونكى عىبەرت ب ئارمانجىيە، ﴿أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا
بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا﴾ خودى مەتەل ئىنانى ناھىلت، ئەگەر خو ئەو مەتەل ب تىشتەكى بچويك
ژى بت، ھەكى پىشى، يان ب تىشتەكى ژ وئ مەزتر يان يى بچويكتر بت ژ وان تىشتىن
خودى د قورئانى دا مەتەل پى ل سەر بىزاريا ھەر تىشتەكى ژبلى وى پەرستىن بو دئىتەكرن
ئىنانى.

وبەرانبەر ئىنانا ئان مەتەلان، مەرؤف دبنە دو پشك: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ وَامَنُوا
فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا﴾ پشكا
ئىكى خودان باوھرن، ئەوين ھىكمەت وكارىنەجھيا خودى د مەتەل ئىنانى دا دزانن، ئەو دلين
خو بو ھەقىي ئەدكەن، وباوھرى ب ھەر تىشتەكى ژ نك خودى دئىت دئىن و دزانن كو ئەو
ھەقى، وسەرا مەتەلەكى چو گومان بو وان د گوتنا خودى دا چى نابت. وپشكا دووى ئەون
يىن كافر، ئەفە يارىان بو خو ب گوتنا خودى دكەن، ودبىژن: ئەفە چىە؟! ئەرى مەبەستا
خودى ب ئىنانا قى مەتەلى ب ئان تىشتىن بى بەا چىە؟

خودى بەرسقى ل سەر قى پسىيار وخونەرازىكرنا وان ددەت ودبىژت: ﴿يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا
وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾ يەنى: مەبەست ب ئىنانا ئان مەتەلان،
ئاشكەراكرنا ھەقىي د قورئانى دا جەپاندنا مەرؤفانە، ودا خودان باوھر پى ژ كافرى بىتە
قافارتىن؛ و د ئەنجامى قى جەپاندنى دا مەرؤف دبنە دو لا: گەلەك مەرؤف ئەون يىن بەرى
وان ژ ھەقىي دئىتە ھەرگىزان، ھەكى ئان يىن يارىان بو خو ب مەتەلەين قورئانى دكەن،
وگەلەكىن دى بەرى وان بو ھەقىي دئىتەدان، وباوھرىا وان پتر لى دئىت. و ژ فاسقان پىتەتر
كەس پى د سەردا ناچت.

وھندەك زانايىن تەفسىرى دىژن: ﴿يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا﴾ ژ گوتنا
كافرانە، و ﴿وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾ ب تنى بەرسقا خودىيە ل سەر گوتنا وان،

یه‌عنی: ئەو دبێژن: ئەقە چ مەتەلن خودی د قورئانی دا دئیت، خەلکی پێ دکه‌ته دو پشک، گەله‌کان پێ دسەردا دبه‌ت، وگەله‌کان پێ ب هیدایه‌ت دئیت، و ب قی مەعنا پێ ترانه‌کرنا وان ب ئایه‌تین قورئانی زیده‌تر لی دئیت، دەمی ئەو -بۆ ترانه- په‌یقا (سەرداچوون وه‌یدایه‌تی) ب کار دئین.

وگوتنا خودایی مەزن د به‌رسقا وان دا: ﴿وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾ یه‌عنی: ژبلی فاسقان خودی که‌سی پێ دسەردا نابەت، دبته به‌رسفدان ل سەر (موعه‌تەزلیان) ژ ی ئەوین دبێژن: خودی سەرداچوونی نادەت.

وپه‌یقا (فاسق) د زمانی عەرهبان دا بۆ وی دئیتە گوتن یی پێ ل توخوبیێن خو بدانت وژی دەرکه‌فت، و د شریعه‌تی دا فاسق ئەو که‌سه یی گوهداریا خودی نه‌که‌ت و ژ طاعه‌تی وی دەرکه‌فت، چ ئیکجار ژ توخوبیێن دینی دەرکه‌فت کافر بیت، چ گونه‌هه‌کی بکه‌ت وپی ل ئەمری خودی بدانت.

وئەو فاسقین ب ئایه‌تین قورئانی دسەردا دچن کینه‌؟

ئایه‌تا د دویش دا سی سالۆخه‌تین وان بۆ مه‌ ده‌سنیشان دکه‌ت: ﴿الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾.

سالۆخه‌تی وان یی ئیکێ ئەقەیه: ئەو وی په‌یمانا خودی دشکینن یا وی ژ وان وه‌رگرتی کو ئەو باوه‌ریی ب وی وپیغه‌مبه‌رین وی بینن، ودوچوونا ئەمر وفه‌رمانین وی بکه‌ن، وشکاندنا وان بۆ سۆز وپه‌یمانان بی وژدانی ودلره‌شیا وان به‌رچاڤ دکه‌ت، و سالۆخه‌تی وان یی دی ئەقەیه: ئەو وی تشتی پیک نائینن یی خودی فه‌رمان ب پیکئینانا وی دای، چ پیکئینان و ب جه‌ئینانا شریعه‌تی و دینی خودی بت ب گشتی، چ گه‌هاندنا مرو‌فاینی بت ب تایبه‌تی، وئەف سالۆخه‌تی وان هندی دگه‌هینت کو ئەو فاسق خو‌شیا خو د بی ئەمر یا خودی دا دبینن، و سالۆخه‌تی وان یی سیی ئەقەیه: ئەو خرابیی د عه‌ردی دا به‌لاڤ دکه‌ن، خرابی ب هه‌ر په‌نگه‌کی وی یی هه‌بت، و خرابیا وان یا ژ هه‌میێ مه‌زنتر ئەوه ئەو شریعه‌تی خودی ژ ژینا خو دهر دئێخن، ودویکه‌فتنا ری وریبازین شه‌یطانی دکه‌ن، وئەو هه‌ر دکه‌ن کو

نمو ب ځي کاري خو د سهر فايده نه، لهو نايه تي ل دويماهيې حوکم ب زبان وخوساره تيا وان دا وگوت: نمون يې زبان گهشتيې وخوساره ت بووين د دنيا يې وناخره تي ژي دا.

پاشي گوتن بو کافران -ب گشتي- هاته ناراسته کرن، وکوفرا وان ب پرده گه کي مروث ژي عه جېبگرتي بېت ل بهرچاڅ هاته دانان، نايه تي گوت: ﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ﴾ تشته کي غه رېبه چاوا هوېن کوفري ب خودي دکهن وباوه ري پي نائين ﴿وَكُنْتُمْ أَمْوَئًا فَأَحْيَكُم ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ وهوين دمرې بوون فيجا وي هوېن زبندی کرن وژين دا هوه، پاشي نمو هوه دمرينت گاڅا نمو روژا وي بو هوه داناي هات، پاشي ل روژا قيامه تي نمو هوه زبندی دکه ته ځه، پاشي هوېن بو حسيب جزاداني دي زځر نه نک وي؟

چاوا هوېن کوفري ب (تولووهيه تا) وي خودايي دکهن يې هوه باوه ري هه ي کو نمو هوېن ئافراندين ونمو هوه دمرينت؟ نمو خودايي بو جارا ئيکي هوېن ژ چونه يې دابن وهوين ژ عه ده مي ئيناي نه وجودي، چاو هوېن د شيانا وي دا دکه څنه گوماني کو نمو جاره کا دي هوه زبندی بکه ته ځه، و ل مه حشره ري هوېن ل وي بزځرن؟! ب راستي نه څ کوفرا هوه تشته کي غه رېبه، وجهي هندييه مروث ژي عه جېبگرتي بمينت.

نه څ نايه ته به حسي دو مرن ودو ژبانان دکه ت، و ژ ئبن عه عباس وئبن مه سعودي دئيه ته ځه گوهاستن کو مه خسه د ب مرنا ئيکي نمو دمه يې مروث هيشتا نه بووي، چونکي تشتي نه بووي وهکي يې مريه، پاشي وي هوېن دان، ونه ځه ژينا ئيکييه، و مرنا دووي نمو يا د دنيا يې دا چي دېت پشته عه مري مروثي ب دويماهي دئيت، وژينا دووي نمو يا ل ناخره تي چي دېت. وهنده ک زانايين دي دبېژن: مرنا ئيکي يا مروثان نمو بوو دمه يې ناده م هيشتا ته قن، بهري رح بو بيته دان. وهنده کين دي دبېژن: مرنا ئيکي نمو يا د دنيا يې دا چي دېت وژينا ئيکي نمو يا د قه بري دا بو پسيارکرن چي دېت، پاشي مروث دمرته ځه وروژا قيامه تي بو جارا دووي زبندی دېت بو جزاداني.

وخودي دزانت کو گوتنا ئيکي ژ هه ميې نيزيکتره بو راستيې؛ چونکي نايه تي دقيت باوه ري ئينانا کافران ب مرنا ئيکي (يا بهري مروث بېت) وژينا ئيکي (يا د دنيا يې دا)

ومرنا دووئ (ئەوا ل دویمایهیا عەمری چێ دبت) بکەتە دەلیل ل سەر هندی کو ژینا دووئ (یا ل ناخەرتی) ل بهر خودی یا ب زەحمەت نابت.

وخودایی هەوێ هەوێ زێندی دکەت وههوه دمربنت شیانین وی د بێ توخوبین:
 ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ هەر تشتەکی ل عەردی هەبت بێ هوبن مفاپی بو ژینا خو ژێ وەردگرن وی بو هەوێ ئافرانیدی. وئەف ئایەتە هندی دگەهینت کو هەر تشتەکی ل عەردی هەبت بو مەروقی بێ حەلالە، ئەو تشت تی نەبت بێ دەقەکا قورئانی یان سوننەتی ل سەر حەرامیا وی هاتبت.

﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ﴾ پاشی -پشتی ئافراندا عەردی- وی قەستا ئافراندا عەسمانان کر، قیجا وی ئەو کرە حەفت عەسمان، وچەند فایدەک د قی ئایەتی دا هەنە:

ئیک: ئافراندا عەردی بەری ئافراندا عەسمانی بوویه.

دو: عەسمان حەفت تەبەقن.

سێ: قەستکرن وبلندبوونا خودی بەر ب عەسمانان قە، و(ئستوائ) وی ل سەر عەرش، وەکی د هەندەک ئایەتین دی ژێ دا هاتی، پشکەکە ژ وئ باوەری یا کو دقیت مە ب خودی هەبت، وپەیفلا (استواء) د زمانی عەرەبان دا ب رامانا (قەستکرن وبلندبوونی) دئیت، و(ئستوائ خودی) ل سەر عەرش ئستوائەکا بابەتی ذاتی ویه، دقیت مە باوەری پی هەبت بپی ئەم وئ ب ئستوائ ئیکی دی قە (تەشبیہ) بکەین، یان پسپارا چاوانی و(کەیفییەتا) وئ ئستوائی بکەین، یان وەربادان و(تەحریفی) بیخینە مەعنایا وئ، یان مەعنایا وئ بگووهرین و(تەئویل) بکەین، وەکی وان یین دبێژن: (ئستوائ خودی) رەمزە بو شیان و دەسەلاتا وی. و دەمی مەروقەکی پسپارا چاوانیا ئستوائ خودی ژ ئیمام مالکی کوپی ئەنەسی کری وی گووت: ((ئستواء تشتەکی ئاشکەرایە، وچاوانیا وئ تشتەکی قەشارتیە، وباوەری ئینان پی تشتەکی واجبە، وپسپارکرن ژێ بیدعەییە، وئەز دبینم تو مەروقەکی خرابی)). و دەمی ئیمام مالک دبێژت: پسپارکرن ژێ بیدعەییە، مەخسەدا وی ئەوێ صەحابیان پسپارا قی چەندی نەدکر.

﴿وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ۱۰۱ وئەو ب ھەر تشتەكى يى پېرزانايە. وزانينا وى ھەر تشتەكى وى ئافراندى ڤەدگرت. و(زانين) ژى سالوڤتەكە ژ سالوڤتەين خودى، يى لايىقە ب ذاتى وى ڤە، تشتى ھەيى ونەيى ڤەدگرت.

و ب ھلکەفتنا کرنا بەھسى ئافراندا عەرد وعەسمانان، وئافراندا ھەر تشتەكى ھەي ل عەردى بۆ مروڤى، ھەر وەسا ب ھلکەفتنا ئاشکەراکرنا ھەر سى لايىن ھەڤرکيى وھندەک سالوڤتەين وان، ئايەتەين بىن ھندەک لا ژ سەرھاتيا ئافراندا (مروڤى ئيکى) کو ئادەمە، ووى ھەڤرکيا ھەر ژ دەسپيکى د ناڤەرا وى و(شەيطانى) دا چىبووى، بۆ مە ڤەدگيرن؛ دا ئەڤ سەرھاتية ھژمارەکا ئارمانجان پيکڤە ب جە بىنت.

وئەو ئايەتەين سەرھاتيا ئادەمى بۆ مە ڤەدگيرن ئەڤەنە:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّى جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِیْفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَیَحْنُ نَسَبٌ بِحِمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّىۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۱۰۲﴾ وَعَلَّمَ ءَادَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اُنۢبِئُونِیۤ بِاَسْمَآءِ هٰۤؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیۡنَ ﴿۱۰۳﴾ قَالُوا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَاۤ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِیْمُ الْحَكِیْمُ ﴿۱۰۴﴾ قَالَ یٰۤاٰدَمُ اُنۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّآ اُنۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّىۤ اَعْلَمُ غَیۡبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿۱۰۵﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسۡجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْۤا اِلَّاۤ اِبۡلِیۡسَ اَبٰی وَاسْتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِیۡنَ ﴿۱۰۶﴾ وَقُلْنَا یٰۤاٰدَمُ اَسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَیۡثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوۡنَا مِنَ الظَّٰلِمِیۡنَ ﴿۱۰۷﴾ فَاَزَلَّهُمَا الشَّیۡطٰنُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِیْهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمۡ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَعٌ اِلٰی حَیۡنٍ ﴿۱۰۸﴾ فَتَلَقٰی ءَادَمُ مِنْ رَّبِّهٖ کَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَیْهِ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ ﴿۱۰۹﴾ قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِیۡعًا فَاِۤمَّا یَاۤتِیۡنَکُمۡ مِّنِّیۡ هُدًی فَمَنْ تَبِعَ هُدٰی فَلَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلَا هُمْ یَحْزَنُوۡنَ ﴿۱۱۰﴾ وَاَلَّذِیۡنَ كَفَرُوْۤا وَكَذَّبُوْا بِآیٰتِنَاۤ اُولٰٓئِکَ اَصْحٰبُ النَّارِ هُمۡ فِیْهَا خٰلِدُوۡنَ ﴿۱۱۱﴾

سهرهاتیا ئافراندا ئادهمی، وئو عونصرین ئادهم ژئ هاتییه ئافراندن، وئو طبیعهتی ئو ل سهر هاتییه چیکرن، وئو دهوړئ بو وی هاتییه دان، د گهلهک سوورهتین قورئانی دا ئهویتن ل (مهکههی هاتینه خواری) هاتییه، وجارا ئیکانه یا ئهف سهرهاتییه (یان هندهک لایین قئ سهرهاتیی) د سوورهتین مهدهنی دا (ئوین ل مهدینی هاتینه خواری) هاتی، ئهف جارهیه یا کو د سووردهتا (بهقهه) دا هاتی، لهو یا د جهی خو دا بوو هندهک لایین قئ سهرهاتیی یین پهیوهندی ب ژینا موسلمانان یا نوی شه هوی ل مهدینی بیتنه بهرچاچکر، وهکی مهسهلا دانانا ئادهمی ل سهر عهردی دا بیتنه (خهلیفه)، وفیرکنا وی بو ههمی (ناغان)، وهشیارکنا وی ل طبیعهتی وئ ههقرکیی یا کول سهر عهردی دئ د ناقبهرا دووندهها وی وشهیطانی دا چئ بت.. ئهشه ههمی بو هندئ دا موسلمان هندهک دهرسین عهمهلی بو ژيانا خو یا نوی ل مهدینی ژئ وهرگرن.

قورئان د سووردهتا (بهقهه) ب تنئ دا سهرهاتیا (مرؤقی) ژ قئ خالی دهست پی دکهت: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةًۭ قَالُوْۤا اَتَجْعَلُ فِیْهَا مِّنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۚ قَالَ اِنِّیْۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۶﴾﴾ ئهف نایهته خالا دهسپیکئی یا سهرهاتیا ئافراندا مرؤقی ئاشکهرا دکهت، ههر ولسا قهر و بهایی مرؤقی ژئ لایهکی دی شه دیار دکهت، خودایی مهزن گوئنئ ئاراسته پیغه مبهری خو دکهت، ودیئتی: تو -ئهی موحه ممه- ل بیرا خهلی بینه شه دهمی خودایی ته گوئییه فریشه یان: ئهز دئ (خهلیفه کی) ل عهردی دانم..

و ژ قئ گوئنئ دئیته وهرگرتن کو ههر ژ دهسپیکئی، بهری ئادهم بیتنه ئافراندن، ئهو و دووندهها وی بو جیگر یا د عهردی دا هاتبونه ئافراندن، خودئ گوته ملیاکه تان: ئهز مهخلووقه کی دئ چیکهم، ودانمه سهر رویی عهردی بو هندئ دا ئهو قئ عهردی ئاقه دان بکن، ودا هندهک ژ وان بو کاری ئاقه دانکرنا عهردی جیگر یا هندهکان بکن.. وئشه جارا ئیکانهیه قورئان دانا ئادهمی ودانانا وی ل عهردی ب جیگریی شه گری ددهت، هندی سهرهاتیا ئادهمی د وان سووردهتان دا هاتی یین ل مهکههی هاتینه خواری، دهمی موسلمان دلاواز، بهحسی (ئستخلاف د عهردی دا) نه هاتییه کرن، بهلی د قئ سووردهتی دا ئهوا ل مهدینی هاتییه خواری پشتی موسلمان بوینه خودان دهولت ودهسهلات، ژ نوی بهحسی

(ئستخلافى) هاتەكرن، ودوير نينه ئەقە ژ بەر هندی بت دا ئايەت موسلمانان ل هندی ئاگەھدار بکەت کو ئەو بۆ (ئستخلاف) د عەردى دا يىن هاتينه دان، قىتجا دقيت ئەو کارى بۆ هندی بکەن دەولەتا خو يا نوى چىكرى ل سەر بنەمايىن (خيلافەتەکا راشد) بدانن وموكم بکەن، خودى چىتر دزانت!

پشتى خودى ئەف (خەبەرە) گەھانديە فرىشتەيان، وان گوت: ئەى خودا، ئەرى مفايى ئافراندا ئان ودانانا وان ل عەردى چىە؟ تو مەخلوقەكى وەسا ل سەر عەردى دى داني کارى وان دى ئەو بت ئەو خرابكارى دى كەن وخوينى دى پىژن، وئەم (ملياکەت) يىن د فەرمانا تە دا، وکارى مە هەردەم نقيژكرنە بۆ تە، وپاكرنا تەيە ژ هەر كىماسيەكى، ومەزكرنا تەيە ب هەمى سالتوخەتەين مەزنيى؟

ول قىرى دو پسيار هەنە دئىنەكرن: ئەرى چاوا ملياکەتان زانى كو مروث دى خرابكارى د عەردى دا كەن وخوينى پىژن، وئەو ب خو ئەو غەيبى نزانن؟ پشتى هنگى چاوا ئەف گوتنا وان بىتە تەفسيركرن ويا ئەم دزانين ئەو چو جاران د بەر خودى را ئااخفن وچو (ئعتراضان) ل سەر گوتنا وى ناكەن؟

ل دۆر پسيارا ئىكى زانا دپىژن: بەرى خودى نفسى ئادەمى بەدت وبدانته سەر عەردى، وى ئەجنە ل عەردى دانابوون، ووان خرابكارىەكا زىدە وخوينى پىژن دكر، ودهمى خودى ملياکەت ئاگەھدار كرىن كو ئەو نقشەكى دى دى ئافرىنت ودانته عەردى، وان قياسيى نفسى نوى (يى مروثان) ل سەر نفسى دى (يى ئەجنان) كر، وهندەك زانا يىن دى دپىژن: خودى ب خو ئاگەھداريا ملياکەتان كر كو ئەو دى مەخلوقەكى دانته سەر عەردى كارى وان دى خرابى وپىژنا خوينى بت، لەو ئەو ژ قى چەندى عەجىبگرتى بوون، وئەو گوتن گوت يا گوتى.

ودبت دەمى ملياکەتان ئەو ماددە زانى يى كو خودى مروثى دى ژىن دورست كەت، كو ئاخا عەردىە، وان تى ئىنابنە دەر كو ئەف (جىگرە) وەكى وان نابت، ونەشيت خو ل بەرانبەر خرابىي وخوينى پىژن بگرت، وتشتى قى بۆچوونى ب هپز دئىخت، ئەو حەديسە يا تيدا هاتى، پىغەمبەر -سلاف لى بن- دپىژت: ﴿لَمَّا صَوَّرَ اللَّهُ آدَمَ فِي الْجَنَّةِ، تَرَكَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَرُكَّهُ، فَجَعَلَ إِبْلِيسُ يُطِيفُ بِهِ يَنْظُرُ مَا هُوَ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَجُوفَ، عَرَفَ أَنَّهُ خُلِقَ خَلْقًا لَا يَمْلِكُ﴾ يەنى: دەمى

خودئ پهیکه ری ئاده می د به حه شتی دا دورستکری، نهو هیلا هندی خودئ قیای وی بهیلت، قیجا ئبلیس ل دۆر دزقری و بهری خو ددایی کانئ نهو چیه، وگاڤا وی دیتی نیڤا وی یا کون وڤالایه، وی زانی نهو وه سا یی هاتییه ئافرانندن کو خو نه گرت^(۱). قیجا نه گهر ئبلیسی جهین لاوازی د قی مروقی ئینابندهر، مسوگر ملیاکه تین دی ژی یا تی ئینایه دهر کو طبیعه تی قی مروقی دی یی جودا بت ژ طبیعه تی وان، لهو پشستی گوتنا خو وان ئیشارهت دا طبیعه تی خو نهوئ ل سهر گوهدانئ هاتییه دورستکرن.

و ل دۆر گوتنا ملیاکه تان ته فسیرا دورستتر بو وئ نهو نهو نهو گوتنا وان پسیار وداخوارکنا زانیییه ژ خودئ، نه کو خو نهرازیکر نه ل سهر نه مری خودئ؛ چونکی نهو پتر هیژای ملیاکه تانه نهوین بئ نه مریا خودئ ناکهن، و خول سهر فه رمانا وی نهرازی ناکهن، وان بو پسیارکرن گوت: نهی خودایی مه، حکمهت ومفایی چیکرن ودانانا قی خه لیفه ی ل سهر عهردی چیه، نه گهر نهو ژی وهکی یین بهری خو (یان وهکی ژ طبیعه تی وی دیار) دی خرابیی کهن وخوینی رپژن؟ وئهم نهوین یین هه ردهم ته سبیحا ته دکهین وقی ته سبیحی تیکه لی همدی دکهین، و ته ژ وان کیم وکاسان پاک دکهین یین نه بابه تی ته.

خودئ به رسقا وان دا وگوت: نهز وی دزانم یا هوین نهزانن ژ وی حکمهت ومه صلحه تا د ئافراندا وان دا هه ی. وخودئ دزانت کو پشکهک ژ وی حکمه تی نهو بوو وی پیغه مبه ر وچاک وزانا کر نه د ناڤ مروقان دا.

د ئایه تا د دویڤ دا ژی بو جارا ئیکانه خودایی مه زن (خه به ره کی) دی د دهر حه قا ئاده می دا بو مه قه گیرا، نهو ژی نیشادانا (هه می ناڤانه) بو وی، ده می گوتی: ﴿وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلْأَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى ٱلْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِئُوْنِیْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ۝۷﴾ وئ نهو ژی هه ر ئاشکه راکر نه بو وی قه درئ خودئ هه ر ژ ده سپیکئ دایه ئاده می ژ لایه کی قه، و ژ لایه کی دی قه بهرچاڤکر نه بو پشکه کی ژ وی حکمه تی یا د ئافراندا ئاده می ودووندها وی دا هه ی، یا کو ملیاکه تان نه دزانی، خودایی مه زن ب رهنه کی عه مه لی و بهرچاڤ نیشا فریسته یان دا کو نهو مه خلوقی نوی یی وی بو جیگریا د عهردی دا ئافرانندی مه خلوقه کی

(۱) موسلم ژ نهه سی قه دگوهیزت.

ب بهايه، وهندهك بهاداريا وى ژ هندی دئیت کو ئهوی شیانین فیروننا زانیی ههنه، ئهو زانیانا دئیت به ئهگهرا هندی کو نفشی قی مرۆقی د پاشهپوژا خو دا ل سهر عهردی دئیت نعمهتین عهردی - وهندهك نعمهتین عهسمانی ژئ! - بن دهستی خو کهت.

خودی ئادهم فیری ناڤین ههمی تستان کر، وفیرکنا ئادهمی ب چ رهنگی بوو؟ تشت ههمی ئینانه بهرچاڤان وئیک ئیکه ناڤین وان بو گۆتن، یان ب ریکا ئیلها می ئینا سهر دلئ وى کو ئهو ناڤی ههر تشتهکی بزانت؟ ئهف ههر دو بوچوونه زانیان ههنه، وخودی چیتزر زانت کو دبت ئهو ههمی تشتین هنگی ل عهردی ههین ناڤین وان بو ئادهمی هاتبنه دیارکر، ووی زانی بن؛ چونکی - وهکی ژ ئایهتئ دئیت زانیان - خودی دڤیا ب قی چهندي بهایی ئادهمی یئ زنده ب ملیاکهتان بدهته زانیان.. ده می خودی ب ملیاکهتان دایه زانیان کو ئهو دئیت ئادهمی بو جیگر یی ل عهردی دانت، ووان ب رهنگهکی نه یئ ئیکسهر ئاشکهراکری کو ئهو ژ قی مهخلووقی ههژیترن بو جیگریا د عهردی دا؛ چونکی ئهو خرابیی ناکهن وخوینئ نارپژن، وتهسبیحا خودی دکن، خودی قیا پشکهکی ژ وئ حکمهتئ نیشا وان بدهت یا وى کر به د ئافراندا قی مهخلووقی نوی دا، وهندهکی ژ وى بهایی یئ قی مهخلووقی هه بهرچاڤی وان بکهت، لهو پشتی وى ئادهم فیری قان ناڤان کری، وى ئهو ناڤلیکری نیشا فربشتهیان دان وگۆته وان: ناڤین ئهقان تشتین هه بو من بیژن، ئهگهر هوین دراستگۆنه کو هوین بو جیگریا ل عهردی ژ ئادهمی ودووندها وى هیتزاترن.

بهرسفا وان بو خودایی وان یا ب قی رهنگی بوو: ﴿قَالُوا سُبْحَنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ وان گۆت: ئهی خودا، ئهم ته پاک وپیروژ دکهین، ژبلی وى تشتئ ته نیشا مه دای ئهم چو زانیان، هندی تویی تو ب تنی ب کارئ ئافرانديین خو یئ پرزانیای، وتو د کریارا خو دا یئ کاربنهجه می. وئهقه ئعترافهکا ئاشکهرايه ژ وان ب قصووری وکو زانیان وحکمهت یا خودییه، وکارئ راست ودورست ههر ئهوه یئ خودی دکهت، ههر وهسا ئهف گۆتنه هندی دکههینت کو ئهو گۆتنا وان بهری نوکه گۆتی ده می گۆتی: ئهري تو دئیت مهخلووقهکی وهسا ل سهر عهردی دانی کارئ وان ئهو بت ئهو خرابکاری بکهن وخوینئ برپژن...؟ بو پسپارکر وداخوازا زانیی بو نه کو بو ئعتراض وخو نهرازیکرئ بوو؛ چونکی هنگی ژئ وان دزانی کو یئ زانا وحهکیم ههر خودییه.

وېشتی وان ئەف ئعترافه کری، ودا پتر بهایی ئادهمی بو وان ئاشکەرا بیت، خودی فرمان ل ئادهمی کر کو ئەو ناڤین وان تستان بو ملیاکەتان بیژت: ﴿قَالَ يٰۤاٰدَمُ اَنْۢعِمۡهُمۡ بِاَسْمَآئِهِمۡ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمۡ بِاَسْمَآئِهِمۡ قَالَ اَلَمْ اَقُلۡ لَّکُمۡ اِنِّیۡۤ اَعْلَمُ غَیۡبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبۡدُوۡنَ وَمَا کُنۡتُمْ تَکۡتُمُوۡنَ ﴿۲۰﴾﴾ خودی گوته ئادهمی: تو ناڤین فان تستان بین فریشتیان نەزانی بۆ وان بیژە. ودهمی وی ئەو ناف بۆ وان گوټین، خودی گوته وان: ما من نەگوټبوو ههوه هندی ئەزم ئەز تشتی قەشارتی ل بهر ههوه ل عەسمانان و ل عەردی دزانم، وئەز وی کاری هوبن ئاشکەرا دکەن ویی هوبن قەدشیرن دزانم؟

زانینا بی توخوب، یا کو چو تشت ل بهر نەبته ئاستەنگ هەر یا خودییه، وهەر چیکریه کی دی یی هەبت، ئەگەر خو ملیاکەتەکی نێزیک ژ ی بت، زانینا وی یا توخوبدارە، وئەو هندی دزانت هندی خودی ل بهر قەکری ونیشا دای، لەو پیتقیه مروٽ هەردەم داخووزا زانینی بو خو ژ خودی بکەت، وهەر تشتەکی خودی گوټی ئەو باوەری پی بینت، وئەقە ئەو دەرسا مەزن بوو یا فان ئایەتان دقیا - ژ قی سەرهاییی - بگەهینتە خودان باوەران ئەوین تازە جفاکا خو یا نوی ل مەدینی ئافاکری؛ دا ئەو (علمی) بکەنە ئیک ژ سالوختین ئەف جفاکە پی دئیتە نیاسین، ئەوا د علمی خودی دا هەبویە کو ل پاشەپوژی دئ بته خودان بزاقەکا زانستی یا خورت ویا مفادار بو مروټینی هەمی.. و بەلکی ئەقە پشکەک ژ وی حکمەتی بت یا د پشت ئینانا بەحسی نیشادانا علمی بو ئادهمی را هە، ل قی جەسی ب تنی ژ سەرهاییا ئادهمی د قورئانی دا.

وهەر دیارکرن بو قەدر و بهایی ئادهمی، پستی ئەو هاتیە ئافراندن، ورح بو هاتیەدان، خودی فرمانەکا دی یا مەزن ل ملیاکەتان کر: ﴿وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلٰٓئِكَةِ اَسۡجُدُوۡا لِآدَمَ فَسَجَدُوۡا اِلَّاۤ اِبۡلِیۡسَ اَبٰی وَاَسۡتَكۡبَرَ وَكَانَ مِنَ الْکٰفِرِیۡنَ ﴿۲۱﴾﴾ خودی دبیژت: و تو - ئەو موخەمەد - ل بیرا خەلکی بینەقە دەمی مە^(۱) گوټیه فریشتیان: هوبن خو بو ئادهمی بچەمین (هەرنە سوچوودی)، ئینا وان هەمیان گوهداری وفەرمانا خودی ب جە - ئینا بو ئادهمی چوونە

(۱) ل گەلەک جهان ژ قورئانی خودایی مەزن جەناق کۆمی (مە) بو خو ب کار دئینت، هەر چەندە ئەو ئیکی ب تنییە ژ، وئەقە ڕەنگەکی خۆمەزنکرنییە، و خۆمەزنکرن بابەتی ویه.

سوجوودئ، ئېلىس تى نهبت ئەو ل بەر نههات ووى خو مەزن كر، وئەو ژ وان بوو يىن كافر بووين.

وفەرمانا خودئ ل قىرى بۆ ملياكەتان كو ئەو بۆ ئادەمى بچنە سوجوودئ بۆ ھندئ نەبوو كو ئەو پەرستنا وى بكەن، ووى بېننە پىزا خودئ، بەلكى ئەو بۆ قەدرگرتن وسلاقتى بوو، وەكى وئ سوجوودا يەعقوبى وژنكا وى وكوپىن وى بۆ يوسفى برى، وەكى د ئايەتەكى دا ھاتى: ﴿وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾^(۱) يەئنى: يوسفى دەيك وبابىن خو بلندكرنە نك خو ل سەر عەرشى ووان خو بۆ وى چەماند (چوونە سوجوودئ). وئاشكەرايە كو وان ب قى سوجوودئ پەرستنا يوسفى نەكربوو.

و ژ ھندەك زانايان دئيتە قەگواستن كو سوجوودا ملياكەتان ب نك لايى ئادەمى قە بۆ خودئ بوو، وەكى سوجوودا مە بۆ خودئ ب لايى كەعبى قە، يەئنى: ئادەم بۆ وان ب تنى پروگەھ (قىبلە) بوو، وسوجوود ھەر بۆ خودئ بوو.

وھەر چاوا بت، دەمى خودئ فەرمانەكى ل عەبدى دكەت -ھەر فەرمانەكا ھەبت-، يا ل سەر عەبدى ئەو ئەو فەرمانى ب جە- بىنت؛ چونكى ب جەئنانا وى بۆ فەرمانا خودئ بۆ وى دبتە عىبادەت، وعىبادەت -وەكى بەرى نوکە ژى مە گۆتى- ملكەچيا ب خوشكاندن قەيە بۆ فەرمانىن خودئ.. وئەو ھىجەتا ھندەك كەسان ژ نەزانين بۆ ئېلىسى گرتى دەمى گۆتى: سوجدە نەبرنا ئېلىسى بۆ ئادەمى ژ بەر ھندئ بوو چونكى عەبدىنيا وى يا زىدە بۆ خودئ ئىكا ھند ژ وى چىكر ئەو بۆ كەسى دى ژبلى وى نەچوو سوجوودئ، چو راستى بۆ نينە، بەلكى ئەو گۆتنەكە دژى گۆتنا خودئىيە دەمى دىيىرت: ﴿قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾^(۲) يەئنى: ئېلىسى خو مەزىكر و ژ خو نەگرت بۆ ئادەمى بچتە سوجوودئ وگۆت: ئەز ژ وى چىترم، تە ئەزى ژ ئاگرى ئافراندىم، وئەو ژ ئاخى. وھەر ژ قى گۆتنا ئېلىسى -ئەوا د قى ئايەتى دا ھاتى- ئاشكەرا دبت كو ئەو ژ ملياكەتان نەبوو، بەلكى ئەو ئىك ژ (ئەجنان) بوو؛ چونكى يا ئاشكەرايە وەكى قورئان ل گەلەك جەھان دىيىرت كو ملياكەت ژ پۆناھىيى يىن ھاتىنە ئافراندىن، وئەو قەت وقەت بى ئەمريان خودئ ناكەن، وئەجەنە

(۱) سوورەتا (يوسف) ئايەتا (۱۰۰) ئ.

(۲) سوورەتا (ص) ئايەتا (۷۶) ئ.

ژ ئاگری یین هاتینه ئافراندن، و دبت هندهک ژ وان بئ ئەمریا خودی بکهن، وحه تا کافر ژ یین.

بهلی ل قیژ دو پسیار دئینه کرن: ئەری ئەگەر ئبلیس ژ ملیاکه تان نهبت، پا بۆچی فهرمانا ب چوونا سوچوودی بۆ ئادهمی ژ وی ژ ی گرت؟ و ئەگەر ئەو ملیاکه ت نهبت پا وی د ناڤ وان دا چ دکر؟

ل سهری دی بیژن: طبیعه تی ملیاکه ت و ئەجنان -ژ لایێ ماددی ئافرانندی قه- پتر یی نیزیکی ئیکه ژ طبیعه تی مروژان، کانێ چاوا ئاگر و پوژناهی پتر د نیزیکی ئیک ژ تهقنی بۆ وان ههردووان، لهو په یوهندی د ناقبهرا ملیاکه ت و ئەجنان دا تشته کی (مومکنه) نه وهکی په یوهندی د ناقبهرا مروژی و وان ههردووان دا، پشتی هنگی ژ هندهک زانا یین تابعیان دئیه قه گوهاستن کو ئبلیس ئیک ژ عیباده تکه رین ئەجنان بوو و ل عهردی دژیا، و ده می ئەجنان خرابی زیده د عهردی دا کرین، خودی هندهک ملیاکه ت هئارتنه شه ری وان، و ملیاکه تان ئەو ژ عهردی ده ریخستن و به ری وان دا سه رین چیا و ده ربایان.. و هنگی وان ئبلیس د گهل خو بره عهسمانی، و ژ بهر عیباده تی وی یی زیده ئەو بوو مه زنی کومه کا ملیاکه تان، و قی چهندی غوروور ل نک وی پهیدا کر، و چونکی ئەو د ناڤ ملیاکه تان دا بوو و ئیک ژ مه زین وان بوو، ده می فهرمان ب سوچه برنا بۆ ئادهمی بۆ ملیاکه تان ده رکه فتی فهرمانی ژ وی ژ ی گرت. و هندهک زانا دیژن: ئبلیس بابی هه می ئەجنانه، کانێ چاوا ئادهم بابی هه می مروژانه، و هندهک دیژن: ئەو ئیک ژ ملیاکه تان بوو، به لی ده می وی خو ژ فهرمانا خودی مه زنتر دیتی، خودی له عه نه ت لی کرن، و ئەو کره شه یطان.

و بۆچوونا ئیکێ کو ئەو ئەجنه بوو دورستتره، و خودی چیتر دزانت.

و د هندهک ربوایه تان دا ژ عه بدلاهی کورێ عه بباسی دئیه قه گوهاستن کو ناڤی ئبلیسی به ری بئ ئەمریا خودی بکهت عه زایل بوو، و ئەو مه زنی مه له کین عهردی و عهسمانی دنیا یی بوو.

و ل دۆر پامانا په یقا (ئبلیس) دو گو تن هه نه: هندهک دیژن ئەو ناڤه کی نه یی عه ره بیه، و هندهک دیژن ناڤه کی عه ربیه پامانا (بلس، ابلس) ددهت، یه عنی: بی هیشی بوو،

وئېلیس ئەو یې ژ ره‌ما خودی بې هیڅی دبت، ودیژنه عه‌زازیلی: ئېلیس؛ چونکی خودی ئەو ژ ره‌ما خو بې هیڅی کر، پستی وی ئەمری خودی ب جه نه‌ینای، وخو مه‌زکری.

ودئیتنه گوتن کو خو مه‌زنکرن وحه‌سیدی ئیکه‌مین گونه‌ه بوو بې ئەمریا خودی پی هاتیه‌کرن، ده‌می ئېلیسی خو مه‌زن کری وحه‌سیدی ب ئاده‌می بری، وبو نه‌چوویه سو‌جودی وئه‌مری خودی ل عه‌ردی دای.

وچونکی سوورەتا (به‌قه‌ره) هه‌ر ژ سه‌ری وه‌ره به‌حسی لایین هه‌څرکی دکه‌ت، وسالوخته‌تین وان بو مه‌ ئاشکه‌را دکه‌ت، د ناڅ به‌حسکرنا سه‌ره‌اتیا ئاده‌می را، سه‌ره‌کانیا ئیککی یا هه‌څرکی ژ دده‌ست پی کری بو مه‌ به‌رچاڅ دکه‌ت؛ دا مه‌ ئاگه‌دار بکه‌ت کو دیروکا هه‌څرکی د ناڅبه‌را ئیمانی وکوفری دا بو ده‌سپیکا ئا‌فراندا مرو‌قی دزڅرت، ونه‌یاری مرو‌قی یې ئیککی ئەوی هه‌رده‌م دخوا‌زت مرو‌قی ژ رېکا راست لاده‌ت، ووی چیتری ووی به‌ایی ژ بستی‌ت یې خودی دایې ئېلیسه‌.. فئجا بلا وی ئاگه‌هی ژ خو هه‌بت!

﴿وَقُلْنَا يٰۤاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِيْنَ﴾ پستی ملیاکه‌تان فه‌رمانا خودی ب جه نه‌ینای وخو بو ئاده‌می چه‌ماندی، وئېلیسی خو مه‌زن کری وفه‌رمان ل عه‌ردی دای، خودی فه‌رمان ل ئاده‌می کر کو ئەو وژنکا وی ل به‌حه‌شتی ئاکنجی ببن..

و ل قیبری ئایه‌ت ژ نشکه‌کی قه‌ مه‌ ل هن‌دی ئاگه‌دار دکه‌ت کو نه‌ما ئیدی ئاده‌م یې ب تنی بت، به‌لکی مرو‌قه‌کا دی ژ ی د گه‌ل وی، وئه‌و مرو‌قا ناڅی وی -وه‌کی د هه‌دیسین دورست دا هاتی- (هه‌ووا)، ئەوا بو وی هاتیه‌دان دا سه‌ه‌را وی پی بیت وبو وی بته‌ جو‌ت.

وهه‌ر د وی فه‌رمانی یا ئاده‌م وحه‌ووا پی چو‌وینه به‌حه‌شتی هاتبوو کو بو وان دورسته ئەو خو‌شبه‌کا به‌ره‌هه‌ ب هه‌می فیتی به‌حه‌شتی به‌هن، و ل چی جه‌ی وان دڅیت، ب تنی داره‌ک تی نه‌بت، چی نابت بو وان ئەو خو‌ نی‌زیک به‌کن، و ژ فیتی وی بخون، وهه‌ر جاره‌کا وان وه‌ کر ئەو دی که‌څنه‌ د گونه‌هی دا، ودی بنه‌ ژ وان یین کو پی ل فه‌رمانا خودی دانای، وزو‌رداری ل خو‌ کری.

وده می فرمان ل وان هاتیه کرن ئەو ژ وئ داری نهخۆن خودی گوتی: خو نیزیکی قی داری نهکهن.. وئقه هندی دگهینت کو جهی گونیه لی ههبت دقیت مروث هه ما خو نیزیکی نهکهن؛ دا تووش نهبتی، ومهنهکرنا وان کو ئەو ژ قی داری بخۆن هندی دگهینت کو مانا وان د بهحهشتی دا یا بهردهوام نابت؛ چونکی ئەوی بهردهوام ل بهحهشتی بمینت چو تشت ژ خوشیین بهحهشتی ل سهر وی د ههرام نابن.

ول دۆر وئ بهحهشتا ئادهم وحهووا لی ئاکنجی بووین کانی ئەو کێژ بهحهشت بوو؟ ول کیشه بوو؟ دو گۆتن هه نه، هندهک دبیزن: ئەو بهحهشت ئەو یا خودان ههر وههر لی دمینت، یا کول ئاخرهتی خودان باوهر دی چنی، وهندهک دبیزن: ئەو بهحهشتهکا تایهت بوو خودی بو وان چیکربوو، وهیجهتا خودانین قی گوتنی ئەو ئەو دبیزن: ههر کهسهکی بجه بهحهشتا (خولدی) ژئ دهرناکهت، بهلی ئەف چهنده نابته مانع کو ئەو بهحهشتا ئادهم وحهووا چوونیی بهحهشتا خولدی بت؛ چونکی چوونا وان بو بهحهشتی نه جزایی کارهکی باشی وان بوو، دا دبیزن: پا چاوا ئەو هاتنه دهریخستن؟ بهلکی ئەو قهنجیهک بوو خودی ژ بهر حکمهتهکی د گهل وان کری. ودبت ژ ئایهتا بیت ده می خودی دبیزنه ئادهمی وشهیطانی: ژۆردا ههړنه خواری.. بیته زانین کو ئەو بهحهشتا ئادهم لی هاتیه ئاکنجیکر ل عهسمانی بوو نه کول عهردی.

ول دۆر وئ دارا ئادهم وحهووا ژ خوارنا وئ هاتینه مهنهکر، گهلهک گوتنن ژیک جودا هه نه، مه نهقیت ب ناف قه بچین؛ چونکی دهسنیشانکرنا وئ داری ژ لایی باوهریی قه چو مفا تیدا نینه، ئەگهر نه.. خودی یان پیغمه بهر -سلاف لی بن- دا قی چهندی بو مه ئاشکهرا کهن، وعیبهرت ژ نهخوارنا داری ژ بهر پهنگی داری ب خو نهبوو، بهلکی بو هندی بوو دا (ئیرادا) وان پی بیته جهرباندن، وکانی ئەو چهند دی شین خۆل بهر جهرباندنی گرن، وده می خودی دبیزنه ئادهمی: ژ قی داری نهخۆن، دئیت زانین کو ئەو دار یا نیزیکی وان بوو، ونیزیکرنا داری ژ وان ژئ دئیت زانین کول سهر وان هاتبوو نقیسین کو ئەو دی ژ وئ داری خۆن، ههر وهسا ژئ دئیت زانین کو دقیت مروث خو ژ وی تشتی دوبر بکهت یی نههیا وی ژئ هاتیه کرن، ئەگهر نه.. ل بنی گوویه ئەو تووشی وئ نههیی ببت.

پاشی نهجامی جهرباندنی چ بوو؟

ثايه تا د دويښ دا بو مه ناشکرا دکته: ﴿فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٠٥﴾﴾ ههڅرکي ل څيړي گه شته کلوفانکي، پستي شهيواني زاني کو د بهه شتي دا دارهک ل سهر ناده مي ووهووايي هاته مهنه کرن، که يفا وي هات ووي بهرگه پيانه کا دژوار کر کو خوارنا ژ وي داري ل بهر وان شرين بکه ت، دا نه ف چنده بيته نه گهرا دهر ځستنا وان ژ بهه شتي؛ چونکي پستي له عننه ل شهيواني هاتي به کرن ده مي نهو بو ناده مي نه چوويه سوجوودي وي -وهکي دي د هندک جهين دي يين قورناني دا نيت- سوژ دا نهو ب هه مي ريکان ييتي دا ناده مي ودوونده ها وي د سهر دا بهه ت، ويهري وان بده ته بي نه مريا خودي، ثايه ت دييژت: شهيواني نادم ووهووا هه ردو ته حساندن، وتي نيخستن، و ل بهر وان شرين کر هه تا وان ژ داري خواري.. به لي سپيار ل څيړي نه ف هيه: نهري چاوا بليسي شيا خو بگه هينته وان و ب چ پهنگي وي نهو د سهر دا برن؟

ل څيړي خوداني ته فسيان دو گوتن هه نه:

هندهک دييژن: خودي ري دا بليسي نهو بچه د بهه شتي دا، بو هندي دا نهو ب کاري سهر دابرنا ناده مي رابيت، وپستي نهو چوويه د بهه شتي دا وي خو گه هانده ناده مي وييکسهر د گه ل ناخفت، وچه ند ريکه کي قانع کرن د گه ل وي ب کاريان، وهکي سويند خوارنا ب خودي، ههر وه سا وي نهو وه تي گه هاندن کو ههر جاره کا نهو ژ څي داري بخون، نهو دي هه رماني ب ده ست خو څه يين، ويدي نامرن، و ژ بهه شتي دهرناکه فن، وهنگي پراوه ستيا هه تا نهو قانع کرن.. وخوداني څي بوچووني دييژن: ده لي لي مه ل سهر څي چه ند دي گوته خوديه نهو د سوره تا (الأعراف) دا هاتي: ﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠٦﴾﴾ و نه ف ثايه ته هندي دگه هينت کو بليسي ييکسهر يي د گه ل ناده مي ووهووايي ناخفتي.

وهنده کي دي دييژن: بليسي ب خو نه چووبو د بهه شتي دا، به لکي وي ب ريکا وه سواسي (ونهو هيزه که خودي دايه وي ل سهر ناده مي ودوونده ها وي) شيا ناده مي قانع بکه ت کو ژ داري بخوت، وهکي گه لهک جاران بليسي -ب ريکا وه سواسي- کرنا گونه هي

ل بهر مه مروقان شرین دکهت، ودهلیلج وان گوتنا خودتییه د سورده تا (طه) دا: ﴿فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَسْأَدُمْ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ۝﴾.

وههرا چاوا بت نهجامی وی سهردابرنی نهو بوو نهو ههر دو ژ وی بهحهشتی هاتنه ده ریخستن یا نهو لی هاتینه تاکنجیکرن، وههرا مان ژ لایج خودی شه هاته دان نهو ههرسی: ئادهم ووهووا وبللیس، ژوردا بهر ب عهردی شه بیته خواری.. وحالی وان پشتی نهو ل سهر عهردی دینه دانان دی نه شه بت: هندهک ژ وان بو هندهکان دی بته نهیار، مهیدانا ههفرکی دی ناقههرا وان دا، مروف و مروقان ژ لایهکی شه، و مروف و بللیسی ژ لایهکی دی شه، دی عهرد بت، نهو بو وان دی بته جهی تاکنجیبوونی وخوشییرنی ههتا دههکی، کو دهمی ب دویماهی هاتنا ژبی وانه.

وهندهک زانا دیترن: د قی گوتنا خودی دا: ﴿وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ مزگینی بو ئادهمی ههیه کو مانا وان ل سهر عهردی یا بهروهخته، وزقیرنا وان جارهکا دی ههر بو بهحهشتیه، و بو دووندهها ئادهمی د قی ئایهتی دا نیشانهک ههیه کو روزهک دی ئیت نهو دی ل خودایی خو زقیرنه شه.. ههر وهکی نهو گازیهکه بو نفشی مروقی دیترتی: هوین ریقنگن، وژینا ههوه ل سهر قی عهردی قوبناغهکا کورته، دنیا ریکهکه بو ئاخهرتی، وئارمانج ل قیری نینه.. نه! نهو یا ل ویرا هه..!!

﴿فَتَلَقَّىٰ وَادًۢمَ مِنْ رَبِّهِۦ كَلِمَتٍ فِتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ۝﴾ وپشتی خوشییرنا ب گونههی بوری، وهشین ئادهمی هاتینه سهری، وی زانی کو نهقا بوری خهلهتی بوو، ئینا وی ب رازیبون شه هندهک پهیف وهرگرتن، خودی نهو ئیخستنه سهر دلی وی دا نهو پی تویه بکهت، نهو پهیف وهکی د سورده تا (الأعراف) دا هاتی نه شه بوون: ﴿قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝﴾ ئادهمی ووهوایی گوت: یا رهبی، مه ب کرنا قی گونههی زورداری ل خو کر، نههگر تو گونهها مه بو مه ژنی نههیی وهرحمی ب مه نههیی، نهم دی ژ وان بین بین خسارهت. ئینا خودی لیقهههونا وان قههوبلکر، وگونهها وان بو وان ژبیر، هندی خودتییه نهوه پر تویهههرگری بهنیین خو بین پهشیمان، نهوه بی دلوقانکاره ب وان، ب رهحا خو تهوبا وان قههوبل دکهت.

و ب څي پښتې نادم ژگونه ځي هاته پاڅوړن، ودهمې ټو هاتيه سهر عهردى ټو هات
بي پاڅو وېژوین...

و د ټايه تا دى دا فرمان ب هاتنه خوارى هاته دوباره کړن، وټه گهر جارا ټيکې هاتنه
خوار ب هه څرکې و دوژمناتي څه هاتېته گړيدان، څي جاري ټو ب (ته کليفى) څه هاته
گړيدان: ﴿قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
خودى گوته وان: هوين پيکفه ژ به حهشتى بهر ب عهردى څه ههړنه خوارى، څي جا
ټه گهر ټو تشتى هيدايه تا هه وه تيدا هې ژ نک من بو هه وه هات، هه چيې کارى پي بکته
ژ هه وه ترسا ژ پاشه وړژي وپه شيمانيا ل سهر تشتى بوړى ناگه هته وان، وټو وين کافرى ودره و
ب وى هيدايه تى کرى يا ژ نک من بو وان هاتى، ټو ټمون يين دمينه د ناگرى دا، ههر
وههر دى تيدا مينن، ژي دهرناکه شن.

يه عنى: ههر ژ ده سپيکا هاتنه خوارا مروڅى بو عهردى خودى ټو ناگه هدارکر کو ژيانا
وى ل سهر عهردى کاره کي بي نارمانج و ژ قهستا نينه، بهلکى ټو ل سهر عهردى دى ټيته
دانان دا (ته کليف) ب باوهريې وشريعتى لى بېته کړن، ههر ولسا ناگه هداريا وى هاته کړن کو
دوونده ها وى ل سهر دو دهسته کان دى ټيته ليکفه کړن: دهسته کا خودان باوهان، ټو وين
دويکه فتنا هيدايه تا خودى دکهن، ودهسته کا کافران، ټو وين باوهريې ب وى هيدايه تى نائينن،
ودره وى پي دکهن. وټه ههر دو دهسته کهنه يين ههر دو لايين هه څرکيې دورست دکهن، ټو
هه څرکيا ټو ل سهر عهردى بو هاتينه دانان.

و ب څي چه ندې ديمه نى ټيکې ژ سهرهاتى ب دويماهى دټيت، ټو سهرهاتيا
ل عسمانى، ل به حهشتى دهست پي کرى، پاشى بو سهر روپى عهردى هاتيه څه گوهاستن،
وحه تا نوکه يا بهرده وام، پاشى جاره کا دى ل عسمانى، ل به حهشتى يان جهنه مى
دى ب دويماهى ټيت!

وده مى ټم څي پارچه يي ژ سهرهاتيا مروڅى دخوبين، و ب وى هه څرکيې ناگه هدار
دبين يا کو د ناڅه را وى و دوژمنى وى يي ټيکې دا کو ټبليس پهيدا بووى، ټو قه در
وقيمه تى خودى ههر ژ ده سپيکې دايه مروڅى بو مه ئاشکهر دبت، ده مى وى فرمان

ل ملیاکه تین خو کری بو بچنه سوجوودی، ودهمی نهو ل بهحهشتی دانای، وروژا گوتیی: نهو ته ل عهردی ناهیلمه بی هیدایهت.. نهف مروقه نهوی ههر ژ دهسپیکئی بو جیگریا د عهردی دا هاتیه ئافرانندن، وبارئ ته کلیفا ب هیدایهتی ل سهر ملی هاتیه دانان، و(ئیراده) بو هاتیه دان کو نهو ئیک ژ دو رپکان بو خو هلبترت: رپکا هیدایهت و باوهریی، یان رپکا کوفر ودره وپیئکرنی..

ههر وهسا باوهریا ئیسلامی د مهسهلا گونههی و تویه کرنی ژی دا بو مه ئاشکهرا دبت، ژ بهر وی گونهها ئادهمی د بهحهشتی دا کری ئیسلام نفسی مروقی گونههکار نابینت، وژی ناخوازت نهو قوربانیه کی بدن، دا نهو قوربان ب خوینا خو گونهها ئادهمی ژی بیهت، ئادهمی گونهه کر بهلی.. بهس ههر زوی نهو ژ گونهها خو لیقه بوو و تویه کر، و خودی توبا وی قه بویل کر، و گونهها وی بو وی ژبیر، و بهرپه ری وی سپی کر، و پشتهی هنگی ب دیتنا ئیسلامی (کس گونهها کهسی هل ناگرت).

و ل قییری دهسپیکا سوورته تی - وه کی ل سهری مه دیار کری - ب دویماهی دئیت، و ژ نایهتا بیت کو نایهتا (۴۰) یه وحهتا نایهتا (۱۲۳) یی دهلیقه بو پشکا ئیکئی دئیتنه دان کو تیدا هژمارهکا بهرپه رپن رهش ژ دیروکا لای نو یی ههفرکیی کو ئسرائیلینه، دئینه فه کرن، و بهحسی ئسرائیلیان ب بهر فرهی دئیتنه کرن و سالوخته تین وان دئینه بهرچا قکرن دا موسلمان ب وان شارهزا بین، و ل پاشه پروژا خو ب وان نهئینه خپاندن.

ل سهری نهف گازیه بو وان هاته ئاراسته کرن:

يٰۤاَيُّهَا اِسْرَآءِیْل اٰذْكُرُوْا نِعْمَتِیْ الَّتِیْ اَنْعَمْتُ عَلَیْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْدِیْ اُوْفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِیْنِیْ فَاَرْهَبُوْنِ ﴿۱﴾ وَوَامِنُوْا بِمَا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُوْنُوْا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ
وَلَا تَشْتَرُوْا بِآیَاتِیْ ثَمَنًا قَلِیْلًا وَاِیْنِیْ فَاَتَّقُوْنِ ﴿۲﴾ وَلَا تَلْبِسُوْا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوْا
الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾ وَاَقِیْمُوْا الصَّلٰوةَ وَآتُوْا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرَّاكِعِیْنَ ﴿۴﴾

ل سهری نایهتی ب وی ناخی گازی وان کر یی وان پی خوش و نهو شانازی پی دبهن کو (ئسرائیله) وگوته وان: گهلی دووندهها ئسرائیلی! و نهفه ئیشارهته که بو مه کو دهمی نهو

گازيا خو دگههينينه كهسه كي ومه هيڅي ههبت كو ئهو گوهداريا مه بكهت، ئهم ب خوښترين ناڅي وي ل بهر وي گازی بكهيني؛ دا ژ مه كيڅي نهبت. وناڅي (ئسرائيل) د زمانې وان دا ژ دو پارچه يان پيک دئيت: (ئسرا) يه عني: بهني، و(ئيل) يه عني: خودي، وههردو پيکفه رامانا (بهنيي خودي) ددهت، وئهو ناسناڅي بابي وان يي مهزن وپيغه مبهري وان (يهعقوب يي کور يي ئيسحاق يي کور يي ئيبراهيمي) يه، ئهوي ئهو د نفس خو دا دگههني، وههردو ژ بهر شانازيا وان ب څي ناڅي وان ئهو يي کره ناڅي خو يي نهتهوهيي، وئاشکهرايه كو وان ئهو يي کره ناڅي دهولهتا خو يا نوي ژي ئهوا ئهو شيان ل زهماني مه يي نوکه ل سهر عهرد ي فلسطيني ئاڅاکن..

خودي ديترته وان: ئهي دووندهها يهعقوبي!

وژبلي كههيكړنا وان ب څي ناڅي ل بهر وان شرين، ههر وهكي نايهتي دثيت ب ئينانا ناسناڅي پيغه مبهري خودي يي خودان قهدر يهعقوبي -سلاڅ لي بن- بيرا وان ل بابي وان يي چاك بيننهغه، ئهوي ههردهم دويچوونا حقيي دكر، وخو ژ گوهدانا فرمانا خودي نه ددا پاش.. وهكي تو بيتره کور يي مروه كي مهرد: کور يي مهرد ي قهنجي د گهل څي ههژاري بکه.. خودي گوته وان: ئهي دووندهها ئسرائيلي، وي قهنجي ل بيرا خو بيننهغه يا من د گهل ههوه كړي، وسهرا وي قهنجي هوين سوياسيا من بکهن..

وئهو چ قهنجي بوو يا نايهت ل څيري بيرا وان لي دئينته څه، وداخوازي ژ وان دکهت ئهو شوکرا خودي سهرا بکهن؟

نايهتي ئهو دهسنيشان نه کړه، ويا هيتلايه گشتي وڅه کړي دا ژ ههر قهنجيه كي بگرت يا خودي د گهل وان کړي، چ هنارتنا پيغه مبهران بت ل دويث ئيک، يان ب قهدر ئيخستنا وان بت ل سهر خه لکي وي دهمي، يان هنارتنا تهوراتي بت بو وان، يان ههر قهنجيه کا دي يا ههبت.

پاشي نايهتي گوت: ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِنَّيْ فَرَّهْبُونِ﴾ و هوين گهلي ئسرائيليان وي پهيمني ب جه بينن يا ههوه دايه من، ئهز ژي دي وي پهيمني ب جه ئينم يا من دايه ههوه. وئهو چ پهيمن بوو وان دايه خودي؟ و چ پهيمن بوو خودي دايه وان؟

ژ زانای مهزن ئیمام (حهسنی بهصری) دئیته فهگواستن کو ئهو ههردو پهیمان ئهون
بین د قی ئایهتی دا هاتین دهمی خودای مهزن دبیرت:

﴿وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ
لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَوَأَمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ
ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ الْسَّبِيلِ ۝﴾ (المائدة: ۱۲) یهعنی: خودی ب ریکا
پیغه مبهرین خو پهیمان کا موکم ژ سرائیلیان وهرگرت کو نه گهر ئهو باوهری ب خودی بینن
ونقیژان بکهن وزدکاتی بدن، وباوهری ب وان پیغه مبهران ژی بینن یین خودی بو وان دی
هنیرت، خودی گونه هین وان دی بو وان ژی بهت، و دی وان بهت به حهشتی، وئهو کوفری
ب قی چندی بکهت ئهو ریک ل بهر خو بهرزه کر.

و پستی ئایه تا بیرا وان ل وی پهیمانی ئینایه فه یا وان دایه خودی کو باوهری ب وی
ویغه مبهرین وی بینن، ئایه تی ئهو ژ غهزبا خودی ترساندن نه گهر هات ووان پهیمان ب جه-
نه ئینا، وگوت: ﴿وَإِنِّي فَأَرْحَبُونَ ۝﴾ یهعنی: هوین ژ من ب تنی بترسن، و هشیاری
غهزبا من بن نه گهر ههوه پهیمانا من شکاند، و کافری ب من کر.

پاشی ئیکسهر وهیشتا جهووی پهیمانی وترساندن نه شه رهقی ئایه تی بهری وان دا
باوهری ئینانا ب وی حهقی یا نوی هاتی ههنا رتن، و ب وی پیغه مبهری یی ب کیتابه کا
مهزن یا وهکی تهوراتی هاتی، و ژ وان خواست ئهو ئیکه مین کافر نه بن ب قی حهقی،
مادهم ئهو ژ دوونده ها یه عقرو بینه ئهو کافری ب ئایه تین خودی نه کری، ئایه تی گوت:
﴿وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أُولَٰ كَافِرٍ بِهِ ۝﴾ یهعنی: گهلی سرائیلیان
هوین باوهری ب وی قورئانی بینن یا من بو پیغه مبهری خو ئینایه خواری، ئهو راستیا وی
تهوراتا د گهل ههوه دیار دکهت، و هوین نه بنه ئیکه مین دهستهک ژ خودانین کیتابی بینن
کافری پی دکهن.

ههوه پهیمان دابو پیغه مبهرین خو کو هوین باوهری ب وی پیغه مبهری بینن یی کو
ل دویمایا زهمانی دی ئیت، و کیتابه کا وهکی وی تهوراتی یا بو مووسایی هاتی دی د گهل

دا بت، وهوه گهلهک سالوڅه تین وی پیغه مبهری د کیتابین خو دا دخواندن، وهوبن وی باش دنیاسن، وهوبن دزانن کوئو موحه ممده -سلاف لی بن-، څینجا پستی ئو بو هوه هاتی، وئو قورئان د گهل دا یا وی حقیقی بنهجه دکهت ئو د تهوراتی وکیتابین هوه بین دی دا هه، هوبن باوهری پی بینن، ونه بنه ئیکه مین کافر ژ کیتابیان ب وی ﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِنَّي فَاَتَقُونَ﴾ وهوبن ئایه تین من ب بهایه کی کیم ژ پهرتالی دنیای نه گوهرن، حقیقی ب بهایه کی کیم نه فروشن، و دنیا ب هه می خوشی ونه تین خو څه بهرانه ر ئایه تین خودی بهایه کی کیمه، نه وه بت سهرا پهرتاله کی ژ پهرتالین دنیای هوبن دهستی ژ حقیقی بکیشن، و (ته نازلوی) ژ دینی خودی بکن، وهوبن گوهدار یا خودی ب تنی بکن وبی ئه مر یا وی نه کهن، وخو ژ غه زه با وی پپاریزن.

﴿وَلَا تَلْسُؤُوا الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ وهوبن وی حقیقی یا من بو هوه ئاشکه را کری تیکه لی وی نه حقیقی نه کهن یا هوه ژ نک خو چی کری، وهشیار بن وی حقیقی ئاشکه را یا ل نک هوه هه د دهر حقه سالوڅه تین موحه ممده پیغه مبه ر دا یا کو د کیتابین هوه دا هاتی هوبن نه شه شیرن، و ل بهر خه لکی بهرزه نه کهن، وهوبن دزانن کو ئو پیغه مبه ره، وهوبن دزانن کریتیا څه شارتن حقیقی چنده.

و ل څیر ئایه تی ئه م ل دو تاوانین مه زن ئاگه هدارکړین کو هندهک جاران خودانین حقیقی ژ څه ستا یان بی دهستی دکن، ئو ری تیکه لکرنا حقیقی د گهل نه حقیقیه، و څه شارتن حقیقیه.

گهلهک جاران ده می شه یطان ژ خودانین حقیقی بی هیثی دبت کو ئو حقیقی خو به یلن و دویکه فتنا نه حقیقی بکن، دی وان وه تیکه هینت کو هندهک جاران تیکه لکرنا هندهک حقیقی د گهل هندهک نه حقیقی فایدی حقیقی بی تیدا هه؛ چونکی دبه ریکهک بو کیشانا هندهک حه ژیکه رین نه حقیقی ب لای حقیقی څه؛ و ژ خو ئه گهر ئو نه شیا دویکه فتین حقیقی ب څی هیجه تا پویج قانع بکهت، دی لی گه رییت وان ب هندئ قانع بکهت کو ئو -بو مه صلحه تا حقیقی- هندهک جاران حقیقی خو څه شه شیرن وهنده کی بیژن؛ دا خه لک ژ وان کیشی نه بن!

و د څان همدو حالتان دا نهو -بزنان يان نهزان- نه حقیقې ب سهر دئییځن، وتاوانه کا مهزن د دهر حقا وئ حقیقې دا دکهن یا کول نک وان هه، لهو نایه تی ل څیړئ ئسرائیلی، وئهم ژئ د ریکا وان پا ل څان همدو تاوانان هشیارکړین وژئ داینه پاش، وئاگه هدار کړین کو حقی ههمی ئیکه وپرت پرت نابت، یان باوهری ب ههمی بینن، یان ههمی بهیلن! وئهو که سین حقیقې دکه زیځن دا دلئ نه حقه قان ژئ نه مینت ووان ب توندی تاوانبار نه کهن، ئهوا حقی نه نیاسیه ئه گهر خو ئهو وهسا خو نیشا خه لکی بدن کو ئهو حقه خوازن ژئ!

وپستی نایه تی بهرئ وان دایه باوهری وئهو ژ کوفری وغه شارتنا حقیقې داینه پاش، بهرئ وان دا پیگیریا ب ئه حکامین شریعه تی خودئ، و ب جهننا ستونین دینی یین سهره کی، وگوت: ﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ﴾ ۱۳۷ هوهین گه لی ئسرائیلیان ب کرنا نفیژئ ب پهنگی وئ یی دورست، ودانا زه کاتی، وکرنا نفیژئ د گهل نفیژکه ران وهرنه د ئیسلامی دا. وئه گهر پسار بیته کړن: ئهرئ بوچی د ئیک نایه تی دا دو جارن فرمان ب کرنا نفیژئ ل وان هاته کړن؟

هندهک ته فسیرزان دبیزن: ئیکه مین جار فرمان ب کرنا څیژئ ب تنی ل وان هاته کړن دهمی گوتی: ﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ﴾ پاشی بهرئ وان بو کرنا نفیژئ ب جماعت هاته دان دهمی گوتی: ﴿وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ﴾ ۱۳۷ وچونکی رکوع د نفیژن ئسرائیلیان دا نه بو، نایه تی ته نکید ل سهر رکوعی کر، وئهو کره ناف بو نفیژئ ههمی.

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ۱۳۸
وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ۱۳۹ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۱۴۰

وهه چهنده د قئ نایه تی دا گوتن هیشتا بهرده وام بو ئسرائیلیان یا دئیته ئاراسته کړن، بهلی ل څیړئ ئهو تاییه ت بو زانایین وانه ئه وین گوتن وکربارین وان نه دکه فتنه بهریک، وئغه ئهو دهر دی مهزنه یی گه لکه جارن زانا تووش دینی، خودای مهزن دبیزته وان: ﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ۱۳۸ وئف نایه ته گه فکی

ب کراسی پسیاری ل وان دکهت، و دبیرتی: گهلی زانایین ئسرائیلیان، ئهري هوبن فرهمانی ب باشیی ل خه لکی دکهن وخو ژ بیر دکهن؟ بوچی هوبن پیکا خییری نیشا خه لکی ددهن، وهوبن ب خو لی ناچن و پشت ددهنی؟

چ حاله‌کی کرېته -گه‌لی ئسرائیلیان- حالې هه‌وه، و حالې زانایین هه‌وه، ده‌مې هوبن
 فه‌رمانې ب باشیې ل مرۆڤان دکهن، وهوبن نه‌فسا خو ژ بیر دکهن، ویا کرېتتر نه‌وه ده‌مې
 هوبن څې چه‌ندې دکهن هوبن ته‌وراتې دخوبن، نه‌و ته‌وراتا هه‌وه ژ څې سالوڅه‌تې کرېت دده‌ته
 پاش، نه‌رې څیجا ما هوبن عه‌قلې خو دورست ب کارنایین؟ بوچی نه‌و عه‌قلې خودې دایه
 هه‌وه دا هه‌وه ژ تشتین کرېت بده‌ته پاش، وبه‌رې هه‌وه بده‌ته باشیې، ئیکا هند ژ هه‌وه چی
 ناکه‌ت کو هوبن ئیکه‌مین جار فه‌رمانا ب باشیې ل خو بکهن، ونه‌فسا خو ژ بیخیربې بده‌نه
 پاش؟!

وگه فکړنا څی نایه تې وړه څه گرتا وی ل زانایین جوهیان ژ بهر هندې نینه چونکی وان
 فهرمانا ب باشیی ل خه لکی دکر، نه.. فهرمانا ب باشیی واجبه کی شه رعیه دکه فته سهر
 ملی زانایان، به لی گه ل وان کر وړه څه لی گرت چونکی وان نهو باشی نه دکر یا وان بو
 خه لکی دگوت، نهو ژی واجبه کی شه رعیه، ونه کرنا ئیک ژ فان هه ردو واجبان مروڅی
 ژ واجبی دی ئازا ناکه ت، یه عنی: که سهک نه گهر باشیه کی نه که ت مه عنا وی نهو نینه چی
 نابت نهو وی باشیی نیشا خه لکی بده ت، نه گهر نه.. فهرمانا ب باشیی نامینت؛ چونکی
 که سهک نینه هه می باشیان بکه ت، یان خو ژ هه می خرابیان بده ته پاش، وکی سه عیدې
 کورې جوبه یری دبیترت، هه ر چه نده یا باشر نهو نهو که سی به ری خه لکی دده ته باشیه کی
 به ری هه میان نهو ب خو وی باشیی بکه ت، نه گهر وی بقیث ژ گه فا خودی بیته پاراستن،
 وخه لک گوهدار یا وی بکه ت.

وېشتی نایه تی نهو ژ څی رډفتاری وډرېادی، وئەخلاقې خراب داینه پاش، بهرې وان دا باشتړین رېکا نه فسا وان پې پاقژ بیت، وږډفتاری وان پې راست بیت، وگوتې: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ ۱۵) الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقَوْنَ رَبَّهُمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ ۱۶) یعنې: هوین ب بیئفردهیې ونقیژئی هاریکاری بخوازن، ب صبرې هوین نه فسین خو پږوږده بکن؛ چونکی صبره نه فسی ژ چوونا بهر ب شه هوډتین حرام څه

دگرت، ووی پاقر وېژوین دکهت، ههر ودها ب کرنا نفیژئی ژى هوین نه فسیتن خو پاقر بکهن؛ چونکی نفیژه هیژهکا رووحي یا ودها ددهته مروقی ئهو بشیت ب کارتن ب زهحمهت رابیت، وکرنا فی کاری -کو نفیژه- وخوړاگرتنا ل سهر کارهکئی ب ساناھی نینه، بهلکی ئهو کارهکئی ب زهحمهته بهلئ نه ل سهر ههر کهسهکئی ههبت، نفیژ ل سهر وان کهسان یا ب زهحمهت نینه ئهوین ژ خودی دترسن، وژی ب هیفی، وباوهریهکا باوهری دئینن کو ئهو پشستی مرنئ دی رابهري خودایی خو رپاوهستن، و ل پوژا رپاوونی بو جزادانی دی زقرنه نک وی.

وپشستی فی ثایهتئ، جارهکا دی گازی بو ئسرائیلیان هاته ناراستهکرن، ههر ب وی ناخی یی ل بهر وان شرین، وجارهکا دی بیرا وان ل وی قهنجیی هاته ئینان یا خودی د گهل وان کری، بهلکی ل هژمارهکا وان نعمهتان یین خودی د گهل وان کرین، کول بهراهیئ قهدرگرنا وان بوو دهمی پیغه مبهرتن بهاگران ژ ناف وان هاتینه هلبژارتن، ههر ودها خلاسکرنا وان بوو ژ دهستی دوزمنئ وان یی مهزن کو فیرعهون بوو، ل سهری ثایهتئ ب فی رهنکی بیرا وان ئیناقه:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ فَضَلْتُمْ عَلٰى
 اَلْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزٰى نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَعَةٌ وَلَا
 يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُوْنَ ﴿٤٨﴾

ئهی دووندهها یه عقووبی، گهلئ ئسرائیلیان، هوین وان قهنجیان ل بیرا خو بیننهفه یین من د گهل ههوه کرین، وسوپاسیا من سهرا وان بکهن، وهوین وی قهنجیا مهزن ل بیرا خو بینن یا من د گهل ههوه کری کو من هوین ژ خه لکی سهردهمی ههوه ههمیان چیتئر لی کربوون. وچیتیریا وان د هندئ دا بوو کو خودی پیغه مبهر ژ وان هلبژارتین، وبهری وان دایه تهوحیدئ وعهبدینیا خودی، چیتیریا وان -ل وی دهمی- ژ بهر وی کارئ باش بوو یی وان دکر، نه کو ژ بهر نفس وقنیتئ وان کو ئسرائیلینه وهکی ئهو هزر دکهن؛ چونکی نفس ورهگهزی د تهرازا خودی دا چو بهایی خو نینه، د دینی خودی دا مروث ب باوهری وکریارین خو، نه کو ب هیقینئ باب ویاپیرین خو، یی ب بهایه.

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ ﴿١٥٦﴾ وگەلى ئسرائىليان! ھوين ژ پوژا رابوونى بترسن، وى پوژا كەس تيدا مفايى ناگەھىنتە كەسى، و خودى چو مەھدەران بو كافران قەبويل ناكەت، وچو بەرانبەرەين خۆكپىنى ژى ژ وان وەرناسگرت، و ل وى پوژى كەس نەشىت وان ب سەرپىخت.. يەنى: نەبىژن: ئەم ژ دووندىھا پىغەمبەراينە، و باب وياپىرەين مە ژ خەلكى ھەمىي چىتر بوون، لەو پوژا قىيامەتتە ئەو دى شفاعەتتە بو مە كەن، و مە بەنە بەھەشتى ئەگەر خۆ كارى مە يى خراب ژى بت، نە.. وى پوژى نەفسەك -ئەگەر چەند يا ب قەدر ژى بت ل نك خودى- نەشىت -بىي دەستور يا خودى- مفايى بگەھىنتە نەفسەكا دى، و دەليقە بو چو نەفسان نائىتەدان كو خۆ ژ عەزبا وى پوژى يا دژوار بكرت، قىجا ھەر ئىك ژ ھەو و كارى خۆ.

وېشتى بىرئىنانا وان ب كورتى ل وى قەنجىي يا خودى د گەل وان كرى، ئايەتەين بىن ب بەرفرەھى بەھسى ھندەك ژ وان قەنجيان كر بىن خودى د گەل مللەتتە ئسرائىلى كرىن، دا پاشى بەرى خۆ بدەينى كانى ھەلويسىتى وان ژ قان قەنجيان چ بوو، وچاوا وان شوكر خودى سەرا وان قەنجيان كر.

وَإِذْ نَجَّيْنَكُمْ مِنَ الْوَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٥٧﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَكُمْ وَأَغْرَقْنَا الْوَالِ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٥٨﴾

وئەقە بىرئىنانەكە بو وان ژ لايى خودى قە ب وى قەنجيا مەزنتەر يا وى د گەل وان كرى دەمى وى ئەو ژ دوژمنى وان يى مەزن فیرعەونى و دەستەكا وى رزگاركرين، و د گەل بىرئىنانا ب نەمەتا رزگاركرنى بىرا وان ل ھندەك رەنگىن وى ستەمى ئىناقە يا دوژمنى وان د گەل وان ب كاردىنا، وگوت: ﴿وَإِذْ نَجَّيْنَكُمْ مِنَ الْوَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ﴾ يەنى: گەلى ئسرائىليان! ھوين قەنجيا مە ل بىرا خۆ بىننەقە دەمى مە ھوين ژ فیرعەونى و دەستەكا وى رزگاركرين، و رەنگى وى رزگاركرنى يى چاوا بوو؟

د قی ئایه تی دا به حس ژئ نه هاته کړن، به لئ د ئایه تا بیت دا هر وده سا د گه له ک
 جه پښ دی یین قورئانی ژئ ب گه له ک رهنګین جودا به حس ژئ هاتیه کړن، و د قی ئایه تی دا
 ب تنی بیرا وان لئ ئیناڅه، ودا قه درئ قی نعمه تی د چاڅین وان دا پتر مه زن بیت خودی
 بیرا وان ل حالئ وان ئیناڅه ل سهر ده می فیرعه ونی، وگوت: وان نه خوشترین عه زاب دینا
 سهرئ هه وه.. وره نګه ک ژ رهنګین وئ عه زابئ نه څه بوو: وان کورپښ هه وه گه له ک جارن
 قه دکوشتن، وکچین هه وه بو خدامینیئ وره زیلکرنئ دهیلا نه ساخ، و د قی رزگارکړنا هه وه دا
 ژ ده ستئ فیرعه ونی جه رپانده کا مه زن ژ لایئ خودایئ هه وه څه بو هه وه هه بوو، خودی هوین
 ژ وی رزگار کړن، وئ هف نعمه ته د گه ل هه وه کړ: دا هه وه بجه ربینت و بهرئ خو بده تی کانی
 هوین دئ شوکرا وی که ن یان نه؟

و د نه گه را کوشتنا ئسرائیلیان دا ژ لایئ فیرعه ونی، دئ ته څه گوهاستن کو جاره کی
 فیرعه ونی خه ونه ک دیت، ددیت ئاگره ک ژ لایئ قودسئ څه ده ات و ب مالین مصریان
 دکه فت و دسوتن، وهنده ک خیشزانک وشاره زایین وی نه ف خه ونه بو وی ب هندئ ته عبیرکر کو
 کورکه ک د نا ف ئسرائیلیان دا -نه وین ژ قودسئ هاتین- دئ بت، خرابکړنا ملکئ فیرعه ونی
 دئ ل سهر ده ستئ وی بت، له و فیرعه ونی فرمان دا هر ژنه کا ئسرائیلی یا ب حمله
 بکه فت، زیره فانی لئ بیته کړن، نه گه ر کورکه بوو دقیت نه و کور بیته کوشتن، و نه گه ر کچه ک
 بوو بلا بمینته ساخ، و ب قی چهن دئ نه و دئ به رده و امیی دته ملکئ خو.

وتشتئ بهرچا ف د قی ئایه تی دا نه وه ئایه ت قی کارئ خراب کو کوشتنا کورکین
 ئسرائیلیه، بو فیرعه ونی ب تنی پال ناده ت، به لکی نه و وی بو فیرعه ونی ودهسته کا وی
 هه میئ پال دده ت، و دبیرت: ﴿وَإِذْ نَجَّيْنٰکُمْ مِّنْ وَّالِ فِرْعَوْنَ یَسْؤُمُوْنَکُمْ سُوًّا الْعَذَابِ
 یُدْرِحُوْنَ اَبْنَاؤَکُمْ وَیَسْتَخِیْنُوْنَ نِسَاؤَکُمْ﴾ هر چهنده وان نه ف تاوانه ب نه مرئ فیرعه ونی
 دکر، تشتئ هندئ دگه هینت کو نه گه ر زالمه کی فرمان ل ئیکی کر کو نه و ب کوشتنا
 که سه کی رابیت ووی نه و فرمان ب جه ئینا، نه و ب وی تاوانئ دئ بیته گرتن وفایدئ وی
 ناکه ت نه و بیترت: نه و کاره کی نه ب من بوو!

ورزگارکړنا وان ژ فیرعه ونی ودهسته کا وی یا ب چ رهنګی بوو؟

خودى دېيىرت: ﴿وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأُجْيِنَكُمْ وَأَعْرَفْنَا وَالْفِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾
 ھوين وى قەنجيا مە بيننە بېرا خۆ دەمى مە ژ بەر ھەو دەريا كەلاشتى، ومە پىكا
 ھەو د ناپ را قەكرى، قىيجا ھوين ژى دەرباس بووين، و ژ فېرەھونى و دەستەكا وى پزگار
 بووين، و دەمى فېرەھونى ولەشكەرى وى دايە ب دويش ھەو قە ووان ژى د نيشا دەريايى را
 دايە پى، مە دەريا ئينا ئىك، وئەو ل بەر چاقتىن ھەو خەندقاندىن، و ھەو بەرى خۆ ددا وان
 دەمى ئەو بن ئاڧ دېوون و دكەفتە بەر پىلان. و ديتنا مەروڧى بۆ دوژمنى وى دەمى ل پيش
 چاقان دئيتە خەندقاندىن پتر دلئ وى ھوين دكە ژ ھندى كو دوير ژ چاقتىن وى يېتە كوشتن.
 وئەو دەريايە بەھسى وى د قى ئايەتە دا ھاتى دەريايە قولزەمە، ئەوا نوکە دېيىرتى:
 دەريايە سۆر، كو دكەفتە پۆژھەلاتا وەلاتى مصرى، و دبت مەخسەد پى ئەو چەقى وى يى
 ژۆرى بت ئەو ب لايى دەشتا سيناى و ژىريا فلسطينى قە دەر دكەقت.

وېشتى خودى دوژمنى وان يى مەزن ل بەر چاقتىن وان خەندقاندى، وئەو ژ وى
 پزگاركرين، يا بەرھزر ئەو بوو ئەو شوكر خودى سەرا قى نەمەتە بکەن، ب تاييەتە دەمى
 خودى پيغەمبەرى خۆ موسا -سلاڧ لى بن- ئاگەھداركرى كو ئەو دى كىتابەكى بۆ وى ئينتە
 خوارى تيدا بەھسى ھەلالى و ھەرامى دى كەت، وئەو بۆ وان دى بتە شريعت و قانون
 ئەو ژينا خۆ ل سەر ب پىقە بېن، بەلى تىشتى چىبووى بەرۆقارنى قى ھزرى بوو، و ب راستى
 ژيانا مللەتە ئسرائىلى يا پرە ژ كەفتىن عنتىكە، و د قان ئايەتان دا خودايى مەزن بېرا وان
 ل ئىك ژ قان كەفتان دئيتە قە، و د گەل ھندى بېرا وى نەمەتا خۆ ژى ل سەر وان دئيتە قە
 كانى چاوا وى ئەو كەفتان وان قەگرت، و دەليقەھەكا دى دا وان.

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعَجَلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ
 ﴿٢٤﴾ ثُمَّ عَقَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ وَاتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ
 وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٢٦﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَقَوْمِ إِنَّا كُنْمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ
 بِاتِّخَاذِكُمُ الْعَجَلَ فَتَوَبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ
 فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٢٧﴾

د شان ئایه تان دا ئیشاره ت ب کورتی بۆ سه رهاتیا هاتنه خوارا تهوراتی بۆ موسا پیغه مبهری -سلاف لی بن- دئیته دان، ده می خودی ژشان دایی کو ئو بجه چیا یی طووری، وچل شهف وچل رۆژان ل ویری بمینت، وخو بۆ (موناجاتا خودی) به رهف بکه ت، پاشی قهستا جهی (موناجاتی) بکه ت؛ دا خودی هندک (دهپان - ئهلواحان) ل ویری بده تی کو تهورات یا ل سهر نقیسی بت، وئو ب خو ل سهری ژشان ب سیه شهف و سیه رۆژان بوو، پاشی دهه رۆژ لی هاتنه زیده کرن، وئف سه رهاتیه ئه گهر خودی حهز بکه ت- ب دریری دی د گهل مه ئیت ده می ئه م سوورتا (طه) ته فسیر دکه یین.

خودی دبیرت وان: گه لی ئسرائیلیان! هوین قهنجیا مه ل بیرا خو بیننه شه ده می مه ژشان ب چل شهفان دایه موسای، بۆ هندی دا ئو بیت وی تهوراتی وه رگرت یا کو دی بۆ هه وه بته رۆناهی ورئیشاندهر، به لی ده می چوونا وی یی کورت ونه مانا وی د ناف هه وه دا، هه وه بۆ خو ب ده لیقه زانی، وهه وه گو ت: موسا چوو ئیدی نازقته شه، لهو هوین رابوون هه وه زیتر وچه کی خو هه می کو مکر وهه وه ب دهستی خو په یکه ری گۆلکه کی چیکر، وهه وه ئو بۆ خو کره خودا په رستن بۆ کر، وهندی پیغه مبهری خودی هاروونی هوین ژ قی چه ندی دانه پاش وگوته هه وه کافر نه بن، هه وه گوهداریا وی نه کر، وهوین ب قی کاری خو درۆردار بوون، هه وه گوتنا پیغه مبهری خو ل عهردی دا، وشریک بۆ خودایی خو د په رستنی دا دانان.

وئفه ئیکه مین ئایه ته د ته ربیبا قورئانی دا ناخی موسا پیغه مبهری -سلاف لی بن- تیدا دئیت، وموسا ئیک ژ پیغه مبه رین (أولو العزم) وخودان قه دره، وقه درگرتنا وی یا مهزن ژ هندی دیار دبت خودی ئیکسه ر د گهل ئاخفتیه، وئو ب پیغه مبه راتی یی هنارتیه. . ناخی وی وی بابی وی (عمران) ی ژی د قورئانی دا هاتیه، وئو تهوراتا نوکه ل بهر دهستین کیتابیان هه ی ئاشکه را دکه ت کو موسا ژ دوونده ها (لاوی) یی کو ری (یه عقوبی) یه، و (ئبن ئیسه حق) نه سه با موسای ب قی رهنگی دگه هینته بابی پیغه مبه ران ئیبراهیمی: موسای کو ری عمرانئ کو ری یه سه رو ری کو ری قاهتی کو ری لاوی کو ری یه عقوبی کو ری ئیسه حق کو ری ئیبراهیمی، به لی د نه سه با موسای دا ئه و ل نک (ئبن که شیر) ی هه ی (یه سه رو ر) نینه.

بهری موسا بیت ب سهدان سالان، ل سهر دهمی یوسف پیغه مبهری، بنه مالا وان نهوا پستی هنگی بوویه ملله ته کی بوش، وناقې وان بوویه ئسرائیلی، ژ وهلاتی شامی هاتبونه مصری، و ل مصری موسا هاتبو سهر دنیایی، و ل سهر دهستی وی ئسرائیلی ژ مصری دهرکه فتن و جاره کا دی قه گه پرانه وهلاتی شامی، و بهری بازپری (بهیتولمه قدس) ل بهر وان قه بیت، موسای نه مصری خودی کر، و گورا وی ل جهه کی نیزیکی قی بازپری پیروز هاته کولان، و سهر هاتیا وی پتر ژ سهر هاتیین ههمی پیغه مبهران د قورئانی دا هاتیه.

ل دور رامانا په یقا (موسا) کو ناهه کی نه یی عه ربهیه، سی گوتن ب بهر چا قین مه که فتنه:

۱- هنده ک دبیزن: نهو ناهه کی قبتیه، فیرعهونی وبنه مالا وی نهو دانابو سهر دهمی وان نهو د سندوقه کا داری دا دیتی ل بهر لیقا ئا قانیلی، و د زمانی قبتیان دا په یقا (مو) ب رامانا (ناقې) دئیت، و په یقا (سا) ب رامانا (داری) دئیت، چونکی وان نهو د ناقی دا و ل بن داره کی دیت.

۲- وهنده ک دبیزن: موسا کو د بنیات دا (موزیزه) ب رامانا پژارکه ر، یان خلاصکه ر دئیت، چونکی نهو بو ملله تی خو پژارکه ر بوو.

۳- ونقیسه ری (سفر الخروج) دبیزت: رامانا ناقی موسای نهوه (نهوی ژ ناقی هاتیه هالنن).

و نهف ناهه د زمانی عبریان دا دئیته گوتن: (موشی).

و پستی قی زورداریا مه زن یا ئسرائیلیان د پشت پیغه مبهری خو را کری، دهمی گولک په رتسی، خودی قه نجی د گهل وان کر و دهرگه هی توپی ل بهر وان قه کر، و دهمی وان ژ دل تویه کری خودی ل وان بوری: ﴿ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ یه عنی: پاشی مه هوین ژ قی کریارا کریت عه فیکرن، و پستی زقرینا موسای مه توپا هه وه قه بویل کر، دا به لکی هوین سوپاسیا خودی سهره قه نجیین وی بکه ن، و بهر ب کوفری و سهر داچوونی قه نه چن.

وخودی ب هنارتنا تهوراتی بۆ موسا پیغه مبهری -سلا لى بن- قهنجیه کا دی یا مهزن ل ئسرائیلیان کر، و ل فیرى وی بیرا وان ل وئ قهنجیئ ئیناقه وگوت: ﴿وَإِذْ وَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ یه عنی: گهلی ئسرائیلیان! هوین بیرا خو ل وئ قهنجیا مه بیننه قه ده می مه ئه و کیتاب دایه موسای یا حقیی ونه حقیی ژیک جودا دکهت، بۆ هندى دا هوین پی بینه سه ری، ومفایى بۆ خو ژ ئه حکامین وئ وهریگرن، وژینا خو ل دویف ب ریشه بهن.

و د قئ ئایه تی دا خودای مهزن کیتابا موسای -کو تهوراته- ب په یقا (الفرقان) سالوخهت ددا، یه عنی: ئه و کیتابا ژ سالوخهتین وئ ئه وه ئه و فهرقی دئیخته ناچه را حقیی ونه حقیی.. پاشی ئایه تی ئیک ژ ئه حکامین تهوراتی بۆ مه ئاشکه را کرن، کو حوکمی وی که سیه یی ل دینی خو لیقه بیت وجاره کا دی بهر ب کوفری قه بچت، یی ب عهره بی دیترتی: (مورته د) وئه قه ب هله کفتنا به حسکرنا سهرداچوون وکافربوونا هژماره کا مهزن ژ ئسرائیلیان بوو، ده می موسا چویه ژقانی، قیجا ئه و رابوون په رستنا گۆلکا زیپی کری، وهه وئ گوتنییه کو ژ بهر تبیعه تی ئسرائیلیان یی سه رره ق، ونه گوهداریا وان بۆ پیغه مبه رین وان، هژماره کا ئه حکامین توند ودروار د تهوراتی دا هه بوون، ژ وان ئه حکامان حوکمی (مورته دی) بوو، کو کوشتنه، چ ئه و تویه بکهت یان نه.. ئایهت دیترت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَنْقُومِ إِنْكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمْ الْعِجَلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ یه عنی: وده می موسای ب ئه مرئ مه گوتیه ملله تی خو یی ئسرائیلی: هه وه زۆرداری ل خو کر ده می هه وه گۆلک بۆ خو کر به خدا، قیجا ل خودای خو یی هوین ئافران دین بزقرن وتویه بکهن: هنده ک ژ هه وه (یین په رستنا گۆلکی نه کری) بلا هنده کان (یین په رستنا وئ کری) بکوژن، وئه ف چهندا هه بۆ هه وه ل نک ئافرانده ری هه وه چیتره.. یه عنی: ئه گهر هوین خو ب ده ست کوشتنی قه به رده ن؛ دا حوکمی شه رعی ل سه ر هه وه بیته ب جه- ئینان، وهوین ژ قئ گونه هئ بیته پاقرکرن، بۆ هه وه چیتره ژ هندى کو گونه هه بمینته ل سه ر هه وه قیجا ژ بهر هندى هوین ل ئاخره تی هه ر وهه ر بمیننه د ناگری دا.

قېچا ھەو ھەمى ئەمرى خودى ب جە ئينا و ب گوتنا موساى كر، بو تۆبە كرن خو دا كوشتن، لەو خودى تۆبا ھەو قەبۇلكر، وگۆنەھ ژ سەر ھەو ھەو راکر، ھەدى خودىيە پرتۆبە وەرگە بو ھەر ئىكى تۆبە بکەت، ويى دلۇقانكارە ب وان.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَمُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ
الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَٰى كُلَّوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا
وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٦٨﴾

ئەفە نمونەيى كەفتنەكا دىە ژ كەفتنن سرائىليان يىن مشە، ئايەت ل بەر چاقتن مە ددانت؛ دا ئەم وان ب دورستى بنىاسين، وىزانين كانى ئەو چەند د سەر رەقن، وچەند ھەفركى د گەل پىغەمبەرتن خو كرىە، ئايەت بىرا وان ل ھەلوستەكى دى يى وان يى غەرىب دئىننەفە دەمى (باشين وان) پسارەكا تىرى سەررەقى وركدارى ژ پىغەمبەرى خو موساى كرى: ﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَمُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾ و دەمى ھەو گۆتى: ئەى موسا ئەم باوهرىي نائىنين كو ئەف گوتنا مە گوھ لى دبت گوتنا خودىيە، ھەتا ئەم خودى ئاشكەرا نەيىنين!!

ئەفە كى بوون ئەف گۆتنە گۆتى؟

- باشين وان بوون، ئەوين موساى ھەلېئارتين ژ وان يىن پەرستنا گۆلكى نەكرى؛ دا د گەل وى بچنە جەي (موناجاتى) و دوعايان ژ خودى بکەن كو ئەو ل وان نەگرت، وگۆنەھا وان ژى بىەت يىن گۆلك پەرىسى.. قېچا دەمى موساى دەست ب موناجاتى كرى، ووھىيا خودى وەرگرتى، و مزگىنيا قەبۇلكرنا تۆبا وان داىي، ھنگى وان ئەف گۆتنە گۆت: ئەى موسا، ئەگەر راستە ئەوى تو د گەل دئاخفى خودىيە، پا دى بلا خو نىشا چاقتن مە بدەت!

ئەنجامى قى داخوازا وان چ بوو؟

- نایهت د دو په یشان دا دبیرت: ﴿فَأَخَذَتْكُمُ اللَّصِيعَةُ﴾ وصاعیقه هژاندهکا دژوار بوو ب وان کهفتی، وهکی د نایهتهکا دی دا هاتی: ﴿أَخَذَتْهُمْ الرَّجْفَةُ﴾^(۱)، ودبت نهو رهجفاندن نهجامی هژاندنا عهدی بت ل بن پیین وان، ودبت نهجامی گههشتنا دهنکهکی بلند بت کو ب سهر وان دا هاتی، وهندهک دبیرت: صاعیقه ئاگرهک بوو ژ عسمانی هات ونهو گرتن.. وئی صاعیقی نهو دلگرتی کرن وئیخستنه عهدی، ودهمی نهف چهندا هه چیبوی، هندهک ژ وان بهری خو ددا هندهکان.

دهمی مووسای بهری خو دایی نهو ههمی دلگرتی بوون وکھفتن، ههست ب تهنگافیی کر، کانئ دئ چ بیترته مللهتی خو دهمی دزقرته نک وان ونهو ههفتی زهلامین وی د گهل خو برین نه د گهل دانه، لهو هنگی وی دوعا ژ خودایی خو کرن کو نهو ل وان ببورت، ئینا خودی دوعایا وی قهوبیل کر ونهو زهلام جارهکا دی زیندیکرن: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ خودی دبیرت: پاشی پستی مرنا ههوه ب وئ صاعیقی مه هوین جارهکا دی زیندی کرن، دا بهلکی هوین سوپاسیا قهنجیا مه بکهن. و ژ وئ عقوبی یا خودی دایه وان سهرا فئ داخوای ئاشکهرا دبت کو پسپارا وان نه بو داخوایا زانین وخوشارهزا کرنی بوو، بهلکی نهو پسپارا عیناد ورکداریی بوو.. ونهف پسپاره نهو بوو یا خودی صهحابی ژئ داینه پاش دهمی گوئی: ﴿أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ يَلَّا يَمُنْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾^(۲) وهکی پستی چهند نایهتهکین دی دئ د گهل مه ئیت.

وپستی نایهتی بیرا وان ل فئ ههلویستی وان ئبنایهقه، بهردهوامی دا بیرئینانا وان ب هندهک ژ وان قهنجیین خودی د گهل وان کرین، وگوئ: ﴿وَوَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ﴾ و د فئ نایهتی دا ئیشارهت بو سی ژ وان نعمهتان هاته دان ییین خودی د گهل ئسرائیلیان کرین دهمی نهو ل بهریا سینائی دبهزه پستی وان گوهداریا پیغهمبهری خو مووسای نهکری، وخو ژ جیهادا د ریکا خودی دا دایه پاش، ونهچوینه عهدی پیروز، ونهو ههر سی نعمت نهفه بوون: خودی عهور دئینانه هندافی سهری وان؛ دا

(۱) سوره تا (الأعراف) ژ نایهتا (۱۵۵) ئ.

سپهري لى بکته، ووان ژ گهرما صهحرايې بپاريت، وسپيدى زوى وى گهزو ب سهر وان دا دينا خوارى؛ دا نهو هندی يو خو ژى راکهن هندی تيرا روژا وان بکته، ههر وهسا وى گوشتى تهيره کى خوش ژى ب سهر وان دا دينا خوارى، دا نهو ژى بخون.

﴿كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ وخودى گوته وان: گهلى اسرائيليان هوين بى زهحمت ووهستيان ژ څى رزقى پاڅوى مه دايه ههوه بخون. و ل شوبنا کو نهو شوکرا خودى بکهن سهر څى نعمه تى، وزيده گاڅيې ل سهر شريعه تى وى نهکهن، وان کوفر ب نعمه تين خودى کر، وپى ل توخوبين وى دانا، خودى دبیرت: ﴿وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ وان ب څى کافريا خو زوردارى ل مه نهکر، بهلکى وان زوردارى ل خو دکر؛ چونکى نهنجامى خرابى کوفر وان ههر يو وان دزڅرى. وان -دهمى شوکرا خودى نهکرى- تهعدايى ل خو کر؛ چونکى بوونه نگهرا هندی خودى وان نعمه تان ژ وان بستين، و ل دنيايى وئاخړه تى ژى وان شهر مزار بکته.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

د شان ههر دو نايه تان دا خودايى مهزن بيرا ملله تى اسرائيلى ل ټيک ژ کرته هلوپستين وان دښته څه، کو دبه نمونه يه کا دى ل سهر تبیعه تى وان يى خوار، تبیعه تى ههڅرکى ورکداريى، نهو ژى ههلوپستى وانه دهمى داخواز ژ وان هاتيه کرن کو نهو جيهادا دريکا خودى دا بکهن، و ب خوشکاندن څه بچنه وى باژيږى پيروى يى فرمان ب چوونا تيدا لى هاتيه کرن، بهلى وان گوهدارى نهکر ويکا هند کر خودى عزابه کا نه خوش ب سهر وان دا بينت، نايه تا ټيکى کو دبه نايه تا (۵۸) څ ژ سوره تى دبیرت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ﴾ يه عنى: هوين قهنجيا مه ل بيرا خو بينن دهمى مه گوتى: ههړنه باژيږى (بهيتولمه قدسى)، و ژ ههر جهه کى ههوه بښت هوين تير ژ تشتى وى

یئ باش بخۆن.. وئەف فەرمانه هنگی ل وان هاتبوو کړن پشتی ئەو ژ مصری دەرکهفتین، و ژ بن زولم وزۆردار یا فیرعمونی دەرکهفتین، و بهر ب وهلاتی شامی قه چوین، وقهستا وی جهی کری یئ باپیروی وان یئ ئیککی ئسرائیل لی ژیا، پیغه مبهروی وان موسای ب وهجیا خودی فەرمان ل وان کر کو ئەو قهستا باژیری قودسا پیروز بکهن، ئەوی هنگی کهفتیه د دهستی کافران دا، وجیهادا د پکا خودی دا بکهن، وخودی سۆز دا وان هەر جارکا وان ئەمروی خودی ب جه ئینا، وقهستا باژیری کر، ئەو دی نعمت وقهنجیئ مهن ل ویری د گهل وان کهت، بهلی ب شهرتهکی دهمی ئەو ب ژۆر دکهشن دثیت ئەو خو بو خودی بشکینن و بچه سوجوودی، ودوعایا ژیبرنا گونههان بو خو ژ وی بکهن.. یهعنی: غوروور بو وان ب قی سهرکهفتنی چی نهبت وئو بزائن کو ئەو قهنجیه که ژ خودی د گهل وان هاتیه کړن.

بهرسفا وان بو پیغه مبهروی وان چ بوو؟

گوتنا وان یا ئیککی بو پیغه مبهروی وان موسای -وهکی دی د سوره تا (المائدة) دا- ئیت ئەفه بوو وان گوتی: ﴿قَالُوا يَمْوَسَىٰ إِنَّكَ لَن تَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ (٥٠) وان گوت: ئەی موسا! ئەم قهت وقهت ناچینه وی باژیری، ههپه تو وخودای خۆ شهپی بکهن، وئەم ل قیری دی دروینشتی بین!

و پیغه مبهروی وان گوتنه وان: ب سوجوود قه هوین ههپنه ژۆر، وداخوا ژیبرنا گونههان بو خو ژ خودی بکهن، ئەو دی گونههین ههوه ژئ بهت، وئەو یئ خیری ل قهنجیکاران زیده دکهت، ئەوین فەرمانا خودی ب جه دینن.. بهلی وان ئەفه ژئ نهکر، پیغه مبهر -سلاف لی بن- د گوتنه کا خو دا دبیتژ: ﴿قِيلَ لِبَنِي إِسْرَٰئِيلَ: وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ، فَبَدَلُوا، فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَىٰ أَسْتَاهِهِمْ، وَقَالُوا: حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ﴾ (١١) یهعنی: بو ئسرائیلیان هاته گوتن: هوین ب سوجوود قه د دهی را ههپن، و بیژن: یا رهپی گونههین مه بو مه ژئ بیه، بهلی وان ئەو گوتن گوهارت، ل سهر پاشیئ خو چوونه ژۆر، وگوتن: دندکهک د مویهکی دا!

﴿فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ (١٢) ئەوین زۆردار وری بهرزه ژ ئسرائیلیان گوتنا خودی گوهارت،

(١) بوخاری قی حمیدی ژ (ئهبو هرهیره) فهدگوهیتژ.

وئەو گۆتتا فەرمان پى ل وان هاتيه كرن نه گۆت، بۆ ترانه پيكرن وەربادان ئىخستى، ووهك شىككرن ب ئەمرى پىغه مبهري خۆ ئەو كىرارا فەرمان ژى پى ل وان هاتيه كرن وان نه كر، دەمى ئەو ل سەر پاشيىن خۆ ب ژۆركه فتين وگۆتين: دندكهك د موييه كى دا. وان يارى بۆ خۆ ب دينى خودى كرن، ئينا ژ بهر زىده گاقيا وان ودهركه فتتا وان ژ ئەمرى پىغه مبهري وان، خودى عەزابهك ژ عەسمانى ب سەر وان دا ئينا خوار، وى عەزابى گەلهك ژ وان گرتن وكوشتن. وهندهك زاناين تەفسيري دبىژن: ئەو عەزابه ب سەر وان دا هاتى ئيشا طاعوونى بوو، ئەوا هژمارهكا مەزن ژ وان پى مەرين.

ويشتى وان فەرمانا خودى ب جە نه ئيناي، ونه چويينه د باژيڤى پيروز دا، خودى ئەو جە بۆ دەمى چل سالان ل سەر وان حەرام كر، و د قان چل سالان دا ئەو ل بهرپا سينائى يا گەرم مان، هنگى پىغه مبهري وان مووسا و هاروون ژى د گەل وان بوون، و ل قى دەمى خودى دثيا وان ب گەلهك رەنگان بجە پيىنت، و ب سەربۆر وان پەروەردە بكەت، دا جيلهك ژى پەيدا بىت بشيت ب كاري پاقرىنا عەردى پيروز رابىت، و هەر وەسا ل قى دەمى خودى گەلهك قەنجى ونعمەت ژى ل وان كرن، و د چەند ئايەتە كين بۆرى دا به حسى هندهك ژ وان نعمەتان هاتە كرن، وەكى: كۆمكرنا عەوران ل هنداف سەري وان دا سيبهري لى بكەت، وئينا نه خوارا گەزۆى، وگۆشتى طەيران، دا ژ برسى بىنه رزگار كرن، ونعمەتا دى يا د قى ئايەتى دا به حسى ژى دبىته كرن، پەقاندنا كانى كين ئافى بوو ل دەريايى بۆ وان.

❖ وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِّزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَمْوِسُ لَنْ نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلَهَا قَالَ أَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ أَهْبَطُوا مَصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءَ وَبَعْضٌ مِّنَ اللَّهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ عِزِّ الْحَقِّ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

خودایی مهزن د قئی ئایهتی دا نعمهتا دانا ئاقتی ل سهحراییی بو ئسرائیلیان، ل دهمی ئەو د بهرزهبوونی دا دژیان، ل بیرا وان ئیناڤه، وگۆته وان: وی قهنجیا مه ل بیرا خو بینن دهمی هوبن د بهرزهبوونی دا دتیهنی، وموسای ب خوشکندن قه ئاڤ بو ههوه ژ مه خواستی، ئینا مه گۆته وی: گۆپالی خو ل بهری بده. ودهمی وی گۆپالی خو لیدای، دوواژه کانی ژئی زان، هندی هژمارا ئوبجایین وان، وخودی کانی هه ژوبجایهکی نیشا دا! دا ئەو ژئی قهخون، وسهرا لیک نهکهن.

وئقه ئیک ژ موعجزهیی پئغه مبهری خودی موسای بوو.. وهندهک زانیین تهفسیری دبیزن: ئەو بهری موسای گۆپالی خو لیددا، وی ژ چیاپی طووری ئینابوو، وئهو بهرکهکی چارگۆشه بوو، ودهمی موسای گۆپالی خو لیدای ژ هه لایهکی سی کانی ژئی زان.. خودی دبیزن: مه گۆته وان: هوبن ژ رزقی خودی بخون وقهخون، و ب خرابی د عهردی دا نهگهرن، و خرابیی د ناڤ خه لکی دا بهلاڤ نهکهن.

و د گهل ئان هه می قهنجیین خودی د گهل وان کرین، وان شوکرا خودی ب دورستی نهکر، خودی ئەو ژ نهیاری وان رزگارکر، ونعمهت ب ئازادی د گهل وان کر، وفهرمان ل وان کر کو بچه وی باژیری پیرۆزی رووگهها وان دکهفتی، وباپیری وان یی مهزن لی دژیا، وان فرمان ب جه نهئینا، ودهمی خودی ب دانا گهزوی وگۆشتی طهیری وئاڤا شرین نعمهت د گهل وان کری، وان بیریا دهمی بن دهستی کر، وخوزیا زهمانی فیرعونی راهیلا.. بوچی؟ - چونکی وان هنگی سیر وپیڤاز دخورن!

ما نه تشتهکی عنتیکهیه مروڤ سهربهستی بدهته ب دهستکهکی بهقلی یان سهرکهکی پیڤازی؟ بهلی.. بهس نه بو ئسرائیلیین گۆلک په ریس!!

﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يٰمُوسٰى لَنْ نَّبْرِيَّكَ عَلٰى طَعَامٍ وَّحِدٍ فَاذْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْاَرْضُ مِنْ بَلٰىهَا وَقَتَابَها وَفُومِها وَعَدَسَها وَنَصْلَها﴾ گهلی ئسرائیلیان! ل بیرا خو بینن دهمی مه خوارنا شرین، وطهیرین خوش، ب سهه ههوه دا ئینینه خواری قیجا وهکی ههه جار ههوه قهنجی ژ بیرکر، و بینتهنگی وشراتی گههسته ههوه، قیجا ههوه گۆت: ئەی موسا! ئەم نهشیین ب خوارنهکا ب تنی یا نهئیه گوهارتن خو بگرین، قیجا بو مه ژ خودایی خو بخوازه

دا ھندەك خوارنېن دى ژ دەرکەفتىي عەردى، ژ بەقلى وشىنکاتى، و ترۆزى ودان ودکاکى دئىتە خوارن، ونىسک، وپىقازان، بدەتە مە.

ئەقە داخوازا وان بوو.. وان ئەو خوارن ژ پىغەمبەرئ خۆ موساى خواستن يىن وان ل سەردەمى فیرعەونى ل مصرئ دخوارن: (بقل) وئەو بۆ ھەر شىنکاتىيەكى دئىتە گۆتن يى قورم پىقە نەبت، وەكى: بەقلى وکەرەفسى و قورادى، و (قشە) ترۆزىيە کو شىنکاتىيەكى ژ جىنى خیارانە، و (فوم) ل دوىف گۆتتا گەلەك تەفسىرزانان گەنمە، و ھندەك دىيژن: مەخسەد پى سىرە، چونكى (فوم) و (شوم) ب ئىك مەعنایىنە، و (عدس و بصل) وەكى ئاشکەرا نىسک وپىقازن.

گاڤا پىغەمبەرئ وان موساى ئەف داخوازا وان بەیستى، ئەو ژ داخوازا وان عەجىبگرتى ما، لەو ب نەپازىيون قە گۆتە وان: ﴿أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ﴾ ئەرى ھوبن قان خوارنېن کىم بەاتر دخوازان، و قى رزقى ب مفا يى خودى بۆ ھەو ھلبژارتى ھوبن دەيىلن؟

ئەقە چ داخوازه ھوبن دکەن؟ خەلک داخوازا وى تشتى دکەت يى ب بەا بت، وزوى زوى ب دەست خەلکى نەکەفت، نە سىر وپىقازان، وکەرەفس و بەقلى! ئەوى ل ھەمى عەردان ھەى! موساى گۆتە وان: ﴿أَهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمُ﴾ ژ قى دەشتى ھەرنە ھەر باژىرەكى ھەى، گەلەكى ژ تشتى دلى ھەو دچتى ل بیستان و بازارېن وى دى بینن. وگۆتتا: ﴿مِصْرًا﴾ ئەوا د قى ئایەتتى دا ھاتى، ھندەك زانا دىيژن: مەخسەد پى ھەر باژىرەكە يى وان بقیى، و ھندەك دىيژن: مەخسەد پى ئەو مصرە یا ئەو ژى دەرکەفتىن.. وئەقە پاشقەبرنەكە ژ موساى بۆ وان، وى دقیت بیژتە وان: ھوبن نە زەلامىن کارېن مەزنن، بزقنە مصرئ وقەگەرنە ژىنا بن دەستىي، ل وىرى ھوبن قى داخوازا خۆ دى ب جە ئىن!

بەلى ديارە کو ناننى سەرشۆرىي ل بەر وان تشتەكى غەریب نەبوو، چونكى ئەو مللەتەکن خودى ھەردەم سەرشۆرى یا ب رزقى وان کرى: ﴿وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءَ وَيَعْصَبُ مِنْ رَبِّهِ﴾ ژ بەر کەدا وان یا خراب، ونەگوھداریا وان بۆ پىغەمبەرئ وان، خودى سالدوخەتتى رەزىلىي و ھەژاریا دلى دانا سەر وان و ب وان قە نویساند، وئەو زقېرن

غەزەبا خودی د گەل وان دا ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ
بَعِيرَ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ ﴿٥٦﴾ و ئەف جزایی دژواری گەهشتیه وان ژ بهر
هندی بوو چونکی وان پشت دا دینی خودی، وان باوهری ب ئایهتین خودی نه دینیا
و ژ دژومنی وزۆرداری وان پیغه مبهه دكوشتن؛ ئەفە ژ بهر نه گوهداری وزنده گافیا وان ل سهه
توخوبین خودایی خو کری.

ومرۆف ده می بهرئ خو دده ته دیروکا قی ملله تی دی بینت ل پتریا ژبی خو ئەو ره زیل
وبن ده ست ژیاینه، هنگی نه بت ده می خودی هنده ک ملله تین دی بو وان موسه خه ره دکه ت،
و ژ بهر حکمه ته کا ئەو پی دزانت به ندکی ل بهر وان درێژ دکه ت، وه کی د ئایه ته کا دی دا
هاتی: ﴿ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا تَقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُ وَبَعْضٌ مِّنَ
اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ﴾ (آل عمران: ١١٢) وهه ره چه نده گه له ک جاران ژ چریکی
وقه لسیا وان ئەو دبنه ژ زهنگینین دنیا یی یین مه زن ژی، به لی ژ بهر وی ره زیلیا خودی
دانایه سه ره وان، ئەو هه ره د چا ف برسینه، وخۆ ب فه قیری دیننه ده ره، وداخوازا هاریکاریان
ژ خه لکی دکهن. وکوفرا ب خودی، وکوشتنا پیغه مبهه ره، وعصیان، وته عدایی چار به ره پتر
ره ش وئاشکه رانه ژ دیروکا ئسرائیلیان، وچار ده قین کریتن هه رده م ب ناقچاقین وان فه،
پیغه مبهه ره -سلاف لی بن- د گوته کا خو دا دبیرت: ﴿أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ قَتَلَهُ
نَبِيٌّ، أَوْ قَتَلَ نَبِيًّا، وَإِمَامًا ضَالًّا، وَمُثْلٌ مِّنَ الْمُثْلِينَ﴾ ^(١) مرۆفئ عه زابا وی ژ یا هه میان دژوارتر
رۆژا قیامه تی ئەو زه لاهه یی پیغه مبهه ره کی ئەو کوشت بت، یان وی پیغه مبهه ره ک کوشت بت،
و ئەو مه زنه یی بهرئ خه لکی دده ته سه رداچوونی، و ئەو که سی بزار خه لکی فه که ت، وخۆ
بکه ته لیبۆک دا که نیا خه لکی بینت.

وده می ئایه ت دبیرت: ﴿وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بَعِيرَ الْحَقِّ﴾ یه عنی: ئەو بی هه ق
پیغه مبهه ره دکوژن.. بو هندیه دا تاوانان وان د چاقین مه دا پتر مه زن بکه ت؛ چونکی چو
پیغه مبهه ره نین ب هه ق بینه کوشتن!

(١) ئیمام ئه محمد قی حمیدی ژ (عبدلله قوری مسعودی) فه دگو هیزت.

ويا غەريب ئەو ئەف مللەتې ب ڤى ڤەنگى د سەر حالې خو ڤا يى ئەفە ھندەكە ژى
دبېژن: شەعبى خودى يى ھلبژارتى يى ڤو چو جاران نەچتە جەھنمى ئەمىن! ئايەتا د دويش
دا بەرسف دا وئاشكەرا كر كانى ئەو كىنە ھىژاى خەلاتى خودى دبن ل ئاخردى..

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّبِيَّانَ مَن وَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٦﴾

دەرگەھى ڤەحما خودى ھەردەم ل بەر بەنيین وى دميننە ڤەكرى، بو ھەر كەسەكى قەست
بەكتى، بلا چەند بەرى ھنگى ئەوى ڤكدارى وعیناد وگونەھە كرىن ژى، د گەل وى ڤووى
ڤەشى وشەرمزاري ل سەر وان ھاتىبە دانان ژى، بەلى ھەر جارەكا ئەو دلېن خو بو ھەيى
ڤەكەن، وقەستا باوھرىي بکەن، ئەو ڤەحما خودى ل بەرا خو دى بينن..

خودى دبېژت: ھندى ئەون يىن باوھرى ئىناى، ژ وان يىن بەرى ھنارتنا موھەممەدى
-سلاف لى بن- بووينە ژ جوھى، يان فەلە، يان صابى، وصابى -وھكى گەلەك زانايىن
تەفسىرى دبېژن- ھندەك مروڤن ل سەر خوڤستيا خو ماینە، وچو دينىن دەسنیشانكرى وان
نەبوون ئەو ل دويش بچن، وھندەك دبېژن: ئەو ئەو عەرەب بوون يىن بەرى ھاتنا ئىسلامى
ل دويش دينى ئىبراھىمى دچوون، خودى دبېژت: ژ ڤان ھەميان ھەچىي ب دوستى باوھرىي
ب خودى وڤوژا دویماهیي بينت، وکارەكى ل نك خودى يى چاك بت بەكت، جزايەكى باش
بو وان ل نك خودايى وان ھەيە، وترسا ل سەر پاشەڤوژىي وپەشيمانىا ل سەر ڤوژىن بوڤرىن
ناگەھتە وان.

ئەفە بەرى ھاتنا ئىسلامى، بەلى پىشتى ھنارتنا موھەممەدى -سلاف لى بن- ھەر
دينەكى دى يى ھەبت ب ئىسلامى ھاتە نەسخەكرن، وکار پى ھاتە بەطالكرن، وژبلى
ئىسلامى خودى دينەكى دى ژ كەسى قەبويل ناكەت. وھكى د ئايەتەكا دى دا ھاتى: ﴿وَمَن
يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (آل عمران: ۸۵)
ھەچىي دينەكى دى ژبى ئىسلامى بو خو بخوازت، ئەو ژ وى نائيتە قەبويلكرن، و ل ئاخردى
ئەو دى ژ خوسارەتان بت.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٩﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٧٠﴾

بۆری د گهل مه د نایه ته کا بۆری دا کو پشتی موسای -سلاف لی بن- باشین ملله تی خو برینه طووری ووان گوتیی ئەم باوهریی ناینین کو ئەوی د گهل ته ناخفتی خودیی، حه تا ئەم وی ب چاڤ نه بینین، خودی ئەو مراندن، پاشی وهکی قه درگرتن بو موسای و ژ بهر دو عایا وی خودی ئەو زیندی کر نه قه، جاره کا دی موسای بیرا وان ل په یمانا خودی ئینا شه وداخواز ژ وان کر ئەو پیگیری پی بکه من، وان گوهداریا وی نه کر، ئینا خودی قی جاری گه فه کا دی یا (ماددی) ل وان کر، وچیا پی طووری پا کره هنداقی سه ری وان.. نایه ت دبیرت: هوبن -گه لی ئسرائیلیان- ل بیرا خو بینن ده می مه په یمانا موکم ژ هه وه ودرگرتی، کو هوبن باوهری ب خودی بینن ووی ب تنی به ریسن، ومه چیا پی طووری پا کره هنداقی سه ری هه وه، ﴿خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ ومه گوته هه وه: ئەو کیتا با مه دایه هه وه باش بگرن وپارێزن، و ب گوتن وکریار ژ بیر نه که من؛ دا به لکی هوبن ته قوا من بکه من و ژ جزادانا من بترسن. به لی دیسا وان سه ره قیا خو نه هیلا، و باوهری پی نه ئینا، و ئەو موکم نه گرت: ﴿ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾ پاشی جاره کا دی پشتی دانا په یمانی ورا کرنا چیا پی، وهکی عه ده تی خو پی هه رده م هه وه پشت دا وگوهداری نه کر. ﴿فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ئەگه ر ژ بهر قه نجیا خودی ل سه ر هه وه و دلۆفانیا وی نه بایه، وکو ئەو ل گونه هیتن هه وه بۆری، هوبن ل دنیا پی وئاخره تی دا ژ زیانکاران بن.

یه عنی: ب کرنا گونه هان هه وه پشت دا په یمانا خو د گهل خودی، ئینا خودی قه نجی ب توپی د گهل هه وه کر، ده می بینا خو ل هه وه فه ره هکری وزوی هوبن نه برینه هیلاکی، ئەگه ر نه هوبن دا ژ وان بن بین زیان کری.

پاشی خودی بیرا وان ل سهراتیه کا ب ناڅ ودهنگ د ناڅ وان دا ټیناڅه، ټهو ژی سهراتیا خه لکی وی باژپری بوو ټهو ی دکهفته سهر لیڅا به حری، وهندهک دبیرت: ټهو باژپری (ټه یله) بوو ټهو ی دکهفته سهر که نډاڅی (عهقه به)، وسهراتیا خه لکی څی باژپری وته عدا یا وان د پتر ژ جهه کی دا ژ قورنانی هاتی، و د سورته (الأعراف) دا خودای مه زن دبیرت: ﴿وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذًا لَّكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾ ١٠٠ یه عنی: تو پسیرای ل دؤر مه سه لا خه لکی وی گوندی ل نیزیکی ده ریای ژ جوهیان بکه، ده می خه لکی وی گوندی ل پوژا شه نبیی زیده گاڅی ل سهر وان تستان ذکر یتن خودی حهرام کری، ووی فهران ل وان کربو کو ټهو بهایی پوژا شه نبیی مه زن بکه و ماسیان تیدا نه گرن، څیجا خودی ټهو جهراندن؛ ب هندی کول پوژا شه نبیی نه هنگین وان مشه ده اتن و ب سهر ناڅی دکه تن، وده می پوژا شه نبی دچو نه هنگ دچو نه د ده ریای دا، ووان چو نه هنگ نه ددیتن، څیجا وان ژ فیلبازی ل پوژا شه نبیی توړ ل بهر څه ددان و څیخستن، وپشتی هنگی دگرتن. وټه څا هه مه کر دا ټهم وان بجهرپنین ژ بهر زیده گاڅیا وان ودهرکهفتنا وان ژ بن ټه مری خودی.

د ټایه تا (٦٥) یدا ژ سورته (البقرة) خودای مه زن بیرا سرائیلیان ل سهراتیا خه لکی څی باژپری ژ جوهیان دینته څه، و دبیرت: ﴿وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ﴾ ب راستی هوه -گه لی جوهیان- تاوانا وان پیشین خو باش زانیه یتن ژ زورداری وته عدا یی زیده گاڅی ل سهر توخوبین خودی کری، ده می ژ بهر گونه هیتن وان خودی راڅ ونیچیرا ل پوژا شه نبیی ل سهر وان حهرام کری، څیجا وان د وی پوژای دا توړ څه ددان دا نه هنگ بکه څنی، وپوژا د دویف دا چوون ټهو نه هنگ گرتن.. یا ژ وان څه ټهو ب څی چهندي دی فیلا خو ل خودی څمشیرن، یان ل بهر وی بهرزه که ن، ټینا خودی جزایه کی دژوار دانا سهر وان، خودی دبیرت: ﴿فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ﴾ ١٠١ ټینا مه گوته وان: هوین بینه هندهک مه میونکین بی خیر.. وټهو وه لی هاتن وه کی خودی فهران دای.

و ژ (موجاهد)ی دئیه څه گواستن کو دلین وان بوونه دلین مه میونکان، نه کو ټهو ب خو بوونه مه میونک، و(سهید قوطب)ی ژی بوچوونه کا نیزیکی ژ څی هیه ده می دبیرت:

شهرت نینه ئەو ب لەشین خۆ بینه مەیموینک، بەلکی ئەو ب گیان و هزر و هەستین خۆ قە
 بینه مەیموینک. و ئەف بۆچوونە -وەکی ئبن کەثیر دبیژت- یا غەریبە، و خیلافی وی
 مەعنایێیە یا ژ ئایەتی دئیته وەرگرتن. و ژ (ظاهری) ئایەتی دئیته زانین کو ئەو ب لەشی
 ژێ قە بووبوونە مەیموینک و بەراز، و ئەف چەندە ل بهر شیانا خودی یا ب زەحمەت نینه،
 ئایەتا د دویژ دا دبیژت: ﴿فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَعِزَّةً لِّلْمُتَّقِينَ﴾
 یەعنی: ئەو باژێر مە کرە عیبرەت بۆ وان گوند و باژێرتین ل بهر و پەشت هەین، دا دەنگ
 و باسین وی باژێری و ئەوا ب سەرێ خەلکی وی هاتی بگەهتە وان، و د ناڤ وان دا بەلاڤ
 بیت، و مە ئەو کرە عیبرەت بۆ هەر کەسەکی پەشتی وان ژێ بیت و گونەهەکا وەکی یا وان
 بکەت، و مە ئەو بۆ چاکان ژێ کرە بیرنinan؛ دا بزانی کو ئەو یێن حەق، قیجا دا ئەو ل سەر
 حەقیی موکم بمین.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ
 أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ
 يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٧٨﴾ قَالُوا
 ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفَرَاءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ
 النَّظِرِينَ ﴿٧٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْأَبَقَرَ تَشَبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن
 شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٨٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي
 الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا آلَتَن جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ
 ﴿٨١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٨٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ
 بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ وَابَيْتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٨٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ
 قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ
 الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ
 بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

د قی پارچەیی دا سوورەت سەرھاتیەکا دی ژ سەرھاتیێن ئسرائیلیان د گەل پیغەمبەری
 وان مووسای -سلاڤ لی بن- بۆ مە قەدگوھیزت، ئەو ژێ سەرھاتی قەکوشتنا چیلییە، کو

ل څي جهي ب تني ژ قورئاني به حس ژي دئيتته کرن، وئف سهرهاتيه ژي وهکي يا بهري خو سهرهقي وړکداريا څي ملله تي بو مه رادگهينت، وکانن چهند ژ ههڅرکي وان نهو سوز دشکاند يا وان دايه خودي وپيغه مبهري..

و د نهگهرا څي سهرهاتي دا ديترن: د ناف سرائيليان دا زهلامهکي دهوله مهند هه بوو، پير بوو بوو وچو عه يال نه بوون، مرقهکي وي يي ميراتي وي دگه هشتي، وهکي براي يان برازي يان پسمامي، بهري خو دايي مرنا وي گيرو بوو، شهقهکي چوويي و ب دزي شه نهو کوشت وکلهخي وي بر هاقيتته بهر دهرئ مالهکي ژ ئوبجاخه کا دي؛ دا کوشتنا وي بيخته ستويي وان، گوت: خوينا وي ژي دي وهرگرم، وميراتي وي ژي دي گه هته من! سپيدي ههڅرکي د ناقبهرا ههر دو ئوبجاخان دا چييو، نهان گوت: هوه يي کوشتي، ويين دي گوت: مه هاي ژي نينه.. ومه سه له گه هشته هندئ نيزيک بوو شهر وليکدان د ناقبهرا ههر دو ئوبجاخان دا پهيدا ببت. هنده کان گوت: ما دي شهري کهين وپيغه مبهري خودي موسا د ناف مه دا؟ بوچي نه ناچين پساري ژي بکهين، بهلکي نهو تشتهکي بو مه ناشکهرا بکهت؟!

وگاڅا نهو چووينه نک موساي، ومه سه له بو وي فهگيري، موساي گوته وان: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذَبَحُوا بَقَرَةً﴾ حوکمي خودي د مه سه لي دا نهو کو چيلهکي سهرژي بکهن. نهو ژ څي حوکمي عه جيبگرتي مان.. ﴿قَالُوا أَتُخَذُنا هُزُؤًا﴾ گوتن: نه يي ديترينه ته زهلامهکي مه يي هاتيه کوشتن تو يي ديتري چيلهکي فهکوژن! نهري تو ترانه وياريان بو خو ب مه دکهي؟

و د هندهک ريوايه تان دا هاتيه: دهمي موساي گوتي وانه خودي فرماني ل هوه دکهت کو هوين چيلهکي فهکوژن. وان گوت: ﴿أُتُخَذُنا هُزُؤًا﴾ نهري خودي ب څي فرمانا خودي دڅيت ياريان بو خو بمه بکهت!! وهر چاوا بت نهف گوتنا وان هندئ دگه هينت کو نهو ملله تهکي مه ژي هسک بوو، ههڅرکي د گهل پيغه مبهري خو دکر، وزوي ب زوي فرمانين وي ب جه نه دئينان.. ل شوينا کو بيترن: نه مر نه مري خودييه وئو ژ مه چيتر دزانت، وئم دي وي کهين يا نهو فرماني پي ل مه دکهت، بلا حکمه تا وي نه زانين ژي.. وان گوت: نه شه چ گوتنه؟! ته دڅيت ترانه وياريان بو خو ب مه بکهي؟

بهرا بهر قی (تعتراضا) وان مووسای ب نه رمی شه گوت: ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ ئەز خو ب خودی دپاریزم کو ئەز ژ یاری پیکەر و نه زانان بم. مووسا پیغه مبهری خودییه، چو تشتان ژ نک خو نابیزت، و بی ئەده بی ژ د دەر حەقا خودی دا ب کار نائینت، و نابیزته حوکمی خودی: یاری پیکرن، و ئەو باش دزانت کو هەر حوکمه کی خودی بدهت لازم حکمه ته کا د پشت را هەی.

و ل شوینا ئسرائیلی ئیکسەر فەرمانا خودی ب جه بینن، و بچن هەر چیلەکا هەبت بینن شه کوژن، ئەگەر خو ئەو حکمه تا قی کاری نه زانن ژی، وان دهست دا رهنه گەکی دی یی هەفرکی، وان مه سه له شدان ئینا خودی ژی ئەو ل سەر وان شدان.. ﴿قَالُوا آدَعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانُ بَيْنَ ذَلِكَ فافعلوا مَا تُمَرُونَ﴾ (٢٠٦) وان گوته پیغه مبهری خو مووسای: تو ژ خودایی خو بخوازه کو ئەو سالوخته تین قی چیلێ بو مه دیار بکەت، کانی کیشکه؟ یا چاوايه؟ و ئەگەر هەر چیلەکا هەی وان شه کوشتا دا یا دورست بت، به لی ئەو ل دویف چوون و مه سه له ل بهر خو ئاسی کر، مووسای بهر سقا وان دا وگوت: هندی خودییه یی دبیزته هه وه: سالوخته تی وئ چیلێ ئەوه، دقیت ئەو یا پیر نه بت، و یا جوان ژی نه بت، به لکی د نایه ری دا یا نایجی بت.. قیجا له زی د فەرمانا خودایی خو دا بکەن، و وئ شه کوژن. و ده می مووسا دبیزته وان: له زی بکەن.. هەر وه کی یی دبیزته وان: زنده جری و دویف چوونی نه کەن، و هەفرکی به یلن! به لی دیسا وان گوهداریا مووسای نه کر، و پسپاره کا دی کر: ﴿قَالُوا آدَعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفَرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ﴾ (٢٠٧) ئەی مووسا، بو مه ژ خودایی خو بخوازه دا ئەو رهنگی وئ بو مه دیار بکەت، کانی یا ب چ رهنه گە؟ و مووسا ل ژیر (ئلاحا) وان نه چار بوو جاره کا دی دوعا ژ خودایی خو کر کو ئەو قی جاری رهنگی وئ چیلێ بو وان ئاشکرا بکەت، و بهر سق هات.. مووسای گوته وان: هندی ئەوه ئەو یی دبیزت: ئەو چیتا کو دقیت هوین وئ شه کوژن چیلەکا خو ری زه ره، بینه ر ب دیتنا وئ شاد دبن. و ژ بهر قی ئایه تی (ئبن عه بباس) ی دگوت: دیتنا رهنگی زه ره خوشی و شادیی د دلی دا پهیدا دکەت.

و ژ بڼې عهقلیا وان وان ژ بیرا خو بر کو چو فایدې وان د قشې شدانن وگهلهک
 پسپارکرنې دا نینه، لهو جارهکا دی ل پسپارې زفرین: ﴿قَالُوا آدَعُ لَنَا رَبُّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا
 هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ﴾ ویا غهړب لهو بوو نهف پسپاره هر
 لهو بوو یا وان ل دهسپیکې کړی، وان گوټ: تو بوو مه ژ خودایې خو بخوازه دا لهو
 سالوخته تین وئ بوو مه دیار بکهت، کانې لهو چ چيله؟! وههر وهکی لهو ب غهړیبیا قی
 پسپارا خو حهسیان، لهو وان هیجتهکا ژ قهستا بوو خو گرت، وگوټن: بلا لهو هیشتا
 سالوخته تین وئ بوو مه ناشکرا بکهت؛ چونکی چیلین ب قی رهنګی گهلهکن و ل بهر مه
 بهرزه بوو کانې دې کیرکې هلبیترین؟ وههر وهکی لهو ژ نوی پی حهسیان کو وان گهلهک
 دریژکر، لهو قی جارې وان گوټ: پشتمی تو بهرسقا قی پسپارې ژی ددهی نه گهر خودې حهز
 بکهت هم دې ب وئ چیلې کهقین یا فرمان ب قهکوشتنا وئ ل مه هاتیبه کرن، وئ هم دې
 فرمانې ب جه نینین.

و ژ بهر قشې شداندا وان، خودې هندک سالوخته تین ولسا بوو وئ چیلې دانان، کو
 ژ چيلهکې پېشه تر لهو د چو چیلین دی دا نه بن، وگوټ: ﴿قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ
 تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةً لَا شِئَ فِيهَا﴾ مووسای گوته وان: هندی خودیسه یی
 دبیزیت: لهو چيلهکه یا سهر بهردایه، و ژ بهر قهدر وبهایې وئ نه جوټ پی دبیته کرن ونه بوو
 ناقدانې دبیته ب کارینان، وئو یا ساخلمه ژ ههمی ئیشان، و ژ رهنګی وئ پېشه تر کو
 زهره، چو رهنګین دی لی نین.. وپشتمی لهو گهلهک ل چيلهکا ب قی رهنګی گهړیاین،
 وزهحمهتهکا زیده دیتی، لهو ب سهر وئ هلبوون، ووان لهو ب بهایهکې مه زن ژ خودانی کړی،
 وئینا نک پیغه مبهړی خو مووسای، وگوټن: ﴿الْكُنْ جَعَتْ بِالْحَقِّ﴾ نوکه ته راستیا
 سالوخته تین چیلې بوو مه گوټ. ﴿فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ﴾ وپشتمی وان گهلهک
 چهپ وچویر لیداین، ژ بهر گرانی حهقی چیلې، یان ژ بهر هندی دا راستیا کوزدهکی دیار
 نهبت، یان ههما ژ بهر تبعه تې ههفرکی وسهرده قیا وان، لهو نهچاروون چیل سهرژیکر،
 ونیزیک بوو لهو وه نهکن ژی.

ودبت حهتا قی دهمی مووسای بوو وان ناشکرا نهکرت کانې مهخسه د قهکوشتنا وئ
 چیلې چیه، لهو نایهتان ژی حهتا قی ژی لهو نارمانج بوو مه ناشکرا نهکریه، ههر وهکی وان

دقیّت بیژته مه: گهلی مروّقان، نهگهر خودی فەرمانهک ل ههوه کر دقتی هوبن فەرمانا وی ب جه- بینن، بلا هوبن حکمهتا وی فەرمانی نهزانن ژی، چونکی چو کار وفەرمانین خودی د بی حکمهت نین.. حکمهت ژ فهکوشتنا وی چیلّی چ بوو؟ و چ پهیههندی ب کوشتنا وی زهلامی فه ههبوو بی ب دزی فه هاتیه کوشتن؟

خودی دبیزرت: ﴿وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَآذَرْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ﴾ ﴿٧﴾ فَقُلْنَا أَصْرَبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ أَلْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ وَابْنِيَهُمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٨﴾ ﴿٧﴾ نهفه حکمهتا فهکوشتنا چیلّی بوو.. گهلی ئسرائیلیان، هوبن ل بیرا خو بینن دهمی ههوه مروّقهک کوشتی وهوبن ل سهر راستیا کوژهکی وی ب ههفرکی چووبن، ههر ئیکی کوشتنا وی ژ سهر خو قهلب دای ویخستیه سهر ههقالی خو، وخودی ههر دی وی کاری بهرچاڤ کهت یی ههوه فهشارتی ژ مهسهلا کوشتنا وی. ودویر نینه ژ گوتنا: ﴿وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ﴾ یهعنی: خودی وی تشتی یی ئاشکهرا کهت یی ههوه فهدشارت.. بیته زانین کو گهلهک ژ وان دزانی کانی کوژهکی دورست کیه، بهلی وان ئهو فهدشارت، چ ژ ترسان دا بت، یان چونکی ئهو مروّقهکی ب قهدر وقیمهت بوو د ناف وان دا، فیتجا وان نهدفیا شاهدهیی ل سهر بدهن ووی ئاشکهرا بکهن. هتا ئهمری خودی هاتی وئو ئاشکهرا بووی، خودی ل سهر ئهزمانی مووسای فەرمان ل وان کر کو ئهو پرتهکا وی چیتلا فهکوشتی ل کهلهخی وی زهلامی بدهن یی هاتیه کوشتن، ووهک موعجزه بو مووسای خودی رح زفرانده کهلهخی زهلامی وئو زیندی بوو، ووی کوژهکی خو ئاشکهرا کر، پاشی جارهکا دی مرهفه.

وبهری ئایهت ب دویمای بیت قیا قی سهرهاتی بۆ خهلهکی وی دهمی ویتن پشته هنگی ژی بکهته عیبرهت، دا دهرسهکی بۆ خو ژئی وهربگرن، لهو ئایهتی (تهعلیقکه) ل سهرهاتی دا وگوت: ب قی پهنگی خودی مریان ل رۆژا رابوونی ژی زیندی دکهت، ونیشانین خو نیشا ههوه ددهت؛ دا بهلکی هوبن عهقلی خو ب کار بینن وخو ژ نهگوهداریا وی بدهنه پاش.

بهلی وان چو عهقل بۆ خو ژ قی موعجزهیا مهزن وهرنهگرت، و ل شوینا ئهف سهرهاتیه دلین وان نهرم بکهت، وباوهریی ل نک وان زنده بکهت، دلین وان پتر رهق بوون: ﴿ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوَّشَدُ قَسْوَةً﴾ پشته ئان ههمی موعجزیهیین

پهرددهر پین خودی نیشا چاقین ههوه داین، گهلی ئسرائیلیان، دلین ههوه رهق ودروار بوون، وچو حهقی تیدا نهچوو، وئو بهرانهر ئایهتین مه پین ئاشکهرا نهرم نهبوون، ههتا درهجهکا وهسا دلین ههوه وهکی کهثرین کهر لی هاتن، بهلکی هیشتا رهقتر زی لی هاتن. ﴿وَإِنَّ مِنْ آلِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشْقُقُ فَيُخْرِجُ مِنْهُ أَلْمَاءٌ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشِيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ودهقتریا دلین ههوه ژ کهفران ژ بهر هندیه چونکی ژ کهفران هندهک ههه دهقن وئاف ژئی دریت، ودهته رویارین بوش، وهندهک کهفر شق دبن، قیجا کانی ژئی دهردهکن، وهندهک کهفر ژ ترسا خودی دا ژ سهری چیاپان ژوردا دکهفن. یهعنی: فهرمانا خودی کاری د قان کهثرین هه پین رهق دا دکهت، وئو دپیگیرن ب ئهمری خودی قه، نه وهکی دلین ههوه پین چو جارن بو ئهمری خودی نهرم نابن! وخودی یی بی ئاگهه نینه ژ وان گونهه وتاوانین هوین دکهن، وئو سهرا وان ههر دی ههوه جزا دهت.

ئهقهیه تبعهتهی ئسرائیلیان، حالێ وان د گهل پیغههبهری وان ئهقه بوو، هنده د مهژی هسک وسهرههق بوون، قیجا هوین چاههپیی چنه ژ وان؟ وهوین هزر دکهن دی چ خیر د سهری وان ههبت؟ هوین بیژن خودانین قان دلین رهق پین ژ کهفران رهقتر روزهکی د گهل ههوه دی نهرم بن، وباههری ب وی حهقیی ئینن یا هوین پی هاتین؟

ئهقه ئو پسپارا مهزنه یا سوورته (جهولهیهکا) دی د گهل ئسرائیلیان پی دهست پی دکهت:

﴿أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِعَضُّهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ أَلْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنَّهُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٦٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُوبُونَ أَلْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٦٩﴾

پشتی هژماره کا نایه تیښ بۆرین ژ سووره تی گۆتن ئاراسته ی ئسرائیلیان کری، وپیرا وان ل هنده کی ژ دیروکا پیشیبین وان ئینایه قه، وکانی ههلوپستی وان ژ پیغه مبه ری وان مووسای وکیتا با وان تهوراتی چ بوو، وپتر ژ ئیشاره ته کی دایه دلره قی ومه ژی هسکیا وان، سووره تی د شان نایه تان دا گۆتن ئاراسته ی موسلمانان کر، وپۆ وان به حس ی ههلوپستی ئسرائیلیان ژ موحه مه دی -سلاف لی بن- ووی کیتا با بۆ وی هاتیه خوار ی ژ ی کر؛ دا بۆ خودان باوهران ئاشکه را ببت کو ئهو ئسرائیلیین ل ده می هاتنا قورئانی ژ وان باب وباپیرین خو دجودا نین بین ل ده می هاتنا تهوراتی هاتین، به لکی ئهو ژ ی ههر ل سهر ریتا با وان دچن یا د نایه تیښ بۆرین دا گه له ک به حس ژ ی هاتیه کرن..

خودایی مه زن دبیرت: ﴿أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ د ناڅ صهحابیان دا، و ب تایبه تی د ناڅ نه نصاریان دا، هنده ک هه بوون گه له ک هه ز دکر جیرانین وان بین جوهر ی باوهر ی ب ئیسلامی بین؛ ژ بهر وی دۆستینی یا بهری ئیسلامی د ناڅه را وان دا هه ی، قیجا قی نایه تی گۆتن ئاراسته ی وان کر وگۆت: گه لی موسلمانان! ما هه وه کربارین ئسرائیلیان ژ بیرکر، قیجا دل ی هه وه دچته هند ی کو ئهو باوهر ی ب دینی هه وه بین؟ نه! هوبن دل ی خو نه به نه قی چه ند ی، دلین وان دبه یارن، وجه ی به یار بت باوهر ی قه ت لی شین نابت! پشتی هنگی ژ بیر نه که ن کو ئه ت جوهر یه ژ دوونده ها وانه بین بهری نوکه به حس ی وان بۆ هه وه هاتیه کرن، ئهو بین هه قریکه کا زیده د گه ل پیغه مبه ری خو مووسای ب خو کری.. قیجا چاوا هو سا ب سناهی ئهو دی باوهر ی ب پیغه مبه ره کی ئینن ژ ناڅ ئسرائیلیان نه هاتبه هلیژارتن؟!

هوبن ل هیفیا باوهر ی ئینانا وان نه بن، وئهو ههر ئه ون بین دهسته که کی ژ زانایین وان گوهداریا گۆتنا خود ی دکر ئه و د تهوراتی دا بۆ وان هاتیه خوار ی، وباوهر ی پی دئینا ودزانی کو ئهو گۆتنا خودییه، و د سهر هند ی را کو ئهو باش تی دگه هشتن وراستیا وی دزانی ژ ی دا رابن وهربادان (تهحریفی) ئیخن ی، چ ب شو قه کرنا وی بت ب رهنگه کی خه له ت، یان ژ ی ب گوهورین و قه شارتن هه ده ک په یقین وی بت، ب تایبه تی ئهو جه ی نه ب دل ی وان بان،

وده مې ټو ب ځي کاري رادېبون وان دزاني کو ټو ژ قهستا و ژ دره و يې وهرېدانې دئېخه گوتنا خودې.. يه عني: ټهف ته حريفه وان دئېخسته کيتابا خودې کاره کي بې دهستي نه بوو ژ وان پهيدا بوو، يان خهله تيهک بوو يتي وان چيېووي، بهلکي ټو کارهک بوو وان ب قهصد کړي.

وټهف ټايه ته کرټيا کاري وي زانايي بو مه ټاشکه را دکهت، يې ب قهصد وزانين حقيقي ل بهر خه لکي بهرزه کهت، وهه مې زيره کيا خو د شپليکرن وځه شارتنا حوکمي خودې يې دورست دا ب کار بينت، وهزر بکهت ټو دي شيت فيلبازيې ل خودې کهت، وراستيې ل بهر خه لکي قه شيرت!

﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا وَإِذَا جَاءَ بَعْضُ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ و دبت ټهف ټايه ته د مه عني يا خو دا ب ټايه تا بهري خو ځه يا گرېدای بت، يه عني: چاوا هوين طه مه عيا خو دېه نه باوهرې ئينانا وان، وټو ټهون يېن دوروياتيې د گهل هه وه ب کار دئين، وځي کاري دکهن يې ټايه ته به حس ژئ دکهت.. و دبت ټو ب ټايه تا بهري خو ځه يا گرېدای نه بت، وهنگي مه عني وټي دي ټه ځه بت، خودې ټاگه هداريا پيغه مبهري وصه حا يېن وي دکهت کو د ناف جوھيان دا هندهک هه نه گاځا هاتنه راستا خودان باوهران دي بېژني: مه باوهرې ب ديني هه وه وپيغه مبهري هه وه ئينايه، وموچه ممه د ټو يې به حسي وي د تهوراتي دا هاتي، بهلي ده مې هندهک ژ وان ب تني د گهل هنده کان دميين، ب بې باوهرې ځه ټو دېژنه ټيک ودو: ټهري بېچي هوين وي تشتي بو خودان باوهران دېژن يې خودې د تهوراتي دا بو هه وه ټاشکه را کړي ژ به حسي موچه ممه دي وسالوځه تين وي؛ دا سوباهي ل نک خودايې هه وه -ل روژا رابووني- ټو ل هه وه ب هيجهت بکهفن؟ ټهري ما هوين تي ناگه هن وهشيار نابن وزانن ټهف کاره ل ټاخره تي بو هه وه يې خرابه؟

وهندهک زانايين ته فسيروي دېژن: ټهف کاره هنگي ژ وان پهيدا بوو ده مې پيغه مبهري -سلاڅ لي بن- بريار داي کو ژ بلي خودان باوهران ري بو که سي نه ئيتده ان بيته د نيشا مه ديني دا، ئينا هندهک مه زينن جوھيان وهکي که عبي کورې ټه شرفي، هندهک جوھي هنارتنه مه ديني وگوته وان: هېرن دنگ وباسين موسلمانان بو مه بينن، وټه گهر وان هوين ديتن خو

ب باوهری بیننه دهر ویتړنۍ: مه باوهری یا ب دینی هوه ئینای، وموحممهده ئهو پیغمبره یی بهحسی وی د تهوراتی دا هاتی.. وگاډا ئهو زقرینه نک ههقالین خو ژ جوهیان هندهک ژ وان ئەف گوتنه گوته هندهکان.

وههر چاوا بت ئەف نایهته ئیشارهتی ددهته وی سستی و(خهلهلی) یا کو د باوهریا وان دا هه دی دهمی وان گوتیه ئیک ودو: چو تشتین وهسا بو موسلمانان نه بیژن کو ئهو ل ناخرهتی ل نک خودی پی بشینه هوه وگوتنن هوه بو خو بکه نه هیجهت! ههر وهکی خودی ب وان وکارین وان ناحه سییت، وچی گاډا موسلمان ب نه پینین وان حسیان و ل ناخرهتی دانه بهر چاقین وان ژ نوی خودی دی ب وان حسییت وحسیی د گهل کت.. وئشه کلؤفانکا نه زانین وی عه قلیبییه! لهو نایهتا دی پسپارهکا وهسا ل بهر سنگی وان دانا چاوا ئهو بهرسقا وی بدن بو وان خرابه، گوت: ﴿أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ نهری ما ئهو نزان هندی خودیه یی زانایه ب وان هه می تشتان یین ئهو قه دشیرن وئاشکهرا دکهن؟ ئه قه چ باوهره وان ب خودی هه؟ ئه گهر وان باوهری ههبت کو خودی تشتی ئاشکهرا وقه شارتی دزانت، ئهو قی گوتنی نابیژنه ئیک ودو، وئه گهر وان باوهری نهبت کو خودی وی تشتی دزانت یی وان دقیت ئهو ل موسلمانان قه شیرن، هنگی باوهریا یا دورست نابت.. قیجا ئه قه چ گوتنه ئهو دبیرنه ئیک ودو؟

ودا کو ئهو باش بزنان کو خودی ب حال ونه پینین وان یی ئاگه هداره، وئهو ل هیقیا هندی نه مایه کو ئهو وان بو هندهکان بیژن، ژ نوی ئهو هندهک وان بو وی بیژن، خودی راستیا حالی وان، وهندهک ژ وان هزر و بیر و کار و کربارین وان قه دشارتن ل بهر خو ب خو و ل بهر خه لکی ژی ئاشکهرا کرن، وگوت: ﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ یه عنی: ژ جوهیان هندهک هه نه خواندن ونقیسینی نزان، و تهوراتی ووی تشتی تیدا هاتی ژی ژ سالوخته تین پیغمبره یی خودی موحممه دی -سلاف لی بن- نزان، ونه شیرن بخوین.. قیجا ماده م ئهو تهوراتی نزان پا ئهو زانین ودینداریا خو ژ کیشه وهر دگرن؟ ژ وان خوشخوشک وگوتنن ژ دره، وهندهک هزر وهیقین خراب یین وان ژ وان زانایین خو وهر گرتین یین کاری خو کریه (ته حریف) ووهربادانا گوتنن تهوراتی! تشتی ئهو دزان هه ما ئه قه یه: چونکی ئه م ئسرائیلینه، ئه م شه عبی خودی یی هلبزارتینه، چ بکه یین

چ نه کهين ئاگرى جههنه مې ب مه ناکه فت، وبه حهشت هه ما يا مه ب تنيه، وهه ر ئيکى ههبت ژبلى مه دقيت خولامى مه بت!

بهس نهو قى دزان!!

وقى نه زانينا وان زاناين وان بين فيلباز بو خو (ئستغلال) دکهن، چ دکهن؟ رادبن هندک ره شهشکان ژ نک خو دنقيسن، تشتى وان دقيت دکهنه تيدا، ودچنه نک دويکه فتين خو بين نهزان، ودبيژنى: نهقه کيتا با خودى يا پيروزه نهوا وى بو پينغه مبه رين خو هنارتى! نايه تى گوت: ﴿قَوْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا قَوْلٌ لَهُمْ مِمَّا كُتِبَ أَيْدِيهِمْ وَقَوْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ﴾ يه عنى: نه مان وتيچوون بو وان مهز نه زاناين جوهيان بت، نهوين کيتابى ب دهستى خو دنقيسن، پاشى دبىژن: نهقه ژ نک خوديه؛ دا بهرانبهر قى چهندي نهو په رتاله کى دنيايى يى کيم وهه ر بگرن. مهنا: نهو ب قى کارى هنده يى کر بت رادبن، کيتا با خودى ته حريف دکهن، وهه دک تستان ژ نک خو دئسن ودنقيسن، ودبيژنه نه زانان: نهقه ژ کيتا با خوديه؛ دا ماله کى کيم، يان مفايه کى بى خير ژ مفايين دنيايى ب دهست خو فه بينن، قيجا چاوا هيلاک وتيچوون بو وان نهبت!؟

ژ بهر نفيسينا وان بو قى خرابيى ب دهستين خو جاره کا دى جزايه کى نهو پى تى بچن بو وان بت، وجزايه کى نهو پى تى بچن بو وان بت ژ بهر وى مالى حهرام يى نهو بهرانبهر قى کارى خو وهه ر بگرن!

وهه ف نايه ته گه فه کا مهز نه بو هه ر کهسه کى ته حريفى بيخته دينى خودى، چ هنده کى ژئ کيم بکهت، يان هنده کى لى زنده بکهت.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٨﴾ بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحْطَطَ بِهَا خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٩﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥٠﴾

وېشتی نایه تین بۆرین ناشکهره کری کو وان ته حریف ووه ریا دان یا ئیخستیه کیتابا خو،
 د قان نایه تان دا هنده ک نمونه ل سهر ته حریفا وان بو مه ئینان: ﴿وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ
 إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً﴾ وئغه ئیک ژ وان خوزی وخوشخوشکان بوو یین جوهیان ددانه بهر دلی
 خو، وان دگوت: چهند روزه کین کیم تی نه بت، ناگر ب مه ناکهفت، و د ده دیسه کا دورست
 دا هاتیه کو ده می پیغه مبهری -سلاف لی بن- خه بیه ره کری، پسار ژ جوهیان کر:
 ﴿جهنهمی کینه؟﴾ وان گوت: بو ده مه کی کورت نهم دی چینه جهنهمی، پاشی هوین دی
 ئینه شوینا مه، پیغه مبهری -سلاف لی بن- گوت: ﴿شهر مزار تیدا بمینن، ب خودی قهت
 نهم شوینا هه وه نامینینه تیدا﴾^(۱). خودی بهر سقی ل سهر قی دره وا وان ددهت یا نه و د ناف
 نه زانین خو دا به لاف دکهن، و دیترته پیغه مبهری -سلاف لی بن-: ﴿قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ
 عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾^(۲) نه ی موحه ممه د بو
 بهر سقدان ل سهر دره وا وان، وشکاندنا قی هزرا نه و بو خو دکهن تو بیتر: نه ری هه وه
 په یمانه ک ژ خودی وهر گرتیه ب قی چهن دی، وخودی ل په یمانا خو لیقه نابت؟ نه ری هه وه
 باوهریه کا ودها ئینایه وکاره کی ودها کریه کو هوین پی ژ ناگری خلاس ببن، وچنه
 بهر هشتی؟ نه.. نه هه وه چو په یمان ب قی چهن دی ژ خودی وهر گرتینه، ونه هه وه کاره کی
 ودها کریه هوین ژ ب هیقی بن، بهلکی هه ما ژ دره و وی تشتی هوین نه زانن هوین ل سهر
 ناخی خودی دیتر؟

وه نینه وه کی هوین دیتر، وچو راستی بو وان خوزیان نینه یین هوین راده یلن؛
 چونکی حوکی خودی د مه سه لی دا یی ناشکهره وخوجه: ﴿بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ
 بِهَا حَبِيبَتُهُ فَإِنَّ وِلَّيَّكَ أَصْحَابُ النَّكَارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^(۳) وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^(۴) ههر که سی خرابیه کا ودها بکهت
 کو نه و خرابی به ری وی بده ته کوفری، قیجا گونه یین وی ژ هه می لایان قه دوری لی بگرن،
 نه و هه وهر دی د ناگری جهنهمی دا بت. وئوین ژ دل باوهری ب خودی وپیغه مبهری وی
 ئینای، وکارین چاک یین د گهل شریعه تی خودی دریکه فته کرین، نه ون خه لکی بهر هشتی
 یین هه وهر د بهر هشتی دا دمینن.. نه و که سی ل دنیا یی دره گه یی توی ل خو دائیخت،

(۱) بوخاری قی حه دیسی قه دگو هیزت.

و د چارچو وڅه يې گونده يې دا بڅرت، ل ناخړه تې دهرگه يې جهنه مې دې ل سهر ئيخته دائيخستن، وفايدې وي ناکه ت نهو بيژت: نه ز شهبې خودې يې هلبژار تيمه!!

وبهري نوکه د نايه تا (٤٠) ېدا ژ سوره تې ئيشاره ت بؤ وې په يمانې هاتبو دان يا خودې ژ ئسرائيليان وهگرتي، و خودې فرمان ل وان کر کو نهو په يمانا وي ب جه بينن؛ دا نهو ژي په يمانا خو د گهل وان ب جه بينت کو وان بيه ته بهه شتي، و ل ټيړي نهو په يمان ب بهر فره ي هاته بهر چا ټکر ن؛ دا بهري خو بده يني کاني ئسرائيليان (په يمان) ب جه ئينايه هه تا هنده خو پشت راست کهن کو نهون بهه شتي، و ژ چهند روزه کين کيم پيشه تر ناگر ب وان ناکه ټت:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ
دِمَآؤَكُمْ وَلَا تَخْرُجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِّنْ دِينِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٣﴾ ثُمَّ أَنتُمْ
هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتَخْرُجُونَ فَرِيقًا مِّنْكُمْ مِّنْ دِينِهِمْ تَبْطِغُونَ عَنْهُمْ
بِالْإِيمَانِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسْرَىٰ تَقْتُلُوهُمْ وَهَلْ تُجْزَوْنَ عَنْهُمْ إِجْرَاهُمْ أَفْتُمُونَ
بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنصَرُونَ ﴿٨٥﴾

نهو په يمانا خودې د تهوراتي دا ژ ئسرائيليان وهگرتي ل سهر چهند بناخه بين سهره کي هاتبو ئا ټکر ن، و نه ټ بناخه ي هه نهون بين شريعه تې قورناني ژي پي هاتي، تشتي هندي دگه هينت کو ژيده ري هه ردووان ئيکه.. و بناخه يي ئيکي د شريعه تې تهوراتي دا و د وان هه مې شريعه تان دا بين بهري هنگي وپشتي هنگي ژ نک خودې هاتين (تهو حيدا خودې بو د په رستنې دا) وهکي نايه ت دبېژت: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ﴾

یه‌عنی: گه‌لی ئسرائیلیان، هوبن ل بیرا خو بینن ده‌می مه‌ په‌یمان‌ه‌کا موکم ژ هه‌وه‌ وهرگرتی کو: په‌رستنا خودی ب تنی بکه‌ن.. وت‌ه‌وحیدا خودی د په‌رستن‌ی دا ئەو گازیه‌ یا هه‌می پیغه‌مبه‌ر پی هاتین، وه‌کی د نایه‌ته‌کا دی دا هاتی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ (الأنبياء: ۲۵) یه‌عنی: هه‌ر پیغه‌مبه‌ره‌کی به‌ری ته‌ مه‌ هنارت بت وه‌چی مه‌ یا بو هنارتی کو ژ من پیغه‌تر چو خودایی ب حق نین، قیجا هوبن په‌رستنا من ب تنی بکه‌ن. وجوہیان وه‌کی ئاشکه‌را ئەف (به‌نده) ژ په‌یمانی ب دورستی ب جه‌ نه‌ئینا، هیشتا ل سه‌ر ده‌می مووسا وه‌اروونی گۆلک په‌رتسی، وپشتی وان ژی گه‌له‌ک جارن د دیرۆکا خو دا ئەو یین ب نک سه‌نه‌م په‌رتسیی قه‌ چوین، ئەو ب خو د کیتابا خو (سفر القضاة) دا به‌حس‌ی کوفر خو دکهن و‌دییژن: (ال به‌ر چاقین خودی ئسرائیلیان خرابی کر، وپه‌رستنا به‌علیمی کر، وخودی خودایی باب وب‌اپیرتن خو یی ئەو ژ مصری ده‌ریخستین ب پشت گو‌ه‌ قه‌ لی‌دا، و د سه‌رداچوون ودویکه‌فتنا هنده‌ک خوداوه‌ندن‌ی دی کر یین وان ملله‌تین ل ده‌ور وبه‌رتن وان چی‌کرن، ئەو بو وان چوونه‌ سوجدی، قیجا وان ب قی کارئ خو که‌رین خودی قه‌کرن، وان خودی هیلا وپه‌رستنا به‌علی وعه‌شارووشی کر، قیجا غه‌زه‌با خودی ل سه‌ر ئسرائیلیان دژوار بوو ووی ئەو هیلانه‌ ل ژیر ده‌سه‌لاتا داگیرکه‌رتن تالانکه‌ر، ووی ئەو ب ده‌ست نه‌یارتن وان قه‌ یین ل دۆر و‌ره‌خین وان به‌ردان، قیجا ئەو نه‌شیان به‌رگیا وان بکه‌ن..)^(۱). وگه‌له‌ک جارن د دیرۆکا خو دا وان یا پشت دایه‌ ته‌وحیدا خودی، و ب سه‌نه‌م په‌رتسیا خو غه‌زه‌با خودی یا ئینایه‌ سه‌ری خو.

وپشتی هه‌قی خودی هه‌قی ده‌یبابان دئیت: ﴿وَيَا لَوْلَا دَيْنُ احْسَانًا﴾ وئ‌ه‌ه‌ ژی ئیک ژ بناخه‌یین وئ‌ په‌یمانی بوو یا خودی ژ ئسرائیلیان وهرگرتی، کو ئەو قه‌نجیی د گه‌ل ده‌یک وبابان بکه‌ن. مه‌عنا: د شریعه‌تی ته‌وراتی دا، و دی قورئانی ژی دا، ب جه‌ئینانا هه‌قی ده‌یبابان کو قه‌نجی د گه‌ل وان بیته‌کرن، وگوهداریا وان بیته‌کرن، ودلی وان نه‌ئیته‌ هیلان، ب تایبه‌تی ده‌می ئەو ب نا‌ف سال قه‌ دچن، هه‌قی ژ هه‌میان گرنگ‌تره‌ پشتی هه‌قی خودی.. پاشی: ﴿وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ﴾ دئیت قه‌نجیی د گه‌ل مرو‌فین خو یین نیزی‌ک ژی بکه‌ن، د گه‌ل وان ب مرو‌فاینی بن، و د گه‌ل وان ئیتیمان ژی یین هیشتا بالغ

(۱) الكتاب المقدس، سفر القضاة (۱۱/۲-۱۴).

نهبوین، رەحمی پێ ببەن، و چاڤی خۆ بە دەنی، و حەقی وان بپاریزن، هەر وەسا د گەل هەژاران ژێ، پیتقیین وان بۆ جەـ بین، و دەستی هاریکاریی بۆ درێژ بکەن. ﴿وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا﴾ و هوبین د گەل خەلکی تازه باخڤن، و بلا گۆتەن هەوێ یا جوان بێ، ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ و هوبین ب کرنا نڤیژی و دانای زەکاتێ ژێ رابین؛ چونکی نڤیژ زەکات دو ستوینێ دینی یێن گرنەن.

ئەفە ئەو پەيمان بوو يا خودى ژ ئسرائيليان وەرگرتى، ووان ل سەر دەستى پېغەمبەرى
خو ىى مەزن مووساى ئەف پەيمانه بەست بوو، وسۆز دابوو کو ئەو هەمى (بەندىن) وى
ب جە بىن، بەلى ئەنجام چ بوو؟ ئايەت ب کورتى بو مە دىيەت: ﴿ثُمَّ تَوَلَّيْتُمُ إِلَّا قَلِيلًا
مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ﴾ ﴿٢٨٢﴾ پاشى هەو هەمیان -کنهکا کیم تی نهت- پشتا خو دا فى
پەيمانى وههوه ئەو شکاند، وهوبن هیشا ژى د فى پشندانا خو دا دبەردهوامن؛ چونکی
پشندانا سۆز وپەیمانان تبيعه تهکى ب ههوه فه نويسيايه!

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآؤَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِينِكُمْ ثُمَّ أَقَرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ﴾ ﴿٢٨﴾
 وٽهه ڙي بناخهيهڪ ٻو ڙ بناخهيهن وي پهيما موڪم يا خودي ڙ
 ئسرائيليان ودرگرتي، خودي ديڙته وان: گهلي ئسرائيليان، هوين ل بيرا خو بينن دهمي مه د
 تهوراتي دا پهيمانهڪا موڪم ڙ ههوه ودرگرتي ڪو: حرامه هندڪ ڙ ههوه خونا هندڪان
 بريڙن، وهندڪ ڙ ههوه هندڪان ڙ واري وان دهرينخن.. يهعني: مه زولم وتهعدايي ل سهر
 ههوه حرام ڪر، ومه گوته ههوه هوين ب ڪاري ڪوشتن ودرينخستنا ئيڪ ودو ڙ وهلائي
 رانهن، پاشي ههوه ب خو ئعترف ب وي چهندي ڪر، وههوه شاهدهيي ل سهر راستيا وي
 پهيماني دا، ڪو ئهو ڙ ههوه يا هاتيه ودرگرتن.

پاشی پشتی ههوه ئعتراف ب دانا پهیمانی کری ههوه چ کر؟ ههوه پینگیری پی کر وهکی ههوه سۆز دای؟ نه.. نه ژ عهدهتین ههوهیه هوبن سۆز وهیمانان پیک بینن، نه د گهل خودی وه نه د گهل بهنیان ژی! ﴿ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْ دِينِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ پاشی هوبن -ئه ی گهلۆ- ئهقهنه.. هندهک ژ ههوه پی هندهکان دکوژن، وهندهک ژ ههوه پی هندهکان ژ جهی وان دهرتیخن، ودبت ئهقه ئیشارهت

بت بو وی دوبه ره کیی نهوا که فتیه د ناچهرا ئوبجایین جو هیان دا ئه وین ل مه دینئ دژیان، ده می شه پر بهری هاتنا ئیسلامی- د ناچهرا (ئهوس) و (خه زه جیان) دا چیبوی، وه ره هندک جو هیان پشته هندک عه ره بان گرتی، هه تا مه سه له گه هشتیه هندئ وان ب خو شه ری ئیک ودو کر وئیک ودو کوشتن و ژ جهین وان ده ریخستن ژئ، خودئ دبیره ته وان: ما د تهوراتئ دا بو هه وه نه هاتبو گوئن کو هندک ژ هه وه هندکان نه کوژن، ووان ژ جه ووارئ وان دهر نه ئیخن؟ وهه وه ژ سه رده می باب ویا پیرین خو یین که شن وه ره په یمان ل سه ر قئ چهنئ دابو خودئ؟ نه ری پا بوچی هوین په یمانا خو دشکینن وسه را مالئ دنیا یی هوین ئیک ودو دکوژن و ته عدا یی ل ئیک ودو دکهن؟

﴿وَإِن يَأْتُواكُم مِّنْهُم مُّسْرِعًا فَقُلُوا هُمُ الْمُهْجَرُونَ وَهُمْ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ﴾ وئه گهر د شان شه پر وپیکدادانان دا هندک ژ هه وه ئیخسیر بوون، و ب ده ستین دوژمنان هاتنه گرتن، هوین دئ رابن پاره ومالی کوم کهن؛ دا فدیئ پیشقه بدهن ووی ژ ده ستی دوژمنان بیننه ده ر، ب هتجه تا هندئ کو تهورات ل سه ر هه وه واجب دکه ت هوین هه می پیکقه پشکداریی د دانا فدیئ دا بکه ن بو ئازادکرنا مروقی جو هی ده می ئیخسیر دبت! بو دانا فدیئ هوین کاری ب حوکمی تهوراتئ دکهن، به لی بو مه سه لا کوشتن ونه فیکرنئ کو د عه سل دا نهو ل سه ر هه وه هه رامه، هه وه ئاگه ه ژ حوکمی تهوراتئ نینه، دیاره هوین باوه ری ب هندک تهوراتئ دینن و ب هنده کی نائین؟ ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ﴾ چ کاره کی کرسته هوین دکهن ده می هوین باوه ری ب هندک ئه حکامین تهوراتئ دینن وکافیری ب هنده کی دکهن!

وهه چیئ قئ کاری بکه ت، کیتابا خودئ پارچه پارچه بکه ت، کاری ب هنده کی بکه ت یا ل دویش دلئ وی بت، وئهوا وی پی خوش نه بت کاری پی نه که ت، جزایی وی دئ چ بت؟ خودئ به رسقئ دده ت و دبیره ت: ﴿فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَفْلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ هه چی که سی ژ هه وه قئ چهنئ بکه ت ژبلی شه رمزاریا د دنیا یی دا وی چو جزایه ک نابت. و ل رۆژا رابوونئ خودئ دئ وان زقربنه دژوارترین عزابی د ناگری دا، وخودئ یی بی ئاگه ه نینه ژ وی تشتی هوین دکهن.

وئۀ ژجزيه نه ب تنې بؤ سرائيليانه، بهكي بؤ ههر كهسه كيه يې وهكي وان بكت، ژ عومهرئ كورې خهطايي دئيتۀ هه گوهاستن دپيژت: ((سراييلي چوون، وئۀ هه بهحسي هه وهديه ئه ي ئوممه تا موحه ممه دي))! يه عني: هوين گه لي موسلمانان دلي خو ب هندئ خوش نه كهن بيژن: ئۀ هه بهحسي سرائيليانه، نه.. ئه و بهحسي هه وهديه ژئ ئه گهر هوين باوه ريئ ب هندك ئه حكاميئن قورئانئ بينن، وكورئ ب هنده كان بكهن، ئه گهر هوين بوونه شريكين جوهيان د تاوانئ دا، هوين دي دبنه شريكين وان د جزاي ژي دا.

وههر كهسه كي ب ئي رهنكي بت، باوه ريئ ژ دهست بدهت وبهر ب كافيئ هه بچت، مه ته لا وي وهكي مه ته لا وي كهسيه يي تشته كي ب بها ومفا د دهستي دا بت (وهكي ئاخره تا بي دويماهي) قيجا رابت وي تشتي بدهته ب تشته كي دي يي بي بها وچو مفا تيدا نه (وهكي دنياي نزم وبهروهخت)، له و خودايي مه زن د سالوخته ين وان دا گوت: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾^(٤٦) يه عني: ئه و ئه مون يين ژينا دنياي ب سهر ئاخره تي ئيخستي، ئاخره ت فرؤتي دايه ب دنيا، قيجا ل ئاخره تي عزاب ل سهر وان نائيته سقكرن، ونه د دنياي ونه د ئاخره تي دا وان چو پشته قان نينن وان ب سهر بيخن، يان عزابا خودئ ژ وان بدهنه پاش.

وپشتي خودايي مه زن هه لويستي سرائيليان ژ وي پهيمني يا وان دايه خودئ بؤ مه ئاشكه را كړي، هه لويستي وان ژ مه سه لا پيغه مبه ريئ ژي ئاشكه را، وبؤ مه دياركر كاني وان چاوا پيشوازي ل پيغه مبه ريئن خو ب خو -يئن سرائيلي- دكر، بؤ هندئ دا ئه م ژ وي هه لويستي وان يي وهرياداي عه جيبگرتي نه بين يي وان پيشوازي پي ل پيغه مبه ري مه ژي كړي:

وَلَقَدْ وَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَوَاتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ أَسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٤٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٨﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَّا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِمْ

فَلَعَنَ اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨١﴾ بَعْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ قَبَاءً وَبِعُضْبٍ عَلَى عُضْبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٨٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ وَاْمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنْزَلَ
عَلَيْنَا وَيكْفُرُونَ بِمَا وَرَّآهُمْ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ
اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٣﴾

خودى دبیترت: مه کیتاب -کو تهوراته- دابو مووسای.. وموسا مهزنترين پیغه مبهري
ئسرائیلیان بو، ئەو بوو یی ئسرائیلی ژ دەستی دوزمنی وان یی مەزن فیرعهونی رزگار
کرین، و ئەو بهر ب عهردی پیرۆز قه برین، خودی تهورات بو وی ئینابو خواری؛ دا بوو
ئسرائیلیان بینه شریعت و قانون ئەو ژینا خو ل سهر ب ریشه بیهن، و ههر پیغه مبهره کی پستی
وان هاتی حەتا عیسای ههر حوکم ب شریعتی تهوراتی ذکر، لەو ئایەت ل قیری ب مووسای
دەست پی دکەت و ب عیسای ب دویماهی دینت، و ئاشکەرا دکەت کو د ئاشهرا وان
هەردوووان دا ژى دا گەلەک پیغه مبهر هاتبوون، دبیترت: مه کیتاب دابو مووسای ومه
پیغه مبهر -ژ ئسرائیلیان- ب دویف وی دا هنارتن، ومه نیشانی ئاشکەرا دانه عیسای
کورپی مبهرمی، ئەو نیشانی راستگویی و ئاشکەرا دکەن، وەکی ساخکرا وی ب ئانهیا
خودی بو مریان، خودی دبیترت: ومه ب جبریلی -سلاف لی بن- ئەو ب هیژ ئیخت.

و(روح القدس) وەکی بارا پتر ژ زانیان دبیترن جبریلە^(١)، و(روح) ئەو جانە یی
زیندیوونی ددهته گیانداری، و(القدس) وەکی (القدوس) ئافەکه ژ ئافین خودی، مبهست
پی پاکیه، ومه خسهد ب (رحا خودی) ئەو رحه یا ژ لایى خودی قه هاتیه ئافراندن،
وقه درگرتن بو جبریلی قورئان فی ناسنافی ددانته سهر، کا چاوا ل گەلەک جهین دی ههر بو
قه درگرتن ناسنافی (روح الله) ل سهر عیسای ب خو ژى ددانته.

(١) د هدیسه کا دورست دا یا (موسلم) قه دگوهیژت هاتیه کو پیغه مبهری -سلاف لی بن- (روح القدس) بو
جبریلی ب کاربنایه دهمی دوعا بو حهسسانى کورپی ثابتی یی شاعر کری وگوتی: ﴿اللهم ایدہ بروح
القدس - یا رهبی تو ب جبریلی پشتەفانیا وی بکه﴾.

وهنارتنا پيغەمبەرەكى ل دويش ئىكى د ئاف مللەتەكى دا مەزنتىن نەمەتە خودى
 د گەل وى مللەتە دكەت، دقیت ئەو شوكراتى نەمەتە بکەن، بەلى ەلویستى مللەتە
 ئسرائیلی ژ قى نەمەتە چ بو؟ وان چاوا پيشوازی لى کر، خودى دىبىرتە وان: ﴿أَفَكُلَّمَا
 جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُكُمْ أَتَكْتَبِرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾
 ئەرى قىجا ەر گاقەكا پيغەمبەرەك بو ەھو ەات، ب وەھىەكا خودایى يا وەسا كو نە
 ب دلى ەھو ەت و د گەل دلچونىن ەھو ەبەت ەوین دى خو مەزن كەن، قىجا دى رابىن
 دەستەكەكى ژ وان پيغەمبەرەك دى ەرەوین ەرئىخەن و دەستەكەكى دى كوزن؟

ئەقە ەالى ئسائیلیان بو د گەل پيغەمبەرىن وان ب خو، ئەوین ژ ئاف وان ەاتىنە
 ەلبىراتىن، وبو وان ەاتىنە ەنارتىن، ەر پيغەمبەرەكى ەاتبا يان دقيا وى بىرت يا وان پى
 خوش، وپشكداریا وان د ئحراف و سەرداچونا وان دا بکەت، يان باو ەرى پى نەدئىنا ولى
 دگەریان وى بكوژن!! ئەقە شوكراتى وان بو ل سەر قى نەمەتە خودى د گەل كرى، لەو خودى
 جزایەكى مەزن دا وان و پيغەمبەراتى ژ ئاف وان ەرئىخست ودا مللەتەكى دى كو نەقئىن
 ئىسماعىلى بوون.. وئەگەر ئەو ئەو بن يىن باو ەرى ب پيغەمبەرىن خو نەئىنن وخول سەر
 سەرى وان مەزن بکەن، پا دى چاوا باو ەرى ب پيغەمبەرەكى بىانى ئىنن؟

خودى دىبىرت: ﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ﴾
 يەنى: دەمى پيغەمبەرى دویمایى كو موخەممەدە -سلا لى بن- ەاتى وبەرى وان دا
 دىنى خودى، وان گوته قى پيغەمبەرى خودى: دلین مە دپىچاينە، گوتنە تە تىدا ناچت..
 دپىچاينە ب علم وزانىنى، مەخسەدا وان ئەو بو بىژن: ئەو زانىن و دىنداریا د دلین مە دا
 ەى -يا كو مە ژ پيغەمبەرىن خو وەرگرتى- تىرا مە ەهە، ومە چو ەھو ەجەبى ب ەندى نىنە
 ژ نوى تو بى تىشتەكى دى بو مە بىژى، قىجا ەما خو زەھمەت نەدە!

خودى بەرسقا وان ددەت و دىبىرت: وە نىنە وەكى ئەو دىبىژن، دلین وان دپىچاى نىنن،
 بەلكى دلین وان وەكى دلین ەلکىنە، تىشت دچنە تىدا وئەو تى دگەھن، بەلى ژ بەر وى
 كوفرا وان بو خو ەلبىراتى، خودى لەعنەت يىن ل وان كرىن، لەو دلین وان يىن ەاتىنە
 خەتمكرن، وئەو ژ رەھما خودى يىن ەاتىنە ەرئىخستىن، قىجا كىم جارەن تى نەبەت ئەو
 باو ەرى نائىنن، و ەژمارەكا كىم تى نەبەت ژ وان كەس باو ەرى نائىنن.

ودا ئایهت بو مه ئاشکهره بکهن کو نه باوهری ئینانا وان ب موحه ممه دی -سلاف لی بن- ژ نه زانین نه بوو بهلکی ژ حه سویدی و سه ره قی و دلره شیا وان بوو، ئیشارهت دا پرویدانه کا دیرۆکی یا نیزیکی چیبوی د گهل جو هیئت مه دینی، ده می وان دگۆته خه لکی مه دینی ژ نه وس و خه زه جیان: نیزیکی پیغه مبه ره ک دی ئیت، نه دی باوهری پی ئینین، نه م نه و پیئکه دی شه ری هه وه کهین و کوشته کا وه کی یا عاد و ئیره مان ئیخینه ناف هه وه. پاشی گا فا نه و پیغه مبه ره هاتی پی وان ب خو سالوخته تین وی ب به رفه هی دگۆتن، وان باوهری پی نه ئینا: ﴿وَلَمَّا جَاؤُهُمْ كَتَبَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاؤُهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِمْ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ خودی دبیتژ: ده می کیتابه ک ژ نک خودی بو وان هاتی -کو قورئانه-، ته وراتا وان راست ده ردئیخت، د وان سوچه تان دا بین وی د ده ره حقا پیغه مبه ری دویمه ییا زه مانی دا گۆتین و ئاشکهره کرین. ل شوپا نه و باوهری پی بین، و بیژن: ته وراتی راست دگۆت، ده می بو مه به حسی پیغه مبه ری دویمه یی دکر. وان باوهری پی نه ئینا، و پیغه مبه رینیا موحه ممه دی -سلاف لی بن- ره تکر، و کوفر پی کر، هه ره چهنده وان باش دزانی کو نه و پیغه مبه ریه نه وی وان به ری هنگی گه ف پی ل کافرین عه ره بان دکر و دگۆتی: نه م نه و پیئکه دی شه ری هه وه کهین و هه وه کوژین.

ده می نه و پیغه مبه ره هاتی پی وان سالوخته و راست گۆییا وی دزانی، وان باوهری پی نه ئینا نه و دره وین ده ریخت. و عه ده تی وانه هه ره جاره کا پیغه مبه ره کی نه ل دویف دی وان هات بت وان نه وی کوشتی یان دره وینی ده ریختی، نه وی عه ده تی خو ناهیلن، قیجا له عنه تا خودی ل هه ره ئیکی بت پی کافری کریت، و باوهری ب وی حه قیی نه ئینابت یا ژ نک خودی هاتی.

نه گه را قی گوهر پینی ژ وی پیغه مبه ری وان دگۆت دی ئیت چ بوو؟ و بۆچی وان باوهری پی نه ئینا پشتی وان زانی کو نه و هه می سالوخته تین وان بو پیغه مبه ری دویمه یی ددانان ل نک موحه ممه دی هه نه؟

ئایهتا د دویف دا قی چهندی بو مه ئاشکهره دکهت: ﴿بِسْمِ اللَّهِ اسْتَخْرُوا بِمَاءٍ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى

عَظَبٌ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦٠﴾ يه عنى: چ تشته كى كريت بوو قان سرائيليان كرى، ده مى كرين وفروتنهكا ب خوساره تى كرى، وئو ئهون يىتن هه ردهم بو بازگانىي و كرين وفروتنى دشارهزا!.. نه چو تشت بوو وان نه فسا خو ژ بهر فروتى، چ كرىو وان؟

وان كوفر ب وى حه قىي كرى يا خودى بو موحه ممه دى - سلاف لى بن - ئىنايه خوارى، باوه رى دا ب كوفرى، لهو بهرى هه ر تشته كى وان خو خوساره ت كرى، نه فسا خو ژ ده ست دا، و چ ئه گه ر د پشت هندى را هه بوو ئه و باوه رىي بده نه ب كوفرى؟ ئايه ت دىيژت: ﴿بَعِثْنَا أَنْ يُنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ ئه ف كوفرا وان نه ژ بهر چو بوو.. ب تنى ژ بهر هندى بوو چونكى خودى ژ قه نجيا خو قورئان بو عه بدى خو موحه ممه دى - سلاف لى بن - ئىنا خوارى، ونه بو وان. يه عنى: وان حه سويدي ب پيغه مبه رى بر نه كو د راستيا وى دا دكه فتنه گومانى، ئه و باش دزانن كو ئه و ئه و پيغه مبه ره يى تهوراتى سالوخته تى وى گو تىن، به لى وان پى خو ش نه بوو پيغه مبه رى دويماهيى ژ ناف وان نه ئي ته هليژارتن و ژ ملله ته كى دى بت يى د چا قىن وان دا كىم، ژ بهر قى چه ندى وان كوفر پى كرى، وئه نجامى كوفرا وان ئه فه بوو: ﴿فَبَاءُ وَبِعَظْبٍ عَلَى عَظْبٍ﴾ قىجا ئه و زق رىن، يان چوون، وغه زه با ل سه ر غه زه بى د گه ل وان دا، غه زه به ك خودى ل وان كرى ژ بهر كوفرا وان يا نو ب موحه ممه دى - سلاف لى بن - وبه رى نو كه ژى غه زه به كا دى ل وان كرىو ژ بهر كوشتنا وان بو گه له ك پيغه مبه ران، و كوفرا وان ب عيساى - سلاف لى بن - وته حريف كرنا وان بو تهوراتى، وبو هه ر كه سه كى كوفرى ب پيغه مبه رىنيا موحه ممه دى - سلاف لى بن - بكه ت، عه زابه كا وه سا هه يه ئه و پى بشكي ت وره زيل بيت.

و د گه ل كو نه باوه رى ئىنانا وان ب قورئانى ژ ئه گه را دلرپه شى وحه سويديا وان بوو، به لى د گه ل هندى ژى ده مى پسىار ژ وان هاتبا كرن: ئه رى بوچى هوين باوه رىي ب قورئانى نايىن؟ وان هيجه ته كا دى يا ژ قه ستا بو خو دگرت، قورئان دىيژت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ وَامْنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُنُومُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَّاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيََاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ئه گه ر جاره كى هنده ك موسلمانان گو تبا جو هيان: باوه رىي ب وى قورئانى بينن يا خودى ئىنايه خوارى، ئه و دا يىژن: ئه م دى باوه رىي ب وى ئىنين يا بو پيغه مبه رىن مه هاتيه خوارى.

یه‌عنی: هەر تشته‌کێ هه‌بت ئه‌گه‌ر خو‌ وه‌حی ژێ بت و ژ نک خودی هاتبت، ئه‌و باوه‌ری پێ نائین، ماده‌م نه‌ ل سه‌ر وان هاتیه‌ خواری، هه‌ر وه‌کی وه‌حیا خودی و حه‌قی وه‌قفه‌ ل سه‌ر وان ب تنی!! وه‌ه‌چی و وان باش نه‌یاسه‌ و ب دیروکا وان یا ره‌ش یی ئاگه‌هدار نه‌بت دی هزر که‌ت ده‌می وه‌حی بو پیغه‌مبه‌رک ژ وان ده‌اته‌ خواری وان د گاشی دا باوه‌ری پێ دینا ودویه‌که‌فتنا وی دکر.. هه‌ر وه‌کی ئه‌و هه‌ر نه‌ ئه‌ون یین کوفر ب خودی دکر، و پیغه‌مبه‌ر دکوشتن!

خودی فه‌رمانی ل پیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- دکه‌ت کو ئه‌و د به‌رسقا شان جوھیان دا بیژت: ئه‌گه‌ر راسته‌ هوین د خودان باوه‌رن ب وی یا خودی بو هه‌وه‌ ئینیه‌ خواری وه‌کی هوین دبیزن، ئه‌ری پا بزجی به‌ری هه‌وه‌ پیغه‌مبه‌ری خودی دکوشتن؟ ماده‌م هنده‌ هوین بو پیغه‌مبه‌ری خو‌ د (موته‌عه‌صین) ئه‌ری مه‌عنا وی چ بوو هه‌وه‌ هند ئه‌و دکوشتن؟! نه‌.. مه‌سه‌له‌ ئه‌و یه‌وین دبیزن، مه‌سه‌له‌ دلین هه‌وه‌ دییسن، هه‌ز ژ کوفری ونه‌یاره‌تیا پیغه‌مبه‌ران دکهن.

و پستی قی سیاری ئایه‌ت چه‌ند ده‌لیله‌کان ژ دیروکا وان قه‌دگێرت ل سه‌ر هندی کو ئه‌و ل سه‌ر رینکا پیغه‌مبه‌ری خو‌ ژێ ناچن، و پیغه‌مبه‌ری وان ژ رکداریا وان ده‌رینه‌، ودبیژت:

﴿ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴾
 ﴿١٧﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَأَسْمِعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِمْ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾

خودی دبیزته‌ وان: ﴿ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴾ ﴿١٧﴾ یه‌عنی: به‌ری نوکه‌ پیغه‌مبه‌ری خودی مووسا ب نیشانی ئاشکه‌را قه‌ ل سه‌ر پیغه‌مبه‌رییا وی بو هه‌وه‌ هاتبوو، وه‌کی: گزیالی ئه‌وی ده‌بوو مار، وکه‌لاشتنا ده‌ریایی، و په‌قاندنا کانین ئاشی ژ که‌فری.. وگه‌له‌کین دی ژ وان نیشان و موعزه‌یین راستیا گازی

وی ناشکرا دکر. بهلې هلولیستی ههوه ژ وی چ بوو؟ پشستی ههوه ئەف ههمی موعجزه ییښ وی ب چاډ دیتین، هوبن رابوون ههوه گۆلکهک بۆ خو ژ زتېری چتیکر، وههوه په رستنا وی کر وههوه گۆت: ئەفه خودایې موسایه! وکهنگی؟ هیشتا موسایې ساخ د ناڅ ههوه دا، دهمی ئەو چوویه ژفانی ل طووری. ئەری ما پیغه مبهری ههوه گۆتېوو ههوه قی چەندی بکهن؟ نه.. ئەفه زۆرداریهک بوو ههوه کری، وئەفه نه زۆرداریا ئیکې بوو ههوه کری ونهیا دویماهیې ژی بوو: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِتَسْمَايَا مُرُكُمْ بِهِمْ إِيمَنُكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ زنده گافیا دی یا ههوه ل سهر فرمانا خودی وپیغه مبهری وی کری، ئەو بوو دهمی خودی په یمانهکا موکم ژ ههوه وه رگرتی، کو ئەو تشتی موسا بۆ ههوه پی بیت ژ تهوراتی هوبن وی قه بویل بکهن، وکاری پی بکهن، وههوه په یمان ب قی چەندی دا، بهلې پشستی هنگی ههر زوی ههوه په یمانا خو شکاند، ئینا خودی چیا پی طووری راکره هنداقی سهری ههوه، وگۆته ههوه: ئەوا مه بۆ ههوه ئینایه خواری ژ تهوراتی هوبن موکم بگرن، وگوهد بدهنی، ئەگەر نه.. دی چیا ب سهر ههوه دا ئیته بهردان، وگاڤا ههوه چیا ل هنداقی سهری خو دیتی، ههوه ژ ترسان دا گۆت: مه گوهد ل گۆتتا ته بوو. بهلې ب کار وکریارین خو ههوه بی ئەمری کر، وگوهداری نه کر! وکوفر و دلره قیا ههوه گههشته وی حەددی ههوه ب دهقی خو ژی ئعتراف بۆ پیغه مبهری خو کر کو هوبن گوهداری ناکهن، ههوه گۆته پیغه مبهری خو موسای وپیښ پشست وی ژی هاتین: ﴿سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا﴾ مه گوهد لی بوو وئەم گوهداری ناکهین!

- بۆچی؟

- چونکی ئیانا په رستنا گۆلکې د دلین ههوه دا گه ریا بوو، پشستی هوبن گه لهک ب ناڅ کوفری قه چوین.

ئەری ما ئەف چەندا هه ژی پیغه مبهری ههوه گۆتېوو ههوه؟ یان ئیمانا ههوه بوو بهری ههوه دایې؟! تو - ئەی موحه مەد- بیژه وان: پیسه تشتی باوه ریا ههوه فرمانی پی ل ههوه دکەت، ئەگەر هوبن د خودان باوه رن ب وی یا خودی بۆ ههوه ئینایه خواری.

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ أَلْدَارُ الْأَخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ
 إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٠﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ
 ﴿٦١﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ
 يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحِّزٍ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

ئیک ژ وان درهوین جو هیان دگۆتن ئەو بوو وان دگۆت: ئەمین کوپین خودی
 وخۆشتقیین وی، ئەمین شەعبی وی یی هلبژارتی، یی ژ چەند پۆژەکی کیم پیقەتر ئاگر قی
 ناکەفت.. ئەفە ئەو گۆتن بوو یا وان بوو دگۆت، قیجا حەتا ئایەت درەوا وان بوو خەلکی
 پیش چاڤ بکەت، خودی فەرمان ل پیغەمبەری خو -سلاف لی بن- کر کو ئەو بیژتە وان:
 ﴿إِنْ كَانَتْ لَكُمْ أَلْدَارُ الْأَخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ﴾ ئەگەر راستە وەکی هوبن هزر دکن کو ژ ناڤهرا مروڤان هەمیان بەحەشت
 بوو هەوە ب تنییە، کانێ نفرینی ب مرنی ل وی کەسی بکەن یی درهوین بت ژ هەوە و خەلکی
 دی.. گەلی جو هیان، کانێ وەرن مرنی بوو وی کەسی بخوازان یی درهوین بت، ژ هەوە
 و ژ خەلکی دی، و مەدەم هوبن خۆشتقیین خودینە مسۆگەر ئەو دی گۆتە هەوە راست
 دەریتخت، و هەوە هیلتە ساخ!

و پیغەمبەری -سلاف لی بن- ئەف گۆتنە گۆتە جو هیین دەمی خو، بەلی ئەو د داخوازا
 وی نەهاتن، و مرن نەخواست.. تشتی هندی دگەهینت کو وان ب خو ژێ دزانی ئەو ددرهوینن،
 ئەگەر نە.. ئەو دا د (تەحەددیی) ئین، و داخوازی ب جە ئین، بەلی ئەو نەویریان؛ چونکی
 ئەو ترسیان ئیکسەر بمرن، وزوی بگەهە مەصیری خو یی پرووی رەش!!

﴿وَلَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ و قەت ئەو وی
 نفرینی ناکەن، و داخوازا مرنی ناکەن؛ ژ بەر کو ئەو باش دزانن کی یی راستە وکی یی
 درهوینە، ئەو دزانن چ کەد وان یا کری، و چ کوفر ونەگوهداری یا ژ وان چیسوی، و ئەو دزانن
 کو گەلەک زولم و زۆرداری یا ژ وان پەیدا بووی، و خودی یی زانیە ب وان بەنیین خو یین
 زۆرداری کری، و ئەو ل سەر وی چەندی دی وان جزا دەت.

ودا ئايەت پىتر ئەگەر پەقەت ئان ئۆت (تەھدىي) بۆ مە بەرچاق بکەت، زېدەتر راستيا وان بۆ مە ئاشکەرا کر وگۆت: ﴿وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيٰوةٍ وَمِنْ أَلَذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحِّجٍهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾ ﴿٢٠٧﴾ يەنى: ئەي موحەممەد! مسوگەر تو دى بينى وزانى کو جوھى ژ ھەمى مروقان پىتر ھەز ژ دريژيا ژينى دکەن، ئەگەر چەند ژينەکا پەزىل و بى بەا ژى بت، بەلکى قىانا وان بۆ ژيى دريژ خو ژ يا بوتپەرستان ژى پترە، ئەو بوتپەرستين باوهرىي ب ھەبوونا پوژا قىامەتئ وچوونا بەھەشتئ وجەھنەمئ نائين. ئىک ژ وان جوھيان -وھى بەتپەرستان- دخوازت يى ھزار سالى بت، وئەف ژيى دريژ وى ژ عەزبا خودئ دوير نائىخت، وتشتەک ژ کربارين وان ل خودئ نائيتە قەشارتن.

جوھى نە تنئ دوژمناتيا پىغەمبەر وخودان باوهران دکەن، بەلکى کەرب ونەقىانا وان يا گەھەشتيە ھندەک ملياکەتئ خودئ يئەن خودان قەدر ژى، وھى جەربلى، ئەوئ خودئ کربە ئەمىنئ وھىي، وھنارتىي عەسمانى بۆ عەردى.. خودئ د ھەر ھەقا قئ چەندئ دا دبىژت:

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٠﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَلَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢١١﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْوَاقِعَ بَيْنَ يَدَيْهِمْ وَمَا يَكْفُرُ بِهِ إِلَّا الْأَلْفُسِقُونَ ﴿٢١٢﴾ أَوَكَلَّمَا عَنْهُدَا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢١٣﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَأَوْا ظُهُورَهُمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١٤﴾

وبەھەسئ ئەگەر ھاتنەخوارا قان ئايەتان بەرى نوکە -د ئايەتئ بۆرىن دا- نەھاتىەکرن، بەلئ ژ ئايەتئ ب خو دئيتە زانين کو نەيارەتيا جوھيان بۆ جەربلى ژ بەر ھندئ بووبە چوئى وى قورئان بۆ موحەممەدى -سلاش لى بن- ئىنابوو خوارئ، وھندئ ھند کەربين وان ژ قورئانى وپىغەمبەرى قەدبن کەربين وان ژ وى ژى قەدبن يى قورئان بۆ پىغەمبەرى -سلاش

لئ بن- ئینایه خوارئ! ^(۱) وهندهک زانایین تهفسیرئ دبیرئن: پشتی پیغه مبهری -سلاف لئ بن- ههمی رئ ل شان جوھیان گرتین، وبه رسقین بنبر بۆ ههمی پسارین وان داین، چو د دهستی وان دا نه ما ئینا وان گوته پیغه مبهری -سلاف لئ بن-: ههر پیغه مبهره کی خودئ هنارت بت، ملیاکه ته کی دایه د گهل وه حیئ بۆ دئینت، قیجا ئهوی وه حیئ بۆ ته دئینت کیه؟ پیغه مبهری -سلاف لئ بن- گوته وان: هه قالئ من جبریل! وان گوته: جبریل! ئهوی مزگینیا شهر وجهنگان دئینت! ئهو دوژمنئ مهیه ^(۲)، ئهگهر میکائیل هه قالئ تهبا ئهم دا باوهری ب ته ئینین، ئهو خوشتقیئ مهیه؛ چونکی ئهو مزگینیا رحمی وخوشیئ دئینت.. قیجا هنگی ئهف ئایه ته هاتنه خوارئ.

جبریل وهلیه که ژ وهلیئن خودئ، وئو کهسئ نه یاره تیا وهلیه کی خودئ بکهت، ئهو یئ دوژمناتیا خودئ دکته، وئهوی دوژمناتیا خودئ بکهت، خودئ شهری د گهل وی رادگهینت، وهکی د هه دیسه کا قودسی دا هاتی: ﴿مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتَهُ بِالْحَرْبِ﴾ ^(۳) ژ بهر قئ چهندی خودئ به رهقانی ژ جبریلی کر وکهربا خو دارپته سهر وان یین کهربا خو هاقتیه جبریلی، وگوت: ﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ^(۴) ئهی موحه ممه د، تو بیژه وان جوهیئن نه یاره تیا جبریلی دکته: هه چیئ دوژمنئ جبریلی بت، پانی وی ب ئانهیا خودئ قورئان ل سهر دلئ ته یا ئینایه خوارئ راستیا کتابین بهری خو ئاشکهرا دکته، ورئیشاندهره بۆ هه قیئ، و مزگینیه بۆ یین خودان باوهر، وهه چیئ دوژمنئ خودئ و فریسته یین وی و پیغه مبه رین وی بت، و ب تاییه تی ههر دو فریسته یان جبریلی و میکالی، هندی خودییه دوژمنئ کافرا نه.

(۱) ووهکی وانه د قئ نه یاره تیئ دا براین وان یین سهر داچووی ئهوین جبریلی ب خیانه تی گوهه بار دکهن،

ودبیرئن: وهی یا عهلی بوو، بهلئ وی حیلهر وئو بۆ موحه ممه دی ئینا!!

(۲) و د هندهک ربوایه تان دا هاتیه کو جوھیان نه یاره تیا خو بۆ جبریلی ب هندی شه گری ددا دگوتن: ده می مه

مرۆڤهک هنارتی دا بختونهصری بکوژت، بهری بته شاه، جبریلی ئهو پاراست ونه هیلا ئهم وی بکوژین!!

(۳) بوخاری قئ هه دیسی ژ ئه بوو هورهیره ی فهدگو هیزت.

په معنی: هەر وهکی ئایه تی دځیت بیژته مه: ههچی دوزمناتیا خودی و ملیاکه و پیغه مبه رتن وی بکهت، نهو کافره، وهوی کافر بت خودی دی دوزمنی وی بت، وجبریل وهکی هەر ملیاکه تهک و پیغه مبه ره کی دی چو تشتان ژ نک خو ناکهت و نابیزت، وهەر تشته کی نهو بینته خواری، نهو وهیا خودییه، و ب فرمانا ویه.

وجبریلی، نهوی هوین نه یاره تیا وی دکهن -گهلی جوهیان-، ب فرمانا خودی هندهک ئایه تین ناشکرا بو موحه ممه دی -سلاف لی بن- یین ئینانه خواری، ومهسه له وه نینه وهکی جوهی هندهک جارن نه باوه ری ئینانا خو ب ئیسلامی ب هندی څه گری دهن دیژن: موحه ممه دی چو تشتی ناشکرا بو مه نه ئینانه حه تا نه م باوه ری پی بینن! نه.. نهف قورئانا موحه ممه دی پی هاتی یا روهن و ناشکراهیه: ﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ﴾ ئی موحه ممه د، مه هندهک ئایه تین ناشکرا بو ته یین ئینانه خواری.. دناشکرا نه چونکی دموافقی وی کیتابینه یا بو موسای هاتیه خواری، وموعجزه نه راستیا خو ناشکرا دکهن، لهو کهسه کی چو عوزر نینه باوه ری پی نه ئینت، به لی ب تنی نهو باوه ری پی نائین و پشت دده نی یین ژ ری دهرکه فتین، و ژ زیده گافی پی ل توخو بیین خودی ددان، و ژ دینی راست و دورست دهرکه فن، وهکی جوهیان نهوین عه دده تی وانه هەر جار نهو پی ل سوز و په یمانین خو ددان، چ نهو په یمان بن یین نهو دده نه خودی، یان نهو بن یین نهو دده نه به نیان: ﴿أَوْ كَلِمَاتٍ عَاهِدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ حالئ سرائیلیان د شکاندا په یمانان دا چهند یی کرته!! هەر گافه کا وان په یمانهک دا، دهسته کهک ژ وان دی وی په یمانی شکین؟ لهو قهت و قهت نهو جهی باوه ری بینن، دی بینی نه قرؤ نهو په یمانه کی گریددن و سواهی دشکین، وهوین په یمانشکین ژ وان پترن ژ وان یین پیگیری ب په یمانا خو دکهن، لهو ئایه تی گوت: به لکی پتریا وان باوه ری نائین.. چونکی پتریا وان دته عداکه رن.

وباشترین نمونه ل سهر نه پیگیری وان ب وی سوز و په یمانی یا نهو دهن، نه باوه ری ئینانا وانه ب وی کیتابی یا پیغه مبه ری دویماهی پی ژ نک خودی هاتی، هەر چه نده وان په یمان دابو پیغه مبه رتن خو کو نه گهر پیغه مبه ری دویماهی هات نهو باوه ری پی بینن، به لی گاڤا نهو پیغه مبه ر هاتی و وان نیاسی و سالوخته تین وی دیتین ژ، وان باوه ری پی

نهینا: ﴿وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَأَوْا ظُهُورَهُمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿١١٠﴾ خودی دبیژت: ده می پیغه مبهری خودی موحه ممد - سلاف لی بن- بو وان هاتی، قورئانه کا و هسا د گهل دا وی حقیقی ناشکرا دکهت یا د تهوراتی دا هاتی، ل شوینا نهو باوهریی پی بینن و بزنان نهقه نهو حقیقه یا تهوراتی بهری هنگی به حس ژئی کری، دهسته کهک ژ وان کیتابا خودی کو قورئانه دهاقین، و دبت مه خسه د ب کیتابا خودی ل قییری تهورات ژئی بت؛ چونکی نه باوهری ئینا وان ب موحه ممدی - سلاف لی بن- هاقیتنه بو وی حقیقی یا تهورات پی هاتی، ژ به حس کرنا ژ سالوخه تین پیغه مبهری دویماهی، کو ب رهنه کهکی به رفره د تهوراتی دا هاتینه، دهسته کهک ژ وان کیتابا خودی دهاقین، و ددانه پشت خو، هر وهکی نهو نزان کو نهف پیغه مبهره نهو یی تهوراتی به حس وی کری، و سالوخه تین وی بهرچا کرین.

و نهف چهنده یا غریب نینه ژ وان؛ چونکی کوفرا وان ب خودی، وئایه تین وی، پیغه مبهرتن وی، نه یا نویه، بهلکی ژ میژره وهره وان تاگیریا کوفری و نه یاره تیا پیغه مبهران کریه.. و نهفه نمونه یا دییه ل سهر قی چهندی:

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيْطَانُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَنَ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيْطَانَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَرُوتَ وَمُرُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۖ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّو كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١١٣﴾

سولهیمانی کوری داوودی - سلاف لی بن- ئیک ژ پیغه مبهرتن خودی بین خودان قهر و بها بو، خودی پیغه مبهراتی و مهلکاتیا ئسرائیلیان دابویی، و ملکه کی زنده و به رفره ئیخستبوو دهستی، و گهلک کارین موعجزه و په رده در ل سهر دهستی پهیدا کربوون وهکی:

زانينا نهمزمانې طهير وطهوالان، وبن دهستكرنا باي و(تهحهكوما) د هاتن وچوونا وي دا، و(تسخيركرنا) نهجان كو د خزمهتا وي دا بن.. هند، و ژ بهر وي هيز وشيانا زنده يا خودي دايه وي ل سهر دهمي وي شهيتاين نهجان كهفتبونه حالهكي زنده نهخوش وبهرتنگ، لهو پشتي نهو مري وان هندهك درهو وگوتگوك د درحقا سولهيماني دا بهلافت كرن، نيك ژ وان نهو بوو وان گوت: سولهيمان پيغهمبر نهبوو، بهلكي نهو سيړهبنه بوو، ونهو تشتين عنتيكه يين وي دكرن ب ريك سيړهبندي بوو، ونهف گوتنا هه د ناف خلكي دا بهلاقبوو، ب تايهتي جوهيان نهوين كوشتن ودرهوين دريخستنا پيغهمبران ل بهر وان تشتهكي غهرب نهبوو! ودهمي قورئان بو پيغهمبري -سلاف لي بن- هاتيه خوار، و د هندهك نايهتان دا بهحسي سولهيماني هاتهكرن وكو نهو پيغهمبرهك بوو ژ پيغهمبرين خودي، هندهك جوهيان گوت: بهري خو بدنه موحه مدهي، يي بهحسي سولهيماني د ناف پيغهمبران دا دكهت، هر چنده نهو سيړهبنه بوو! نينا نهف نايهته هاتنه خوار، دا سولهيمان پيغهمبري -سلاف لي بن- ژ قئ درهو وبئ بهختيا وان پاقر بكهت ژ لايهكي فه، ودا تبيعهتي جوهيان يي خوار وقيچ د در حقا پيغهمبران دا بو مه ناشكرا بكهت ژ لايهكي دي فه.. خودايي مهزن گوت: ﴿وَاتَّبِعُوا مَا تَقْلُوا الشَّيْطَانُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ﴾ نهو جوهيبن حقي هيلاي وپشت دايه كيتابا خودي وخو وكي نهزانان لي كري، رابوون دويكهفتنا وان چيروك وچيفانوكان كر يين شهيتانان ل سهر دهمي حوكمداريا سولهيماني د در حقا دهسهلاتا وي دا دخواندن وبهلافت دكرن^(۱)، ونهفه تشتهكي غريبه ژ وان، كيتابا خودي يا روهن وناشكرا دهيلن ودويكهفتنا هندهك درهو وگوتگوكين شهيتانان دكهن، و د گهل هندي ژي دييژن: نهو شهبي خودي يي هلبژارينه!

(۱) د هندهك گوتنان دا دئته شهگيران كو شهيتانان هندهك سيړهبندي وطلسم نفيسين، ومزرا كاتبي وي ناصفي كوري بهرخي اي رهفاند و ل دويماهيا نفيسينا خو دا، وپشتي مرنا سولهيماني چوون نهو نفيسينا خو كره د جههكي را ل بن كورسيكا سولهيماني، پاشي هاتن گوتنه خلكي: سولهيمان پيغهمبر نهبوو، بهلكي نهو سيړهبنه بوو، ونهگهر هوين باوهر نهكهن هرن فلان جهي ل بن كورسيكا وي هلكولن دي دفتهرا وي يا سيړهبنديان بينن. وگاغا نهو چووين وان نهو جه هلكولاي يي وان گوتي، ونهو دفتهر ديتي يا وان بهحس ژي كري، وان گوت: ب خودي راسته نهو سيړهبنه بوو نه پيغهمبر بوو!

خودئ بهرسقا وان دا وپیغه مبهري خؤ سولهيمان ژ سيړه بندي پاک کر وگوت: ﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا﴾ جوهيان باوهری ب گوتنا شهيتانان ئينا ده می وان گوتی: سولهيمان سيړه بنده. وئهو ب خؤ سولهيمان کافر نه بوو، وئو فيري سيړه بندي ژي نه بوو، بهلکی يين کافر بووین شهيتان بوون ﴿يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ﴾ ئهو مرؤقان فيري سيړه بندي دکهن.

وئو ث ئايه ته هندئ دگه هينت کو سيړه بندي وفيرکړنا وئ کوفره، لهو هژماره کا زانايان بو هندئ چووبنه کو ئهو کهسی سيړه بندي بکهت دي ئيته کوشتن کافر، ئه گهر توه نه کهت.

و ل دؤر په يشا (ما) و (الملکين) ئهوا د قئ ئايه تي دا هاتي: ﴿وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَرُوتَ وَمَرْوُتَ﴾ پتر ژ گوتنه کی هه نه، هندهک دپيژن مهنا ئايه تي ب قئ په نگیه: جوهيان دويکه فتنا شهيتانان کر.. ههر ولسا وان دويکه فتنا وئ سيړه بندي ژي کر ئهوا بو وان ههر دو ملياکه تان هاتيه خوارئ ئهوين ل ههر دئ بابل ل عيراقئ ههين، ئهوين ناچين وان: هارووت ومارووت.

و ل دويش قئ گوتنی (ما) نه بو نه فيکرنييه، وههر دو مهلهک هارووت ومارووتن، وخودئ سيړه بندي ب سهر وان دا هنارتبوو بو جهرباندا خه لکی، دا هندهک باوهری پی بينن وکافر بين، ودا هندهک کوفري پی بکهن وباوهری بينن.

وهندهک دپيژن: (ما) ل قيرئ بو نه فيئ هاتيه، وهنگی مهنا ئايه تي ب قئ په نگی لی دئيت، دپيژن: خودئ چو سيړه بندي ل سهر ههر دو ملياکه تان نه ئينابوو خوارئ.. وخودانين قئ گوتنی دپيژن: ئه شه ژي رده ده که خودئ ل سهر جوهيان دکهت، چونکی وان دگوت: سولهيمان سيړه بند بو، و سيړه بندي بو جبریلی وميکائیلی هاتبوو خوارئ. ئينا خودئ بهرسقا وان دا وگوت: سولهيمان سيړه بند نه بو، وخودئ چو سيړه بندي بو جبریلی وميکائیلی نه هنارتبوو. و ل دويش وئ گوتنی (هارووت ومارووت) د رامانا خو دا بو په يشا (الملکين) نازفرن، بهلکی ئهو دبنه ده سپيک بو رسته يه کا دی ودبنه (به دهل) بو په يشا (الشياطين) يا بؤري، وهنگی مهنا ب قئ په نگیه: سولهيمان کافر نه بوو و سيړه بند ژي

نه بوو، بهلکي شهيتانان کوفر کړيوو، وخه لک فيري وي سیره بندي دکر يا هه ردو سیره بندي بابل يين ناقدار هارووت ومارووتی نيشا خه لکی ددا.. و(بابل) پايته ختا (نه بوو خاذا ناصه راي بوو، نه وي هيرش کريه سهر مهمله که تا سرائيليان وپايته ختا وان يا پيروز خرابکري، و ب هزاران ژن ومير ژ وان گرتين ويي خسير کرين و د گهل خو برينه وهلاتي خو.

﴿وَمَا يُعْلِمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا حَنُّ فَتَنَةٍ فَلَا تَكْفُرْ﴾ و نهو هه ردو فريشته يين کو ب نانهيا خودي و بو جهرباندا خه لکی، سیره بندي نيشا مروقه کی نادهن هه تا نهو وي شيرت نه کهن، و وان ژ خوفير کرنا سیره بندي پاشقه نه بن ونه بيژني: ب خوفير کرنا سیره بندي و گوهداريا شهيتانان کافر نه به.. نهقه ل سهر گوتنا نيکي، و ل سهر گوتنا دووي نهف گوتنا دويماهي يا هارووت ومارووت ديژنه خه لکی، ترانه کرنه ژ وان نهو ب خه لکی دکهن، و ديژني: گوهداريا مه نه کهن! وهه چاوا بت مروث ژ وان هه ردووان فيري وي تشتي دبن يي نهو نهقياني پي ديژنه د ناچه را ژن وميران دا هه تا وان ژيک دکهن: ﴿فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ﴾ به لي نهو سیره بندي بي نانهيا خودي نه بت نه شين زياني بگه هينه نيکي: ﴿وَمَا هُمْ بِضَارِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ يه عني: سیره بندي ب خو چو کارتيرن ل سهر که سي نينه، وهسا نه بت نهو موافقي قهده را خودي بت. ﴿وَيَعْلَمُونَ مَا يُضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ و سیره بندي ب تني فيري وي تشتي دبن يي خرابي وزيان پي دگه هته وان ل ناخه تي، و چو مفايي وان تيذا نه، و نه گهر هات و د دنياي دا فايده يه کي کيم ژي گه هشته وان ژي، نهو فايده يي حه رانه بو وان، و ل ناخه تي دي بته به لاي سهر ي وان.

﴿وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ و ب راستي نهف جو هين هه، يين دويکه فتنا دره وين سیره بنديان دکهن و پشت دده نه کيتا با خودي، نهوان زانیه کو هه چي سیره بندي بو خو هلبيرت و حه قبي بهي لت، نهوي ل ناخه تي چو بار د خير ي دا نابت.. نهو قبي چهندي باش دزان به لي کاري پي ناکهن، قيچا چ پيسه تشت بوو وان خو پي کري کو باو دري و دويکه فتنا پيغه مبهري دا به سیره بندي و کوفري، نه گهر وان زانينه ب وي هه با يا شيرت پي ل وان هاتيه کرن.

﴿ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَاَمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾ ﴿١٦٠﴾ وئەگەر وان جوهیان باوهری ب خودی ئینابا، ل شوینا باوهری ئینانا وان ب سیره‌بەندی شەیتانان، وتەقوایا خودی کربا وژی ترسیابان، ئەو دا زانن هندی ئەو خەلاتە یی خودی دی دته وان سەرا قی چەندی چیتەر ژ وی سیره‌بەندی وان باوهری پی دئینا، و ژ وی مفای یی خیر یی وان ب وی سیره‌بەندی ب دەست خو ڤه ئینای، ئەگەر وان خەلات و جزادانا خودی زانیبا، و علمەکی ب مفا ل نک وان هەبا.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ فَاَمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا آنظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٦١﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمَشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

ل وی دەمی سورەت هیدی هیدی بهر ب دویمایا (جەولا) خو ڤه د گەل ئسرائیلیان دچت، د ڤان هەردو ئایەتان دا ئەو (تەعقیبەکا) کورت ددەته وان هەمی بابەتین بۆری یین پەیوەندی ب هەلوێستی چەپەرئ (کوفری و نفاق) ڤه هەمی ژ گازی ئیسلامی، و ئەو گۆتنی ئیکسەر ئاراستەیی خودان باوهران دکەت، بۆ هندی دا بهری وان بدەته تۆرەیه‌کی پاک د گۆتن و سەرەدەریا وان دا د گەل پیغەمبەری -سلاف لی بن-، و ژ لایەکی دی ڤه دا وان ژ هندی بترسینت و پاشقە ببەت کو ئەو د ئافاکرنا کسینیا خو یا تاییەت دا چاڤ ل کافر وی دین و منافقان بکەن.. مرو ڤی موسلمان دڤیت خودان کەسینیەکا سەربخو بت، نە یا هژهرۆک و ئافاکری ل سەر بناخەیی چاڤلیکرنا کەسینیا دین دوژمنان.

وئەڤ ئایەتە ئیشارەتە بۆ سەرهایەکا ل دەمی پیغەمبەری -سلاف لی بن- چیبووی، ئەو ژئ ئەڤه بوو: دەمی صەحابی دهاتنه نک پیغەمبەری -سلاف لی بن- و د گەل دناخفتن، هندەک جاران وان دگۆتی: (راعنا) و مەعنا قی پەیشی د زمانی وان دا ئەو بوو: تو گوهداریا مە بکە و سەح بکە مە.. بەلی جوهی ئەوین فیری گۆتنا ناخفتنن سەقەت بووین د دەر حەقا پیغەمبەران دا، و ڤینا تەحریفی و وەربادانا گۆتنان د گەل خوینا وان گەریای، دەمی دهاتنه نک پیغەمبەری -سلاف لی بن- ئەڤ گۆتنە ب خو (ئستغلال) دکر و ب دەڤ خواری ڤه

دگوت، دا بېژن: (راعيانا) يان (راعونا) وههردو ب پامانا خه بهر بېژن دئين، يه عني: تو نه حمه قئ مهي، يان تو شقاني مهي!! د دل دا وان دقيا گوتنن سقهت بېژنه پيغه مبهري -سلاڅ لي بن-، و ب سهر څه وهسا د خو دئينا دهر کو مه خسه دا وان ژي وهکي يا صه بابيان نه وه پيغه مبهري گوهداريا وان بکهت. وهکي ده مي هندهک جاران دهاتنه نک ودگوتنن: (السام عليک) ل شويانا (السلام عليک) يه عني: مرن بو ته بت! ووان هزر دکر پيغه مبهري -سلاڅ لي بن- ب قئ نه زمان دريژيا وان ناحسييت، لهو د ناڅه را خو دا دگوتنه ئيک ودو: مه نه دويريا ب دزي څه خه بهران بېژنه موحه مبهدي، نوکه نه م خه بهران ئاشکه را يي ديژنن! وسه عدئ کورئ موعادي -نهوئ نه زمانئ وان دزاني- ب سهر قئ فيلبازيا وان هلبوو، لهو جاره کئ گوتنه وان: جاره کا دي من گوهد ل ئيک ژ هوه بيت هوين قئ ئاخفتنن بېژن دي ستوبي هوه برم. وان گوت: نه م ژي ههر وهکي هوه ديژن، ما هوين ژي وه نايژن!

ئينا هنگي نه ف نايه ته هاتنه خوارئ.. خودايي مه زن گوت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ و نه څه گازيه که بو خودان باوه ران ب شه ريف ترين سالوخته ئي نهو پي دئينه نياسين، کو باوه ري ئينانا وانه ب خودئ: نه ي گه لي نهو ئين باوه ري ب خودئ ئيناي، هوين نه بېژنه موحه مبهدي پيغه مبهري: (راعنا)، قئ په يقئ بو وي ب کار نه ئين، ههر چه نده مه عنايا وي د زمانئ هوه دا يا دورسته ژي، وهوه چو ئنيه تين خراب ب گوتنا وي نين ژي، چونکي دبت مه عنايه کا خراب ژي ژي بېته وهرگرتن، نه گهر پيچه کئ نهو بېته گوهارتن، وجوهي ده مي وي په يقئ ديژن، مه خسه دا وان پي نهو مه عنايا خرابه، هوين ده مي وي ديژن، مه خسه دا هوه پي نهو هوين بېژنه پيغه مبهري -سلاڅ لي بن-: ل حالئ مه بنيره، ويهنا خو ل مه فرهه بکه هتا نه م د گوتنا ته بگه هين؛ به لي مه خسه دا جو هيان پي نهو نه بو يا هوه پي هه ي، به لکي مه خسه دا وان پي زقرا تي وخه بهر بېژي بو، و ل شويانا قئ په يقئ هوين -گه لي خودان باوه ران- په يقا (انظرنا) بېژن، يا کو ههر وي مه عنايي ددهت يا هوه دقيت هوين بېژن، وجوهي نه شين مه عنايئ دي يين خه لهت لي بدن، وهوین گه لي خودان باوه ران گوهداريا وان فرمانان بکه ن يين کو ل هوه دئينه کرن، يه عني: هوين وهکي وان جو هيان نه که ن يين گوتينه پيغه مبهري خو: نه م گوهداريا ته ناکه ين.. چونکي نهوئ گوهداريا پيغه مبهري نه کهت، دي

ژ بئ باوهران ئیته هژمارتن، وئوئ بئ باوهر بت عهزابه کا ب ئیش بو ههیه. وئی ئایهتی
-وهکی زانایی ناقدار ئیمامی قورطبی دبیزت- دو دهلیل تیدا ههنه:

یئ ئیکی: دقیت ئهم خو ژ وان په یقان بدهینه پاش یئ کیمکرن وشکاندن، یان بی
تورهیی تیدا ههبت.

یئ دووئ: نهگهر تشتهک بهری مرؤفی بدهته خرابیی دقیت مرؤف خو ژئ بدهته پاش،
نهگهر خو ئهو تشت ب خوئی دورست ژئ بت، ئهقه ل دویف وی بناخهیی فقهی ئهوئ
دبیزئی: (سد الذرائع) یهعنی: گرتنا رپکئی ل بهر وی کاری یئ سهری دکیشته تشتهکی
نه دورست. ئهو ب خو گوئنا په یقا (راعنا) تشتهکی دورسته؛ چونکی مهعنا یا وی ئهو: بهری
ته ل مه بت.. بهلی چونکی جوهیان مهعنا یه کا دی یا خهلهت لی ددا، خودی گوته خودان
باوهران: هوبن وی په یقی نه بیژن!

ژ لایهکی دی قه ئهقه ئایهته دبهته دهلیل کو بو مه موسلمانان چی نات ئهم د گوئن
وکریار ورهفتاری خو دا چا ل کافران بکهین، و(موخالهفته) وان تشتهکی فهره بو مه؛
چونکی ئهو کهسی چا ل ئیکی بکهت دی ژ وی حسیب بت، وهکی د حه دیسهکی دا هاتی.
وحه تا ئهم خو ژ چاقلیکرن وحهژیکرنا فان کافر وی دینان بدهینه پاش، ئایهتا د دویف دا
نهقیانا وان بو مه دهسنیشان دکهت، ودبیزت:

﴿ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ
رَبِّكُمْ ﴾ گهلی خودان باوهران، ئهوئ کافر بووین چ ژ خودانین کیتابی بن، ژ جوهی وفه لان،
یان ژ بوتپهرتسان بن، ئهوئ شریکان بو خودی د عیبادهتی دا ددانن، حهز ناکهن، نهقیین
قهنجیهک ژ لایی خودایی ههوه قه ب سه ههوه دا بیتته خواری، وهکی: هاتنه خوارا قورئانی،
وهنارتنا پیغه مبهری، ودانا زانینی، یان ژئ ههر سه رکهفتن و مزگینه کا ههبت، دلین وان
دتژی کهرب وکین وحه سویدینه د دهر حهقا ههوه دا، لهو وان پی خوش نینه خیرهک ژ خودی
بگهته ههوه، بهلی نه ب حهز وقیانا وانه.. یئ خودی بقیته ئهو دلوقانیا خو بو وی تایهت
دکهت، و خودی خودانی قهنجی و سه راتیا مهزن و فرههه، ئهو ل دویف حکمهت وقیانا خو
قهنجیی د گهل به نیین خو دکهت.

﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ ﴿١٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٧﴾

ژ قه نجی وره حم وکهره ما خودی د گهل نوممه تا ئیسلامی ئهو بوو وی شریعه ته کی خوش و ب ساناهی بو وان هنارت، وئیک ژ رویین ساناهی کرنا شریعه تی ئیسلامی ئهو بوو (تده درروج) د ئه حکامین وی دا هه بوو، یه عنی: شریعت هه می ب ئیک جاری نه هاتبوو خواری، به لکی ئهو پیگاف پیگاف هاتبوو، وهنده ک جاران حوکه کی شهرعی بو دهمه کی به روهخت دا ئیت، وپشتی هنگی ئهو حوکم دا ئیتته گوهارتن، وحوکه کی دی ل شوینی دا ئیتته دانان. وئف چهنده هه د شریعه تی جوهیان دا نه بوو، دهمی تهورات بو موسای هاتی هه می ب ئیک جاری هات، وپشتی هنگی ئه حکامین وی بی گوهورین وه کی خو مان، وهه ر پیغه مبه ره کی هاتبا ژي هه ر کار ب ئه حکامین تهوراتی دکر، هتا دهمی عیسا هاتی ژ نوی وی ب ئه مرئ خودی هنده ک ئه حکامین تهوراتی یین ب زحمهت گوهرتن، وهنده ک ئه حکامین ب ساناهی ل شوینی دانان.. ژ بهر قی چهندي ل بهر جوهیان ئه وین نه باوهری ب عیسی هه ی ونه ب مهحه ممه دی- تشته کی گهله کی غه ریب بوو خودی حوکه مه کی خو بگوهورت، ووان گوت: دهمی خودی حوکه کی خو راکهت و ب ئیک دی بگوهورت، مهعنا وی ئهو کیماسی د علمئ خودی دا دی ههبت، تشته ک وی نه دزانی پاشی وی زانی، ئینا وی ژ بهر هندی حوکه کی خو گوهارت!

وده می هنده ک ئه حکام د شریعه تی ئیسلامی دا هاتینه گوهارتن ونهسخه کرن، وه کی گوهارتن پروگه می ژ قودسی بو که عبی، جوهیان ئف چهنده بو خو ب دهلیقه زانی دا هنده ک گوتگوان د ناف موسلمانان دا بهلاف بکهن، وگومانی بو وان د راستیا گازبا پیغه مبه ری دا -سلاف لی بن- پهیدا کهن، لهو وان گوت: چاوا چی دبت خودی حوکه کی بدهت، پاشی لیقه بیت وحوکه کی دی بدهت؟ ئهفه ناب!

د بهر سقا وان دا خودی گوت: ﴿ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ﴾ ئهم ئایه ته کی ناگوهورین (نسخ ناکهین)، یان ئهم وی ژ سه ر دل وهزرا خه لکی نابهین، هتا

ئەم ئیكا ژ وئ ب مفاتر، یان ئیكا وهکی وئ د بارلیکرن (تهکیلف) وخیری دا بو ههوه نهئینن.

و(نەسخ) -وهکی زانایین سوننی ددهنه نیاسین- ئەوه حوکمهکی هاتیه دانان وبنهجهکرن ب حوکمهکی دی بیهته گوهارتن یی پشتی وی هاتیه خواری، ب رنکهکی وهسا ئەگهر حوکمی دووی نهبا یی ئیککی دا مینت ودا کار پی ئیهتهکرن. وچونکی نهسخی چو موستهحیلی تیدا نینه، وئهو هندی ناخوارت کو سالۆخهتهک ژ سالۆخهتین خودی هاتبته گوهارتن، وچونکی ئەحکام وفهرمان ب ئیرادهیی قی دگریدای نینن ههتا ئەم بیژین گوارتن حوکمی گوهارتنا ئیرادی پی دقیت، ونهسخ هندی ناگههینت کو زانینا تشتهکی دی ژ نوی بو وی پهیدا بوویه.. ژ بهر قان ئەگهران عقل موستهحیل نایینت کو (نەسخ) ژ خودی پهیدا بیت.

قی ئایهتی رهدها جوهیان کر، ووی خودان باوهر ژ هندی ترساندن کو ئەو باوهر ژ شوپهه وگوتگوتکین جوهیان بکهن، وگوت: حوکمهک ژ ئەحکامان ناییهته گوهارتن، وناییهته ژبیرکرن، ئەگهر حوکمهکی دی یی وهکی وی، یان یی ژ وی چیتەر ل شوبنا وی نهئیهته دانان. و دو مهسهله ل قیری ههنه دقیت ئەم ل نک راوهستین:

یا ئیککی: رامانا دورست یا پهیفا ﴿نُصِيْهَا﴾ ئەو نینه خودی -حاشا- وئ ئایهتی ژ بیر دکهت یا هاتیه نهسخهکرن، چونکی ژ بیرکرن تشتهکی موستهحيله ل سههر خودی، بهلکی مهعنا وئ ئەوه: ئەم وئ ژ بیرا ههوه دبهین، دهمی ئەم وئ نهسخه دکهین، وهوین ئیدی کاری پی ناکهن، ودبت (نسیان) ل قیری ب رامانا (هیلانی) ژی بت، چونکی (نسیان) د زمانی عهرهبان دا ب رامانا هیلانی ژی دئیت.

یا دووی: دهمی خودی دبیرت: ئەم ئایهتهکا ژ وئ چیتەر ل جهی وئ ددانین ﴿نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا﴾ مهعنا وئ ئەوه: ئایهتهکا بو ههوه چیتەر دهمی هوین کاری پی دکهن، چونکی پتر مهصلحهتا ههوه پی ب ریشه دچت.. نه کو ئایهتهکا چیتەر ژ ئایهتا بویری؛ چونکی ئایهتین خودی ههمی د چیتری وبهایی دا وهکی ئیکن.

و ل دویمهیا ئایهتی گوتن بو پیغهمهری -سلاف لی بن- دئیهته ئاراستهکن: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ئەری وما تو ئەی موحهمهده نزانای کو هندی خودیه

ل سهر ههر تشته کی یی خودان شیان، و تشته کی وی بیزار ناکهت. و ل څیرې ګوټن د ړپکا موحه ممدی را - سلاڅ لی بن- یا ناراسته کړیه بو ئوممه تا وی، ههر وه کی نایه تی دڅیت بیژنه موسلمانان: ګوه نده نه جوهیان، نهوین دبیزن: چی نابت خودی چو نایه تان نه سخ بکهت؛ چونکی چو تشت نینه ل بهر خودی یی ب زده ممت بت.

وحه تا مه زنیبا خودی باش بو مه دیار بیت، ودا کو ئهم بزاینن هندی دانانا شریعه تانه مافه که ژ مافین خودی ب تنی، و تشته کی موسته حی نینه ل سهر وی ئهو حوکمه کی ب ئیکې دی بگوهرت، نایه تا د دویث دا ګوت: ﴿ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيْرٍ ﴾ ئه ری ما تو -ئهی موحه ممد- و ئوممه تا ته نه زانن هندی خودییه خودانی عهد و عهسمانانه؟ تشتی وی بڅیت ئهو دکهت، و ئهو حوکمی ب وی دکهت یا وی دڅیت، وچاوا وی بڅیت ئهو وه سا فهرمانی ل به نیین خو دکهت، و ب تنی یا ل سهر وان ئهو ئهو حوکمی وی قه بویل بکن و ګوه داریا وی بکن، و ئه ګهر وان ګوه داری نه کر، ژبلی خودی که سه ک نینه سهر کاریا وان بکهت، یان وان ژ عه زابا خودی بیاریزت. څیجا هوین ګه لی خودان باوهران ژ وی پیقه تر که سی پشته شان بو خو نه بینن، و داخوازا هاریکاری ژ ئیکې دی ژبلی و نه کهن، و خو ب ده ست حوکمی وی څه به رده ن، ووه کی ئسرائیلیان نه کهن نهوین ئه زمان دریزې د دهر حه قا پیغه مبه ریڼ خو دا کری:

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٨٠﴾ وَكَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ
بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتَوُوا
وَأَصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهَ بِأَمْرٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨١﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا
الزَّكَاةَ وَمَا تَقَدَّمُوا لَأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ يَخَذُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٨٢﴾

و د قان نایه تان ژی دا ګوټن هیشتا یا به رده وامه بو خودان باوهرانه، خودایی مه زن دبیزتیی: ﴿ اَمْ تُریدون ان تسألوا رسولکم کما سئل موسی من قبل و من یبذل الکفر بالایمن فقد ضل سواو السبیل ﴾ یه عنی: پشتی هوه زانی کو ملکی عهد و عهسمانان

یخ خودییه، و حوکمداری یا وییه، هه وه -گهلی خودان باوهران- دفتیت چاڤ ل ئسرائیلیان بکهن و ژ رکداری و خۆمهزنکرن پسیارا هندهک تشتان ژ پیغه مبهری خۆ موحه ممه دی بکهن، وهکی وان پسیار ژ موسای کری؟

و دبت ئەفه ئیشارهت بت بو وئ پسیاری یا جوهیان ژ موسای کری ده می باشین وان گوتیی: مه دفتیت خودی ب چاڤ بینین. یان ده می وان پسیارا سالوخته تین چیل ب فرهی ژئ کرین ده می وی گوتیه وان: چیله کی فه کوژن.. خودی دبیرت: هون وهکی وان نه کهن، وهه چی فره مانا پیغه مبهری هه وه ل هه وه کر هون گوهداریا وی بکهن، چونکی هه چی گوهداریا پیغه مبهری نه کهت، و فره مانا وی ب جه نه ئینت، و نه زمان درێژان د دهر حه قا وی دا بکهت، ئەو دی بته ژ وان یین باوهری ب کوفری گوهارتی، وهه چی باوهری به پیت ئەو ژ ریکا خودی یا راست دهر کهفت، و بهر ب نه زانین و سهرداچوونی فه چوو. و ئەف ئایه ته موسلمانان ژ هندی دده ته پاش کو ئەو گه لهک پسیاران ژ پیغه مبهری -سلاف لی بن- بکهن، ب رهنگه کی و هسا کو پسیارین وان بینه ئەگهرا شاندنا د دانانا ئەحکامان دا، پیغه مبهری -سلاف لی بن- د گوتنه کا خۆ دا دبیرت: ﴿ذُرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بَكْرَةً سَأَلِيَهُمْ وَاخْتَلَفَهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ﴾^(۱) یه عنی: وی تشتی به پیلن یخ من به حس ژئ نه کری، هه ما ئەوین بهری هه وه چوونه هیلاکی چونکی وان گه لهک پسیار ژ پیغه مبهری خۆ دکر، و ل سهر گوتنین وان ب خیلاف چوون، قیجا ئەگه ر من فره مان ب تشته کی ل هه وه کر چه ند هون بشین هون وی تشتی بکهن، و ئەگه ر من هون ژ تشته کی دانه پاش، هون خۆ ژ وی تشتی بده نه پاش.

و بهری نوکه ئایه ته کا فئ سووره تی ئەم ل دوژمنکاریا کافرین کیتابی و موشرکان ناگه هدار کرسوین، و ل فیرئ ئایهت جاره کا دی بیرا مه ل ئیک ژ ره فтарین کیتابیان دئینه فه یین هندی دگه هینن کو دلین وان ژ نه ئیانا مه دترینه، و دبیرت: ﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾ گه لهکان ژ خودانین کیتابی ژ جوهیان ئەوین ته ورات بو هاتیه خواری، دخواست کو

(۱) موسلم فئ حه دیسی ژ ئەبوو هورهیره ی فه دگو هیزت.

ئەو پشەتی باوهری ئینانا هەو، هەو ل کوفری قەگەربن، جارەکا دی بەری هەو بەدەنە عیبادهتی صەنەمان.. ما نه تشتهکی غەریبه کەسەکی خۆ بدانت خودان باوهر ودویکهفتیی پیغه مبه‌ران، حەز بکەت هەندەک خودیناس ل باوهریا خۆ لیقه بب، جارەکا دی ل کوفر و صەنەم پەرپرسیی بزقرن؟

ویوچی؟ ئەو چیە قی هیشی ل نک وان پەیدا دکەت، دکەتە خوزیا وان یا مەزن؟

ئایەت بەرسقی بۆ مە ئاشکەرا دکەت ودیترت: ئەو قی چەندی دکەن، ژ بەر وی کینا دلین وان تری کری، پشەتی حەقی بۆ وان ئاشکەرا بووی، وان ژ نیشانان زانی کو موخە مەدە ئەو پیغه مبه‌ری خودی یی بەحسی وی د کیتابا وان دا هاتی.. ئەو حەسویدی ب خودان باوهران دبەن، وان پێ خوش نینە ئەو ببینن خودی قەنجیی د گەل کەسەکی دی ژبلی وان بکەت، لەو کەربین وان قەدەبن، و ئەو حەز ناکەن هوبن ل سەر حەقیی بمین، و هەمی هیشیا وان ئەو هوبن جارەکا دی ل کوفری بزقرن.

و ل وی دەمی قورئان قی هەمی کەرب و کینا وان بۆ مە بەرچا دکەت، و ل وی دەمی کو دبت (رەد فعل) بۆ هەندەک ژ مە چی بیت بەرانبەر قی کاری وان یی کریت، ئایەت بەری مە ددەتە ئیک ژ ئەخلاقین پاک و بلندین ئیسلامی، دا بمینن خودان گیانەکی پاقر، یی دویژ ژ کەرب و کین و نه‌قیانی، ئایەتی گوٓت: ﴿فَاعْقُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ﴿٢٠٠﴾ قیجا هوبن گەلی خودان باوهران، بەرانبەر قی حەسویدی و کەرب و نه‌قیانا وان، وان عەفی بکەن، و ل نه‌زانیانا وان ببۆرن، حەتا خودی فەرمانا خۆ د دەر حەقا وان دا بدەت، هندی خودییه ل سەر هەر تشتهکی یی خودان شیانە چو تشت وی بیزار ناکەن.

و گەلەک زانایین تەفسیری ل وی باوهرینه کو ئەمری خودی (یی ژ نوی دی ئیت) ئەوی ئەف ئایەتە ئیشارەتی ددەتی، فەرمانا ب کرنا شەری کافرین کیتابیان و کوشتنا وان بوو حەتا ئەو بینه د ئیسلامی دا یان جزیی وزیرەسەریی بدەت، کو پشەتی هنگی ئەف فەرمانە هاتبوو، وەکی د قی ئایەتی دا هاتی: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ ﴿٢٩﴾ (التوبة: ٢٩) و هەندەک زانا وەکی (ئبن عەباسی) دیترن: قی

ئایه تا شه‌ری یا سوورده تا (التوبة) ئایه تا صولحی یا سوورده تا (البقرة) نه‌سخه‌کریه.. به‌لی چو مانعی نینه کار ب هه‌ردو ئایه‌تان بیته‌کرن، هه‌ر ئیک ل ده‌می وئ و جهی وئ، بیی ئیک یا دی نه‌سخه‌ بکه‌ت، چونکی فه‌رمانا ب جیهادی و فه‌رمانا ب صولحی و عه‌فیکرنی، هه‌ردو د شریعه‌تی ئیسلامی دا هه‌نه، و کار ب هه‌ردوو د ئیته‌کرن، هه‌ر ئیک ل جهی وئ.

و‌حه‌تا نه‌قیان و‌که‌ریا کیتابیان ئیکا هند ژ هه‌وه -گه‌لی خودان باوه‌ران- چی نه‌که‌ت قیجا هوبن ژ گوهداری و طاعه‌تی خودایی خو غافل بین، هوبن ژ وان بگه‌رن، بلا دلین وان ب که‌ری بسوزن، و هوبن ل عیباده‌تی خودایی خو بزهرن: ﴿وَأَقِمْوْا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ يَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ گه‌لی خودان باوه‌ران، بلا به‌ندک د ناچه‌ا هه‌وه و خودی دا نه‌ئینه‌ برین، هه‌رده‌م هوبن ب کرنا نه‌قیی ب پ‌ه‌نگی وئ یی دورست رابین، وزه‌کاتا هاتیه فه‌رکرن بده‌ن. و هه‌ر خیره‌کا هوبن بو خو پیشکیش بکه‌ن خیرا وئ هوبن ل ئاخ‌ه‌ته‌تی ل نک خودی دی بینن، هندی نه‌وه نه‌وه ب هه‌می کربارین هه‌وه یی بینه‌ره، و دی هه‌وه سه‌را وان جزا ده‌ت.

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرَىٰ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣٠﴾ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ الْنَصْرَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ الْنَصْرَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٣٢﴾

و هه‌ر د سیاقی ئاگه‌دارکرن و هشیارکرن موسلمانان دا ژ کافرین خودان باوه‌ران، نه‌ه ئایه‌ته‌ هندک ژ وان گوتان بو مه‌ فه‌دگێرن یین جو‌هی و فه‌لان بو خو دگوتن و دلین خو پی خوش دکر، و به‌ری هه‌میان نه‌وه گوتن بو یا به‌لاف دکر کو به‌س نه‌وه یین کو ل ئاخ‌ه‌ته‌تی دی چنه‌ به‌حه‌شتی، ئایه‌ت دیب‌ه‌رت: ﴿وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرَىٰ تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ﴾ نه‌ه گوتنه‌ک بوو ژ گوتین وان یین غورو‌را وان بو مه‌ ئاشکه‌را دکه‌ن، وان

دگوت: يې ژ مه نهبت، و ل سەر ديني مه نهبت، ئەو ناچته بههشتي، جوهيان گوت: يې جوهي نهبت ناچته بههشتي، وفه لان گوت: يې فهله نهبت ناچته بههشتي.. وئەفه هەر وهکي وي گوتنييه يا بهري نوکه ژي نايهتهکي ژ جوهيان فهگوهاسي، ده مي وان گوتي: هندەک پوژين هژمارتي وکيم تي نهبن ئاگر ب مه ناکهفت. خودي ئەو درهوين دهرتخستن وبهرسفا وان دا وگوت: ههما ئەو هيقيهکه ئەو بو خو رادهيلن، هيقيهکه چو راستي بو نينن، وگوتنهکه وان چو دهليل ل سەر نينن، ئەگەر نه.. کاني بلا ئەو دهليلهکي ل سەر في دهعوايا خو بينن: ﴿قُلْ هَآئِذَا بَرَأْنٰکُمْ اِنْ کُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ﴾ تو ئەي موحه ممه، بيزه وان: ئەگەر هوين راست ديژن کو ژ ههوه پيشفه تر کهس ناچته بههشتي، کاني دهليلهکي ئاشکهرا ل سەر في گوتنا خو بو مه بينن! وبهري نوکه داخواز ژ وان هاتبوکران کو ئەو داخوازا مرنن بکهن ئەگەر راسته ئەو بههشتينه، بهلي وان ئەو داخواز نهکر، تشتي هندي دگههينت کو وان ب خو ژي باوهري ب گوتنا خو نينه!

وههرد مهجالي زفاندنا في گوتنا وان ل وان، نايهتي ديتنا ئيسلامي دقهبولکرنا کاري دا بو مه ئاشکهرا کر وگوت: ﴿بَلٰی مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ يهعني: وه نينه وهکي ئەو ديژن کو بههشت بو وان ب تنبيه، بلا ئەو ژ في تخمينا خو يا خاف هشيراببن، بههشت نه بهس يا وانه، بهلکي ههر کهسي خو ب دهست خودي ب تني فه بهردهت، وي دلسوز بت، وبهري وي دهه مي گوتن وکرياران دا ل خودي ورازبوونا وي بت، ئەو دي چته بههشتي. وههچيي ب في رهنكي بت جزايي کاري وي بو وي ل ئاخرهتي ل نک خودايي وي ههيه، کو چوونا بههشتيه، وئەو ژ نهخوشييهکا ل پاشهروژي بگههتي ناترست، وئەو ل سەر وان پشک وبارين د دنيايي دا نهگههني ب خه ناکهفت.

و ژ في نايهتي ئەو شهرت بو مه ديار دبن بين کو دقيت د کاري دا ههبن ههتا خودي وي ژ مروفي قهبول بکهت، ئەو ژي ئەفنه:

ئیک: دقيت ئيخلاص ل نک خوداني کاري ههبت، وهکي نايهتي گوتي: ﴿مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ﴾ ئەوي خو تهسليمي خودي کربت، وکاري وي بو کناري خودي ب تني بت.

دو: ﴿وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾ په معنی: نهو د کاری خو دا یی قهنجیکار بت، وقهنجی نهو مرؤف د کاری دا چاف ل پیغه مبهری -سلاف لی بن- بکهت، مهعنا: ئیخلاص ب تنی فایده ناکهت، بهلکی دقیت د گهل ئیخلاصی (ئتتباع) زی د کاری دا ههبت.

وېشتی قی راستفه کرنی، وینه جه کرنا قاعیده یی ئیسلامی یی نهلف د قه بول کرنا عه مهلی دا، ئایهت جاره کا دی ل وان گوئنان زفری یین نه زانین کیتابیان دگوئن، بهلی قی جاری نهو گوئنه یا وان دگوته ئیک ودو: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتْ الْنَّصْرَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ الْنَّصْرَىٰ لَيْسَتْ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ﴾ جو هیان گوئ: فهله نه ل سهر دینی راستن، وفه لان زی ژ لای خو قه گوئ: جو هی نه ل سهر دینی راستن.. وان نهف ناخفتنه د در حهقا ئیک ودو دا دگوئن، ل وی دهمی یی وان نهو کیتاب دخواند یا خودی بو وان هنارتی، وتیدا هاتی کو باوهری ئینانا ب ههمی پیغه مبهران تشته کی فهره.. قیجا نهف ههفرکیه چیه د ناچهرا وان دا؟

﴿كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ﴾ ووهکی قی گوئنی یا جو هی وفه لان دگوته ئیک ودو، نهوین نه زان زی ژ کافرین عه ره بان، وسه نه م په ری سین ووهکی وان یین چو کیتاب بو ژ نک خودی نه هاتینه خواری، گوئنه خودانین کیتابی نهو نه ل سهر چو دینانه.

﴿فَأَلَّ اللَّهُ لَكُمْ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ خودیبه ل رؤزا رابوونی حوکمی د ناچهرا وان دا دکهت د وی تشتی دا ژ دینی یی نهو تیدا ژیک جودا بووین، ونه هه ریکی ل دویث کربارین وی دژ جزا دهت.

وېشتی قی گهفی یا کول وان هه میان هاتی هه کرن، گهفه کا دی یا تاییهت ل صه نه م په ری سان هاته کرن:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٧﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَشَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَسِعُ عِلْمُهُ ﴿١٠٨﴾

د نهگهرا هاتنه خوارا څي نايه تي چەند گوتن يېن هاتينه څه گوهاستن، به لي يا ژ هه ميان دورستتر - وه كي زانايي نافدار ئبن كهثير د بېرت - نه وه: ده مي پېغه مېهر - سلاڅ لي بن - وهه قالين خو مشه ختېوېنه مه ديني، كافرېن مه كه هې پي ل وان گرت ونه هېلا ئيدي كه سهك ژ وان بچته مزگه فتا حه رام، نه بو كرنا حه جي ونه بو كرنا نفېشان، ههر چه نده وان بهري هنگي مه نعا كه سي ژ چوونا مزگه فتې نه دكر. قېجا د دهر حه قا څي كاري وان دا نه ف نايه ته هاته خواري، خودي گوت: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ وَاسْمُي فِي خَرَابِهَا﴾ كي ژ وي كه سي زوردار تره يي نه هيلت به حسي خودي ل وان مزگه فتان بېته كرن يېن بو عيباده تي خودي هاتينه ئاڅا كرن، ولي بگه رپيت دا وان مزگه فتان ب هه پانندنې يان دهرگه گرتي خراب بكهت، يان موسلمانان ژي مه نعه كهت ونه هيلت نهو بچني؟ كه س ژ وي زوردار تر نينه! وههر چه نده نايهت ب تاييه تي د دهر حه قا كافرېن مه كه هې و مزگه فتا حه رام دا هاتيه به لي نهو د رامانا خو دا ژ څي چه نده بهر فرده تره، نهو ژ ههر ئيكي دگرت يي ژ زولم وزورداري كه ربا خو دارېژته سهر مالين خودي، وكاري بو گرتن و ژ كار ئيخستنا وان بكهت، يان ژي نه ياره تيا وي بگه هته وي حه ددي نهو مزگه فتان بهر پينت، و ئاڅا هپين وان خراب بكهت و ب سهرېك دا بېته خواري، نهوي ب څي په نكي بت خودي د بېرت: ﴿أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ نهو زوردارين ب څي په نكي، بو وان نه بوويه كو بي ترسا ژ جزداني نهو بېته د مزگه فتان څه، ژ بهر وي چه ندې په زبلي وشهر مزاری ل دنيايي، وعه زابه كا دژوار ل ناخره تي بو وان هه يه.

و خراب كرنا مزگه فتان ب تني ب هه پانندنې ئاڅا يېن وان دېت. چونكي دېت كه سهك هېت گه لهك مزگه فتان ئاڅا كهت، و وان بنه خشينت، به لي د عه يني ده مي دا وان ژ كار بېخت ونه هيلت نهو ب دهوري خو يي دورست، كو به لاڅكرنا ديني خودييه، رابين، ب راستي دهرگه هپن وان بگرت، ونه هيلت نهو بېته ئاڅا كرن، يان وان ئاڅا كهت به لي نه هيلت نهو ب دهوري خو رابين، نه ف هه ميه ژ په نگين مه نعه كرنا مزگه فتانه. و ژ به نهوا بوړي زانايين ئيسلامي د بېرت: چي نابت مزگه فت بېته خراب كرن، يان فروتن، يان عاطل كرن، نه گه ر تاخهك هه مي بېته خراب كرن و مزگه فتهك لي هېت، دڅيت نهو مزگه فت ب مېنت ونه ئيته خراب كرن. نهوي ب كاري خراب كرن و مه نعه كرنا مزگه فتان رابين قورئان حوكمي ل سهر ددهت:

﴿لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ د دنیا یی دا روی په شی و شهر مزاری بو وان هیه، و ل ناخړه تی عذابا به کا مهن، و نه ف جزایه ل هه جمی وی تاوانییه یا وان کری! و ب هله کهنه تا به حسکرنا ژ مرگه فتان، و نا فاکرنا وان ب زکری خودی، نایه تا د دویث دا به حسی وی جهی کر یی بو مه دورسته نه م دنقیثی دا بهری خو بدینی، و گوت: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَسِعَ عِلْمُهُ﴾ و مه عنا فی نایه تی ب کورتی نه هیه، خودی دبیرتن: لایي پوژ هه لاتي (نهوی پوژ لی دهیلت) و یی پوژ نا فایي (نهوی پوژ لی نا فا دبت) و نهو لایي د نا فیهرا هه ردوان دا ژي ههین، یی خودیته، نهو هه می ملکی وینه، و خودی خودانی عهردی هه مییه. فیجا هه لایه کی ژ فان لایان ههین د نقیثی دا بهری خو بدینی، مه خسه دا ههوه پی کناری خودیته، و ههین ژ ملکی وی و گوه داربا وی دهر نه که فتنه، هندی خودیته دلوقانیه کا به رفره ههیه، و نهو یی پرزانیه ب کریار یی به نیی خو، تشتهک ژي ل بهر وی بهرزه نابت.

وزانایي ته فسیری دهر باره ی شو فته کرنا فی نایه تی چند گوتنه که هه نه:

هندهک دبیرتن: نه هه ره ده ده کا نه یی که سهره ل سهر جوهیان، ده می خودی فرمان ل خودان باوهران کری کو نهو بهری خو ژ (بهیتولمه قدسی) وهر گپنه (بهیتولحه رامی) ل مه که هی، وان ب فی چندی نه خوش بوو و گوتن: نه هه چیه؟ موسلمان ههرو بهری خو دده نه لایه کی! یی نا خودی بهر سقا وان دا و گوت: لایي عهردی هه می یی خودیته، و هه جهه کی نهو فرمانی ب بهری خودانا وی ل موسلمانان بکه ت، و نهو فرمانا وی ب جه یی، پوژ هه لات بت یان پوژ نا فا بت، نهو وان بهری خو دا خودی، و عهرد هه می یی خودیته لهو هه جهه کی وی بقیت نهو وی بو به نیی خو دکته روو گهه.

وهندهک دبیرتن مه عنا نایه تی نهوه: هه جهه کی ههین لی بن، ل پوژ هه لاتي یان پوژ نا فایي، و ههین بهری خو بدینه روو گه هی و نقیثا خو بکه ن، نقیثا ههوه دی یا دورست بت، چونکی نارمانجا ههوه پی کناری خودیته، و عهرد هه می بو ههوه مرگه فته.

وهندهک دبیرتن: نه ف نایه ته د دهر حقا وان که سان دا هاتیه خواری نهوین ل جهه کی بن، و بقیث نقیثی بکه ن و نه زان بهری قیبل ل کیقهیه، هنگی چی جهی نهو بهری خو بدینی

ونقیژئ بکەن، نقیژا وان دئ یا دورست بت. و ژ عەبدوللاهی کورئ عومەری دئیتە
 قەگواستن، دبێژت: ئەف ئایەتە دەر حەقا وی کەسی دا هاتیە یی ل سەر سەفەرئ بت،
 ویی سویار بت، وبقیئت نقیژەکا سوننەت بو خو بکەت، بەرئ پێرەها وی بکەفە کێژ لایی
 دورستە.

وېشتی ئی چەندئ ئایەت جارەکا دی ل ھندەک ھزر و بېرین کیتابی وموشرکان یی
 خەلەت زقري، گوتنا وان قەگواست، پاشی بەرسف ل سەر دا:

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَنِينٌ ﴿١٦﴾
 بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١٧﴾ وَقَالَ
 الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ
 قَوْلِهِمْ تَشَبَهتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١٨﴾

د ئی ئایەتی دا خودایی مەزن گۆتە کێ ژ مەزترین گۆتین کافران بو مە قەدگوهیزت،
 کافرین کیتابیان و بین صەنەم پەرئس ژ، گۆتە کە نەزانین و ئەزمان درێژیا خودانان
 رادگەهینت، ئایەت دبێژت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 كُلُّ لَّهُ قَنِينٌ﴾ ﴿١٦﴾ جوهیان دگۆت: عوزەیر کورئ خودییه، وفەلان دگۆت: عیسایی
 مەسیح کورئ خودییه، وبوتپەرئسین عەرەبان دگۆت: ملیاکەت کچین خودییه.. ئەقە گوتنا
 وان نە، ب دەقی وان بت!! وخودئ ژ ئی گوتنا وان یا خراب یی پاک و بلند بت، وە نینە
 وەکی ئەو دبێژن، بەلکی ھەر کەسەک و ھەر تشتە کێ ل عەسمانان و عەردی ملک و بەنیی
 خودییه، و ئەو ھەمی دەھوجە ی وینە و ل بەر وی و ئەمرئ وی دچەمیاینە، و د فەرمانا وی دا
 رادوہستاینە.

عەبدوللاهی کورئ عەبباسی ژ پیغەمبەری -سلاف لی بن- قەدگوهیزت، دبێژت: ﴿قَالَ
 اللَّهُ: كَذَّبَنِي بَنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهْ ذَلِكَ، وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهْ ذَلِكَ، فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَرَعَمَ أَنِّي لَا أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ
 كَمَا كَانَ، وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدٌ فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ صَاحِبَةً أَوْ وَلَدًا﴾ ﴿١٩﴾ یەعنی: کورئ ئادەمی

(١) بوخاری ئی حەدیسی قەدگوهیزت.

ئەز درەوینم دەریخستم و بۆ وی نەبوو وی وە کری، ووی خەبەر گۆتتە من و بۆ وی نەبوو ئەو وە بکەت، وکو وی ئەز درەوینم دەریخستیم ئەو بوو دەمی وی هزر کری ئەز نەشتیم پشستی مرنی وی وەکی بەری لی بکەم، و خەبەر گۆتتا وی بۆ من ئەو دەمی وی هزر کری من زارۆک هەنە، وپاکی بۆ من بت کو من ژن یان زارۆیکە هەبت.

و ئەف ئایەتا بۆری ژ سێ لایان قە باوەریا قان کافران یا بەطال د دەر حەقا خودی دا پوچ دکەت:

ی ئیکتی: دەمی ئاشکەرا دکەت کو هندی خودییه خودانی کەمال و دەوله مەندییه، و ئەوی ب قی رەنگی بت، وی چو مەنت ب عەیالی نابت، و بونا زارۆکان ژێ ناگرت.

ی دووی: دەمی ئاشکەرا دکەت کو ملکێ خودی و دەسەلاتا وی یا تامە و چو کیماسی تیدا نینە، و هەر تشتەکی هەبت ژبلی وی ملکێ و بیە، و ئەوی ملکێ ئیکتی دی بت چو خودایینی ل نک نابت.

ی سی: دەمی ئاشکەرا دکەت کو عوزەیر و مەسیح و ملیاکەت ژ قی کوفرا وان دەرینە، چونکی ئەو ملکەچی ئەمرینە خودینە، و د فەرمانا وی دانە.

و پشستی قان هەر سێ لایان، ئایەتا د دویف دا ژ لایەکی دی قە رەد ل سەر قی باوەریا وان یا بیخیر کر، و گۆت: ﴿بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ داهینەری عەسمانان و عەردی ئەو، ئەو یی عەرد و عەسمان ژ چوئەیی داین، و ژ عەدەمی ئینانە و جودێ، مەعنا: ئەو هەبوو دەمی چو تشتین دی نەهەین، و ئەو یی هەبوون دایە هەر تشتەکی دی یی هە، وەکی عوزەیری و مەسیحی و ملیاکەتان، ئەوین دەمەکی د عەدەمی دا و دەمەکی دی دێ چنە د فەنائی دا، و ئەوی (عەدەم و فەنا) ژێ بگرت چاوا دێ خودی بت، یان پشکەک ژ خودایینی دێ بۆ هەبت؟! و خودی ئەو یی هەر کارەکی قیا یان تشتەکی حەز کر پیک بینت، هەما دێ بیژتی: ببە، د گاشی دا و بی زەحمەت ئەو دێ بت. و هەر ب قی گۆتنی (ببە) وی عوزەیر و مەسیح و ملیاکەت یین داین، و ب قی چەندی ئەو ژ عەبدین وی دئینە هژمارتن.

وكانى چاوا ژ نايه تين بۆرين بۆ مه ديار بوو كو ژ لايى (ئحرفا عه قاندى) فه كيتابى گهلهك ژ موشر كين عه ربه دچتر نين، نايه تا بيت دى بۆ مه ناشكرا كهت كو د ههلوستى ههفركى وعينادى ژى دا ئهو دژيك جودا نين، نايه تى گوتنه كا موشر كين عه ربه بان بۆ مه فه گوهاست، وهكى وى بوو يا كافرين كيتابيان ژى بهرى وان گوتى: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَبَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ ﴿١٨٠﴾ ئهوين نهزان ژ كافر وصه نه م په رتسين عه ربه بان، يين چو كيتاب بۆ وان نه هاتينه خوارى لهو مابن نهزان، گوت: ئه گهر راسته موحه ممه د پيغه مبه رى خوديه، پا كانى بلا خودى ئيكسه ر د گهل مه باخت، ويترته مه كو تو ئهى موحه ممه د پيغه مبه رى وى يى، يان بلا نيشانه كا ناشكرا ژ لايى خودى فه بۆ مه بيت راستگوييا ته ديار بكهت.

ويا غه ريب ئه وه يين بهرى وان ژى ژ جوهى وفه لان ئهوين خو ددانن زانا وخودان كيتاب، وان ژى ههر ئه ف ئاخفته دگوته پيغه مبه رين خو، ئه فه ژ بهر هندى بوو چونكى دليين وان د كوفر وسه رداچونى دا وهكى ئيكن.. ههر وهكى ئه ف هه مى نايه تين اشكرا يين خودى بۆ وان ئينايه خوارى تيرا وان ناكهن، لهو وان نايه ته كا دى دقيت! خودى دبيت: مه بۆ وان يين باوه ريه كا باوه رى بينن نايه ت ناشكرا كرينه. مه عنا: مه سه له نه ئه وه كو نايه تين ناشكرا بۆ وان نه هاتينه، نه.. مه سه له حه ژيكرنا كوفرييه يا ب سه ر دليين وان دا هاتى وچاقين وان ژ ديتنا حه قيب تارى كرين.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١٨١﴾ وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهَدَىٰ وَلَئِنْ أَتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنْ أَلْحَمِّ مَا لَكَ مِنْ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٨٢﴾ الَّذِينَ وَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٨٣﴾ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ أَذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنْبَىٰ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٨٤﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٨٥﴾

وېشتی نایه تین بۆرین هندک دره وین کیتابیان ویتن کافرین عه ره بان ژى ناشکهره کرین و بهر سف ل سهر دای، د قى پارچه یی دا ژ نایه تان گازی بو پیغه مبهري -سلاف لی بن- هاته ناراسته کرن، دا کارى وی بو بیتته ده سنی شانکرن، و راستیا وئ جهنگی ژى بو بیتته دیارکرن یا کو دئ د نایه هرا وی ودویکه فیتین وی دا ژ لایه کی قه، و کافرین کیتابیان ژ لایه کی دى قه، ئیتته گپران، ل سهری خودی گوتی:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ﴾ ئه ی موحه ممه د، هندی ئه مین مه ب دینی حق یی کو ب نیشان و موعجزه یان هاتیه په سه ندکرن تو یی هنارتی، دا تو وی دینی بگه هینه مرؤقان د گهل مزگینیدانا خودان باوهران ب خیرا دنیایی وئاخره تی، و ترساندنا هه ژرکان ب عه زابا خودی ئه و ل هیقیا وان هه ی، و پشستی گه هاندنی تو یی بهر پرس نینی ژ کوفر وی یی کافر بیت؛ هندی ئه ون ل رؤژا رابوونی ههر وهر دئ د ناگری دا بن.

یا ل سهر ته ودویکه فیتین ته ئه ی پیغه مبهري -سلاف لی بن- ئه وه هوین راستیا دینی خودی بگه هینه خه لکی، و ژ ویری وئقه خه ما خودییه، وهه چیی گوهداربا هه وه نه که ت گونه ها وان هه ما دئ د ستویی وان ب خو دا بت، وهه وه شوله ژئ نینه، چونکی پسیرا وان رؤژا قیامه تی ژ هه وه نایته کرن، کانئ بوچی وان باوهری نه ئینایه؟ ئه و جه هه مینه، و ئه وین جه هه ممی هندی دساخ بن باوهری ب دینی هه وه نائین و نه یاره تیا هه وه دکهن، وهیقیا وان وان ئه وه هه وه د سهر دا بهن ووه کی خو لی بکه ن:

﴿وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ ئه ی موحه ممه د هشیار بی ئه و دیمه نی خاپینوک یی جوهری وفه له خو پی نیشا ته دده ن، بلا ته د سهر دا نه به ت، و قه ت تو هزر نه که رؤژه کی دلین وان دئ د گهل ته دساخ له م بن، هندی ئه و بیینی ئه و نه شین دلین خو ژ که رب وکینی بره ن، و ئه و قه ت ژ ته رازی نابن حه تا تو دینی خو نه هیللی ودویچوونا دینی وان نه که ی..

گه لی خودان باوهران باش بزنان کو هندی هوین (ته نازولی) بو جوهری وفه لان بکه ن، و خو ل بهر وان شرین بکه ن، و پشت بده نه دینی خو و ب دویق وان بکه ن، ئه و ژ هه وه رازی نابن، و وان هوین نه قین، ب تنی هنگی وان ب دورستی دئ هوین قین وحه ز ژ هه وه که ن،

دەمى ھوبن دەستان ژ دىنى خو بەردەن و بچنە سەر دىنى وان.. قىجا مادەم ھۆبە ھوبن بەرگەريانى بۆ رازىبونا وان نەكەن، بلا بەرى ھەو ل ھندى بت خودى ژ ھەو رازى بت وەكى دى ئەو ژ ھەو رازى بن يان نە.. بۆ خو نەكەنە خەم!

﴿قُلْ إِيَّاهُدى اللَّهُ هُوَ الْهَدَىٰ﴾ تو ئەى موخەممەد بېژە وان ئەوين دخوازان ھوبن بچنە سەر دىنى وان يى باطل: ھندى ھىدايەتا خودىيە، كو ئىسلامە، ئەو ھىدايەتا ژ راستا و دىنى دورست يى خودى پى ژ مروقى رازى دىت. ﴿وَلَيْنِ اتَّبَعَتْ أَهْوَؤُهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءُوكَ مِنْ أَلَعَلِّمْ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ وتو -ئەى موخەممەد- پشتى قى زانين و وەحيا بۆ تە ژ نك خودى ھاتى، ئەگەر تول دويش دلچوونين وان بچى، وگوھداريا گوتنين وان بکەى، ل نك خودى سەرکارەك بۆ تە نابت مفای بگەھينتە تە، يان پشتەفانەك تە ب سەر بىخت.

وحاشاى پىغەمبەرى -سلاڤ لى بن- كو ئەو دويكەفتنا دلچوونين وان بکەت، بەلى خودى ب قى گەفکرنا ل پىغەمبەرى -سلاڤ لى بن- دڤيت سەرفەرەزى و دەو لەمەندىا خو وى منەتيا خو ژ ھەر کەسەكى بۆ مە بەرچاڤ بکەت، و ژ لايەكى دى قە ھەر وەكى وى دڤيت بېژتە مە: ئەگەر پىغەمبەرى من يى خوشتقى ب خو دويكەفتنا دلچوونين جوھى و فەلان بکەت، ئەز قى ب سەرى بينم، ئەرى پا دى ھالى ھەو چ بت گەلى خودان باوهران ئەگەر ھەو وە کر؟ نە وە بت ھوبن مەيلى بۆ وان بکەن، يان تەنازولى ژ حەقيا خو بکەن دا ئەو ژ ھەو رازى بين!

پشتى ئايەتى ئەم ژ چاڤليکرن و دويکەفتنا کيتابيان دايەنە پاش، خودان باوهرين راست و دورست نيشا مە دان و سالۆخەتین وان ژى بۆ مە بەر چاڤ کرن؛ دا ئەم خو بدەينە د گەل وان: ﴿الَّذِينَ وَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِمْ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِمْ﴾ ئەوين مە کيتاب بۆ ھنارتى قىجا ئەو وى دخوين خواندەکا راست، و ب دورستى دويچوونا وى دکەن، و باوهرين ب وى تشتى دئين يى تيدا ھاتى.. ئەوين ھەنە بين باوهرين ب حەقيى دئين، و دويکەفتنا ھىدايەتا خودى دکەن.

و ل دؤر مهنا پهیفا (الکتاب) د قی ئایه تی دا زانایین تهفسیرئ دو بۆچوون هه نه: هندهک دبیرن مهخسه د پئ تهوراته، وهنگی ئەف ئایه ته دئ بهحسی وان جوهیان بت یین ب دورستی باوهری ب تهوراتی ئینای، وئایه تین وئ ئه وین بهحسی پیغه مبهری -سلاف لی بن- دکه ن خواندین و باوهری پئ ئینای، ئایه ت مه دحین وان دکه ت و دبیرت: ئه ون یین دوجارکی باوهری ب حه قیئ ئینای، ب تهوراتی و ب قورئانی ژئ.

وهندهک دبیرن: مهخسه د ب کیتابی قورئانه، وئ هه بهحسی موسلمانانه ژ ئوممه تا موحه ممه دی -سلاف لی بن- ئه وین باوهری ب وئ حه قیئ ئینای یا بۆ موحه ممه دی -سلاف لی بن- هاتی هه خوارئ، وهکی وان نه کری یین خودئ کیتاب بۆ هنارتی ژ جوهی وفه لان قیجا وان ئه و ب پشت گو هه قه لیدای، و باوهری پئ نه ئینای، و ل دویف وئ حه قیئ نه چوون یا بۆ وان تیدا هاتی.. ئه وان وهه ئیکئ وهکی وان بت باوهری نه ئینت دئ زیانه کا مه زن قی که ف: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ﴾ ئه وین هنده ک ژ کیتابا خودئ یا بۆ وان هاتی گوهارتی، وهندهک ژئ قه شارتی، و باوهری ب هنده کی نه ئینای، ئه و کافرئ ب پیغه مبه رینیا موحه ممه دی دکه ن، و نه قیت باوهر بکه ن کو ئه و ئه و یی کیتابا وان به حس ژئ کری، وهه چیئ باوهری ب وی نه ئینت ئه و ل نک خودئ یی زیانکاره.

و ل دویمه یا قی پارچه یی کو دبه دویمه یا پشکا ئیکئ ژ سووره تی، ئه و پشکا گو تن تیدا بۆ ئسرائیلیان دئیه ئاراسته کرن، و بیرا وان ل وئ قه نجیئ دئیه ئینان قه یا خودئ د گه ل وان کری، و وئ په یمانئ یا وی دایه وان، گازی دوباره بۆ ئسرائیلیان هاته پشکیش کرن، وفه رمان ل وان هاته کرن کو ئه و قه نجیا خودئ ل بیرا خو بیننه قه، ئایه ت دبیرت:

﴿يٰۤاَيُّهَا اِسْرٰٓءِیْلَ اٰذْكُرُوْا نِعْمَتِیْ الَّتِیْ اَنْعَمْتُ عَلَیْكُمْ وَاَنْتِیْ فُضِّلْتُمْ عَلٰی الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۲۷﴾ وَاتَّقُوا یَوْمًا لَا تَجْزِیْ نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا یُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَعَةٌ وَلَا هُمْ یُنصَرُونَ ﴿۱۲۸﴾﴾ گه لی ئسرائیلیان، هوبن وئ قه نجیا من د گه ل هه وه کری ل بیرا خو بیننه قه کو من هوبن ژ خه لکی سه ر ده می هه وه هه میان بلندتر لی کرین، ده می من گه لهک پیغه مبه ر د نا ف هه وه دا هلبژارتین، و گه لهک کیتاب بۆ وان هنارتین.. وهوبن ژ سه هما رۆژا حیسابی بترسن، وئ رۆژی یا که س تیدا مفایی ب تشته کی ناگه هیننه که سی، و خودئ چو به رانه ران

بۆ پزگاربوونا ژ عەزابی ژ کەسی وەرناگرت، ووی پوژئی کەس مفاپی بۆ خو ژ چو مەهدەران نایبنت، وژبلی خودی کەسەک نابت وان ب سەرپیخت.

ودقیقەت ژ بیر نەکەین کو بەری نوکە ژی د ئایەتین (٤٧-٤٨) یدا ژ سورەتێ گازی وەشیارکرنەکا وەکی قی بۆ ئسرائیلیان هاتبوو ئاراستەکرن دەمی خودی گوتیی: ﴿يَنْبَغِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنْتِي فُضِّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ ٢٧ ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾ ٢٨ هەر وەکی سورەتێ ئایە دەسپێک و دویمایا گوتنا خو بۆ ئسرائیلیان وەکی ئیک لی بکەت، بکەتە (بیرئینان) و (ترساندن).

وێشتی ناخفتن د گەل ئسرائیلیان ب دویمایا هاتی، و بەری بەری ناخفتنی بۆ خودان باوەران ژ ئومەتا ئیسلامی بیتەدان؛ دا سەر و بەری ژینا وان د جفاکا وان یا نوی دا ل بەر سیبەرا باوەریی رێک بیت، سورەتێ ناڤرەکا پێکەاتی ژ (١٨) ئایەتان، یا کو پتیرا وی ل دۆر ئیبراھیم پیغەمبەری -سلاف لی بن- دزقوت ئینا، و ئەف ناڤرا هە -دەمی مەروف هەزا خو تیدا دکەت- دببنت گەلەک یا جوان و د جەپ خو دایە..

ئسرائیلیان، و وەکی وان ئومەتا ئیسلامی ژی، ڕەد و پێشالیی بیڕ و باوەریی خو دگەھاندنە ئیبراھیمی، کا چاوا ئسرائیلی و عەرەبان د نەسەبی ژی دا خو دگەھاندە وی، مەعنا: ئیبراھیم باپیری هەڤشکی هەردوووانە؛ چونکی ئەو بابی ئیسحاقی بوو، باپیری ئیسرائیلیان، و بابی ئیسماعیلی ژی بوو، باپیری قورەیشیان.. و خودی پەیمان دابوو ئیبراھیمی کو ئەو وی بۆ خەلکی بکەتە ئیمام و پێشەوا، بەلی ئەف پەیمانە ژ دوونەھا وی ژی دگرت یان نە؟

قی مەسەلی ئەف ناڤرە دی بۆ مە ئاشکەرا کەت:

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾ ٢٩ ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ ٣٠ ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا

وَأَمِنَّا وَأَرْزُقْ أَهْلَهُ مِنْ الثَّمَرَاتِ مَنْ فُؤَامِنْ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٣٧﴾

و ل دویف تهرتیا نایهتین قورئانی ئەفه ئیکهمین جاره نافئ پیغه مبهری خودی ئیبراهیمی -سلاف لی بن- دئیتە ئینان، ئیبراهیم.. بابئ پیغه مبهران، ئەوی ئسرائیلیان خو ب جیگر ودویکهفتیین وی دزانی، وهه ژ سهری خودی مهدهتین عهبدی خو ئیبراهیمی کرن وئاشکهرا کر کو ئەو ههردهم د فهرمانا خودی دا بوو، لهو خودی ئیمامهتیا مروقان دایئ:

﴿وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ﴾ یهعنی: تو ئەوی موچه ممهه، ل بیرا خو بینه دهمی خودایئ ئیبراهیمی ئەو ب هندهک په یقان جهرباندی، و ئەو په یف -ل سهه بۆچونا دورست- ئەو شریعت بوو یی خودی بۆ ئیبراهیمی دانای، وتامام کری، وئینایه خواری، وفهرمان لی کری کو ئەو ل دویف بچت وکاری پی بکهت، ئینا وی ئەو شریعت ب تمامی پییک ئینا، وکار پی کر، وسستی د قئ چهندی دا نهکر.. و ئەف چهنده یا غه رب نه بوو ژ وی؛ چونکی ئەو مروقهکی وهفادار بوو، تشتی گوتبا دکر، وهکی خودی ب خو مهدهتین وی ب قئ چهندی د نایه تهکا دی دا دکهت ودبیرت: ﴿وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى﴾ ﴿النجم: ٣٧﴾.

ودهمی ئیبراهیم د جهرباندنی دا ب سهه رکهفتی، وسۆزا خو ب جه- ئینای، خودی ئەو خهلات کر: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾ خودی گۆته وی: ئەز دئ ته بۆ مروقان کهمه پیشههوا وریهه.. ئەز دئ ته بۆ وان کهمه جهی چاقلیکرنی، دا ههچی پشتی ته بیت ههتا پۆزا قیامهتی چاقل ته بکهت، ودویکهفتنا دینی ته بکهت.

وگافا خودی ئەف خهلاته دایه ئیبراهیمی، و ئەف کهرمه د گهل کری، دلی وی چوویی بزانت کانئ ئەف کهرمه ژ وی ب تنی دگرت، یان پشتی وی ئەو دئ ژ دووندهها وی ژی گرت؟ لهو وی گۆت: ﴿قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي﴾. و د تهفسیرا قئ گۆتنا وی دا زانایان دو بۆچون ههنه: هندهک دبیرن: ئەفه دوعایه که ژ وی بۆ دووندهها وی، وهندهک دبیرن: نهخیر، ئەو پسپارهکه ئەو دکهت. و ل سهه بۆچونا ئیککی مهعنا گۆتنا ئیبراهیمی دئ ئەفه بت، وی گۆت: خودایئ من، تو ژ قهنجیا خو هندهکان ژ دووندهها من ژی بۆ خه لکی بکه ئیمام

ورېبەر. و ل دويښ بۆچوونا دووئ مەعنا ب قى رېنگيه: ئەى خودا، وپشتى من ژ دووندهها من ژى ھندهكان تو دئ كهيه رېبەر بۆ خەلكى؟

خودئ بەرسفا وى دا وگوتئ: ﴿قَالَ لَا يَنْالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾ ئەف سۆزا من دايە تە، كو رېبەريا د دينى دايە، ژ زۆرداران ناگرت.

يەعنى: ھەر وەكى خودئ ب قى چەندئ ئاگەھداريا وى دكەت كو بەلى سۆز ژ دووندهها تە ژى دگرت، بەلى ب شەرتهكى: ھندى ئەو ل سەر پەيمانى دراست بن، وھەر جارەكا وان زۆردارى كر، وان چو پەيمان ل سەر خودئ نابن كو ئەو وان (يێن زۆردارى كرى) بكەتە ئىمام بۆ مەرفان.

وپەيمانى ژ دووندهها ئىبراھىمى گرت، ژ رېكا ئىسحاقى وكوپى وى يەعقوبى (ئەوى دېژتئ: ئسرائىل)، پاشى ئەو ما د ناف كورپن يەعقوبى دا، دەستەكى ل دويښ دەستەكى، ھەتا ئەو ب تامى ژ پەيمانى دەرکەفتين، وسۆزا خۆ د گەل خودئ شكاندى، ھنگى پەيمان ژى ژ وان ھاتە ستاندىن و بۆ ئوممەتەكا دى ھاتەدان، وئنجيلا وان يا ھەتا ئەفرو ژى ل بەر دەستى وان ھەى، تيدا ھاتىە كو عيسايى مەسيح گۆتە كاھن وکۆما رېسپييت ئسرائيلىيان: «(ژ بەر قى چەندئ ئەز دېژمە ھەو: ھندى خوديە دى مەلەکووتا خۆ ژ ھەو سستينت و دەتە مللەتەكى دى، مللەتەكى وە ل وئ بکەت ئەو بەرى ژ خۆ بدەت)»^(۱).

يەعنى: عيساي -سلاف لى بن- دزانى كو دەم ھات خودئ مەلەکووتا خۆ ژ ئسرائيلىيان بستينت و بدەتە مللەتەكى دى.. بۆچى؟ چونكى (مەلەکووت) يا ويیە يى ب ھەقى وئ راببت، وئسرائيلى گەھشتە ھەدەكى چو ھىقى نەما ئیدی ئەو سەرراست بن، ئەو دەم ھات ەھدا خودئ ب ئیکجاری ژ وان بێتە ستاندىن و بۆ ئوممەتەكا دى بێتەدان، وئوممەتا دى ژى ھەر ژ دووندهها ئىبراھىمى بوو، بەلى قى جارئ ژ رېكا ئىسماعیلی، ئوممەتەكا خودان باوەر بوو، مەلەکووتا خودئ وەرگرت و کار پى کر وئەو ئینا بەرى!!

وھۆسا وەكى ھوين دبینن سوورەتئ ئەف ناڤرا د جەپى خۆ دا ئیخستە د ناڤەرا پشکا ئیکى دا ئەوا بەحسئ ئسرائيلىيان دكەت، وپشکا دووئ ئەوا بەحسئ ئوممەتا ئیسلامى

(۱) ئنجيلا مەتتای (۲۱/۴۳).

دکته، دا راگه هینت کو هنده بهر په پری ئسرائیلیان هاته پیچان، ودهم هات بهر په پری
ئسماعیلیان بیته شه کرن..

وئسماعیل کی بوو؟ وشوین تبلیین وی ل سهر دیروکا باوهری چ بوو؟ شه دی وی بو مه
ژ نایه تین بین ئاشکهره بت:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾ ل سهری به حسی (بهیتی) هاته کرن، شه بهیتا
(ئوممه تا نوی) دی پیته ئیته گریدان، شه پی بهیتی دیروکه کا که قنا هدی، و د خه له که کی
ژ خه له کی دیروکا خو دا شه ب وی ئیبراهیمی شه دئیه گریدان یی ئسرائیلیان دقیت وی بو
خو ب تنی بهن، وبکه نه ملکی خو ب تنی!

خودی دبیژت: تول بیرا خو بینه ده می مه که عبه بو مروقان کر به جهی لی زقرینی، شه
دئینی، پاشی دزقرنه نک مروقیین خو، پاشی شه وقه کا ودها بو وان چی دیت شه دئینی شه،
وکیم جارن دی که سه کی بینی دئیه بهیتی و دزقرته جهی خو شه گهر حهز نه که ت جاره کا دی
بزقرته بهیتی، خودی دبیژت: مه شه بو خه له کی کره جهی کو مبوون ولی زقرینی ل ده می
حهجی و عومری و طه واف و کرنا نفیژی، و مه شه بو وان کره جهی تنهاهی، هه چیی گه هشتی
شه ژ نه خوشی و ترسا دنیایی و ناخره تی تنه بوو.

﴿وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ خودی دبیژت: وهوین گه لی خودان باوهران، جهی
لی راو ده ستیان ئیبراهیمی ل قی بهیتی بو خو بکه نه جهی کرنا نفیژان، و بهیت هه می جهه بو
کرنا نفیژان، و هه جهه کی مروث نفیژی لی بکه ت بهیتی نفیژهک ب سه د هزارانه، و ده کی
د حه دیسین دورست دا هاتی، به لی (مه قامی ئیبراهیمی) جهه کی بهر چاقه ل بهیتی، ووی
تاییه تمه ندیا خو هه یه، و مه قامی ئیبراهیمی ل سهر گوتنا دورستر شه جهه یی شه بهر لی
یی ئیبراهیم ل ده می ئا فا کرنا بهیتی ل سهر راو ده ستا. و د حه دیسا جابری دا هاتیه ^(۱) کو
ده می پیغه مبهری - سلاف لی بن - حهج کری، پشتی ژ طه وافی خلاس بووی، چوو نک
مه قامی ئیبراهیمی و شه ئایه ته خواند، پاشی مه قام کره د نا قبه را خو و که عبی دا و دو

(۱) شه موسلم ژئ شه دگو هیزت.

ركاعت كړن.. تشتي هندی دكهينت كو مهخسد ب مهقامی نھو بهره يی ئیبراهيم دچوو
سهر دهمی كهعبه ئاڤا ذكر، وشوین پيین وی لی چیبووین، نهوی حهتا نوکه مهعلووم.

﴿وَعَهْدُنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتُنَا لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾
خودی دبیژت: ومه وهی بو ئیبراهيمی وئسماعیلی هنارت: كو هوین مالا من ژ هر
پيساتیهكا هه ی پاقر بکهن؛ بو وان كهسین دئینن دا طهوافی ل دور كهعبی بکهن، ووان
كهسان یین كو لی دمین، ونقیژان لی دکهن.. مهعنا: نهف بهیتا هوین د نقیژن دا بهری خو
ددهنن گهلی خودان باوهران، د كهفن دا جهی پیغهمبهرانه، ویا پیروزه، ودقیت پاقر بمینت،
نه ب تنی ژ وان تشتان یین وی پيس دکهن پيساتیهكا (حسسی) وبهرچاڤ، بهلکی ژ وان
تشتان یین وی پيس دکهن پيساتیهكا (مهعنهوی) ژي، وهکی شرکی وگومانی. و ژ قی
نایهتی دئینن وهرگرتن كو دقیت مزگهفت بینن پاقرکرن، ویینن خوش لی بینن رهشاندن،
وسوننه ژي ب قی چندی هاتیه.

پاشی نایهتا د دویف دا هندک تاییهتمهندیین قی بهیتا پیروز بو مه ناشکهراکرن، نهو
تاییهتمهندیین وی ژ بهرکهتا دوعایا ئیبراهيمی وهرگرتین، نایهت دبیژت: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ پشستی
ئیبراهيمی وکړی وی ئيسماعیلی (بهیت) ئاڤاکری، ونهو ژ هه می رهنګین پيساتیبی پاقرکری
وبو طهوافکه و نقیژکه ران بهرههف کری، ل قی بهیتی ئیبراهيمی دوعایهک ژ خودایي خو کر
وگوټ: نهی خودایي من، تو قی جهی یی من هندک ژ دووندهها خو دانایي، كو مهكههه،
بکه بازیرهکی تهنا ژ ترسی، وتو ژ هه می رهنګین شینکاتیان رزقی خهلکی وی بده..
وچونکی بهری هنگی دهمی ئیبراهيمی دوعا کری كو ئیمامهتیا د دنیایی دا ژ دووندهها وی
ژی بگرت، وخودی گوټی: نهو ژ وان ناگرت یین زورداریی بکهن، ئیبراهيمی هزرکر كو دبت
دانا رزقی ژي ژ زوردارین دووندهها وی نهگرت، لهو د دوعایا خو دا بهحسی خودان باوهران
ب تنی ژ دووندهها خو کر وگوټ: نهی خودا، تو قی رزقی ب تاییهتی بده ههچی باوهری
ب خودی وروژا دویماهیي ئینابت ژ وان.

بهلی چونکی مهسلا دانا رزقی تشتهکی جودایه ژ دانا ئیمامهتی، وخودی دنیایی
ددهته وی یی کاری بو بکهت، بیی بهریخودانا دینی وی یان رهنګی وی، خودی نهف راستیه

که هانده ئیبراهیمی وگوئی: ﴿قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ ﴿١٢٦﴾ ئەز د دنیاى دا رزقى نادهمه خودان باوهران ب تنى ژ دووندهها ته، بهلكى ئەز دى وى دهمه وان یێن كافر ژى بووین.. هندی هندی من بو وان تهقدیر كرى، وئەو چەند گەلەك ژى بت، مادهم رزقى دنیاىیه ئەو خۆشیه كا كیم و بهروهخته، چونكى تشتى پویچ بیت وفهنا ژى بگرت یی كیمه، پاشی پشستی ئەو رزقى خو د دنیاى دا دخۆن، ئەز دى وى یی كافر ب نعمهتین من كرى مهجبوورى عهزبا ناگرى كه، وئەف جهه یی ئەو ل ناخرهتیی لى دزقرن چ نهخۆش دویماییه ئەو دگههنى!

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾

د ثان هەر سی ئایهتان دا خودایی مهزن وى دوعایی یا ئیبراهیمی وئیسماعیلی د بهر ئاڤاكرنا كهعبی را بو خو و دووندهها خو كرى ب بهر فرهی بو مه قه دگێرت، ئەو دوعایا خودی ژى قه بویلكری، و دبێژت: ﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ﴿١٢٧﴾ و تو ئەى موحه ممه د، ل بیرا خو بیینه، و بو خەلكى به حس بكه دهمى ئیبراهیم وئیسماعیلی بناخه یێن كهعبی پاكرین، و وان ب ترس و خو شكاندن قه دوعا د بهر را دكرن، و دگوت: خودایی مه تو كریارین مه یێن چاك و دوعایین مه ژ مه قه بویل بكه، تو گوهدیژی گوتین به نییێن خو بی، و تو یی پزنانایی ب حالى وان.

وئەف ئایه ته بو مه ب دورستی ئاشكهرا ناكهت كانى بو جارا ئیكى بوو ئیبراهیمی وئیسماعیلی كهعبه ئاڤاكری، یان بهرى هنگی ژى ئەو هه بوو و خراب بوو بوو هه تا ئەو هاتین و وان ئەو ب فرمانا خودی دوباره ئاڤاكریه قه؟ وئەف ههردو گوتنه ژ زانایین تهفسیری دئییه قه گوهاستن، و هه ر چاوا بت دهمى ئیبراهیمی ژنكا خو هاجر و كورێ وى یی ساڤا ئیسماعیل برینه مه كههت، و هیلاینه ل نهالا وى ب تنى، هنگی كهعبه یا ئاڤاكری نه بوو، ئەف ته تشته كى مسوگه ره، و پشستی هنگی دهمى ئیسماعیل بوو به نیف زهلام و شیای پشكداریی د ئاڤاكرنی

دا بکەت، بابی وی ژ شامی هات ووان هەردووان پیکه که عەبە ئاڤاکر، دا بته مزگەفت
وچهی عیبادهتی بو خودی.

ول وی دهمی وان دیوارین کهعبی رادکرن، ودهستین وان ب فی کارئ پیروز فه دموژیل، وان ب دهشین خو و ب دلین خو عیبادتهکی دی ژئ بو خودی دکر، وان نهف دوغایه ژئ دکر: ﴿رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ یا رهیبی ته گوهل مه ههیه، وتوب کار وئیهتین مه ژئ یی زانایی، تو کارئ مه ژ مه قهویل بکه، ﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ﴾ خودایی مه وتو مه ههردووان ل سه ر ئیسلامی موکم بکه، وبکه ژ وان یین باوهریی ب ته دئین، وپیگیریی ب فهمانین ته دکهن، ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ﴾ وتو ژ دووندهها مه ژئ مللهتهکی باوهریی ب ته بینت وخو تهسلیمی ته بکهت، بو خو چیکه، مهعنا: وان دوغایا ئیمانی وئیسلامی بو خو ب تنی نهکر، بهلکی وان نهو بو دووندهها خو ژئ پشتی خو کر، ووان ژ خودی خواست نهو (ئوممهتهکا موسلمان) ژ دووندهها وان بدهت، دا نهو هیژای عهدها خودی بین، نهوا ژ زۆرداران ناگرت، وخودی دوغایا وان بو ب جه ئینا، وئوممهتا ئیسلامی ل پاش وان کهفت.

﴿وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا﴾ وتو ئه‌ی خودا، سه‌رو به‌ری د‌ورست یی په‌رستنی نیشا مه‌ بده ومه پی زانا بکه؛ دا ئهم په‌رستنا ته پی بکه‌ین، وه‌ر چه‌نده په‌یقا (مناسک) د زمانی عه‌ره‌بان دا بو هه‌می په‌نگین عیباده‌تی دئیته گوتن ژی، به‌لی گه‌له‌ک جارن ئه‌و بو کاروبارین هه‌جی ب تاییه‌تی دئیته ب کارئینان، وگر‌یدانا (مه‌ناسکین هه‌جی) ب ئیبراهیم وئیسماعیلی فه تشته‌کی به‌رزه نینه، له‌و هه‌ر وه‌کی وان دوعا ژ خودی کری کو ئه‌و عیباده‌تی ب گشتی وکاروبارین هه‌جی ب تاییه‌تی نیشا وان بده‌ت.. و ژ فی ناشکه‌را دبت کو عیبادت ئه‌و یی خودی بیژت و نیشا مرؤقی بده‌ت، وچی نابت ئه‌و ل سه‌ر (ئجه‌هادا) مرؤقی یی ئافا‌کری بت.

﴿وَتُبَّ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ﴾ ﴿١٧٤﴾ وٽه گهر مه ته خسيري بهک د عبادته تي دا کر
 ٽول مه نه گره و ل گونه ها مه ببوره، هندي توبي تو گه لهک توبه يي وه درگري وتو دلوثانيي
 ب به نيبي خو دبه ي.

پاشی وان دوعایه کا تایهت بو دووندها خو کر: ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ﴿١٦﴾ وان داخواز ژ خودی کر کوئو پیغه مبهره کی ژ وان ب خو د ناف وان دا بهنیرت؛ دا دینی خودی نیشا وان بدهت، ژ وان ب خو بت، ئهو وی بنیاسن وقه در وبهای وی بزائن، ئیبراهیمی وئیسماعیلی گوت: خودایی مه، وتو د ناف قی ئوممه تی دا ژ دووندها مه پیغه مبهره کی بو وان فریکه؛ دا ئهو ئایه تین ته بو وان بخوبنت، ووان فیری کیتابی وسونه تی بکته، وزانین وکاری بنجه نیشا وان بدهت، ووان ژ شرکی وئخلاقی خراب پاقر بکته. هندی تویی تو یی زالی، چو تشت ل بهر ته ئاسی نابن، وتویی کاربنه جهی، تو ههر تشته کی ل جهی وی یی دورست ددانی.

وخودی دوعایا وان قه بویل کر، وپیغه مبهره ک د ناف وان دا هنارت، کو موحه ممه د بوو -سلاف لی بن- ئهوی د نه سه با خو دا دگه هته ئیسماعیلی کورئ ئیبراهیمی، وبو قی دوعاییه پیغه مبهر -سلاف لی بن- ئیشاره تی ددهت ده می دیترت: ﴿ئمز دوعایا بابی خو ئیبراهیمی ومزگینیا عیسانی مه﴾. ^(١)

وئشه بهلگه نامه یه کا دیروکی یا گرنگه ئوممه تا ئیسلامی هه ی، هندی دگه هینت کو ئهو ئوممه ته کا (که قنه) وموړا بابی پیغه مبهران پیغه هه یه، وئسرائیلی قی چه ندی باش دزانن، وئف بهلگه نامه د دهست وان ب خو ژی دا هه بوویه، به لی چونکی ئهو د (صالحی) وان دا نه بوویه ل ده مه کی ژ دیروکا خو وان ئهو قه شارت، به لی هیشتا شوبنوارین وی د کیتابا وان یا پیروز دا مایه، د جهه کی دا ژ کیتابا وان هاتیه کو ده می سارایی ژ زهلامی خو ئیبراهیمی خواستی ئهو هه ویا وی هاجهری وکوری وی ئیسماعیلی ژ بهر چاقان بهت، وی ب قی گوتنی نه خوش بوو، ئینا خودی گوتی: «بلا ئف گوتنه د دهر حه قا کورکی وجاریا ته دا ل ته نه خوش نه ئیت، گوهی خو بده سارایی، چونکی دووندها ته دی ژ ئیسحاقی بت، وکوری جاری ژی ئمز دی وی که مه ئوممه ته کا مه زن چونکی ئهو ژ پشتا ته یه» وگاڤا هاجهر وکوری خو ب تنی ماینه ل چولی وکوری وی کر به گری، ملیا که ته کی خودی گوتی: «ته خیره هاجهر، نه ترسه. خودی گو ه ل زاروکی بوو ل جهی ئهو لی، رابه وی هلگره ئمز دی وی که مه

(١) ئهممه د قی حه دیسی قه دگوهیترت.

ئوممەتەکا مەزن^(۱)، ئەف پارچە ب تنی ژ (بەلگەنامەیا دیروکی) وان هتایە، ویا دی وهکی گەلەک تشتین دی یین نه ب دلای وان نه ماینه! بەلای هەر چاوا بت ئەو هندی دگهینت کو خودی سۆز دابوو ئیبراهیمی وئیسماعیلی کو ئەو ئوممەتەکا مەزن ژ دووندهها وان پهیدا بکەت.

وېشتی قی چەندی دەم هات ئایەت بناخەیین وی دینی بو مه ئاشکەرا بکەن یی (ئوممەتا تەوحیدی) ل سەر، خو ژ دەمی ئیبراهیمی وەرە.. ئەو تەوحیدا دووندهها زۆردار پی لیدانای، لەو هیژای هندی بووی (مەلەکووت) ژێ بێتە ستاندن، وێ چەقی دی ژ دووندههی بێتە دان، ئەو چەقی دی کاری ب تەوحیدی کەت ووی ئینتە بەری!!

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفَهٍ نَفْسُهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٧﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَاللَّهُ أَبَاكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهُهَا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٨﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

بەیت ژ لای ئیبراهیمی وکوپی وی ئیسماعیلی قە هاتە ئافاکرن، وگازیا تەوحیدی لی هاتە بلندکرن، وژی هاتە بەلافکرن، ئەو گازی ئیبراهیم -سلاف لی بن- پی هاتی، و ل سەر ژبای.. ئەو گازی نابت کەسەکی عەقل د سەری هەبت خو ژێ بدەتە پاش: ﴿وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفَهٍ نَفْسُهُ﴾ ئەری و ما کەسەک هەیه پشت بدەتە دینی ئیبراهیمی کیم فامەکی نەزان تی نەبت، یی نەفسا خو ب نەزانیی سەفک وەرەیل کری؟! نه.. پیتقیه کەسەک نەبت وە بکەت؛ چونکی دینی ئیبراهیمی ئەوی ل سەر بناخەیی تەوحیدی وخو تەسلیمکرن بو خودی هاتیە ئافاکرن، ئەو دینه یی خودی قیای وئیبراهیم بو هەلگرتنا وی

(۱) سفر التنبیه (۱۲/۲۱-۱۳ و ۱۷-۱۸).

هلبژارتی، ﴿وَلَقَدْ أَصْطَفَيْنَاهُ فِي الْاٰذْنٰی وَانَّهُۥ فِی الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِیْنَ﴾ خودی دیبژت: ب راستی مه د دنیا یی دا ئەو بو پیغه مبه رینییی هلبژارت، و ئەو ل ناخره تی ژ چا کانه یی د ده رجین بلند بو وان ههین.

و ئەگه را قی هلبژارتنا وی له زکرا وی یا بی دودلی بوو بو ئیسلامی، و ب جهینانا فه رمانین خودی: ﴿اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ اَسْلَمْتَ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِیْنَ﴾ ده می خودایی وی گو تی: ئەی ئیبراهیم، تو دلی خو بو خودایی خو خوری پاقر بکه، و خو ب ده ست وی فه به رده، و د فه رمانا وی دا به. ئەو ئیکسه ر د به رسقی هات و گو ت: من ب دلسوژی و قیان ولیژقرین فه خو ته سلیمی خودایی هه ر تشته کی کر.

ئیبراهیم ل سه ر قی گازی ما هندی ئەو یی ساخ، و ل بهر مرنی ژی وی شیره ت پی ل عه یال و نه قیین خو کر، و وه کی وی یه عقووی کر، یه عقووب بابی ئسرائیلیان، ئەو ژی وه کی با پیری خو ئیبراهیمی ل سه ر دینی ته وحیدی بوو، و خو ته سلیمی خودایی خو کربوو، له و وی ژی شیره ت ب ته وحیدی ل عه یالی خو کربوو: ﴿وَوَصَّیْ بِهَا اِبْرٰهَیْمَ بَنِیْهِ وَیَعْقُوْبُ یٰبَنَیَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰی لَکُمُ الدِّیْنَ فَلَا تَمُوْنُ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ﴾ ئیبراهیمی و یه عقووی کورین خو پالدان کول سه ر ئیسلامی موکم بین و گو تن: ئەی کورین مه، هندی خودییه ئەف دینه بو هه وه هلبژارتیه، کو دینی ئیسلامییه، قیجا هوین هه می ژینا خو ئەوی نه هیلن، و بلا مرن نه گه هته هه وه ئەگه ر هوین د موسلمان نه بن.

و ئەفه به لگه نامه یه کا دییه ئسرائیلیان گونه هبار دکه ت، بابی وان یه عقووی ل بهر مرنی فه رمان ل وان کربوو ئەو ل ئیسلامی بگه ریین ل چی جهی ئەو لی بت؛ دا ل دو یف بچن و ل سه ر بمرن، ئەفه بوو شیره تا بابی وان ل وان ئەری قیجا بوچی ئەو کاری پی ناکه ن، و دو ژمناتیا پیغه مبه ری ئیسلامی دکه ن؟ بوچی ئەو دره وان ل سه ر نا قی یه عقووی دکه ن، و بی به خیان ب دو یف فه دنن؟

ئەری ما ئەو ل نک یه عقووی دئاماده بوون ده می ئەو که فتیه بهر مرنی ووی کورین خو مه زنین بابکین ئسرائیلیان کۆمکرین و شیره ت کرین؟

﴿ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ
 اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اَبَائِكَ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَّاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴾ ﴿ جوہی
 وفہ لان، ہەر وەسا کافرین قورەیشیان ژێ دگۆتن: ئەم یێن ل سەر وی دینی یێ ئیبراھیم یێ
 ھاتی، وەندەکان ژ وان، کو جوہی وفەلە بوون، دگۆتن: ئەم ل سەر پێکا ئیسحاق و یەعقوبی
 دچین، وەندەکیئ دی کو قورەیشی بوون، دگۆتن: ئەم یێن ل سەر دینی ئیبراھیم
 و ئیسماعیلی، ئینا خودێ بەرسقا وان دا، و ژ لایەکی دی قە ئاگە ھداریا موسلمانان ژێ کر
 کو ئەو تشتی ئەو دبێژن چو راستی بۆ نینە، لەو ب ڕەنگی پسار (ئینکاری) گۆتە وان:
 ئەڕێ ما ھوین دئامادەبوون دەمێ یەعقوب کەفتییە بەر مرنێ، دەمێ وی کو پێن خۆ ھەمی
 کو مکرین و پسار ژ وان کری: ئەڕێ ھوین پستی من دێ عەبدینیا چ کەن؟ ئینا وان ھەمیان
 پێکقە گۆتێ: دێ عەبدینیا خودایی تە و بابا کالکین تە ئیبراھیم و ئیسماعیل و ئیسحاق
 کەین، خودایەکی ئیکانە، و ئەم تەسلیمی وی بووینە.

ئەڧە بوو دىنى يەغقوبى، ئەوئى ھوبىن د رەھ وپىشالىين خۆ دا دگەھنى گەلى ئسرائىليان، وئەو دىنى ھەر دوازده كوپئن وى ژى بوو، ويى باب ومام وباپيرى وى يى مەزن ژى، ئىيجا ئەف شرک وكوفرا دى ھەوہ ژ كىڧە ئىنايە، وچاوا ب وان رادايە؟

ئەڤە، وھندەك زانا يېن تەفسىرئ دېيىش: ئەڤ پسيارە يا (خەبەر يىيە) يە عنى: ئەو گەھاندا خەبەر يەكە بۆ وان، يى ئەو دزانن، نە كو پسيارەكە ژ وان دئيتە كرن، ھەر وەكى خودئ دئيت بېرتە وان: ھوبن باش دزانن كو دەمئ مرن گەھشتيە يە عقووبى وى عىالى خۆ ھەمى كۆمكرن وئەڤ گۆتتە گۆتئ، ووان ئەو بەرسف دا يى. قىجا مادەم ھوبن قئ چەندئ دزانن، پا بۆچى ھوبن ژى وە ناكەن؟!

وئینانا کوپڙن یه عقوبی بو نافی ئیسماعیلی ل قیتر راما نا خو یا بهرچا ههیه، ئیسماعیل نهوئ ئسرائیلی ئینکارا چهقی وی دکهن، وباوهری ب پیغه مبهری دویماهی بی نائین چونکی نهو ژ دووندها ئیسماعیلیه ونه ژ دووندها ئیسحاقیه، نهقه باپیترن وان هه می یئ نعرافی دکهن کو ئیسماعیل ژ ی وهکی ئیسحاق وئیراهیم ویه عقوبی په رستنا ئیک خودایی دکر، و ل سهر ئیک دینی بوون، کو دینی ته وحیدییه، نه وهکی کیتابیئن نهزان نهوین دقین بیژن: خودایی ئیراهیمی خودایی ئیسحاق ویه عقوبی ب تنی بوو، نهو خودایی

وان ب تنییه، ما تو نابینی ئەو چەند د کیتابا خو یا (پیرۆز) دا دبێژن: خودایی ئسرائیلی؟!

ئەقە یەعقوب و کورین خو ب خو ژێ یین نەترافی دکن کو ئەو هەر یین ل سەر وی دینی یی ئیسماعیل ژێ ل سەر، قیچا جوھیان چو هیجەت نینە دەمی ئینکارا ئیسماعیلی و چەقی وی ژ ئیبراھیمی دکن، و دبێژن: موخەمەد پیغەمبەرێ مە نینە؛ چونکی ئەو نه ژ دووندها ئسرائیلیه!

و پستی راگەھاندنا ئی راستیا مەزن، ئایەتی گۆتەکا کورت و تیر مەعنا پیشکیشی جوھی و فەلان کر، و گۆت: ﴿تِلْكَ أُمَةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ گەلی ئسرائیلیان! ئەوا هە ئومەتەک بوو ژ پیشیین هەوە بوژی و چوو، و دینی وان ئەو بوو یی وان ب خو گۆتی، کو تەوحیدە، و چو مفا یی خەوە نادەت خوین بێژن: ئەو جوھی بوون، یان فەلە! چونکی هەر نەفسەکا هە ی ژ کاری خو یا بەرپرسە، ئەو چوون و کاری وان بو وانه، و کاری هەوە بو هەوە یە، و هەر ئیک ژ هەوە و وان ب کاری خو دی ئیتە جزادان، کەس ب گونەها کەسی نائیتە گرتن، و هەر ئیکی ژ باوهری و تەقوا وی پیغەتر چو تشتەک مفا ناگەهینتی.

و حەتا سوورەت پتر سیناھیی بەدەتە سەر ئی راستیا مەزن ئەوا ئسرائیلیان دقیت وی ب درەوین خو ل بهر خەلکی شیلی بکەن، راستیا کو (ئیسلاام) دینی هەمی پیغەمبەران بوو، ئەو چەند ئایەتەکین دی بو ئی مەسەلی تەرخان دکەت، و دبێژت:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاحِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ آهْتَدُوا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٢٨﴾ قُلْ أَنَحَا جُؤُنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٢٩﴾ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ

إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاجَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ وَأَنْتُمْ
 أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١١٣﴾
 تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ ﴿١١٤﴾

و ژ څيړي ونيوه بهرپرې ئوممه تا نوي دئيتته څه كړن، وگوتن يو وان دئيتته پيشكيش كړن،
 پشتي بهرپرې ئوممه تا بوري هاتيه پيچان، گوتن ئيدى يو ئوممه تا ئيسلامييه، نهو ئوممه تا
 ههمى پيغه مبهل سهر، بهلى سوحبت هيشتا ل دور هندك ژ وان درهوين مهز نه يين
 ئوممه تا بوري خو پي قانع دكر، كو نهو ديني تړي شر ك يي نهو ل سهر ديني راست ودرسته
 يي ئسراييل وئبراهيم ل سهر چووين:

﴿ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ﴾ د گهل شيره تا يه عقوبى يا بوري، نهوا
 جوهيان پي دزاني، و د سهر هندی را كو بابكال كين وان سوز دابو بابي خو كو نهو ل سهر
 ديني ئبراهيمي نهوي ئافاكري ل سهر تهو حيدى بچن، جوهيان هيشتا دگوت: بينه جوهي؛ دا
 هوين بينه سهر پيكا راست، وفه لان ژي گوتنه كا وهكى يا وان دگوت.. ئينا خودي بهري
 پيغه مبهري خو دا هندی كو نهو بهر سقا وان بدت ويترت: ﴿ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا
 كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ وه نينه وهكى هوين دبترن، وهيدايت نه نهوه يا هوين هزر دكهن،
 وئهم وي ناكهين يا هوين ژ مه دخوازن، بهلكي ئهم دئ ل دويش ديني ئبراهيمي چين،
 وريكا راست وهيدايتا درست نهوه، ئبراهيم نهوي پرووي خو ژ ههر دينه كي پويچ
 وهرگيراي، وبهري خو دايه ديني حق، يي ئافاكري ل سهر تهو حيدى، وئهو ژ موشركان نهبوو.
 ئبراهيمي چو كور بو خودي دهسنيشان نه دكرن، وهكى هوين دكهن، ووي چو دره و ل سهر ناقي
 خودي نه گوتن وهكى هوين دبترن، ئهم دئ ل سهر پيكا وي چين، نهو پيكا ئيسماعيل
 وئيسحاق ويه عقوب ژي ل سهر چووين.

پاشي ئايه تي گوتن ئيكسهر بو خودان باوهران تهوحيه كړ، وگوتى: ﴿ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ
 وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاجِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى
 وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴾ هوين،

گهلی خودان باوهران، بیژنه جوھی وفه‌لان ئەوێن داخواری ژ هه‌وه دکه‌ن کو هه‌وین بچنه سه‌ر دینه‌ی وان: مه‌ باوه‌ری ب خودایێ ئێکانه ئینایه‌، و ب وێ قورئانی یا بۆ مه‌ هاتیه‌ خواری، و ب وێ ژێ یا بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یه‌عقوب و نه‌قییێن وی هاتیه‌ خواری، و ب وێ یا بۆ موسای و عیسی، و پیغه‌مبه‌ران هه‌میان ژ نک خودایێ وان ب وه‌حی هاتی، و ئه‌م د باوه‌ریا خو‌دا ب وان چو جوداهیێ نائیخینه‌ ناچه‌را وان، و ئه‌م ب گوهداریێ په‌رستنی ته‌سلیمی خودایێ خو‌ بوینه‌.. مه‌ باوه‌ری ب ته‌وحیدا خودی ئینایه‌، و ئه‌م دوبکه‌فتنا ریکا پیغه‌مبه‌ران دکه‌ین.

وئەف بەرسقا بنېر دەليشەيى ل سەر ھەمى ھەفركى وجەدەلەين دريژ ويى مەعنا دگرت،
ووى سالۆختەي ژى رادگەھينت يى ئوممەتا ئيسلامى پى دئيتە نياسين وجوداكرن ژ ھەر
ئوممەتەكا دى يا ھەيت: باوهرى ئينانا ب ھەمى پيغەمبەران بى جوداھى.

﴿ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ ﴿٢٧﴾

پشتی هوبن قئی گوتنا خو د رویی وان دا دبیترن، ئەگەر وان ژبی باوهری ب وئی ئینا یا ههوه پئی ئینای، کو باوهری ئینانا ب ههمی پییغه مبه رانه بی جوداهی، ئەغه ئەو ب سهر حه قیی هلبوون، و ئەو ژبی ب هیدایهت هاتن، و ئەگەر وان پشت دا ههوه ووان د باوهریا خو دا فهرق وجودایی ئیخسته ناڤه را کیتابین خودی و پییغه مبه رین وی، و ئەو مانه ل سهر کوفر وعینادا خو، ههما تو ئەی موحه ممه د، وان به پیله، و تو باش بزانه کو ئەو هوسا لی ککه فتهی وژیک جودا دی مینن، د ناڤه را خو دا ئەو دی دژیک جودا بن، و د گهل ته ژبی دی نه یار بن، و خودی تیرا ته ههیه - ئەی موحه ممه د- کو ئەو به لایا وان ژ ته قه کهت، و خودی به گوهدیری گوتنن ههوه، و ئەوه پئی پرزانا ب حالئ ههوه.

﴿ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴾ ﴿۱۷۸﴾ فینجا هوین گهلی خودان باوهران، ئیسلامی بگرن کو رهنگي دورست یی دینی خودی نهوه، وی بگرن وکاری پی بکهن، نه وان رهنگ وپوین خوار ووهربادای یین نهزانی کیتاییان هزر دکهن نهون دینی دورست، هوین ل سهر وی دین وفیطرهتا دورست بمین یا خودی هوین ل سهر داین؛ چونکی ژ وی خورستی یا خودی مروژ ل سهر داین باشتر نینه، وئهم بو وی عیبادهتکهر ویهرستفانین.

وخودايي مهزن د قىي ئايەتەي دا پەيشا (رەنگ - صبغة) بۆ دىنى دانا؛ چونكى كارتىكرنا دىنى وسەروسيمايىن وى وسەل سەر خودانى ديار دىن، وەكى كو رەنگ ل سەر جلكى ديار دبت.

پاشى خودى نيشا پيغەمبەرىي خو ددەت كو ئەو بېژتە وان جوھى وفەلان يىن كو دگوتن: ئەمىن كورين خودى وخوشقيين وى، وئەمىن مللەتەي وى يىن ھلېزارتى: ﴿قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ﴾ ﴿٢٨﴾ تو ئەي موخەممەد، بېژە كىتابيان: ئەرى ھوين د دەرھەقا پەرستنا خودايى ب تنى دا جردى د گەل مە دكەن، ھەوە دقيت مە وە تى بگەھىنن كو خودى پتر يى ھەوەيە؛ چونكى دىنى ھەوە بەرى يى مە ھاتىيە؟ ھەوە دقيت بېژن: ھوين پتر دنييزىكى خودينە، وئەو پتر ھەز ژ ھەوە دكەت؟ وخودى خودايى ھەوە ب تنى نينە، بەلكى ئەو خودايى مە وھەوەيە، وخودايى ھەمى چىكرىانە، ھوين دبيژن: خودايى مە خودايى ئسرائيلى، يان بابى مە ئەوى ل عەسمانى!! ھەر وەكى ئەو خودايى ھەوە ب تنىيە ويى كەسى دى نينە! نە.. خودى خودايى ھەميانە، وشەرتى بەراھيى ودويماھيى كار وكريارە، مەسەلە نە ب ھيقي وگوتگوتكانە: ﴿وَلَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ﴾ كىبارين مە بۆ مەنە وكىبارين ھەوە بۆ ھەوەنە، وئەو سەرا كىبارين مە دى حسبيى د گەل مە كەت ومە ھەميان جزا دەت، وھندى ئەمىن ئەم د پەرستنا خو دا بۆ وى د (موخلصين) ئەم چو شريكان بۆ وى د پەرستنى دا نادانين، وھوين.. بەرى خو بدەنە كاري خو دى زانن!!

﴿أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاجَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ وَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْرَ اللَّهِ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ﴿٢٩﴾ يان ژى ل دەمى ھوين جردى د گەل مە دكەن، ھوين ژ ھەقركى دبيژن: ھندى ئىبراھىم وئىسماعيل وئىسحاق ويەعقوب ونەقييىن وينە، ل سەر دىنى جوھيان يان دىنى فەلان بوون؟ و ب راستى ئەقە درەوھەكا ئاشكەرايە؛ چونكى ئەو ھەمى يىن ھەوە ناقيين وان ئىناين، ھاتبوونە ھنارتن، ومربوون بەرى ھاتنەخوارا تەوراتى وتنجيلى، يەعنە: بەرى دەرکەفتنا دىنى جوھى وفەلان، فييجا چاوا ئەو دى جوھى بن يان فەلە؟! ئەرى ما ھوين ب دىنى وان پيغەمبەران زاناتر يان خودى؟

ئەو پیغەمبەرین خودی بوون، و خودی ژ ههوه چیتەر دزانت کانێ ئەو ل سەر چ دینی بوون، و ل نک خودی کەس ژ وی زۆردارتر نینه یی شاهدهیهکا ژ نک خودی ل نک وی هە ی ئەو قەدشیرت؟ وەکی کو هوبن دکن دەمی هوبن وی شاهدهیی قەدشیرن یا ل نک ههوه هە ی ئەوا خودی دایه ههوه وهوبن پی دزانت کو ئەوین ههوه هەمی پیغەمبەرین خودی بوون، و فەرمان یا ل ههوه هاتیەکرن کو هوبن باوهریی پی بینن و دویکەفتنا وان بکەن، و باوهریی ب وی پیغەمبەری ژ ی بینن یی وان سالۆخەتین وی بۆ ههوه دیارکری، و گۆتیە ههوه ئەو ل دویمایا زەمانی دێ نیت.. هوبن قی چەندی دکن هەر وەکی یا ژ ههوه قە ئەو خودی ئاگەه ژ کارێ ههوه نینه، و ئەو ب خو خودی ژ تشتهکی ژ کارێ ههوه یی بی ئاگەه نینه، بەلکی ئەو کارێ ههوه هەمی دهرمیتر و دی ههوه سەرا وی جزادەت.

پاشی سوورەت جارهکا دی گوتنا خو یا بۆری دوباره دکت، و رادگەهینت کو هەر ئیک پیغەمبەر بت یان نه، ل سەر کارێ وی دێ نیتە جزادان، و فایدی کەسی ناکەت ئەو بیترت: فلان ژ منە، یان ئەز ژ فلانیمه.. هەر ئیک وکەدا خو: ﴿تِلْكَ أُمَةٌ قَدْ خَلَّتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئەوا هە ئومەتەک بوو ژ پیشین ههوه بۆری وچوو، یا وان کری بۆ وانە، و یا ههوه کری بۆ ههوهیه، و پسپارا کار وکریارین وان ژ ههوه ناییتەکر، کا چاوا پسپارا کار وکریارین ههوه ژ ی وان ناییتەکر.

و ئەف ئایەتا پیروژ هندی دگەهینت کو خوگرتدانا ب بەنیان قە چو مفایی ناگەهینتە کەسەکی؛ هەر ئیک ب کەدا خو دیتە نیاسین، و هەر ئیک ب کارێ وی دیتە جزادان، و پیغەمبەر سلاف لی بن د گوتنەکا خو دا دیت: من أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه، هەچی کارێ وی وی قەهیل، نەسەبا وی وی ب بلەز نایخت! ئەقە تەرازا ئیسلامییە، نه (حەسەب) ونه (نەسەب) بهایی خودانی خو گران ناکەت ئەگەر وی هند کارێ چاک نەبت ئەو پی گران بها بت.

و ل قیری جزیا ئیکی ژ قورئانی ب دویمای دیت، و ب دویمای هاتنا وی پشکا ئیکی ژ سوورەتی د گەل وی ناخیری ژ ی د دویف دا هاتی ب دویمای دیت، و ژ ئایەتا بیت کو ئایەتا (۱۴۲) یه، پشکا دووی دەست پی دکت یا کو ناخفتن تیدا بۆ ئومەتا

ئىسلامى ب تاييەتى دئىتە پېشكىشكرن، بۆ ھندى دا ژينا وان يا نوى ل مەدينى رېك
وېك بكت.

ب حمدا خودى تەفسىرا جزا ئىك
ر قونتا يىرۆز ب دوپماھى ھات

تەفسىرا جزياء دووئى ژ ئايەتا (۱۴۲) ژ سوورەتا البقرة حەتا ئايەتا (۲۵۲) ژ سوورەتا البقرة

ل دور قلی جزیه

ژ ئایهتا (۱۴۲)ی ژ سورهتا (البقرة) جزیا دووی ژ قورئانا پیروژ دهست پی دکهت، وئهو ههتا ئایهتا (۲۵۲)ی ههر ژ وی سورهتی قه دکیتشت، ووهکی ئاشکهرا پشکا دووی ژ سورهتا (البقرة) ل دویف وی لیکه کرنی یا مه ل دهسپیکتی سورهت ل سهر لیکه کری، دکهفته د قی جزیی دا ونیزیکی نیقا جزیا سیی ژی، و د پشکا دووی دا ژ سورهتی -وهکی بهری نوکه ژی مه گوئی- ئاخفتن بو ئوممهتا ئیسلامی دئیته ئاراسته کرن، پشتی سورهتی جهولهیهکا دوبر ودریژ د گهل مللهتی ئسرائیلی کری، ودقیت ژ بیر نهکهین کو سورهتا (البقرة) ئیکه مین سورهت بوو پشتی مشه ختبوننی ل مه دینی هاتیه خواری، مهنا: ئهو ئیکه مین سورهت بوو پشتی ئاا کرنا جفاکا ئیسلامی یا نوی ل مه دینی بو پیغه مبهری -سلاش لی بن- هاتیه خواری، لهو یا غهرب نه بوو ئهو (تهرکیزی) بدهته سهر به رهه فکرنا قی جفاکا نوی بو هلگرتنا وی باری مهزن یی ل سهر ملین وی هاتیه دانان، باری به لاا کرنا تهو حیدا خودی، وجیگریا د عهردی دا.

د قی جزیی دا وحهتا دویمهیا سورهتی د جزیا بیت ژی دا، بابهتین سورهتی بو ریچکستنا ژینا جفاکا موسلمانان یا نوی ل مه دینی دئیته ته رخانکر، وبهحسی هژمارهکا بابهتین پیکه گریدای دئیته کرن: بهحسی وهرگیپرانا رووگههی (قیبلی) ژ قودسی بو مهکههی، وهلوپستی جو هیان ژ قی چهندی، و دیارکرنا رامانا دورست یا (قهنجی)یی وگریدانا وی ب باوهریی قه، وتولستاندن، ووهصیه تکر، وروژی، وکرنا حهجی وجهادی د ریچکا خودی دا، وبه رشف ل سهر هندهک پسیاران دئیته دان یین په یوهندی ب قه خواری مهیی وکرنا قوماری قه ههی، ومهسه لا خهرجکرنا مالی د ریچکا خودی دا، وسه روبه ری ئیتیمان، ومهسه لا بینقیزیا ژنی.. پاشی بهحسی باوهریی، وپشتدانا ژنان، وبهردانا وان ب به رفرههی، وربیا، ودهین

وبازرگانی، ودانا شاھیدی چ ل سەر دەینی بت، چ ل سەر مەسەلین کپین وفرۆتنی بت، پاشی سوورەت ل دویمایی رەنگی وی باوەریی بۆ مە ئاشکەرا دکەت یا پیغەمبەری و خودان باوەران هەیی، ودوعایەکی دینت تیدا ژ خودی دئیتە خواستن ئەو قی ئوممەتی ژ وی پاریزت یا ئوممەتین بەری وی کەفتینی ژ بەر وی ئنحرافا ل نک وان پەیدا بووی.

ودبت دەمی کەسەک ب سەرڤە سەرڤە بەری خۆ بدەتە وان گەلەک بابەتین د قی پشکی دا ژ سوورەتی هاتین هزر بکەت کو ئەو ئیکسەر پیکشە دگرتدای نین، وەکی کو ل هەندەک سوورەتین دی یین قورئانی ئەم دینین.. وەلکی ئەف گوتنە حەتا حەدەدەکی یا دورست ژی بت، بەلی بەسە بیژین: دو پەیوەندیین موکم هەنە فان هەمی بابەتان دگەهیننە ئیک:

پەیوەندیا ئیک: ئەف بابەتە هەمی وی دستوری پیک دینن یی قی ئوممەتی دکەتە خودان کەسینیەکا تایبەت، و بەری وی ددەتە وی دەوری ئافاکەر یی ئەو ژ بەر هاتیەدان، دەوری (ئستخلاف) د عەردی دا، وشەرت نینە د وی دستوری دا یی ژيانا خەلکی ریک دئخت تەرتیبەکا دەسێشانکری هەبت؛ چونکی داخوایین ژینی ب خۆ ژی وەکی ئەم دینین گەلەک جارەن د نا ئیک هەل دین.

پەیوەندیا دووی: ئەف بابەتە هەمی ژ عەقیدە و باوەریی دزین، و ئەقەیه بەرچاقتین تشتی دستوری ئیسلامی ژ هەر دستوورەکی دی جودا دکەت.. عەقیدە ئەو پەهە یا ژینی قەدگوهیژتە هەمی (ماددین) قی دستوری، ورامانی ددەتی.

ونوکە دا د گەل ئایەتین قی جزئی ژی بژین، دا بەری خۆ بدەینی کانی چاوا بوو دەمی قورئانی ب پەیشین خۆ ئوممەتەک دورست دکر.

﴿ سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيْنَاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمْ اَلَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقْبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدٰى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اَللّٰهُ لِيُضِلَّ اِيْمَنَكُمْ اِنَّ اِلٰهَ الْاِنْسَانِ لَرءُوفٌ رَّحِيْمٌ

هندی پیغمبره -سلاف لی بن- ل مه که هی، ده می نقیژ ذکر که به دئیخته د ناچه را خو و قودسی دا، یه عنی: ل لایق باشووری که عبی رادوه ستیا، د ناچه را (روکنی یه مانی) و (روکنی بهری رهش) دا، و بهری خو ددا که عبی، و ب قی چهندي بهری وی ب لایق قودسی ژی دکه فت، و پستی نهو مشهخت بووی و چوویه مه دینی ئیدی نهو نه شیا د نقیژتی دا بهری خو بده ته که عبی و قودسی د ئیک دم دا، لهو وی -وصه حابیین وی ژی- بهری خو ب لایق باکووری قه دا ب نک قودسی قه، هر چهنده وی د دل دا حمز ذکر کو بهری خو بده ته که عبی، و د قورئانی دا چو نایهت خو یین نهسخه کری ژی نینن فرمان تیدا ل موسلمانان هاتبه کرن کو نهو بهری خو بده نه (بهیتولمه قدسی)، لهو (جمهووری) زانایان دبیزن: ب وهیه کا جودا (کو نه د قورئانی دا هاتی) خودی فرمان ل پیغمبره -سلاف لی بن- کربو کو نهو د نقیژتی دا بهری خو بده ته قودسی.. پاشی پستی مشهختبونوی ب نیزیکی شازده یان هه قده هه یشان هندهک نایهتین قورئانی هاتنه خواری فرمان تیدا ل پیغمبره هاته کرن کو نهو بهری خو بده ته که عبی.

وئهف نایه ته وچه نده کین د دویث دا ژ سووره تا (البقرة) دئ به حسی مه سه لا گوهارتنا پرووگه هی ژ قودسی بو که عبی کهن، وکانی هه لویستی جو هیان ب تاییه تی و منافق و کافران ب گشتی ژ قی چهندي چ بوو، و بهری نایهت نه صلی مه سه لی بو مه قه گیرت، کو قه گوهاستنا پرووگه هییه، ئبشارهت دا وان گو تگو تک و نه زمان درتیزین کو نه زمان دئ بیژن، و گو ت: ﴿ سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيْنَاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمْ اَلَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ﴾ و قی نایه تی ب په یفا (سیقول) ده ست پی کر، نهوا رامانا ده می دا هاتی ددهت، یه عنی: دئ بیژن.. تشتی هندی

دگههینت کو دبت ئەف ئایەتە هنگی هاتبته خواری بهری ئەو وئ گوتنا خو بیژن یا دئ بیژن، قیجا ئایەتە هەر ژ سەری خودان باوەر ب گوتنا وان ئاگەهدارکرن، ونیشا وان دا کانئ ئەو دئ چ بەرسقی دهنه وان.

وهندهک زانایین تهفسیری دبیزن: کاری نه‌بۆری د قی ئایەتە دا (سیقول) ل جهی کاری بۆری (قال) هاته دانان، دا رامانا به‌رده‌وامیی بدهت، یه‌عنی: ئایەتە نه‌گوت: وان گوت، به‌لکی گوت: ئەو دئ بیژن، بۆ هندی دا مه‌ تئ بگه‌هینت کو هەر دئ مینن فان رهنه‌ ناخفتنان بیژن؛ چونکی چاڤین وان ب موسلمانان رانابن.. چونکی ئەف ئایەتە -وهکی ژ ئبن عه‌باسی دئیتە فه‌گوه‌استن- پشتی گوتنا وان هاتبوو خواری نه‌کو به‌ری گوتنا وان.

وهەر چاوا بت ئایەتە گوتنا وان بۆ مه‌ فه‌گیڤا، وسالۆخه‌تئ نه‌زانین وعه‌قل سکیی دانا سەر وان، وگوت: مرۆڤین نه‌زان وعه‌قل سڤک دئ بیژن.. بۆچی یین نه‌زان وعه‌قل سڤک؟

به‌ری نوکه‌ ئایەتە‌کی گوتبوو: ﴿وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفِهٍ نَفْسُهُ﴾ ب تئ مرۆڤی نه‌زان وعه‌قل سڤک دلئ خو نابه‌ته‌ وی دینی یئ ئیبراهیم ل سەر چووی، کو دینی ئیسلامی بوو، وتشته‌کی ئاشکه‌رایه‌ کو که‌عبه‌ ئەوا ل مه‌که‌هئ ئەو پرووگه‌ها ئیبراهیمی بوو؛ چونکی (به‌یتولمه‌قدس) پشتی وی ژ لایئ ئیسه‌حاقی فه‌ هاتبوو ئافاکرن، قیجا ئەو که‌سئ ب چاقه‌کی کیم به‌ری خو بده‌ته‌ پرووگه‌ها ئیبراهیمی ئەو دئ مرۆڤه‌کی نه‌زان وعه‌قل سڤک بت، وه‌کی کو منافق وزانایین جوھیان کری، ده‌می وان گوتی: ئەری ئەو چ تشت بوو یئ به‌ری فان موسلمانان ژ پرووگه‌ها وان، یا وان ل ده‌سپیکئ به‌ری خو ددایئ -کو به‌یتولمه‌قدس بوو- وه‌رگیڤای؟

وئه‌ف پسپارا وان کری بۆ هندی نه‌بوو دا ئەو زانینه‌کی ل خو زیده‌ که‌ن، به‌لکی ئەو پسپارا خو نه‌رازیکرنئ بوو، وان دڤیا بیژن: ئەفه‌ چیه‌؟ موحه‌مه‌د وه‌ه‌قالین خو هەر پۆژ به‌ری خو دهنه‌ جه‌ه‌کی، ئەفه‌ وان خیره‌ ژ به‌ر چ وان به‌ری خو ژ قودسئ وه‌رگیڤا؟ ووان ب قی چه‌ندی دڤیا گومانئ بۆ موسلمانان د دینی وان دا په‌یدا بکه‌ن، خودئ د به‌رسقی دا گوت: ﴿قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ تو ئەی موحه‌مه‌د بیژنه‌ وان نه‌زانان: پۆژه‌ه‌لات وپۆژئاڤا وه‌ر تشتە‌کی د ئاقه‌ه‌را هەر دووان دا ملکی خودییه‌،

ولایهک ژ فان لایان ژ ملکئی وی دهرناکهفت، یی وی بقیّت ژ بهنیین خوئ نهو دئی بهرئ وی دهته ریکا هیدايهتئی یا راست.. یهعنی: مادهم ههمی لایین خودینه، رۆژههلات و رۆژئافا وههر جههکئی د ناڅبهرئ ژى دا، چى جهئ وی بقیّت نهو دئی بهرئ پیغه مبهرئ خو دهتئی وبؤ وی کهته پرووگهه، وهنگی نهو جه- ژ بهر نهمرئ خودئ دئ پیروز بت، نهگهر نه.. چو جه- ژ بهر خو ب خو هیژای هندئ نینن پرووگهه بن، ومهسهله خو ب دهست څه بهردانه بو نهمرئ خودئ، رۆژا فرمان ل موسلمانان هاتیه کرن نهو بهرئ خو بدهنه بهیتولمه قدسى وان -بئ خو نهرازیکن- فرمان ب جهینا، و رۆژا فرمان هاتی نهو د نفیژین خو دا بهرئ خو وهرگیړنه مهکههئ دیسا وان فرمان ب جهینا، و وان وهکی جوهیان ههڅرکیا پیغه مبهرئ خو نهکر، ولهز د جهینانا فرمانئ دا کر.. ویخ خودئ بقیّت دئ بهرئ وی دهته هیدايهت تا خو.

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ ئوممهتا ئیسلامئ نهوا ژ لایین دیروکئ څه پشتمی ههمی ئوممهتان هاتی، خودئ وهسا بو څایه نهو نه بو خو ب تنئ بژیت، ونه د چارچووقه یی ذاتئ خو ب تنئ دا بژیت، نهو ئوممهته که یا هاتیهدان دا ب کارهکئ دئ یی مهزن رابیت: کارئ سه رکیشیا مروځینی، ما عیسا پیغه مبهرئ -سلاف لی بن- نهگوتبوو ئسرائیلیان: خودئ مهله کووتا خو دئ ژ ههوه ستینت ودهته ملله تهکئ وئ بینته بهرئ؟ نهغه نهو ئوممهت هات یا کارئ بو مهله کووتا خودئ دکهت، نهو ئوممهت یا نه بو خو ب تنئ دژیت، وخیرا وئ نه دگههته وئ ب تنئ، و ب هلهکهفتا وهرگیړانا پرووگهها څئ ئوممهتئ بو جهئ ناڅنجی ل عهردی کو مهکههه، ئیشارهت بو ناڅنجیا څئ ئوممهتئ د ریباز وشریعهتئ وئ ژى دا هاته دان.. خودئ گوت: کانئ چاوا مه بهرئ ههوه دا ریکا دینی یا راست، و پرووگهها ناڅنجی و دورست، وهسا مه هوین کر نه ملله تهکئ ناڅنجی ژى..

وپهشا ﴿وَسَطًا﴾ نهوا د څئ نایهتئ دا نهف ئوممهته پئ هاتیه سالوځدان، د زمانئ عهره بان دا گهلهک مهعنايان ددهت، ژ وان مهعنايان: چیتړ وباشتر، و دادکهر، و راست و دورست، و ناڅنجی.. و نهف ههمی سالوځهته نهون یین کو پیڅیه ل نک وئ ئوممهتئ ههبن یا بو سه رکیشیئ دبیته هلیژارتن، و نهو ههمی نهون یین ل نک څئ ئوممهتئ ههبن، و نهف چهنده یا غریب نینه نهگهر نهو بیرا خو ل طبعیهتئ وی دینی بینینه څه یی څئ ئوممهتئ

باوهری پێ هە، کو هەشەنگی و (تەواژنە) ئەوا ل سەر بناخەیی ناڤنجیی رادوەست. هەشەنگی د ناڤهرا رحی و ماددە، د ناڤهرا کارکنا بۆ دنیایی و کارکنا بۆ ئاخەرتی دا، د ناڤهرا زانینا هەشک و باوهریی دا.

گەلی موسلمانان! کا چاوا مە بهری هەو دا ڕوگەها ئیبراهیمی و شریعەتی وی وەسا مە هۆین کرە ئومەتەکا باش و دادکەر، یا خودان شریعەتەکی ناڤنجی..

- بۆچی؟

ئایەت ب خۆ بەرسنڤ ددەت و دیڤت: ئەف چەندا هە مە کر؛ دا هۆین ل ئاخەرتی شاهەبیی ل سەر مللەتان بەدن کو پیغەمبەری و ان پەیامین خودایی خۆ گەهاندبۆنە و ان، ودا پیغەمبەر ژێ ل ئاخەرتی ل سەر هەو بێتە شاهد کو وی پەیا ما خودایی خۆ گەهاندبۆ هەو.

وچونکی ئیک ژ سالۆخەتین ئی ئومەتێ -وکی بەری نوکە ئایەتی ئیشارەت دای- عەدالەتە، شاهەبییا و ان د دەر حەقا ئومەتین بۆری ژێ دا دی ئیتە وەرگرتن؛ چونکی شەرتی قەبیلکنا شاهەبی عەدالەتە.

و پستی ئی چەندی ئایەتی هەدەک ژ وی حکمەتی بۆ مە ئاشکەرا کر یا د پست وەرگێرانا ڕوگەهی را بۆ کەبی هە، و گۆت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ﴾ یەعنی: ئەو موحەممەد، ئەو ڕوگەها بەری تۆ ل سەر کو بەیتولمەقدس بوو، مە بۆ تە دانابوو، پاشی مە بەری تە ژێ وەرگێرا کەبی ل مەکەهی؛ دا ل بەر چاڤ دیار بیت کانی کی دی دویچوونا تە کەت و گوهی خۆ دتە تە و د گەل تە بەری خۆ دتە وی جەتی تۆ بەری خۆ ددەیی، و کانی کی خودانی باوهریەکا لاوازه، و ژ بەر گومان و دوروویاتیا خۆ دی ژ دینی خۆ قەگەریت.. و هندی ئەف کارەیه یی مەزن بوویه ل سەر سەرداچوویان، بەلی ل سەر و ان یین خودی ب هیدایەت ئینان یی ب ساناهی بوو.

مەعنا مەسەلە بەری هەر تەشتەکی جەرباندنا خودان باوهران بوو، عەرەبان بەری ئیسلامی و ل دویف شونوارین دینی ئیبراهیم و ئیسماعیلی یین کو هیشتا هەدەک د ناڤ دا

ماين، كه عبه حسيب دكر پرووگهها خو، ووان ب چافهكي مهزن بهري خو ددايي، دهمي نقيث
بو جارا نيكي ل سهر موسلمانان هاتيه فهرزكرن، فهرمان ل وان هاتهكرن ئهو بهري خو بدهنه
قودسي، وئفه كارهكي ب ساناهي نهبوو.. پاشي پشتي چهند سالهكان ژ بهريخودانا وان بو
قودسي فهرمان ل وان هاتهكرن ئهو بهري خو ب نك كه عبي قه وهرگيرن، وئفه ژي كارهكي
ب ساناهي نهبوو، چهند سالان كارك بو مروقي بيته عهدهت پاشي ئهو وي بگوهورت، بهلي
صهحايان ئهوين خودي هيدايتا خو ب رزقي وان كري، ئف كاره ب ساناهي وهرگرت،
وقه بويل ژي كر؛ چونكي وان ب دورستي باوهری ب خودي ههبوو.

عهبدللاهي كورپي عومهری دييژت: خهلك ل مزگهفتا (قوبائي) د نقيثا سپيدي دا
بوون، مروقهك هات گوته وان: شقیدی هندك ژ قورئاني بو پيغه مبهري -سلاف لي بن-
هاته خوار، فهرمان تيدا لي هاتهكرن ئهو بهري خو بدهته كه عبي، ئينا ئهو ژي ل سهر ملين
خو زقيرن وبهري خو دانه كه عبي، وبهري وان بهري هنگي ل شامي بوو^(۱).

وئف سهرهاتيه هندی دگهينت كو صهحايان ب ههمي قه خو ب دهست ئهمری خودي
قه بهردابوو، وههر فهرمانهكا ل وان دهاتهكرن ئيكسهر وان ئهو ب جه- دئينا، نه وهكي
سهرهقين سرائيليان ئهوين ههقرکيا پيغه مبهران دكر، وفهرمانين وان دشكاندن.

و ژ بهر هندی خودي مهديين صهحايان كر وگوت: ﴿وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ
هَدَى اللَّهُ﴾ يهعني: هندی ئف كاريه يي مهزن بوويه ل سهر سهرداچويان، بهلي ل سهر
وان يين خودي ب هيدايت ئينان -كو صهحابينه- ئهو كار يي ب ساناهي بوو.

وده مي پرووگه هاتيه گوهارتن، و صهحايان يتي خو نهرازيكرن فهرمان ب جهيناي،
جوهيان گهلهك ب قی چهندي نهخوش بوو، لهو وان گوته موسلمانان: ئهگهر پرووگهها ههوه يا
نيكي يا دورست بت، مهعنا قی گافي هوين دخهلهتن، وئهگهر يا نوکه يا دورست بت،
مهعنا بهري هوين دخهلهت بوون، وقی گوتنا وان پيچهكي كار د هندك خودان باوهران كر،
ووان د گهل خو گوته: ئهري ئهو برايي م ههوين مري بهري پرووگهه بو كه عبي بيته

(۱) بوخاري قی ههديسي ريوايهت دكهت، و د سهرهاتيهكا دي دا بوخاري ژ بهرائي كورپي عازبي قه دگوهرت
كو نه نصاريان ل جههكي دي ژي ههر ئف چهنده كروو.

گوهارپتن، مەسەلا وان دى يا چاوا بت؟ وئەو نقيژين وان كرين دى دچاوا بن؟ لەو ئايەتى گۆت: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿١٠٢﴾ يەنى: نەبوو بە كو خودى باوەريا هەو بەرزەكەت، هەندى خودىيە ئەو ب مەژدان مېهرەبانى دلوفانكارە. و ژ عەبدللاھى كورپى عەبباسى وبەررائى كورپى عازىي دئيتە فەگوهاستن، ئەو ديتىن: مەخسەد ب پەيڤا (باوەرى) د قى ئايەتى دا نقيژە.

مەعنا: ئەو نقيژين هەو تېدا بەرى خۆ داىە كەعبى، زەعى نابن، وئەو ژ قەستە ژى ناچن، خودى ئەو يىتن قەبويل كرين ژ هەو وئەو دى خيرا وان دەتە هەو، چونكى ئەو خودايە كى ب رەحمە، دلوفانيى ب بەنيىن خۆ دېت.

وقورئانى د قى ئايەتى دا ناڤى باوەرىي دانا سەر نقيژى؛ چونكى نقيژ بەرچاڤترين نيشانا عەمەليە ل سەر باوەريا خودانى خۆ.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَتَّبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ أَتَيْتَهُمْ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٥﴾ الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٦﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٠٧﴾ وَلِكُلِّ وَجْهٍ هُوَ مُوَلِّيُهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٠٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُطَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمْنُنْ عَلَيَّكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١١٠﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِنَا

وَيُزَكِّيْكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾
فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٠٢﴾

وهه بهرده و امیدان بو روهنکرا مهسه لا گوهارتنا پرووگهیی بهر ب که عیبی شه، وکانی چاوا پیغه مبهری -سلاف لی بن- د دل دا حمز دکر ئهو د نقیژی دا بهری خو بدته مزگهفتا حهرام ل مه که هی، بهلی وی ئه مری خودایی خو ب جه- دینا و پتر ژ سال و نیشان پستی مشه ختبونوی وی بهری خو ددا بهیتولمه قدسی ل شامی.. خودایی مه زن گوت: ﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ یه عنی: ئهی موحه ممه! ب راستی ئه می وهرگیرانا پرووی ته ب بال عسمانی شه دبیین؛ ل وی هیقیی کو خودی و هییی بو ته د مهسه لا پرووگهیی دا بهنیرت، قیجا ئه م دی بهری ته دینه پرووگهه کا ته پی خوش بت، کو مزگهفتا حهرامه، قیجا تو بهری خو ب لایی وی شه بده، و ل ههچی جهی هوین -گهلی خودان باوهران- لی بن وههوه قیا نقیژی بکهن هوین بهری خو بدنه مزگهفتا حهرام.

پیغه مبهری -سلاف لی بن- وهکی ژئی دئیته شه گوهاستن، و ژ قی ئایه تی ژئی ناشکرا دبت، دل تی هه بوو و حمز دکر کو ئه مرهک بو وی ژ نک خودی بیت و تیدا دهستوبری بو بیته دان کو ئهو بهری خو د نقیژی دا بدته مزگهفتا حهرام ل مه که هی؛ ژ بهر سی ئه گهران:

یا ئیکتی: وهکی ژ موجهادی دئیته شه گوهاستن، چونکی جوهیان دگوت: موحه ممه د دینی خو دا دویکهفتنا مه دکهت، و بهری خو ددهته پرووگهها مه، قیجا وی حمز دکر ئهو بهری خو ژ پرووگهها وان وهرگیرت.

یا دووی: وهکی ژ ئبن عهباسی دئیته شه گوهاستن، چونکی که عبه پرووگهها باپیرین وی ئیبراهیم و ئیسماعیلی بوو، قیجا وی دقیا ئهو چاف ل وان بکهت د دینی دا.

یا سیی: وهکی ئه سهه دی دبیرت، دا ئهو بشیت عهره بان ب لایی خو شه بکیشت.

ژ بهر قی چندی بهری وی مابوو ل عسمانی، ووی چاقه پتی رهحما خودی دکر، هتا فرمان هاتی پستی مشه ختبونوی ب سازده یان هه قده هه یقان، کو ئهو بهری خو ژ قودسی

قەگوڤىز تە مەكەھى، وفەرمانى ل هەقالىن خۆ ژى بكەت كو ئەو وه بكن، و ب قى چەندى
 هيقيا وى ب جە- ھات ژ لايەكى قە، و ژ لايەكى دى قە ئەزمانى جوھيان ھاتە برىن وئىدى
 ئەو نەشيان بىژن: موخەممەد د دىنى خۆ دا چاڭ ل مە دكەت. وچونكى وان ب قى چەندى
 گەلەك نەخۆش بوو، وان ب دزى قە- دەست دا بەلاقىرنا گۆتگۆتكان د ناف جقاكا
 موسلمانان دا، وئىك ژ وان ئەو بوو يا ئايەتا بۆرى بەحس ژى كرى، و د قى ئايەتى دا
 خودايى مەزن ب تنى ئىشارەت دا سەررەقىا وان دەمى گۆتى: ﴿وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
 لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ ھندى ئەون يىن خودى زانىنا كىتابى دايى كو جوھى وفەلەنە،
 ئەوين بەرى ھنگى تەورات وئنجىل بۆ وان ھاتىەدان، ئەو باش دزانن كو ھندى بەرىخودانا
 تەيە ئەى -موخەممەد- بۆ كەعبى، ئەو ھەقىا بنەجە- يا كو د كىتابىن وان دا ھاتى؛ چونكى
 ئەو باش دزانن كو كەعبە پرووگەھا ئىبراھىمى بوو، وئەوى ب دورستى دويكەفتنا ئىبراھىمى
 دكەت ئەو يى بەرى خۆ ددەتە پرووگەھا وى. ئەو قى چەندى باش دزانن، بەلى د گەل ھندى
 ژى ئەو -ژ دلرەشى وچاڭ پى نەراپوون- ئعترافى ب قى راستىي ناكەن، چونكى عىناد
 وسەررەقى سالۆخەتى وان يى ھەروھەرە.

بەلى خودى ب قى كارى وان يى ئاگەھدارە، وئەو دى وان سەرا جزا دەت: ﴿وَمَا اللَّهُ
 بِغَفْلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ﴾ خودى يى بى ئاگەھ نىنە ژ كارى ئەو دودل وگومانەرىن ھە دكەن،
 وئەو جزايى وان سەرا وى چەندى دى دەت.

وھەتا سوورەت پتر سەررەقى وعىنادا وان بۆ مە بەرچاڭ بكەت، ئايەتا د دويشدا
 گۆت: ﴿وَلَيْنَ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ﴾ وئەگەر تو بۆ وان ئەوين
 تەورات وئنجىل بۆ ھاتى، ھەر نىشانەكا ھەى بىنى ل سەر ھندى كو بەرىخودانا تە بۆ كەعبى
 د نقيژى دا ئەو ھەقىە يا ژ نك خودى ھاتى، ئەو بەرى خۆ نادەنە پرووگەھا تە.. مەعنا:
 مەسەلە عىنادە نەكو نەزانىنە! ئەو ھەقىي دزانن، وئەو دزانن كو پرووگەھا ئىبراھىمى يا
 دورست كەعبە بوو، بەلى وان نەقىت ئەو ب دەقى خۆ ئعترافى ب قى چەندى بكن، قىجە
 تو خۆ ب قانعكرنا وان قە نەوھستىنە؛ چونكى ئەگەر تو دلەيلىن دنيايى ھەميان بۆ وان بىنى
 ئەو قانع نابن، وبەرى خۆ نادەنە پرووگەھا تە، ﴿وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتِهِمْ﴾ وتو ب خۆ ژى
 جارەكا دى بەرى خۆ نادەيە پرووگەھا وان؛ چونكى تو فەرمانا خودايى خۆ ب جە- دىنى ﴿وَمَا

بَعْضُهُمْ بِتَابِعِ قِبَلَةِ بَعْضٍ ﴿١﴾ وئهو ب خو ژى د ناڅبهره خو دا دژىك جودانه، جوهى وفهله
 ئهوين خو ب دويكهفتى بو ئيسحاق ويه عقوب وموساى ويپغه مبهريى دى يتيى ئسرائيلى
 دزانن، ئهو ب خو ژى د مهسلا پرووگهه دى دا دژىك جودانه، جوهى بهريى خو ددهنه
 بهيتولمه قدسى، وفهله بهريى خو ددهنه روزهلاتى، وهندهك ژ وان بهريى خو نادهنه پرووگهها
 هندهكان. وههر ئيك يى دى خهلهت دهرديخت.. قيجا تو گوهداريا وان نهكهنه، وبهريى خو
 بدهنه وي پرووگهه يا خودى بهريى ته داينى: ﴿وَلَيْنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ
 الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الْظَالِمِينَ﴾ وههر چنده گوتى ل قيرى بو پيغه مبهريه -سلاف لى
 بن- بهلى مهخسد پى موكمكرنا خودان باوهرانه بهرانبهريى ههوا مهزن يا جوهيى مدينى
 پى رابووين دهمى پرووگهه هاتيه گوهارتن، خودى دپيژته پيغه مبهريى خو و د ريكا وى را
 گوتنى ئاراسته خودان باوهران ژى دكهت: تو ئه موحه ممد، ئه گهر د مهسلا قه گوهاستنا
 پرووگهه دى، و د ههمى مهسلا پى دى ژى دا، دويكهفتنا دلچوونين وان بكه، پشتى ئهف
 زانينه بو ته هاتى، كو تو يى حقه وئهو دنه حقه، ئه گهر تو وي چهنديى بكه، هنگى تو
 دى ژ وان بى يتيى زوردارى ل خو كرى.

ريكا موسلمانى يا روهرن وئاشكهرايه، ووى ههوجهيى ب هندی نينه ئهو رابت ژ نوى
 دويكهفتنا همز و دلچوونين هندهك نهزان وسهر داچوويان بكهت، دا ئهو ريكي نيشا بدهن،
 خودى ويپغه مبهريى وى د كيتابى وسونهت دى حقه ههمى يا بو مه ئاشكهرا كرى، پشتى
 هنگى خونه ئهف ههولويستى جوهيان ژ قه گوهاستنا پرووگهه يى كو دبته نيشانا سهرهقى
 وعينادا وان، مهزنتره ژ ههولويستى وان ژ پيغه مبهريى پيغه مبهريى ب خو؟

ئهو دزانن كو كهعبه پرووگهها دورست يا ئيراهيميه، و د گهل هندی ژى نهقيت
 ئعترافى بكهن، وهكى قى يان خرابتر مهسلا پيغه مبهريى پيغه مبهريه، ئهو باش دزانن كو
 موحه ممد ئهو پيغه مبهريه يى بهحسى وى د كيتابين وان دا هاتى، بهلى د گهل هندی ژى
 ئهو باوهرين پى نائين: ﴿الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا
 مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ ئهوين مه تهورات وئنجيل داينى ژ زانايين جوهى
 وفهلان، موحه ممدى -سلاف لى بن- باش دنياسن و دزانن كو مسوگر ئهو ئهو پيغه مبهريه يى
 بهحسى وى د تهوراتى وئنجيل دى هاتى، كا چاوا ئهو كورين خو دنياسن، وئيهت گوت: كا

چاوا ئهو كورپن خو دنياسن، ونه گوت: كا چاوا ئهو خو دنياسن؛ چونكي دهمهك ب سهر مروقي دا ديتت ئهو تيدا خو نياست، بهلي چو دهم ب سهر دا نائين ئهو كورپ خو نياست، ودبت مه خسه د ب نياسينا كوران ل قيرئ نياسينا دورستيا نه سها وان بت، وهكي عهبدللاهي كورپ سها مي -كوئيك ژ زاناين جوهيان بو- تيگه هشتي دهمي پسيارا پيغه مبهري سلا لى بن زئ هاتيه كرن ووي گوتي: ئه ز وي پتر ژ كورپ خو زى دنياسم، گوتني بوي؟ وي گوت: چونكي ئه ز د وي دا ناكه قمه شكى، بهلي كورپ من بهلكي دهيكاي وي راستيي نه بيتت!!

ودبت مه خسه د ب نياسينا كوران نياسينا ديم وسهر وسيمايين وان بت، كو مروفت تيدا ناكه فته شكى.

و د تهفسيرا وي جهناقي دا يي د پهيڅا (يعرفونه) دا هاتي، زانايان دو بويون هه نه: هندك دبيزن: ئهو بو پيغه مبهري -سلا لى بن- دزفرت، يه عني: ئهو پيغه مبهري دنياسن وهكي كو كورپن خو دنياسن.. وهندك دبيزن: ئهو بو قه گوهاستنا پروكه هي دزفرت، يه عني: ئهو دزانن كو قه گوهاستنا پروكه هي بو كه عبي حقيه كا چاوا ئهو كورپن خو دنياسن.

وپشتي نايه تي ناشكه را كرى كو زاناين جوهي وفه لان باش دزانن كو موحه ممه د ئهو پيغه مبهري يي به حسى وي د تهوراتي ونجيلي دا هاتي، گوت: ﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ آلَٰهَهُمْ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ يه عني: دهسته كهك ژ وان زانايان حقيقي قه دشپرن ههر چه نده ئهو دزانن كو ئهو راستيه زي. ل سهرى گوت: ئهو ههمي وي دنياسن، و ل دويماهيي گوت: دهسته كهك ژ وان حقيقي قه دشپرن، دا مه ناگه هدار بكهت كو هندك ژ وان زانايان هه نه حقيقي دبيزن، وناقه شپرن، وهكي عهبدللاهي كورپ سها مي وهنده كين وهكي وي.

﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ ئهي موحه ممه د، ئهوا بو ته هاتيه خوارى حقيه، وئهو ژ خودايي تهيه، قيجا تو تيدا يي ب گومان نه به. ويا بهرعه قل نينه پيغه مبهري -سلا لى بن- د وي حقيقي دا بكه فته گوماني يا بو وي ژ نك خودي هاتي، بهلكي مه خسه د ب قئ گوتني مسوگه ركرنا حقيقي يه د مه سه لا قه گوهاستنا پروكه هي دا، ههر وهسا ئهو ناگه هداركرنه بو خودان باوه ران زي كو ئهو د وي حقيقي دا نه كه فته گوماني يا

کو ل نک وان هه ی.. ئەڤه هه می ژ بهر وان گۆتگۆتکین جوهیان د ناس ڕێژین وان دا به لاس دکر.

﴿وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ﴿٢٠٦﴾ بۆ ههر ملله ته کی ڕووه هه ک هه یه ئەو د نڤیژا خو دا بهر ی خو دده نی، ڤیجا هوبن -گه لی خودان باوه ران- له ز ی د کرنا وان چاکیان دا بکه ن یین دینی ئیسلامی پی هاتی.. وباش بزانی کو ههر جهه کی هوبن لی بن د ی زڤنه بهر دهستی خودی، ورژا قیامه تی خودی د ی هه وه هه میان ل جهه کی کۆم که ت، کو جه ی هه شرییه، هندی خودییه ل سه ر ههر ته شته کی یی ب شیا نه.

وبیرینانا ل هه شری ل ڤیژی گه فکرنه بۆ ههر که سه کی باوه ری ب هه شری هه بت.

پاشی بۆ جارا دووی ئایه تی فه رمان دا کو که عبه ڕووه ها ڤی ئوممه تییه یا کو دڤیت خودان باوه ر د نڤیژین خو دا بهر ی خو بده نی، وگۆت: ﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ﴿٢٠٧﴾ یه عنی: هه چی جه ی تو -ئه ی موحه ممه د- ب ڕێڤنگی دهرکه فتیی ته ڤیا نڤیژ ی بکه ی، تو بهر ی خو ب لای ی مزگه فتا حه رام ڤه بده. وهندی بهر یخودانا ته یه بۆ و ی ئەوه هه قیا ژ نک خودای ی ته شه بنه جه، وخود ی یی بی ناگه ه نینه ژ کار ی هوبن دکه ن.

وڤستی د ڤی ئایه تی دا فه رمان بۆ پیغه مبه ری -سلاڤ لی بن- ب تایه تی هاتیه ئاراسته کرن، د ئایه تا د دو یڤ دا وبۆ جارا سی ی فه رمان هاته کرن کو که عبه ڕووه ها ڤی ئوممه تییه، به لی ڤی جاری فه رمان یا گه شتییه: ﴿وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ ﴿٢٠٨﴾ هه چی جه ی تو -ئه ی موحه ممه د- دهرکه فتیی، تو بهر ی خو ب لای ی مزگه فتا حه رام ڤه بده، وهه چی جه ی هوبن ژ ی -گه لی خودان باوه ران- لی بن هوبن بهر ی خو ب لای ی مزگه فتا حه رام ڤه بده ن.. پاشی ئایه تی هنده ک ژ حکمه تا ڤی ڤه گوهاستنی بۆ مه ئاشکه را کر وگۆت: ﴿لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُظَةٌ﴾ هوبن گه لی موسلمانان د نڤیژا خو دا بهر ی خو بده نه مزگه فتا حه رام ل مه که ه ی؛

دا ئەو مەزكۇپىن نە د گەل ھەوہ و باوەرى ب دینى ھەوہ نەئینای چو ھىجەت نەمینن ھەفرکىيى
پى د گەل ھەوہ بکەن.. چاوا؟

کىتابیان ژ جوھى وفەلان دکتىپىن خۆ دا دخواند کو پرووگەھا پىغەمبەرئ دویمایى ئەو
مەزگەفەتە یا ئىبراھىمى ل مەکەھى ئافاکرى.. و دەمى پىغەمبەرى -سلاف لى بن- و صەحابیان
بەرئ خۆ دا یە شامى، وان گۆت: چاوا موخەمەد دئ ئەو پىغەمبەر بت، و ئەو بەرئ خۆ یى
دەدەتە پرووگەھا مە، و کافرین عەرەب ژ لایى خۆ قە دگۆت: چاوا موخەمەد دىپۆت: ئەزى
ل سەر دینى ئىبراھىمى و ئەو بەرئ خۆ نادەتە پرووگەھا وى؟! فێجا دەمى پرووگەھا ھاتىە
قەگواستن ئىدى نە وان و نە وان چو ھىجەت نەمان.. بەلى مەعنا قى ئەو نینە ئىدى
ھەفرکى د ناڤەرا موسلمانان و دوژمنین وان دا نامىنت، نەخیر! ھەر چەندە وان چو ھىجەت
د دەست دا نەمایەنە ژى بەلى ھندەک ژ وان ھەر دئ مینن ئەزمان دىرژیان کەن: ﴿الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَئِنَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾
یەعنى: ئەو تى نەین یىن زۆردارى کرى ژ وان، ئەو دئ ھەر مینن ھەفرکىيى دگەل ھەوہ کەن،
و دوژمناتیا ھەوہ کەن، بەلى ھوبن ژ وان نەترسن و ژ من بترسن، و ترسا ژ خودئ ھندى
دخوازت ئەم گۆتن و فەرمانین وى ب جە بىنن، خودئ دىپۆت: من بەرئ ھەوہ دا پرووگەھا
دورست دا ئەز قەنجیا خۆ ل سەر ھەوہ پىک بىنم، ودا بەلکى ھوبن بىنە سەر رىکا راست
و دورست.

و پىشتى خودئ ئاشکەرا کرى کو ئەو ب گوھۆرینا پرووگەھى دئ نەمەتا خۆ ل سەر خودان
باوەران تمام کەت، وى پەنگى وى تمامکرنى بۆ مە ئاشکەرا کر و گۆت: ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا
فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمُ
مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾^(٢١٠) یەعنى: کانى چاوا مە قەنجیا خۆ ل سەر ھەوہ تمامکر کو مە
بەرئ ھەوہ دا یە کەعبى، ھەر وەسا مە پىغەمبەرەک ژى ژ ھەوہ ب خۆ د ناف ھەوہ دا
ھەلژارت و بۆ ھەوہ ھنارت، ئەو ئایەتین مە بۆ ھەوہ دخوبنت، و ھەوہ ژ پىسیا بوتپەرئسى
و پرەشتین خراب پاقر دکەت، و کىتاب و سونەتى و ئەحکامین شریعەتى نیشا ھەوہ ددەت، و یا
ھەوہ نەزانی ژ بەھسى پىغەمبەر و مللەتین بۆرین بۆ ھەوہ دىپۆت.

وېشتی خودی بیرا ئوممه تا ئیسلامی ل قی نعمه تا مه زن ئینایه قه، فه رمان ل وان کر کو ئهو (ذکرای و) شوکرای بکه ن، یه عنی: خودی ل بیرا خو بینن و سوپاسیا نعمه تین وی بکه ن، وگوت: ﴿فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْتُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾ ﴿١٦٨﴾ قیجا هوین ب کرنا عیباده تی من ل بیرا خو بینن، نه ز ب لیبوری و قه نجیا خو دی هه وه ل بیرا خو ئینم، وهوین ب گوتن و کریار شوکرا من ب تنی بکه ن، و قه نجیا من ل هه وه کری ژ بیرا خو نه به ن.

وېشتی قی نایه تی به ری مه دایه زکری خودی و شوکرا وی، د نایه تین بین دا سووره تی گرنه ترین ریکتن هاریکاریا مروقی ل سه ر زکری و شوکری دکه ن بو مه ئاشکه را کرن وگوت:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٦٩﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمُوتَ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْطَّوْعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٧٢﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْتَخِرُونَ ﴿١٧٣﴾

وگازی ل قیری وهی ئاشکه را بو خودان باوه رانه ب وی نا قی یی ل بهر وان شرین؛ چونکی ئهو وان ب خودایی وان قه گری دده ت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ ئهی گه لی ئهو که سین باوه ری ب خودی ئینای.. و ب باوه ری گازی وان کر چونکی باوه ریه ئهو په یوه ندیا وان ب خودایی وان قه گری دده ت، وېشتی نایه تی ب قی گازی دلین وان قه کرین، فه رمان ل وان کر: ﴿اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ ﴿١٦٩﴾ هوین د هه می کارین خو دا داخوازا هاریکاری ژ خودی بکه ن: ب ریکا بین فره یا ل سه ر نه خوشیان، سه بری بکیشن؛ چونکی سه بره یا هه وه فیبری خو را گر تن ل بهر نه خوشیان دکه ت، و ئیکا هند ژ هه وه چی دکه ت کو هوین بشین خو ژ گونه هان بده نه پاش، و ل سه ر کرنا عیباده تی خو را گرن، هه ر وه سا ب کرنا نفیژان؛ چونکی نفیژه هیزا روو حی دده ته هه وه، و ئهو ئیکا هند ژ هه وه چی دکه ت کو هوین هه رده م ب خودایی خو قه دگر ب دای بن، و ئهو هه وه ژ کارین کریت زی دده ته پاش.

ومفایځ مه زن یی صهبر دگهینته ههوه نهوه نهوه ههوه هیژای هندی دکهت کو خودی د گهل ههوه بت، پشتهفانیا ههوه بکهت، وههوه ل سهر حقیقی موکم بکهت، وههوه ب سهر بیخت؛ هندی خودییه نهوه ب هاریکاریا خو یی د گهل بینفرههان.

وچونکی ئاخفتن ل دور صهبرتییه یا د جهی خو دایه بهحسی صهبرا ژ ههمیی مهزنتنر بیتهکرن، کو صهبرا ل سهر کوشتنا د ریکا خودی دایه: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمُوتَ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ یهعنی: هوین نهبیژنه وان جیهادکههوان نهوین د ریکا خودی دا دئینه کوشتن: نهوه دمرینه، بهلکی نهوه دزیندینه ب ژینهکا تایهت ب وان فه، ب تنی خودی ب وی ژینا وان یی زانایه، نهوه دزیندینه بهلی هوین پی ناحهسیین.

و د هندهک حه دیسین دورست دا هاتیه کو رحین شهیدان د زکی هندهک طهیران دانه، ل ههچی جهی وان بقیت ژ بهحشتی نهوه دگهپرین.

وبهری نهوه شهر بیتهکرن یی شهید تیدا دکهفن.. دکهفن نه کو دمرن، چونکی نهوه نامرن، بهلکی دکهفن دا بلند بین وبهر ب بهحشتا خودایی خو فه بجن، بهری هنگی دقیت مللهتهکی بیتهفرهه و ب صهبر بیته ب خودانکرن، نه صهبرا ل سهر نهخوشیا کوشتنی ب تنی ههر چهنده نهوه بلندترین پیکا صهبرتییه ژی، بهلی صهبرا ل سهر ههمی نهخوشیین ژینی، دقیت مللهتهک وهسا بیته پهروهردهکرن بزانت کو د قی ژینی دا خودی قهدهرهک دانایه ههر دئ ب جه نیت، و د قی قهدهری دا دبت هندهک جارن نهوه تشت چی بیت یی وی پی نهخوش ژی بت، هنگی دقیت نهوه یی بیتهفرهه بت:

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْأُطْوَعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ﴾ نهف دنیایه یا نهف تیدا دژین جهی جهرباندن وبهلائی یه، ههمی گاغان نهوه یا وهسا نابت وهکی مروقی دقیت، نهوه کهسی بخوازت ژینا وی یا دنیایی ههمی گاغا یا وهسا بت وهکی وی دقیت، نهوه تشتهکی موستهحیل دخوازت، خودی دبیزت: مسوگهر نهف ههوه د قی دنیایی دا ب هندهکی ژ ترسا ژ دوژمنی، وبرسی، وکیمکرنا وی مالی یی هوین ب زحمهت ووهستیان ب دهست خو دئخن.. دئ ههوه جهربینین، ههر وهسا نهف دئ ههوه ب مرنی یان کوشتنا د ریکا خودی دا، و ب کیمکرن وخابکرنا بهرههمی دهراهمهتی ههوه، دئ ههوه جهربینین..

ئەم قى ھەمىي، يان ھندەكى ژ قى د گەل ھەو ھەين؛ دا ل بهر چاڤ بەدەينه زانين كانى
كى ژ ھەو دى خۆ ل بهر گرت، و صەبرى كىشت، و بو خۆ ب خىر حسيب كەت، و كى دى ب
سەرىك دا ئيت و صەبرى ژ دەست دەت: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ قىجا تو مزگىنيى بدە
وان يىن بىن فرەھىي ل سەر قى نەخۆشىي دكەن، و رازىبون خۆ ل سەر قەدەرا خودى
ئاشكەرا دكەن، مزگىنيى ب كەيف و خۆشيا دويمەھىي ل دىيائى وئاخەرتى بدە وان.

و ئەف صەبر كىشه يىن ھىژاى مزگىنيى دىن كىنە، و سالو خەتەن وان چنە؟ ئايەتا د دويڤ
دا بەرسقى ددەت: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ ئەون يىن
ئەگەر نەخۆشەك گەھشتى ئەو ب رازىبون قە دىژن: ئەم بەنيىن خودىينە، و ئەم ملكى وينە،
ئەو مە ب رىقە دەت، ويا وى بقت ئەو د گەل مە دكەت، و ئەم ب مرنى پاشى رابونا بو
جزادانى دى زقپنە نك وى.. (إنا لله وإنا إليه راجعون) ئەو ملحەمە يى ھەمى برىنين وان
دەرمان دكەت، ئەو ھوبنكاتىيە يا سوتنا ھناقين وان سار دكەت، دەمى نەمەتەك ژى دئيتە
ستاندن، ئەو ھزرىن خۆ دكەن: كى بوو ئەف نەمەتە دايە من؟ خودى! كى بوو ئەو ژ من
ستاندى؟ ھەر خودى! و ئەم يىن كىيە؟ يىن خودى! و دى زقپنە نك كى؟ نك خودى! مەعنا:
سەرەكانى ھەر خودىيە، قىجا بوچى ل دەمى دانى (بەطران) بىين، يان ل دەمى برى
(ئەمبار) بىين؟!

ھەلويستەكى بەركەفتىيە ژ خودان باوھرى ل دەمى نەخۆشىي، لەو يا غەرىب نىنە جزا
ژى يى مەزن بت: ﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾
سى خەلاتين مەزن خودى بو صەبر كىشان د قى ئايەتى دا كۆمكرين، ئەوين ب قى رەنگى
دبىنفرەھ بن، و صەبرى ل سەر قەدەرا خودى بكەن مەدح، و دلوقانىيەكا مەزن ژ خودى بو وان
ھەيە، و ئەون يىن ل سەر پىكا راست.

و پىشتى قى دەرسا گرنگ د مەسەلا پەرودەكرنى دا، و د ئايەتا د دويڤ دا پىك بو
دەرسەكا دى دئيتە قەكرن: دەرسا راستكرنا ھندەك بناخەيىن باوھرىا راست و دورست، يىن
پەيوەندى ب سستوبنەك ژ سستوبنەن حەجى قە ھەي، ئەو ژى (سەعيا) د ناڤەرا صەفا
ومەروايى دا بوو؛ دا پى ل بهر خودان باوھرى ئاشكەرا بىت.. خودايى مەزن دبىرت:

﴿ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ
اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴾

صفا و مروه دو گرکین بچوبک دکهښنه روژه لاتا مزگه فتا حرام ل مه که هی، وهاتن
وچوونا د ناقبهرا وان دا ل دهمی کرنا دهجی، هیشتا ژ زهمانی پیغه مبهری خودی ئیبراهیمی
-سلاف لی بن- هه بویه، وئیکه مین کهس ب فی کاری رابوی -وهکی د حه دیستین دورست
دا هاتی- هاجهرا دهیکا ئیسماعیلی بوو، وخودی قیا ئهف کاری وی یی خو ب دهست شه
بهردانا بو ئه مری خودی ژئی دئیته زانین د هزارا خودان باوهران دا هه ر و هه ر بمینت، لهو وی
ئهو کره ئیک ژ (شه عائر) ورتیشانین عیبادته، و (سه عیا) د ناقبهرا وان دا بو وی کهسی
ب کرنا دهجی یان عومری رابیت کره ئیک ژ ستوبینن دهج و عومری.

وعه رهبان ژ نه فیین ئیسماعیلی ئهف رتیشانا خودی، ژ باپیږی خو ئیسماعیلی
وهرگرت و کار پی کر، وپشتی دویرکه فتا وان یا هیډی هیډی ژ دینی ته وحیددی وچوونا وان
یا کریت بهر ب صه نه م په رتسیی شه، وان هژماره کا مه زن یا صه نه مان ئینان دانانه که عبی
ودهو وړه خین وی، وئهو صه نه م دگوتنی: (ئیساف) دانانه سه ر گری صه فایی، و صه نه مه کی
دی یی دگوتنی: (نائله) دانانه سه ر گری مه رواپی، ودهمی وان دهج یان عومه دکر و سه عی
د ناقبهرا صفا و مه رواپی دا دکر، دچوون خو د فان هه ردو صه نه مان شه ددان، هتا سه عی
د هزارا خه لکی دا ب خوشکاندنا بو فان هه ردو صه نه مان شه هاته گریدان، ووان ژ بیرکر کانی
سه عی ئیکه مین جار بو چ هاتبوو دورست کرن.

وپشتی هاتنا ئیسلامی، وبنه جه کرنا کارین دهجی، خودایی مه زن ئاگه هداریا خودان
باوهران کر کو پیتقیه ل سه ر وان دهمی ئهو ب کارین دهج و عومری رادین ئهو سه عی
د ناقبهرا صفا و مه رواپی دا بکه ن، و ل ده سپیکی ئهف کاره ل بهر خودان باوهران یی گران
بوو؛ چونکی وان هزر دکر ئهو ئیک ژ شه عائرین جاهلییه تیینه، یین په یوهندی ب خوشکاندنا
بو صه نه مان شه هه ی، د حه دیسه کا دورست دا هاتیه عاصمی کورئ سوله یمانی دیترت: من
پسیار ژ نه نه سی کورئ مالکی کر: ئه ری ما هه وه ب سه عی کرنا د ناقبهرا صفا و مه رواپی
دا نه خوش بوو؟ وی گوت: به لی، مه هزر دکر ئهو ژ شه عائرین جاهلییه تیینه هتا گوتنا خودی

هاتییه خواری: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾^(۱). مه‌عنا: وه‌سا د سه‌ری وان دا هاتیوو چاندن کو ئەف سه‌عیه قه‌درگرتنه‌که بو فان هه‌ردو سه‌نه‌مان، هتا خودی ب وان دایه زانین کو ئەو نیشانا خو ب ده‌ست قه به‌رادییه بو ئەمری خودی، و ئەو ژ ده‌می ئیبراهیمی وه‌اجه‌ری قه هه‌بوویه، و ئەو ئیک ژ وان مه‌ناسکان بوو یین خودی نیشا ئیبراهیمی وئیسماعیلی داین، ووی چو په‌یوه‌ندی ب سه‌نه‌مان قه نینه.

خوادی مه‌زن د قی ئایه‌تی دا گو‌ت: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾ هندی صه‌فا ومه‌روه‌نه ژ ر‌تیشانیین ئاشکه‌رانه یین دینی خودی، یین کو عه‌بدینییا خودی ب هاتن وچوونا د ناچه‌ری دا دئیه‌کرن.

وژبلی صه‌فا ومه‌روایی هیشتا شه‌عائرین هه‌جی هه‌نه، وه‌کی: طه‌وفا ل دو‌ر که‌عبی، وراوه‌ستیانا ل عه‌ره‌فی وموزده‌لیفی، وه‌اقیتنا به‌رکان ل مینایی، و قه‌کوشتا قوریانی.. و ئەقه ژ وان کار وکریانه یین فه‌رمان پی ل هه‌جیان هاتییه‌کرن، خودی د‌ب‌ب‌ت: ﴿فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾ یه‌عنی: پشتی هه‌وه زانی کو صه‌فا ومه‌روه ئیک ژ ر‌تیشانیین دینی خودینه، هه‌چی ژ هه‌وه بو کرنا هه‌جی یان عومری قه‌ستا که‌عبی بکه‌ت، چو گونه‌ه وته‌نگافی ل سه‌ر وی نینه ئەگه‌ر ئەو د ناچه‌را وان هه‌ردو گرکان دا بیت و‌ب‌ت و سه‌عیی بکه‌ت. و ده‌می ئایه‌ت د‌ب‌ب‌ت: چو گونه‌ه ل سه‌ر هه‌وه نینه، مه‌عنا وئ ئەو نینه سه‌عی تشته‌کی موباحه (هه‌لاله) ئەگه‌ر بکه‌ت نه گونه‌هه، و ئەگه‌ر بکه‌ت ژ نه گونه‌هه.. نه‌خیر! به‌لکی مه‌عنا وئ ئەوه هوبن هزر نه‌که‌ن ئەو کاره‌کی گونه‌هه، به‌لکی ئەو کاره‌کی فه‌ره، له‌و (جمه‌وری) زانایان ل وئ باوه‌رینه کو سه‌عیکرنا د ناچه‌را صه‌فا ومه‌روایی دا واجبه د هه‌جی وعومری ژی دا.

﴿وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ وه‌ه‌چی خیره‌کا زیده‌تر بکه‌ت ژ وئ یا خودی ل سه‌ر وی واجب کری، ئەو باشیه‌کا پتره ئەو بو خو دکه‌ت، خودی خیرا کارئ وی دی ده‌تی، هندی خودیه‌ خیرا کارئ مرو‌فی یی باش ده‌تی، و ب ئیه‌تا وی یی زانایه، چو ل به‌ر وی به‌رزه ناب‌ت.

(۱) بوخاری قی هه‌دیسی ریوایه‌ت دکه‌ت.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ ﴿١٦٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنَّاهُ فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦٢﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿١٦٣﴾

ګلهک زانایین تهفسیرې ل وې باوهرینه کو ټه ټایه ته د ډر حقا زانایین جوهری وډه لان دا هاتیه خوارې، ټه وین هندک جه ژ تهوراتې وټنجیلې ټه دشارتن یین کو به حسی پیغه مبهري خودې موحه ممدی -سلاف لی بن- تیدا هاتی؛ دا راستیی ل بهر خه لکی بهرزه کهن، وټه گهر چ ټه ټایه ته ب تایبه تی د ډر حقا وان دا هاتبه خوارې ژې، به لی ټه و ډامانا خو دا دگستینه، و ژ هر ټیکې دگرن یی زانینی ټه شیرت وراستیی ل بهر خه لکی بهرزه بکه ت.

خودایی مه زن دبیرت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ﴾ ﴿١٦٠﴾ هندی ټه و زانایین جوهری وډه لانه یین وان جهین ټاشکه را ل سهر پیغه مبهري نیا موحه ممدی ژ کیتایین خو یین مه ییناینه خوارې ټه دشیرن، پشتی کو مه ټه و بو مروټان ټاشکه را کرین، ټه و ټه و یین خودې ټه و ژ په حما خو بی بارکرین، وه می مروټ ب له عنه تی نفرینی ل وان دکه ن.

وټه ټایه ته -وه کی مه گو تی- د ډامانا خو دا یا گستیه ژ هر که سه کی دگرت یی خودې زانینه ک ژ کیتا با خو دابتی، وټه و یی زانینی ټه شیرت ونیسا خه لکی نه دده ت، ټه و ه و هورهیره دبیرت: پیغه مبه ر -سلاف لی بن- دبیرت: ﴿مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أَلْجَمَهُ اللَّهُ بِلْجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ^(۱) یعنی: هه چیی پسیارا زانینه کی ژې بیته کرن وټه و یی زانینی ټه شیرت، روژا قیامه تی خودې ب لغا ټه کی ټاگری دی وی لغاف که ت.

(۱) ټه و داوود ژې ټه دگو هیزت.

و ژ نایه تا بوړی ناشکهر دبت کو زانایین خراب، یین راستیی ل بهر خه لکی
 قه دشپرن، خودی و ملیاکه تین وی وهر ئیکي له عنه ت ژئ پهیدا ببت له عنه تی ل وان دکهن،
 و ژ موجه و عه کرمه دیته قه گوهاستن دبیزن: خو میس و مور و حه یوانه ت ژئ له عنه تان
 ل زانایین خراب دکهن؛ چونکی ژ بهر خرابیان وان هسکاتی پهیدا دبت. و بهر ان بهر قی چهندي
 د حه دیسین دورست دا هاتیه کو زانای دورست نهوئ خه لک مفایی بو خو ژ زانینا وی
 دبین، همی خودان رح خو نه هنگین بنی دهریایی دوعا و داخوازا ژیرنا گونه هان بو دکهن.

به لی د گهل قی گه فا مه زن یا خودی ل زانایین خراب دکهن، نهو دهر گه هی تهو بی
 ولیقه بوونی ل بهر وان دهیلتنه قه کری، و دبیزت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ
 أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ نهو تی نه بن یین ل خو زقپن و داخوازا لیبوزینا
 گونه هان ژ خودی کری، و تشتی وان خراب کری چی بکه نه قه، ویی قه شارتی ناشکهر بکه ن،
 خودی دبیزت: نهوان نهز دی تو با وان وهر گرم و دی ل وان بوړم، و نهزم تو با به نیین خو
 وهر درگرم، و دلوقانی پی دبه م.

به لی نهوین لیقه نه بن، و ل خو نه زقپن، و ل سهر کوفر و نه زانینا خو بمینن حه تا دمرن،
 حالی وان دی چ بت؟

خودی دبیزت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ
 وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ خلدین فیها لا یخفف عنهم العذاب ولا هم یُنظرون ﴿۱۷﴾ هندي نهون
 یین باوهری نه یینای و حه قی قه شارتی، و حه تا مرین ل سهر قی چهندي ماین، نهوان له عنه تا
 خودی و فریشته یان و هه می مروقان ل سهره. نهو ههر و ههر د له عنه تی وئاگری دا دی مینن،
 نه عه زاب ل سهر وان سقک دبت و نه ده لیقه بو وان دیته دان کو نهو داخوازا لیبوزینی
 بکه ن.

نه قه ژ بهر کو وان نهو دهر گه ل خو گرتبوو یی خودی ل بهر وان هیلایه قه کری هندي
 نهو دزیندی، قیجا پشتی نهو ل سهر کوفر خو مرین، ئیدی ده لیقه نه ما، و که سه ک نامینت
 دلی خو ب وان بسوزت، و له عنه ت ب دویق له عنه تی دا دی گه هته وان، و ل وی ده می
 نایه تی له عنه تین له عنه تکه ران هه میان کرینه بارا وان، چو عه زابین دی بو وان د قی نایه تی

دا دەسنیشان نەکر، بەلکی ئەف لەعەتە ب خۆ بۆ وان حسیب کرن عەزابەکا دژوار یا نەئیتە شککرن، وما عەزابەک ژ هندی نەخۆشتر هەیه خودی ب هەمی مەزنی خۆ قە عەبدەکی چۆنە ژ رحما خۆ دەریخت و ژ کەرەما خۆ بی بار بکەت؟

وېشتی شوېشتنا دەستی ژ فان لەعەتیان، وهیلا نا وان د وی عەزابا دژوار دا یا ل سەر وان نەئیتە شککرن، نایەت دەست ب بنەجەکرنا بانەخەیی مەزنی باوەریی ل سەر (قاعیدەیی تەوحیدی) دکەت، ئەو (قاعیدەیی) ژ لایەکی دی قە دبتە بناخە بۆ دانانا شریعت وریبازا ژین هەمی ل سەر ب رێقە دجت:

وَالْهُكْمُ لِلَّهِ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٩﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَطْرَى فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

د فان هەردو ئایەتان دا خودایی مەزن ئیکینیا خۆ د خودایینی دا رادگەهینت، وەندەک ژ نیشانین تەوحیداً خۆ یین وی د قی گەردوونی دا بەلاف کرین بۆ مە بەرچاف دکەت، ویدیژت: ﴿وَالْهُكْمُ لِلَّهِ وَاحِدٌ﴾ و ل قیری گۆتن بۆ هەر ئیکیه یی دورست بت گۆتن بۆ بیته پیشکیش کرن، گەلی مەخلووقاتان! هندی خودایی هەوێهە خودایەکی ب تنییه، د ناف و سالوخت و کربارین خۆ دا ئەو ئیکه ویی ب هەقاله، وچونکی ئەو د (ئولووهییەتا) خۆ دا ئیکه، یەعنی: د (ذات و صفات) ین خۆ دا وی چو هەقال و هەفتا نین، د قییت د پەرستن (روبوبییەتا) خۆ ژی دا ئەو ئیک بت وچو شریک بۆ نەبن، لەو ئایەتی گۆت: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ ژ وی پێقەتر عەبدینی بۆ کەسی نائیته کرن، وکەسەکی دی ژبلی وی یی ژ هەژێ هندی نینه پەرستن بۆ بیته کرن.. و ئەقە ل بەر کافران تشتەکی ب زەحمەت بوو، وان دزانی کو خودی د خودایینیا خۆ دا ئیک ب تنییه، بەلی تشتی ل بەر وان ب زەحمەت ئەو بوو ئەو عەبدینی بۆ وی ب تنی بکەن، و صەنەم و خوداوەندین خۆ یین بچوێک لادەن!

گهلهک کهس خو ژ وان ئهویڤن خو ب خودان باوهر وخودان کیتاب ژى دزانن، باوهریى دئینن کو خودی د (ذاتی) خو دا ئیکى ب تنییه، بهلى ئه و د (ربوبییهتی) دا هندهک کهسین دی بو وی دکه نه شریک، و ب قى چهندى دکه قنه د خهلهکا شرکى وکوفرى دا ب خو بهحسیین یان بیى ب خو بهحسیین.

وئایهتی ل دویماهیى دو ناڤ ژ باشناڤین خودی ئینان: ﴿الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ﴾ وئهقه بیرئینانهکه ل سالوختهکى پیروزی خودی، ئه و سالوختهتى شریعتین وی ههمى ژى دهردهقن: رحم، ئه و هندی دکه هینت کو خودایى مه خودان قهنجى وکه رهمهکا زیدهیه، یى ههزیه په رستن بو وی ب تنى بیته کرن، چونکى ئه و ژ رحم و دلوقانیا خو ئه و ههمى قهنجى د گهل مه کرین یین ئه م مفایى بو خو ژى وهردگرن، گهلى مروشان خودایى هه وه گهلهک یى دلوقانه، د دنیاىى دا رهمى ب ههمى چیکریان دبهت، وقهنجیى د گهل وان دکهت، و ل ناخرهتی کارى وی دلوقانیه وئو رهمى ب خودان باوهران دبهت، وقهنجیى ب بهحشتى ل وان دکهت.

و چونکى ئیکینیا خودی د په رستننى دا ل بهر کافرین عه رهبان ل ده مى هاتنه خوارا قورئانى کارهکى گهلهکى عه جیب بوو، وهکى د ئایه تهکا دی دا ژ سوورده تا (ص) هاتى: ﴿وَعَطِبُوا أَن جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُونَ هٰذَا سَحَرٌ كَذٰبٌ ۝۱۱۱ أَجَعَلَ الْاِلٰهَةُ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَظِیْمٌ ۝۱۱۲﴾ یه عنى: کافر عجیبگرتى مان کو خودی مروقهک بو وان هنارتى؛ دا وان ژ عه زابا وی بترسینت، وان گوټ: ئهقه نه پیغه مبه ره بهلکى ئه و مروقهکى سیره بند ودره وینه، ئه رى چاوا ئه ف ههمى خودا وهنده دى بنه خودایه کى ب تنى؟ هندی ئه ف تشته یه یى ئه و پى هاتى تشته کى عه جیبه! ژ بهر قى چهندى ئایه تا د دویف دا یا سوورده تا (البقرة) هندهک نشانین ته وحیدا خودی بو مه بهرچاڤ کرن وگوټ: ﴿اِنَّ فِیْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاٰخْتِلَافِ الْاٰیْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفَلَکِ الَّتِی تَطْرٰی فِی الْبَحْرِ بِمَا یَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَاَحْیَا بِهٖ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِیْهَا مِنْ کُلِّ دَابَّهٍ وَتَصْرِیْفِ الْرِّیْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَیْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ لَا یَسْتَ لِقَوْمٍ یَعْقِلُوْنَ ۝۱۱۴﴾ یه عنى: د ئافراندا عه سمانان وعه ردی دا، و د ژیکجودابوونا شهف وروژان دا ژ لایى دریشى وکورتیى، وتارى وروناهیى قه، و ل دویف ئیک هاتنا وان، و د گهمیان دا ئهویڤن ل دهریایى

دچن، ووی تشتی مفايې مرؤشان تیدا هل دگرن، و د وئ ئاڤا بارانې دا یا خودی ژ
عسمانی باراندی څیجا عهد پستی هسک ویی شینکاتی مایی کسک وجوانکریه څه، و
د وان خودان رحان دا یین وی ل سهر عهردی به لاڅکرین، و د نینان وبرنا وی بای دا یی وی
قهنجی پی ل هوه کری، ووان عهورین د ناقهرا عسمانی وعهردی دا هاتینه ب پرېقهبرن، د
څان ههمی نیشانین بۆرین دا نایهت ل سهر ئیکینیا خودی ومهزیا قهنجیین وی بو ملله تی
تی بگهت هه نه.

د څی نایه تی دا و د گهلهک نایه تین دی ژی یین وهکی وی قورئانې دڅیت بهرې مه
بده ته (کیتابا کهونی) یا څه کری؛ دا ئهم هزرین خو تیدا بکهین، وبگه هینه ئه نجامی پیتقی،
کو نیاسینا ته وحیدا خودییه، چیکه ری څان ههمی چیکریان: هزرین خو د عسمانان دا بکه،
ئهو چهند دبلندن، چهند ستیر وکه وکه ب لی هه نه؟ یان بهرې خو بده وی عهردی تول سهر
ب پرېقه دچی، چهندی خوشکریه.. ئهری کی ئه څ عسمانه وئ ه عهرده داینه؟

بهرې خو بده شه څی، هزرین خو باش تیدا بکه ده می ئهو چهنگی خو یی ته نا ورحت
ب سهر څی جیهانې دا دئینته خواری، دا خه لک بیه نا خو تیدا څه دهن.. سهح بکه پرؤژی
چاوا د دویف دا دئیت، ورؤنا هیا خو به لاف دکه ت؛ دا خه لک بشین رزقی بو خو تیدا کوم
بکمن، وکار وباری خو ب پرېقه بیهن، ئه گهر ههروههر شه څ با، یان ههروههر پرؤژ با چاوا دا
ژینا مه ب پرېقه چت؟

هزرا خو د څان پاپور وگه میین مه زن وتژی بار دا بکه، چاوا ئهو ب سهر ئاڅی دکه څن
ومروڅی ومالی وی ژ څی لایې ده ریایې دبه نه لایې دی.. ئهری ئهو کیه ئه څ ده ریایا هنده
ب سه هم بن دهستی مه کری کو گه میین مه نه داعویرت؟

باران.. قهنجیه کا دیه ژ قهنجیین خودی، څی ئاڅا پر مفا بو مه وحه یوان ودهرامه تی
مه، هو سا ب ساناهی ویی ئهم چو زه حمه تی پیڅه بیهن بو مه ژ عسمانی دبارت، ئهو کیه
خودانې څی قهنجی؟ ئه وکیه څی عهردی مری، یی هسک وزوها، دوباره زیندی دکه ته څه
ودکه ته خودان شینکاتی ودارو بار؟

ئهف ههمی رهنگ و جینین خودان رحان ل سهر عهردی دچن، یان ل بهر عهسمانی
دڅرن، هندهک دپچوبک وهندهک دمهزن، کی ئهو ههمی داینه؟

ئینان ویرنا بای وهرهبايان، کی پچ رادبت، دی جار بینى ئهو بایهکى پر مفا وخوشه،
وجار دی بینى ئهو هرهبايهکى ب زبان وخرابه، ئهو کیه څی چهنډى دکهت؟
ما نه خودییه څی ههمی دکهت؟ بهلى!!

څیجا چاوا خودانى فان ههمی قهنجیان ژ بیر بکهین، وهندهک خوداوهندن ژ قهستا
بین نهشین پیتیهکى بدن بپهرسین، وڅیانا وان د دلې خو دا بینینه ریزا څیانا خودى یان
پتر؟

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا
أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ
بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا
كَذَّٰلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿٦٧﴾

د گهل وان ههمی دهلیین ناشکرا یین هندى دگهینن کو پهستن دڅیت بو خودایى
ئیک ب تنى بت، هیشتا هندهک مروځین نهزان ههنه عقلی خو شک دکهن، وچاځین خو
ژ حهقیى دگرن، و ل شوینا کو پهستن خودى ب تنى بکهن ئهو رادبن هندهک صهنه مان
ددانن وپهستن بو وان پیتیکش دکهن، خودایى مهزن د دهر حهقا وان دا دبیرت: ﴿وَمِنَ
النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ﴾ د گهل وان هیجهتین ناشکرا یین
مه بو مروځان ناشکرا کرین بهلى هیشتا هندهک د ناف وان دا ههنه ژبلى خودى هندهک
صهنه مان بو خودى دکهنه ههفتا، ووی څیانى یا هیژای خودى ب تنى بت ددنه وان.. ئهو
څیانا مهزنکرن وگوهدارى د گهل دا، کو دپته پشکهک ژ عیبادهتى. ﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ
حُبًّا لِلَّهِ﴾ بهلى ئهوین باوهرى ئینای ودویکهفتنا حهقیى کرى څیانا وان بو خودى پتره ژ یا
فان کافران بو خوداوهندن وان؛ چونکى څیانا خودان باوهران خورى بو خودییه، ویا بى

څه پښه ژی، بهلې کافران هه څپشکی د څيانا خو دا کره، وڅيانا وان بو خوداوه ندين وان يا بهر وخته، هند څه د کيشت هندي وان مصلحت پي هه بت د دنيايي دا، و ل ناخره تي نهو څيان دنيته څه پښ، و دېته دوژمناتي.. و نه گهر څان دویر بهرې خو دابا وعه قلهک د سهرې دا هه با وان وه نه دکر: ﴿وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَكِيدُ الْعَذَابِ﴾ ١٠٦ نهو پښ ب کرنا شرکي د دنيايي دا زورداري ل خو کړي، ده مي عه زابا خودي ل ناخره تي دپښ، نه گهر وان زانېبا کو هنگي هيز هه مي يا خودي ب تنييه، وکو خودييه پي عه زاب دژوار، وان ژبلي خودي چو خوداوه ند بو خو نه ددانان وپهرستن بو نه دکر، ووان ب خوداوه ندين خو پښ ژ قهستا خو نيزيکي خودي نه دکر..

پاشي سووره تي ديمه نه ک ژ ديمه پښ وي رږژا تړي تنگافي بو مه څه گوهاست، وگوت: ﴿إِذْ تَبَرَأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الْذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾ ١٠٧ وي رږژي ده مي نهو عه زابا خودي ب چاښ دپښ، وپه شپماني بو وان چي دبت، تشتي که سهره وان زېده دکهت، و خه ما وان دژوار دکهت نهو ده دي پښ نهو سهر وکي د دنيايي دا دويکهفتنا وان هاتيه کرن، خو ژ وان بهرې دکه پښ دويکهفتنا وان ل سهر شرکي کړي، وهه مي په يوه ندي پښ نهو ل دنيايي دگه هاندنه ټيک وهکي: مروځانيي، ودويچووني، وديني.. د ناڅېره وان دا هاتنه پښ.

نهو پښه وپيشه واپي وان هزر دکر دي بهر څانيي ژ وان کهن، ووان ژ نه خوشي و تنگافيان ټيننه ده ري، وي رږژي ده ستپن خو ژ وان دشون، وهه مي په يوه ندي پښ خو د گهل وان دپښ، قيجا ده مي نهو قې چهندي ژ وان دپښ نهو چ دکه و چ دپښ؟

خودي ژ کيس ده قې وان څه دگو هيزت وديپرت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّنَا كُنَّا كَرَّةً فَتَبَرَأْنَا مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا﴾ ١٠٨ ناخ! خوزي جاره کا دي نه زقرباينه دنيايي.. مه وهکي بهرې نه دکر، نه ما باشيان کهين، و نه م ژي دا خو ژ څان سهر وکان بهرې کهين، کا چاوا نهو نه و څو ژ مه بهرې دکه. هنگي ژ نوي، ل ده مه کي کو په شپماني چو مفايي نه گه هينته وان، نهو په شپمان دپښ، په رده يي نه زانيي ژ بهر چاښ وان دنيته لادان، ژ نوي نهو دزان کاني نهو چهندي دبي عه قل بوون ده مي وان دويقه لانکيا څان بي وژدانان دکر، بهلې فايده چيه؟

ژ خوزیان پیښه تر تشتهک ب وان نه مایه، وخوزیان چو پیښه ناییت! وئشه نهو ریک بوو یا وان بو خو هلبژارتی څیجا نهو لومه ی کی دکهن؟

﴿كَذَلِكَ يُرِيدُ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾ (iv) وکانی چاوا خودی عهزبا خو یا دژوار ل روژا قیامه تی نیشا وان دا، وesa خودی کریارین وان یین خراب ژی نیشا وان ددهت وبو وان دکته حهسرت وکسهسر، وئهو قهت ژ ناگری دهرناکهفن. یهعنی: نهو ب دو ناگران دئیته سوتن: دلین وان ب ناگری حهسرت وپه شیمانی، وله شین وان ب ناگری جهنه می، و ب ههر حاله کی هه ی نهو دمیننه د وی حالی خراب دا ودهرکهفتن بو وان نابت.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٣١﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٣٣﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٣٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٣٥﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهْلَ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣٦﴾

ئشه دووه مین جاره سوره تا (البقرة) گازی ناراسته ی گشت مروغان دکته، پشته ل نایه تین دهسپیکتی فهرمان ب کرنا عیاده تی بو خودی ب تنی ل وان کری، ل څیری نایهت هنده کی ژ وی قهنجیا خودی د گهل مروغان کری کو خوارنین پاقر وحهلال داینی بهر چاش دکته، وبهری وان ددهته هندئ کو نهو ب هلالی وان ب دهست خو بیخن، و ب کار بینن، ودبیتر: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ گهلی مروغان، هوین ژ وی رزقی ل عهردی، یی کو خودی بو هوهو هلال کری بخون، ویی پاقر وېژوین نهو، یی ب مفا وبی زیانه، وپشته هنگی نایه تی نهو ژ هندئ دانه پاش کو دویکهفتنا دوژمنی خو یی سهره کی،

کو شیطانه، بکه، وگوت: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ وهشیار بن، دویکهفتنا رېکین شهبیتانی د حلالکرن وهرامکرنی دا نهکهن، گوهدار یا وی نهکهن دهمی نهو خوارنهکا حلال ل بهر ههوه حرام دکهت، یان خوارنهکا حرام بو ههوه حلال بکهت، هندی شیطانه نهو دوژمنهکی تاشکهرايه بو ههوه، ونهوی دوژمنی مروقی بت چو جاران خیرا مروقی نهقتیت.

وحهتا نایهت پتر نهیارهتیا شهبیتانی بو مه بهرچاښ بکهت، نه ل هندهک کاری وی یی خراب ناگهدار کرین، وگوت: ﴿إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ و ل قیبری نایهتی بو مه تاشکهرا کر کو شیطان فرمانی ب سی تستان ل ههقال ودویکهفتیین خو دکهت:

یی نیکی: کو نهو وی کاری بکهت یی دویمایا وی یا خراب، کو گونههه نهو غهزه ب ونهقیانا خودی پیقه دئیت.

یی دووی: کو نهو وی گوتنی بیژن یا کریت، نهو نه ژ ههژی کو ژ دهقی مروقی دهرکهفت.

یی سیی: کو نهو وی گوتنی ل سهر ناقي خودی بیژن یا نهو نهزان، یهعنی: یا خودی نهگوتی.

زانای ناقدار (بن کشر) دبیزت: هر کافر وبیدعهچیهکی ههبت دکهفته د بن قی نایهتی دا؛ چونکی کافر -وبیدعهچی ژي- هندهک گوتنان ژ نک خو دهردهیخت و ل سهر ناقي خودی، یان دینی وی دبیزت.

مهعنا: شیطان پیخههت د سهردابرا مروقان دا فرمانی ل وان دکهت کو نهو شریعهتی خودی ژ ژینا خو لادهن، ودویکهفتنا وان شریعت وړبازان بکهن یی دژی شریعهتی خودی، نهوین مروقان بو خو د حلالکرن وهرامکرنی دا دانین.. وهکی نه دیینین نوکه گهلهک وهلاتین مه موسلمانان پی موبته لا بووین، ژ بهر چاقلیکرنا وان یا شهرمزار بو کافر وی دینان، وهکی وان کهسان نهوین ل دهمی هاتنه خوارا قورئانی شریعهتی نیسلامی

قهوبیل نه کری، و ل دویف نه چوین ژ بهر چاقلیکرنا وان یا کوره بو پری ورتبازین باب و باپیرین وان، وهکی نایه تی بهس ژی کری وگوتی:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾ یه عنی: نه گهر جاره کی خودان باوهرهک ب شیره تکاری قه گوتبا وان سهرداچوویان نهوین شریعه تی خودی قهوبیل نه کهن: هوین دویچوونا وی بکهن یا خودی نینایه خوار، قهوبیل بکهن وکاری پی بکهن، نهو دا بیژن: نهو دویکهفتنا دینی ههوه ناکهین، بهلکی دی دویکهفتنا وی کهن یا مه باب و باپیرین خو ل سهردیتین.

یه عنی: تشتی نهو ژ قهوبیلکرن ودویکهفتنا شریعه تی خودی داینه پاش نهو بوو وان بدیت کاره کی ب زهحه ته نهو چاقلیکرنا باب و باپیران بهیلن، ودویکهفتنا دینه کی نوی بکهن، نه گهر خو نهو دین پی چیتر ژی بت!! وتهقلید وچاقلیکرنا کوره گهلهک بهلایان دینته سهری خودانی نیک ژ وان نهو نهو بهری وی ژ حقیقی وهردگیت، ژ بهر قی چهندی نایهت بهری فان چاقلیکهران ددهته هزرکرن ودانهشولا عهقلی و دبیرت: ﴿أُولَٰئِكَ أَبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ نهری نهو دویکهفتنا بابین خو دکهن نه گهر خو نهو چو ژ حقیقی نهزانن، و د راستیی نه گهن ژی؟

وئهف نایه ته هندی دگهینت کو تهقلید وچاقلیکرن د عهقاند و بیر و باوهران دا تشته کی دورست نینه، وئیسلام ههردهم دخوازت عهقلی مروقی ژ قهید ورنجیرین عهدهتین نه دورست وچاقلیکرنا کولتوری خهلهت رزگار بکهن، وههر ژ بهر قی چهندی خودایی مهزن نمونه یه کی کرت بو فان رهنگه مروقان دینت، نهوین تهقلیدهکا کوره دکهن هتا نه گهر نهو تهقلید بهری وان بدهته کوفری ولادانا حقیقی ژی، و دبیرت: ﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الْآدِيِّ يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بِكُمْ عُمًى فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ یه عنی: مهته لا فان مروقان نهوین باوهری ب خودی نه نینای ودویکهفتنا شریعه تی وی نه کری، ویا وی کهسی نهوی بهری وان ددهته ریکا باوهری، وهکی مهته لا وی شقانیه پی ب ئاخفتنی حیوانان پاشقه دبهت، ودخوازت بهری وان بدهته ریکا راست، و نهو ب خو نهو حیوان د وی ناگههن، ههر چهنده دهنکی وی شقانی دچته وان ژی ووان گوهل دهنکی وی دبت ژی، لهو گوهداریا وی ناکهن!

يان ژى: مه ته لا وان وهكى مه ته لا وى په زبیه یې ب دویف شقانى خو دكهفت ده می
 ئهو لى دخوړت، بېی بزانه كانی ئهو دى بهرئ وان دته چه روانه كى خوش، يان ژى دى وان
 به ته نك سهر پرده كى رهمى ب وان نه بهت!

و د هه ردو حاله تان دا ئهو كافرین ژ بهر ته قلید وچاقلینكرنا باب وباپیران قهستا
 كوفرى كرى، وان عه قلى خو یې گرتى، ومفا بو خو ژ وان هه ست وحه واسان نه كړبه یین
 خودى داینه وان، لهو دى بیى حالى وان: ﴿صُمُّ بَكْمُ عُمَىٰ قَهْمَلَا یَعْقِلُونَ﴾ ۱۳۱ ئهو
 دكهرن، وان گوډ ل حقیقې نابت، دلالن نه زمانین وان ب راستیې ناگه ریښ، دكوره نه چاڅین
 وان نیشانیېن دورست وناشكهرا نابینن، وچونكى وان گوډ و نه زمان وچاف نینن ئهو
 نه شین د تشته كى بگه هن، وهكى وى یې عه قلهك نه هه ی.

وبو هندى دا نایه ت ته نكیدى ل سهر پیکفه گریډانا باوه ربى وشریعتى بكهت، دا
 د هزا مه دا بنه جه ببت كو باوه ربى ئینانا ب خودى هندى دخوازت ئم د هه مى سهر و بهرئ
 ژینا خو دا پیگیرى ب شریعتى وى بكهین، نایه تى گوت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا
 مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ ۱۳۲ ئهى ئهو كه سپین هه وه
 باوه ربى ب خودى ئیناى، هوین د مه سه لا خوارن و نه خوارنى دا دویكه فتنا شریعتى وى بكهن،
 و ژ وان خوارنېن خوش وحه لال بخون یین خودى داینه هه وه، وهوین ب دل و نه زمان و له شى
 سوپاسى وشوكرا خودى بكهن ژ بهر وان قهنجیېن مه زن یین وى داینه هه وه، نه گهر راسته
 هوین د فهرمانا وى دانه، وهوین وى ب تنى دپه رېسن.

وپشتى نایه تى ئهو تشت بو خودان باوه ران ناشكهرا كرى یې خودى بو وان حلال كرى،
 ئهو تشت ژى بو وان ناشكهرا كرى یې خودى ل سهر وان حرام كرى وگوت: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ
 عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أَهْلَ بِهِ لَعَنَ اللَّهُ فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ
 عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ۱۳۳ یه عنى: هه ما ئهو تشتى خوارنا وى ل سهر هه وه هاتیه
 حهرامكرن ئهو حیوانه ته یین مرار بووى و ب په نكه كى دورست نه هاتیه سهر ژینكرن، وخوین،
 ومه خسه د ب خوینى ل قیړى خوینا رونه، وهكى د نایه تا (۱۴۵) یدا ژ سور هتا (الأنعام)
 هاتى، وگوشتى به رازى، وئهو حیوانه تى نه بو خودى هاتېته شه كوشتن، به لكى ل ده مى
 شه كوشتى ناڅى ئيكى دى ژبلى خودى ل سهر هاتېته بلندكرن.. ئه شه هه مى دهرامن، به لى

ژ قهنجیا خودی ل سهر مه وی بو مه هلال کر کول دهمی تنگایان ئهم فان تشیتین ههرام بخوین، ب شهرتهکی زورداری د خوارنا وان دا نهکین، یهعنی: هندی بخوین کو نهمرین، وزیده پیتشیا خو نهخوین، ئهو کهسی قی چهندي بکهت جو گونههل سهر وی نینه؛ چونکی نارمانجا وی ئهوه ئهو نهفسا خو ژ مرنی پرگار بکهت. هندی خودیه ل بهنیین خو ناگرت وگونههی بو وان ژئ دبهت، دلوقانیی ب وان دبهت، ئهگهر هات ووان توبه کر.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابُ بِالْمَعْفِرَةِ
فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي
الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

د قی پارچهیی دا سوورته جارهکا دی ل وان کهسان دزقرتهه یین خودی علم وزانین دایی، وفهرمان ب ئاشکهراکرن وگهاندنا وی زانینی ل وان کری، بهلی د گهل هندی ئهو فهرمانا خودی ب جه نائین، زانینی ل بهر خهلکی قهدهشیرن، وبازرگانیی ب دینی خودی وگوتنا وی دکهن؛ دا زکی خو تری بکهن، وئایهت ئاشکهرا دکهت کو ئهو پهرتالی دنیایی یی کیم ئهوی سهرا نهگوتنا وان بو حهقیی دگههته وان یی حهرامه ل سهر وان، ودهکی حهرامیا وان خوارنین بهحسی وان د ئایهتین بۆرین دا هاتیهکرن، وئهو ل ئاخرهتی دی هیژای عهزابهکا دژوار بن: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ خودی دبیرت: هندی ئهون یین وی تشتی خودی د کیتابین خو دا ئینایه خواری قهدهشیرن، ولی دگهپیین بهرانهدهکی کیم ژ پهرتالی دنیایی پیش قی قهشارتنی قه ودهگرن، ئهوین هه هندهک کهسین حهرام خورن، ئهو وی تشتی حهرام دخون یی بهری وان ل ئاخرهتی ددهته ئاگری جههنهمی، قیجا ئهو ئاگری د زکین خو دا دخون، و ژ بهر قی کاری وان یی خراب وکریت کو وان ئاخرهتا خو دایه ب هندهک پشک وبارین کیم ژ خوارنی ل دنیایی،

خودې ل پوڅا قيامه تې د گهل وان نائاخت، ووان ژ قريژا گونهمه وکوفري ژي پاقر ناکهت، وعه زابه کا ب ئيش بو وان هه يه.

ژ عه بدللاهي کورې عه بيا سي دئيتته قه گوهاستن کو مه خسه دا قئ نايه تې نهو زانا يين ئسرائيليانه يين نهو جه ژ کيتايين خو قه شار تين يين به حسي پيغه مبه ربنيا مو حه ممه دي -سلا ث لي بن- دکهن. و ل سهر قئ ته فسيري مه به ست ب (الکتاب) د قئ نايه تې دا تهورات وئنجيله، وئگهر خو نايه ت د دهر حقا وان دا هات بت ژي رامانا وي يا به رفره هه، وئهو ژ ههر که سه کی دگرت يي خودې زانينه ک ژ کيتابا خو ودينې خو دابتې، وئهو وي زانيني قه شيرت ونيشا خه لکی نه ده ت، بو هندي دا مه صلحه ته کا وي ب جه بيت، يان ماله کي دنيا يي بگه هتي، نه گهر خو نهو کهس ژ زانا يين موسلمان ژي بت.

قه شار تنا حه قبي، وته حريف کرنا ديني خودې، وکرنا باز رگانيي ب گوتنا خودې و ل سهر ناقي وي، د شريعه تې خودې دا تاوانه کا مه زنه، لهو خودې جزايه کي مه زن بو دانايه، به رانه ر وي مالى دنيا يي يي وان ل سهر ناقي خودې ب ريکين حرام خواري، ل ئاخره تې نهو د زکين خو دا ئاگري دخون، يه عني: نهو د دنيا يي دا وي تشتي دخون يي ل ئاخره تې دبه نه گه را هندي کو ئاگر ب دورستي دچته زکين وان.. ما نه بي عه قليه کا مه زنه سهر شه هوه تا زکي يا مروث د شيت خو ژي بي منه ت بکه ت؛ چونکي دنيا يا به روه خته، رابت ئيکا هند بکه ت ل پوڅا دويماهي يا بي دويماهي، تژي زکي خو ئاگر بکه ت!؟

وجزايي وان نه بهس نه قه يه به لکی يي ژ وي ژي مه زنتره نهوه خودې غه زه بي لي دکه ت، د گهل وان نائاخت، وئاختنا خودې د گهل که سه کی نيشانا ژي رازييونيه، ونه ئاختن نيشانا نه رازييون وکيمکرنيه، ده مي ته بقيت ئيکي کيم بکه ي، تو د گهل وي نائاختي ب گوتنه کا وه سا يا وي پي خوش بت، وخودې وان ژ گونهمان پاقر ژي ناکه ت، وئهو وي خودې ب ره ما خو وي پاقر نه که ت، ئاگري جه هنه مي دي وي پاقر که ت!! و د سهر قئ هه ميي را خودې دبيرت: وعه زابه کا ب ئيش بو وي هه يه.. نهو عه زاب چيه؟ نايه ت ناييرت، دا سه هما وي د دلين وان دا بمينت هه تا نهو پوڅ دئيت يا نهو وي ب چا ف تيدا دبينن.

بوچی ئەو دگههه ئی دویمایا خراب؟ چونکی وان د دنیا یی دا کرین وفرۆتنهکا
 ب زبان کربو، د شیان وان دا ههبوو هیدایهتی ب دهست خو بیخن، وهکی وی مرۆشی پاره
 ههبن وبشیت وی تشتی بکرت یی وی بقیته، قیجا شوینا رابت وی تشتی بو خو بکرت یی
 فایدی وی تیدا ههبت، ئەو رابت تشتهکی وهسا بکرت خرابیا وی تیدا ههبت، پارێ خو ژێ
 ژ دهست بدهت، وتشتهکی زیانا وی تیدا ههبت ب دهست خو بیخت، فان کهسان هیدایهت
 ل بهر دهستی وان ههبوو، خودی علم وزانین دابوو، ئەو ب سهر حهقیی هلبووون، و ئەو
 دشیان وئ بو خه لکی ئاشکهرا بکهن، ودویکهفتنا وئ بکهن، بهلی وان وه نه کر.. دلی خو
 بره په رتاله کی کیم یی دنیایی، هیدایهت دا ب ضهالهت، وحهقیی ب بهایه کی کیم فروت:
﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ﴾ وان به رزه بوون ب ریکا
 راست، وعزابه خودی ب لیبووینا وی گوهارت، ما نه گوهارتنهکا غه ربه؟ وتجاره تهکا
 عه جیهه؟ ئه ری ما کارێ وان کری نه جهی هندیهه مرۆف ژێ عه جی بگرتی بمینت؟ **﴿فَمَا
 أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ﴾** وهی بو وان وکارێ وان! ئەو چهند ل سهر ئاگری دبسته نه!! ئەو
 دزانن کو ئەف کارێ ئەو د دنیا یی دا دکهن به ری وان ل ئاخره تی دئ ده ته ئاگری، و د گهل
 هندێ ژێ ئەو وی دکهن، دئ بیژی وان تهحه ممو لا ئاگری وصه بره ل سهر گهرما وی ههیه!

وهندهک تهفسیرزان ل وئ باوه رتنه کو په یفا (ما) ل قیبری نه یا عه جی بگرتنییه،
 به لکی ئەو یا پسپارییه، یه عنی: ئه ری ئەو چ تشته هنده ئەو ل سهر ئاگری بسته کرین،
 وبه ری وان دایه صه بره ل سهر نه خوشیا وی؟ و ئەو صه بره که ب که سی قه نائیت!

و ئەف کارێ هه یی کو دئ چئ بت، کوچونا فان کهسانه بو ئاگری، دئ چئ بت؛
 چونکی وان باوه ری ب وئ کیتابی نه ئینایه یا خودی ب حه قیی بو پیغه مبه ری خو ئینایه
 خوارێ: **﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾**
﴿١٧١﴾ یه عنی: ئەو عه زابه هه یا وان خو هه ژیکری ژ بهر هندیهه چونکی خودی کیتابه خو بو
 پیغه مبه ری خو ئینایه خوارێ، وحه قیا ئاشکهرا تیدا ههیه، به لی وان کافری پی کر.. وهندی
 ئەون یین کوفر ب کیتابه خودی کری وتیدا ژیک جودا بووین، وباوه ری ب هنده کی ژێ ئینای
 و ب هنده کی نه ئینای، وهکی کو جوهیان کری، ئەو د ژیکقه بوون وژیک جودا بوونهکا دویر
 ژ حه قیی دانه.

وېشتی وئ هەمی حەقیبا د هندهک ئایهتین بۆرین دا هاتی د دەر حەقا قەگواستنا
 پروگههئ دا بۆ مزگهفتا حەرام ل مهکههئ، هیشتا هندهک نهزانی کیتابیان گالگال د دەر
 حەقا قئ مهسهلئ دا دکر، وحهز دکر گومانئ بۆ خودان باوهران د حەقیبا وان دا چئ بکهن،
 لهو سوورەت جارهکا دی ل قئ مهسهلئ زقري قه، بهلئ قئ جارئ ژ لایهکی دی قه:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ
 وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى
 وَالْيَتَامَى وَالْمَسْكِينِ وَآتَى السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ فِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَءَاتَى
 الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ
 الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾

وئەف ئایهتە -وهکی ئیمامئ قورطبی دبیژت- ئیک ژ مهزنتین ئایهتین ئەحکامانه.
 ودهمئ ئەم بهرئ خو ددهینئ ئەم دبینن ئەو هزرا مه د مهسهلا قهنجیی دا راست دکەت،
 وهژمارهکا دەرگههین مهزن یین خیرئ ل بهر مه قه دکەت، ودخوازت بیر وباوهرین مه ژئ
 سهراست بکهت..

خودئ دبیژت: گهلی موسلمانان، یان گهلی مروّفان ژ موسلمان جوھی وفهلان، ل نک
 خودئ باشی ئەو نینه هوین د نقیژئ دا ب لایئ پۆژههلات وپۆژئاقایی قه بهرئ خو بدەن
 ئەگەر فرمانا خودئ نهبت.. دهمئ موسلمانان بهرئ خو ژ پۆژئاقایی لایئ -بهیتولمهقدسی-
 وەرگیرای، و بهرئ خو دایه کهعبی، جوھیان ب قئ چهندی نهخۆش بوو، هەر وهسا فهلان ژئ
 ئەوین بهرئ خو ددا پۆژههلاتئ، چونکی ل نک وان باشی وقهنجی ههما ئەو بوو مروّف بهرئ
 خو بدەتە پۆژههلاتئ ب لایئ پروگهها فهلان قه، یان پۆژئاقایی ب لایئ پروگهها جوھیان
 قه، ئینا ئایهتئ بهرسفا وان دا: ﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ
 الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾ باشی ب پۆژههلات
 وپۆژئاقایی قه یا گریدای نینه، ئەگەر بهریخودانا ب نک وان لایان قه نه ئەو بت یا خودئ
 گۆتئ، بهلکی باشی هەمی کارئ وی کهسیه یئ باوهری ب خودئ ئینای، وپهراستنا وی
 ب تنئ کری، وباوهری ب پۆژا دویماهیئ ئینای، و ب هەمی فربشته وکیتابیئ هاتینه

خواری، و ب هه می پیغه مبهرا ب جودایی. مهنا: باشیا ژ هه می مهزتر نهوه مروث باوهری ب خودی و ب ستوینین باوهری بینت، و نهوی باوهری ب خودی بینت، دئ فرمانا خودی ب جه بینت، و دئ بهری خو ب وی لایی قه دت یی خودی فرمان پی کری، چ نهو لا روزهلات بت یان روزهلات بت، یان لایه کی دی بت.

دەرگهه دی یی باشیی نهقیه: ﴿وَأَتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ﴾ یهعی: هه وهسا باشی نهوه مروث وان هقان ژی ژ مالی خو بینته دهر یین تیدا، وئیک ژ وان هقان نهوه نهو هنده کی ژ مالی خو -ژ بلی زکاتا فهر- بینته دهری و بدهته که سین ههوجه و پیئقی، و نهو د سهر ههژیکرنا خو را بو مالی وی بدهته مروثین خو یین نئزیک، و ئیتمان، کو نهو زاروکن یین بابین وان نه ماین، و وان ههژارین فیهیری ئیخستین، و وان رینگیکن ژ مال و مروثین خو دویرکه فتن و موحتاج بووین، و وان خاروکیکن ژ بی ری نهچار بووین خواستنی بکهن، و مالی د ئازاکرنا بهنی و ئیخسیران دا خهرج بکهت.

ومه گوت: نهقه نهو هقن یین د مالی دا ههین، ژبلی زهکاتی؛ چونکی پاشی بهحسی زهکاتی ژی دئ ئیته کرن.. و نهقه هندئ دگهینت کو نه ب تنی حهقی زهکاتی د مالی دهوله مهندی دا ههیه، ئیما می قورطبی دبیزت: زانا هه می ل سهر هندئ کو مبوینه کو نهگه پستی دانا زهکاتی ههوجه بیهک ب سهر موسلمانان دا هات واجبه ل سهر وان نهو مالی تیدا خهرج بکهن.

دەرگهه سیی: ﴿وَأَقَامَ الصَّلَاةَ﴾ کرنا نفیژی ب پهنگه کی دورست و تمام نهو ژی دهرگهه که ژ دهرگهین خیری و نهنجیی.

دەرگهه چاری: ﴿وَأَتَى الزَّكَاةَ﴾ دانا زهکاتی، و نهقه دهلیله کو دانا مالی نهو بهری نوکه بهحس ژئ هاتیبه کرن زهکات نهبوو.

دەرگهه پینجی: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ بَعْدَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا﴾ نهوین پهیمانین خو ب جه- دئین، و ب جهئینانا سوز و پهیمانان ئیک ژ وان فرمانانه یین خودی و پیغه مبهری وی

یپی تاشکهره بکته کانی کئی ل سهر وان نفیسیه؛ چونکی تشته کئی تاشکهرایه ل بهر وان کو یپی حقه هه تشته کی ل سهر وان بنقیست، ههر خودییه. ومه خسه د ب نفیسینی ل قیتر دورستکرنه، یه عنی: یا بو هه وه هاتیه دورستکرن، وهندهک زانایین ته فسیری دیترن: مه خسه د پیئ نه وه بهری نوکه د لهو حی پاراستی دا ل عسمانان نهف شریعه ته بو هه وه یی هاتیه نفیسین و دورستکرن.

﴿اَلْفِصَاصُ فِي اَلْقَتْلِ﴾ وه کهه فی ویه کسان د کوشتیان دا، ومه خسه د پیئ نه وه جزادانا وی کهس کوشتنی بکته د قیت وهکی تاوانا وی بت، یه عنی: نهو ژ ییته کوشتن، وزانا هه می ل وی باوه رینه کو ب جهینانا قی (قیصاصی) کاری کاریده ستانه؛ چونکی ب جهینانا خود وودین شهرعی خه ما وانه، ونابت ههر کهسهک ژ نک خو رابت و بیترت نهو دیئ نه حکامین شهرعی ب جه ئینم.

و ژ وان عورف وعده دتین کول جاهلییه تی ل نک عهره بان ههین یین کو ژ دفن بلندی وته عه صصوبو ئویجا خکانی وان دکر نهفه بوو: دهمی شهر د ناقبهرا دو ئویجا خان دا چی دبوو، وهندهک ژ وان هندهک دکوشتن، یین ب هیز خو د سهر یین دی را ددیتن، نهه گهر عه بده کی وان، یان ژنهکا وان هاتبا کوشتن، نهو دا بیترن: نهو صولحی ناکهین هتا مروقه کی ئازا پیش عه بدی خو قه نه کوژین، یان زهلامه کی پیش ژنکا خو قه.. ووان هزر دکر نهو ب قی چه ندی مه زنیی دینه بهری خو! قیجا هتا خودی قی عه ده تی جاهلی وخومه زنکرنی ل نک وان نه هیلت، نهف ئایه ته ئینا خواری وگوئ: ﴿اَلْحُرُّ بِالْحَرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ﴾ یه عنی: خودی ل سهر هه وه نفیسیه و بو هه وه دورست کریه کو هوبن وی بکوژن یی ژ قهستا کوشتنی بکته، بهلی ب وی شهرتی یه کسان و وه کهه فی تیدا هه بت: کهس ئازا ب یی ئازا بیته کوشتن، وعهد ب عه بدی، ومی ب یا می.

ومه عنا قی ئایه تی نهو نینه نه گهر زهلامه کی ئازاد عه بده کی بکوژت، یان زهلامه ک ژنکه کی بکوژت نهو پیشقه ناییه کوشتن، نهخیر! ئومهت هه می ل سهر هندی کوم بوویه کو یی کهسه کی ژ قهستا بکوژت، دی پیشقه ئیه کوشتن، نه گهر خو نفسی وان وهکی ئیک نه بت ژی، یه عنی: ژن ب زهلامی وزهلام ب ژنی دتیه کوشتن، وههر وهسا یی عه بد وپی

ئازا ژى. وگۆمەكا مەزۇفان ژى ئەگەر ئىككى بكوژن، يان بەروفاژى ئىك گۆمەكى بكوژت، ئەو ژى پېش ئىك و دو قە دېئىنە كوشتن، وشەرت نېنە كوژەك و كوشتى وەكى ئىك بن.

وئەف تۆلستاندەنە يان (قىصاصە)، ھنگى ب جە دئىت دەمى مەزۇقېن كوشتى داخووزا كوشتنا كوژەكى بگەن، ولى نەبۆرن، بەلى ئەگەر ھات وئەو ل وى بۆرېن، حوكمى مەسەلى دئىتە گوھارپن: ﴿فَمَنْ عَفَى لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءً فَاتَّبَاعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ﴾ يەنى: ھەچىيى ژ لايى براىى وى قە بېتە عەفىكەرن. وباش ھزرا خو د قى تەعبىرا قورئانى دا بگەن: ژ لايى (براىى وى) قە، براىى وى ئەو وى عەفى دكەت كىە؟ سەركار وەلىيى وى كەسىبە يى وى كوشتى! خودى دېئىت: ھەچىي مەزۇقەكى بكوژت، پاشى براىى وى، براىى قاتلى، كو خودانى مەقتولىيە، وى عەفى كەت، وېئىت: مە نەقېت بېتە كوشتن. و خودى دەمى وەلىيى كوشتى دكەتە براىى كوژەكى ھەر وەكى دقېت بېرا وان ل براىنىيا وان يا دىنى بېئىتە قە، وېئىت: د گەل قى تاوانا چىووى، وى نەيارەتيا د ناڭبەرا ھەو دا پەيدا بووى، ژ بەر قى كارى، بەلى ژ بېر نەكەن كو ھوبن براىىن ئىكەن، ئەگەر ئىك ژ ھەو چوو ھوبن نەكەنە دو، ئىك و دو عەفى كەن باشتە..

قېجا ئەگەر خودانىن كوشتى ھەقى خۆل دويف كوژەكى بەردا، وگۆت: وى نەكوژن.. حوكم چىە؟

خودى گۆت: ﴿فَاتَّبَاعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ﴾ يەنى: ئەگەر مەزۇقېن كوشتى ئەو ژ تۆلەكەرنى ئازاكر، و ب تنى داخووزا فدىي، كو دانا خوئىيە، ژى كر، يەنى: گۆتى: پېش كوشتىي مە قە ھندەك مالى بدە مە، ئەقە دورستە، وھەقى وانە، وھنگى ھەردو لا، كوژەك و مەزۇقېن كوشتى ژى، بلا پىگىرىي ب رەفتارەكى باش بگەن، خودانىن كوشتى بى توندى بلا داخووزا خوئىي بگەن، وىي كوشتن كرى ژى بلا مافى وان ب قەنجى بدەتى، بى كىمەكرن يان گىرۆكرن..

﴿ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ﴾ ئەف لىبۆرىنە وەدەرگرتنا خوئىي يا كو خودى بۆ ھەو دورست كرى، سڭكى وەلۇفانىيەكە ژ لايى خودايى ھەو قە، خودى رەحم ب ئومەتا ئىسلامى بر، وئەف شرىعەتى سڭك بۆ وان دورست كر، نە وەكى شرىعەتى ئسرائىليان ئەو وى

تولستاندن (قیصاص) ب تنی تیدا هه‌ی، ودانا فدیجی وعه‌فیکرن تیدا نه‌هاتییه دورستکرن. وئ‌هه هندی دگه‌هینت کو شریعتی ئیسلامی شریعت‌ه‌کی ب سانا‌هی و به‌رفره‌هه.

و‌پشتی دیارک‌نا حوکمی قیصاصی د کوشتنی دا، ودانا فدیجی پیش‌ه یان عه‌فیکرن، خودایی مه‌زن ل دویم‌اهی ئاگه‌هداریا خودان باوه‌ران کر کو ئه‌ف حوکمه ژ نک خودیییه، له‌و بو وان نابت ئه‌و پی لی بدانن، یان د سه‌ر را بازده‌ن، وگوت: ﴿فَمَنْ أَعْتَدَ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ پستی دیارک‌نا فی حوکمی رو‌هن و ئاشک‌ه‌را هه‌ر که‌سه‌کی ته‌عدایی بکه‌ت، و پی ل وی شریعتی بدانت یی خودی دانای عه‌زابه‌کا ب ئیش و دژوار بو وی هه‌یه.. وئ‌هه ئیشاره‌ته بو وی ته‌عدایی یا کو دبت ژ لایی مرو‌قین کوشتی هه‌ بیته‌کرن، وه‌کی کو ئه‌و کوزه‌کی عه‌فی که‌ن، یان داخوازا خوینی ژئ بکه‌ن، و‌پشتی ئه‌و ئه‌مین دبت کو چول سه‌ر نه‌ما، ژ نوی ئه‌و رابن یچن وی بکوژن، ئه‌قی هوسا بت ئایه‌ت دبیرت: عه‌زابه‌کا ب ئیش بو وی هه‌یه، ئه‌و عه‌زاب چیه؟ زانا دبیرن: عه‌زاب ئه‌وه ئه‌و ژئ بیته‌کوشتن، یه‌عنی: ئه‌و وه‌کی وی که‌سی لی دئیت یی ئیکه‌مین جار کوشتنی دکه‌ت، وفایدی وی ناکه‌ت ئه‌و دبیرت: یا من تولستانده نه‌ کوشته! ئه‌هه عه‌زابه‌ دنیا‌یی، وعه‌زابه‌ ئاخ‌ره‌تی سه‌را خیانه‌تا وی ئه‌و خودی پی دزانت.

و د ئایه‌تا دویم‌اهی دا ژ فی پارچه‌یی خودایی مه‌زن حکمه‌ت وفایدی دانانا فی شریعتی د کوشتنی دا بو مه‌ ئاشک‌ه‌را دکه‌ت، و دبیرت: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ یه‌عنی: گه‌لی خودان باوه‌ران، د فی شریعتی دا یی خودی بو هه‌وه دانای، کو ئه‌وی کوشتنی بکه‌ت بیته‌کوشتن، ژیان هه‌یه.. چاوا د کوشتنی دا ژیان هه‌یه؟

مرو‌قه‌کی نه‌گه‌ر ئیک کوشت، قیج‌ا مرو‌قین کوشتی کار ب عه‌ده‌تی ئوبجاخکانی یی جاهلی کر، ئه‌وی ئه‌م دبیرنی: خوینداری، و رابوون که‌سه‌کی بی گونه‌ه ژ مرو‌قین قاتلی کوشت، و ژ که‌ربان دا مرو‌قین یی دی رابوون ئیک دی ژ مرو‌قین فی کوشتن، وه‌وسا.. چهنده که‌سین بی گونه‌ه یین نه‌ چو ژئ ونه‌ چو تی! دی ئینه‌ کوشتن؟ نه‌گه‌ر ئه‌م شریعتی قیصاصی یی خودی دانای ب جه‌ بینن، ئه‌هه مه‌ رحین فان هه‌می که‌سان پاراستن، یه‌عنی: مه‌ ژین دا وان! پستی هنگی ئه‌و مرو‌قی بقییت کوشتنی بکه‌ت، نه‌گه‌ر بزانت ئه‌و ژئ پیش

قى قە يى ئەو دكورت دى ئىتە كوشتن، يا بهرەزر ئەو ھنگى ئەو ب خو ژى كوشتنى نەكەت، ئەقە مە ب قى شریعەتى ژین دانا جەى مرنى.

ئەقەيە دەمى خودى دىبىرت: گەلى عەقلداران، د شریعەتى تۆلستاندىن جەئینانا وی دا ژینەکا تەنا بۆ ھەو ھەيە؛ ب ھیقیا کو ھوبن تەقوا خودى بکەن و ژ وی بترسن و ھەردەم گوھداریا وی بکەن، وخو ژ قى کارى خراب کو كوشتنە بدەنە پاش.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَلَدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ
يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا
إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

د شریعەتى جاھلییەتى دا ل ھەمى جە ھەمى دەمان، مروژەك دەمى دمرت و ھندەك مالى ل پشت خو دەھىلت، مروژى وی یى ژ ھەمیان خورتتر دئیت، و دەستى خو ددانته سەر ھەمى مالى وی، ووی چاوا دئیت وەسا تەصەروفى د وی مالى دا دکەت، وجقاكا عەرەبان ب خو ژى، ئەوا ئیکەمىن جار ب قورئانئ ھاتیە ئاخافتن، یا ب قى رەنگى بوو، چو سیستەم بۆ لیکەکرنا مالى مری د ناڤ وان دا نەبوون، و ئەو کەسى دمر حەقى وی د مالى وی دا نەدما، ولیکەکرنا مالى وی دما ب کەیفە مروژى وی یى ژ ھەمیان خورتتر وەکی مە گوئى، دەمى شریعەتى ئیسلامى ھاتى پزىمەکا ئابوری یا پیکەھاتى دانا، ولیکەکرنا میراتى پشکەک ژ وئ پزىمى بوو.

و د قان ئایەتان دا ئەوین بەرى ئایەتین لیکەکرنا میراتى -ئەوین د سوورەتا (النساء) دا ھەین- ھاتینە خوارى، خودایى مەزن بەحسێ دورستکرنا وەصیەتکرنى دکەت، و (وەصیەت) ئەو ە مروژەك شیرەتەكى ل مروژین خو بکەت کو پشتى مرنا وی ئەو ھندەكى ژ میراتى وی د پیکەکا ئەو دەسنىشان دکەت خەرج بکەن. و دەمى مروژ ب سەرەقە سەرەقە بەرى خو ددەتە قان ئایەتان وە تى دگەھت کو وەصیەت کارەكى فەرە ل سەر خودان باوهران، ژ بەر کو ئایەت دىبىرت: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ﴾ یەعنى: گەلى خودان باوهران، خودى ل سەر ھەو ە نقیسییە کو ئەگەر نیشانیین مرنى ل نک

ئیک ژ هموه پهیدا بوون، وئهو مالەک هەبت ل پشت خو بهیلت، بلا ئەو شیرەتی (وصیەتی) ب هندهک مالی خو بکەت..

ژ بهر قی چەندێ زانایین شریعەتی چەند گۆتەک د قی مەسەلین دا گۆتینە، هندهک دبێژن: وەصیەت فەرزه ل سەر وی مروقی یی مال هەبت، وەندهک دبێژن: ئەو ل دەسپیکێ فەرز بوو، بەری ئایەتین لیکفەکرنا میراتی بینە خواری، بەلێ پشستی ئەو ئایەت هاتینە خواری، و خودایی مەزن پشکا هەر ئیکی ئاشکەرا کری، فەرزیونا وەصیەتی هاتە (نەسخەکرن) وئهو بوو کارەکی سوننەت، وەندهکێن دی دبێژن: ئەو هەما هەر ژ دەسپیکێ سوننەت بوو. وەندهک زانا دبێژن: ئەف ئایەتە نەهاتیە (نەسخەکرن) و حوکمی وی یی مای، وەر چەنده (لەفظا) وی یا گشتیە، کو مروقی خودان مال یی دکەفتە بەر مرنی بلا وەصیەتی ب هندهک مالی خو بو فان کەسان ئەوین بەحسی وان دئ ئیتەکرن بکەت، بەلێ مەعنایا وی یا تاییەتە؛ چونکی ئەو بەحسی دانا وەصیەتی بو فان کەسان دکەت، ئەگەر هات وئهو -ژ بهر مانەکی- پشکا خو ژ میراتی وەرنگرن، وەکی: بابی مروقی بو نمونە، ئەگەر کافر بت، یان عەبد بت، میراتی کورێ خو وەرناگرت، هنگی دقیت کور وەصیەتی ب هندهک مالی خو بو وی بکەت..

وەر چاوا بت چی نابت بو مروقی وەصیەتی ب هندهک مالی خو بو وی کەسی بکەت یی پشکەکا میراتی وەردگرت، ژ بهر وی حەدیسێ یا تیدا هاتی: ﴿إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِرِاثٍ﴾^(۱) یەعنی: خودی حەقی هەر ئیکی دایی، قیجا چو وەصیەت بو میراتگری نین.

وچی نابت وەصیەت ب پتر ژ سیئیکا مالی بت، ژ بهر حەدیسە سەعدی ئەوا تیدا هاتی، دبێژن: دەمی ئەز نساخ بوویم ل مەکەهی، وپیغەمبەر -سلا لى بن- هاتی سەرا من دای، من گوتی: ئەی پیغەمبەرێ خودی، ئەز وەصیەتی ب هەمی مالی خو بکەم؟ وی گوت: ﴿نە﴾ من گوتی: پا ب نیقی؟ گوت: ﴿نە﴾ من گوتی: پا ب سیئیکێ؟ وی گوت: ﴿الثُّلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ، أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ﴾

(۱) ئەبو داوود وئبن ماجه ژ ئەبو ئوماهی فەدگوهیزن.

سيئېک، وسيئېک گهلهکه ژى، تو نهگهر ميراتگريڼ خو بهيلى دهوله مهند، چيتره ژ هندى کو تو وان بهيلى ههژار، بهري وان بمينته ل دهستين خه لکى. ^(۱)

ووه صيهت بو کييه؟

ثايهت ديبثت: ﴿الْوَصِيَّةُ لِلْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ خودى بو هوه وه صيهت دورستگر، کو هوين وه صيهتې بکهن بو ديبايڼ خو، وبو مروقيڼ خو يڼ نيزيک، وئغه -وهکى مه گوتى- هنگى بوو ده مې هېشتا ثايهتېن ليکفه کرنا ميراتى نه هاتينه خوارى، وپشتى خودى ميرات ليکفه کړى وبو ههر ئيکى ژ ديبابان و مروقيڼ نيزيک بارا وى ژ ميراتى ده سنيشان کړى، ئيدى وه صيهت بو ميراتگري چى نابت، وئوى چو بار ژ ميراتى نه گه هنى، نهگهر خو مروقي مړى يى نيزيک ژى بت دورسته وه صيهت بو بيته کړن. وئايهتې ل قيږى شهرتهک بو وه صيهتې دانا وگوت: ﴿بِالْمَعْرُوفِ﴾ يه عنى: ده مې هوين وه صيهتهکى دکهن هوين د وه صيهته خو دا دادى وقه نجبي ژ بير نه کهن، عه دالهتې ب کار بينن، نه کو مه يلى بو مروقي زهنگين بکهن، ويى فقهير بى بار بکهن، يان وه صيهتې ب پتر ژ سيئېکا مالى خو بکهن دا زيانى بگه هيننه ميراتگريڼ خو.. ئغه کارهکى دورست نينه.

و د دويماهيا ثايهتې دا خودى گوت: ﴿حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ يه عنى: ئهف وه صيهته کرنه تشتهکى حقه، وکارهکى بنهجه ل سهر تهقوادارن، مه عنا: تهقوادارن کارى پى دکهن. وهندهک زانا ديبثن: ده مې خودى ديبثت: وه صيهت کارهکى حقه ل سهر تهقوادارن، مه عنا ئو تشتهکى واجب نينه، نهگهر نه.. خودى دا بيبثت: ئو کارهکى حقه ل سهر هه مې خودان باوهران، وئوين ديبثن: وه صيهت واجبه ديبثن: کرنا به حسى تهقواداران ل قيږى قه درگرتنهکه بو وان، وپالدانهکه بو هه مې خودان باوهران کو ئو وه صيهتې بکهن دا بېنه ژ تهقواداران.

وهه چاوا بت دقيت ئهم ژ بير نه کهين کو ئهف ثايهته بهرى هاتنه خوارا ثايهتېن ليکفه کرنا ميراتى هاتېوونه خوارى، وهکى بهرى نوکه ژى مه گوتى.

(۱) بوخارى فى مدهيسى قه دگو هيزت.

ووه صیهت حهقه که ژ حهقین مری فهره ل سهر مرؤقین وی پشتی مرنا وی ب جه- بینن، لهو د نایه تا دی دا خودی گهف ل وان کهسان کر ئهوتین گوهورین دئبخنه د وه صیهتی دا وگوت: ﴿فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنَّمَا آثَمُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾^(۱۱) یه عنی: قیجا ههچی بی گوهر ل وه صیهتا مری بیت پاشی ئه وئ بگوهورت، گونه ها وئ گوهورین ل سهر وی که سیه یی وه صیهتی دگوهورت.. مه عنا: گوهورینا وه صیهتی کاره کی گونه هه، دکهفته ستوی وی یی ب کارئ گوهورین رادیت، و د دویمایا نایه تی دا خودی گوت: هندی خودیه گوهدیر پزرانیه، دا مه ل هندی هشیار بکهت کو نه وه بت ئیک ژ هه وه وه صیهتا مری بگوهورت ودلی خو ب هندی خوش بکهت کو مانئ کهس ب وی ناحه سییت، یان کهس وی نابینت، نه.. هندی خودیه گوهدیر گوتن ووه صیهتین هه وه یه، وی ناگه ژ هه وه هه یه، وئو ب کارئ هه وه یی پزرانیه، ئه و دزانت کانئ مه خسه دین هه وه چنه، وهوبن چ تشتی د سنگین خو دا قه دشیرن، و ژ بهر چ هوبن وه صیهتا مری خو دگوهورن.

بهلی دبت هندهک جاران مرؤقی وه صیهتی دکهت د وه صیهتا خو دا خهله تی بکهت، وتشته کی وه سا بیژت یی ریککهفتی نه بت د گهل ئه حکامین شریعه تی، چ ژ نه زانین یان ژی دا زبانی بگههینته میراتگرین خو، قیجا کهسهک رابیت وئ خهله تی ئه و د وه صیهتی دا هاتی دورست بکهت، یه عنی: گوهورین بیخته وه صیهتی، ئه قه چاوايه؟

نایهت دبیرت: ﴿فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^(۱۲) یه عنی: ههچی بزانت کو وه صیهتکه ری د وه صیهتا خو دا دئ بهرئ خو ژ حهقی یی وهرگیرای، ژ قهستا، هه ما ژ بهر هندی دا زبانی بگههینته هندهک میراتگرین خو، کو هندهکی ژ پشکا وان کیم بکهت، یان ژی وی د وه صیهتا خو دا ب خهله تی قه تشته کی گوتی دژی ئه حکامین شریعه تیه وی دورست نینه وزیان یی دگهته میراتگرین وی، قیجا ئه و رابیت وئ وه صیهتی بگوهورت دا ئه و هکی شریعه تی لی بیت، وه می لایان ل سهر قی چهنی پیک بینت، میراتگران ووان یین وه صیهت ژی بۆ هاتیه کرن، چو گونه ه ل سهر وی نینه، یه عنی: هنگی گوهورینا صیهتی نابته گونه ه؛ چونکی دویچونا ئه حکامین شریعه تی فهرتره ژ جهینانا وه صیهتا مریه کی.

و ل دويماهيى نايه تى گوت: هندى خودييه گونهيىن به نيپن خو ژى دبه ت، دلوڅانيى ب وان دبه ت. وهه ر وهكى وي دڅيت ب څى چهندي ناگه داريا مه بكه ت كو دبت خودى ب ره ما خو ل وه صيه تكه رى ببورت، وسه را گونه ها وي كرى لى نه گرت؛ چونكى نه وه گونه ها ن ژى دبه ت وره مې ب به نيپن خو دبه ت.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٦﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْتُكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٨﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٩﴾ أَحِلَّ لَّكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَطْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ ءَايَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٩٠﴾

پژژى ئيك ژ ستويننن ئيسلامييه، وئيك ژ وان عيباده تانه يپن كو (ئيرادا) خودانى ب هيىز دئىخن، وئيك هه نډ ژ وي چى دكه ن كو نه و بشييه خو، وچونكى پژژى ئيك ژ مه زنترين ريكتين په روه رده و پاقر كرنا نه فسييه، نه و نه فسا خودانى ناماده دكه ت كو هه رده م نه و يا به ره هف بت بو وه رگرتن و ب جهننا فهرانين خودى، نه و شريعه ته كى گشتى بو، خودى ل سه ر هه مى نوممه تان فهرز كړبوو، وهكى د څى نايه تى دا هاتى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

بزانی کانی تەقوا چیه ئی دیمەنی بینە بەرچاڤین خۆ: ئەگەر جارەکی بەری تە کەفتە پیکەکا تری ستری، وتو یی پێخواس بی، دئ چ کە؟ ئەز باوەر دکەم تو دئ بیترى: ئەز دئ خۆ هشیارکەم، دەلنگین خۆ دئ ەلەدم و خۆ ژ وان جهان دەمە پاش یین ستری لی هەین، و بەری ئەز پێی خۆ بەقاڤێرم، ئەز باش دئ بەری خۆ دەمە وی جەمی یی من دقیت پێی خۆ بدانی؛ دا ژ ستریان پاراستی بمینم. ئەها (تەقوا) ئەو.. خۆپاراستنە، ودقیت تو ژینا خۆ یا دنیای هەمی ب ئی رەنگی ببەیه سەری، ئەو تشتی خودی تو ژئ دایە پاش ئەو سترینە یین دکەفتە پیکەکا تە، و ئەگەر تە قیا ب سلامەتی ژئ دەریاس بی گوهداریا فەرمانا خودی بکە، و پەرستنا وی بو خۆ بکە ئەو پەرژانی تە ژ کرنا گونەهی دپارێرت.. و هەر جارەکا تو و گونەه روی ب روی کەفتنە بەرانبەر ئیک و تە پەرژان پاکر و قەستا گونەهی کر، هەنگی تو بزانه کو ئەو تەقوا ل نک تە نینە ئەوا رۆژی ل نک خودان باوەری پەیدا دکەت.

و ئەگەر مە بڤیت فەلسەفەیا رۆژی د ئیسلامی دا ب دو سئ پەشقەکان کورت بکەین، دئ بیترن: رۆژی ئەو مەدرەسەیه یا ئیرادەیا مرۆفی ب هیز دئخت.. تشتی ژ هەمی ب زەحمەتتر ل نک مرۆفی ئەو مرۆف هیزا خۆ یا رووخی ب سەر یا لەشی بڤخت، ب رەنگەکی وەسا کو پێخەمەت ب جەننانا داخوژین خۆ یین رووخی هەوجە یین لەشی توخووب بدەت، و بو دەمەکی دەسنیشانکری گوە نەدەتە پێتڤیین لەشی، و ئەف کارە گەلەک ب زەحمەتتر لی دئیت ئەگەر ئەو پێتڤیین لەشی ل بەر مرۆفی رۆتینەکی وەسا یی دژوار بن کو خۆ ژئ خلاسکرن کارەکی نیف موستەحیل بت، وەکی خواری و قەخواری، یان خوشیەکا وەسا بت عەقڵی وی بڤخته داڤین دلی، وەکی شەهوەتا جنسی، و بەس رۆژیە دڤیت ئی کاری ب زەحمەت ل بەر خودانی ب ساناھی بڤخت.

و چونکی مەخسەد ژ ئی عیبادهتی ئەو نینە خودان باوەر ل بن بارەکی گران وەستیانهکا زێدە بیینت، خودی کەرەم د گەل وی کر و ئەف عیبادهتە وەسا ل سەر ئاسئ نەکر کو پێقە بیزار بیت، ئایەتی گۆت: ﴿أَيُّهَا مَعْدُودَاتِ﴾ ئەو ەندەک رۆژین هژمارتینە، کو رۆژین هەیشا رەمەزانیینە، وەکی دئ د ئایەتەکا دی دا ئیت، مەعنا: ژ موعەددەلی (٣٦٠) رۆژان کو رۆژین سالیینە، خودی رۆژیکرتنا (٣٠) رۆژان ب تنی ل سەر مە فەرزکرن، یەعنی: (١) ژ (١٢) ئ، و ژ (٢٤) سەعتان د شەقەک و رۆژەکان دا نیزیکی (١٢) سەعتان ب تنی

پوژی دئیته گرتن، مهنا (۱) ژ (۲)ی، وئه گهر قی نسبی مروث بکته د گهل یا بوری دی بیترت: ژ موعده دهلی (۳۶۰) پوژان (۱۵) پوژان ب تنی مروث یی ب پوژی، یه عنی: نسبا (۱) ژ (۲۴)ی قیجا بوجی پوژی کاره کی ب زهمهت بت؟

د گهل هندی ژی ئەو کەسی نەخۆش بت، یان ل سەر وەغەرەکی بت، یان ژی ژ بهر ژبی خو یی مەزن زەحمەتی ب پوژیی قه بیئت، پوژی ل سەر وی نینه: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ خودی دبیرت: ههچی ژ ههوه یی نەخۆش بت نەخۆشیه کا وەسا ب پوژیی زیده تر لی بیئت، یان پوژی چاره سه ریی گیرۆ کهت، پستی دختوره کی باوهری حوکی ب قی چهندی ددهت، یان ههچی پښنگ بت ژ ههوه پښنگیه کا وەسا کو نقیژ تیدا بیته کورترکن، بو قان ههر دو پهنگان ههیه پوژیی نه گرن، وهندهک پوژین دی، هندی وان یین وی خوارین، بلا پیشقه بگرت. وئهوین زهمهتی ب پوژیی قه دهن ونهشین بگرن وهکی وی پیره میتری ب ناف سال قه چووی، وئهو نەخۆشی ئیشه کا بهردهوام ل نک هه ی وژی رانه بهقه، ئەو ل شوینا ههر پوژه کی بلا خوارنا ههژاره کی بدن وهک فدییه. وهندهک زانا دبیرن: فدییه هندی فترییه، یه عنی: کانی فتره چهنده، فدییا پیش خوارنا پوژیی ژی هنده. وپستی هنگی ئایه تی گوت: ﴿فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ﴾ یه عنی: ههچی فدی پتری ژ خوارنا مسکینه کی بدهت ئەو دورسته وبو وی خیره.

پاشی ئایه تی بهری مه دا یا ب خیرتر ژ فدی وگوت: ﴿وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ یه عنی: ئەگەر هوبن پوژیی بگرن د گهل دیتنا زهمه تی، بو ههوه چیتره ژ دانا فدی، ئەگەر هوبن بزنان کانی خیرا پوژیی ل نک خودی چهنده یا مهزنه، وگرتنا پوژیی بو ههوه چهنده یا ب مفایه.

ودا ئایهت پتر بهایی پوژیی ودهمی پوژی گرتن، کو هه یفا ره مه زانییه، بو مه ئاشکهرا بکهت گوت: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾ هه یفا ره مه زانی یا کو خودی د شهفا وی یا ب بها دا دهست ب ئینانه خوارا

قورئانې كړى، دا بؤ مروّقان بېته رېنېشاندهر، ونېشانېن ئاشكهرا ل سهر هېدايه تا خودې وژېك جوداكرنا د ناڅېهرا راستېنې ونه راستېنې تېدا هه نه.

قورئان مهنه هجې قې ئوممه تېيه، ئهو مهنه هجې ئوممه ت سهر ژ نوى دورستكړى و ژ هه مى خه لكې دى جودا كړى، وهه بوون و(نعتبار) د قې دنيايې دا دا يې، قورئانه ئهو كيتابا خودايې يا ئهف ئوممه ته ژ كونجېن تاريا شركې ده رېخستيه رونا هيا باوهرېي وخودناسيې، قېجا يا فهره ئهو ده مې ئهف قورئانه تېدا هاتى وهكى ههر ده مې كې دى د سهر موسلمانې را نه بوړت، وئ هگر عده تې خه لكې نه موسلمان ئهو بت ئهو بېره اتنېن خو ب يارى وغفلهت وبې ئه مريا خودې قه بوړنېن، د قېت موسلمان بېره اتنېن خو ب عيباده تې خودې ساخ دكه ت.. و ل سهر قې بناخه يې رۆژيگرنا هېقا ره مزانې بوو باشتري عيبادت موسلمان بېره اتنا هاتنه خوارنا قورئانا رېنېشاندهر پې ساخ بكه ته قه.^(۱)

قېجا ماده م ره مزان هېقا قورئانيه، وقورئان ئهو كيتابه يا بؤ مروّقان دبته هېدايه ت وئهو ب وې حه قېي ونه حه قېي ژېك جودا دكه ن، هوېن -گه لى خودان باوهران- ب رۆژيگرنايې پېشوازيې ل قې هېقى بكه ن، دا رۆژيگرنا هه وه بؤ خودې بېته ئهو شوكر يا هوېن پېشكېشى وى خودايې دكه ن يې ئهف هېقه وئف قورئانه دايه هه وه: ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ قېجا هه چيې ژ هه وه گه هشته قې هېقى بلا ئهو ل رۆژين وې يې ب رۆژى بت، ودا كه سهك هزر نه كه ت كو ئهو حوكمې بهرى نوكه ئايه تې راكه هاندى كو رۆژى ل سهر مروّقي نساخ وړېنگ نېنه، ئايه تې ئهف حوكمه دوباره كره قه وگوت: ﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ يه عنى: هه چيې نه خو ش بت يان رېڅنگ بت بؤ وى هه يه ئهو يې ب رۆژى نه بت وپېشقه هندهك رۆژين دى بگرت، ودا پتر ئه گه را قې حوكمې بؤ مه ئاشكهرا بېت خودايې مه زن گوت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ خودې د شريعه تې خو دا تشتې ب سانا هې وخو ش بؤ هه وه د قېت، ووى زه حمه ت ونه خو شى بؤ

(۱) هېقا ره مزانې ژ وان هېقان نه بوو بېن عه ره بان بهرى ئيسلامې ب چا قې پيرۆزيې بهرې خو دايې، لهو تشتې بهرچا ل قېري ئهو خودې -بؤ ئېنانه خوارا قورئانې- هېقه كا وesa هلبزارت كو بهرى هنگى چو بهايې خو ل نك عه ره بان- نه بت، دا پيرۆزيا قې هېقى ب تنې يا ئېنانه خوارا قورئانې بت، ودا كه س نه بېت: مانې قې هېقى بهرى هنگى ژى پيرۆزي و بهايې خو هه بوو!

ههوه نهئیت، ومادهم گرتنا پوژیی ل دهمی نساخیی و پیتنگیی زهحهته تیدا هیه ههوه ماف هیه هوبن پوژیی نهگرن.

وقهزا کرنا قان پوژیان یین هوبن ب عوزر دخون بو هندیه دا هوبن هژمارا پوژیان تمام بکهن وبکهنه ههیشهک، ودا هوبن ل پوژا جهژنی ب مهزکنا خودی پوژیی ب دویماهی بینن، ودا هوبن وی مهزن بکهن کو بهری ههوه دایه هیدایهتی، ودا هوبن سوپاسیا وی بکهن کو قهنجیا هیدایهتی و پری خوشکرنی د گهل ههوه کری: ﴿وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدٰکُمْ وَلَعَلَّکُمْ تَشْکُرُوْنَ﴾ و ژ بهر قی ئایهتی زانا دبیزن: یا باش نهوه ل دویماهی رهمهزانی وحهتا نقیژا جهژنی دئیته کرن مروژ (تهکیراتان) بدهت.

وبهری ئایهت بهردهوامیی ب ئەحکامیین پوژیی بدهن وبو مه ئاشکهرا بکهن کانی توخوبیین پوژیی چنه، ئایهت چهندهکی د گهل مهسهلا دوعا کرنی راوهستیان، د ناڤ ئایهتیین پوژیی را خودایی مهزن گوت: ﴿وَإِذَا سَأَلَکَ عِبَادِی عَنِّی فَاِنِّی قَرِیْبٌۢ اُجِیْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَا فَلَیْسَ سَطِیْبُوْا لِّیْ وَلَیُّوْمُنَّوْا لِّیْ لَعَلَّهُمْ یَرْشُدُوْنَ﴾ یهعنی: ئەگەر بهنیین من پسیرا من ژ ته کر، ئەی موحهممهد تو بیژه وان: هندی ئەزم ئەز یی نیزیکی وانم، ئەز د گازیا وی دئیم یی گازی من بکهت، قیجا بلا ئەو گوهداریا من بکهن د وی تشتی دا یی ئەز فهرمانی پی ل وان دکهم، وبلا باوهریی ب من بینن، دا بهلکی بهری وان بکهفته باشیا دین ودنیایا وان.

وقی ئایهتی ئەگەر مروژ باش هژرا خو تیدا بکهت دی بینت مهسهلهکا هویر یا تیدا ههی دلی خودان باوهری تژی خوشی وهیقی دکهت، خودی گوت: ئەی موحهممهد! ئەگەر عهبدین من پسیرا من ژ ته کر.. ویا بهرهرز ئەو بوو ئایهت بیژت: تو بیژه وان.. پاشی بهرسفا وی پسیرای بدهت یا عهبد دکهن، بهلی ئایهتی وه نهگوت! خودی ب خو بهرسفا عهبدین خو دا، وئیکسهه گوت: ئەز یی نیزیکم! ههر وهکی وی نهقیایه د مهسهلا دوعایی دا کهمس بکهفته د ناڤهرا وی وعهبدین وی دا، ئەگەر خو ئەو ئیک خوشتقیی وی ژی بت، بو هندی دا ئەو بزنان کو خودایی وان یی نیزیکی وانه وگوهر ل دوعایین وان دبت، وئەگەر وی قیا ئەو د بهرسفا وان دئیت، قیجا بلا ئەو ریکی ل خو بهرزه نهکهن، و د دوعا کرنی دا -کو

کاکلکا عیباده‌تیه- بلا ئهو بهرئ خو ژ خودئ وهرنه‌گیرنه کهسه‌کئ دی، ئه‌گهر خو بهایئ وی کهسی ل نک خودئ گه‌له‌ک ژئ بت.

و د ئه‌گه‌را هاتنه خوارا قئ ئایه‌تئ دا دبیزن: هنده‌کان پسیار ژ پیغه‌مبه‌ری -سلاش لی بن- کر: ئهرئ خودایئ مه‌ یئ نیزیکه ئهم ب دهنکه‌کئ نزم دوعایان ژئ بکه‌ین، یان یئ دویره ئهم گازی بکه‌ینئ؟ ئینا ئه‌ف ئایه‌ته هاته خوارئ.

وئه‌گهر ئهم هزرا خو د قئ پارچه‌یی دا ژ ئایه‌تئ بکه‌ین: ﴿أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَا﴾ دئ بینین کو خودایئ مه‌زن به‌رسقدانا خو بو دوعایا عه‌بدئ خو ب تنئ ب تشته‌کی شه‌ گرئدا وگوت: ئه‌گهر وی دوعا ژ من کر.. مه‌عنا: ههر جاره‌کا عه‌بدئ دوعایه‌ک ژ دل کر، خودئ دوعایا وی دئ قه‌بویل که‌ت، ژ به‌ر قئ چه‌ندئ زانا دبیزن: ههر دوعایه‌کا مرؤف ژ خودئ بکه‌ت، خودئ وی قه‌بویل دکه‌ت، قیجا یان د دنیا‌یی دا دئ وی تشتی بو ب جه- ئینت یئ وی داخوازکری، یان دئ هنده‌ک گونه‌هین وی پیشقه ئینه ژیرن، یان ژئ ل ناخه‌تئ خیرا وی دوعایئ دئ بو ئینته نفیسین.. چونکی خودئ ژ هندئ مه‌زنتره دبیزت: هه‌چیئ دوعایه‌کئ ژ من بکه‌ت نه‌ز دئ دوعایا وی قه‌بویل که‌م، پاشی ئهو ل گوتنا خو لیقه بیت ودوعایا وی قه‌بویل نه‌که‌ت.

وپشتی قئ پراوه‌ستیانا کورت د گهل دوعایئ، ئایه‌ت جاره‌کا دی ل هنده‌ک ئه‌حکامین دی بین پوژیی دزقرت، بو هندئ دا توخوبین پوژیی بو مه‌ ئاشکه‌را بکه‌ت، وئه‌گهر پوژئ ئه‌وه مرؤف خو ژ خوارن وقه‌خوارن وشه‌هوه‌تئ بده‌ته پاش، یا فه‌ره ل سه‌ر موسلمانئ ئه‌وه بزانت کو ئه‌ف ههر سئ تشتین بو وی ده‌لال ب پوژیی ل سه‌ر حه‌رام دین، به‌لئ حه‌رامیه‌کا به‌روه‌خت، له‌و ئایه‌ت دبیزت: ﴿أَجِلْ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنْكُمْ كُنْتُمْ مَخْتَلَتُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ﴾ وئه‌شه‌ ره‌نگه‌کئ ب سناهی‌کرن وسق‌کرنئ بوو خودئ دایه مرؤفئ پوژیه‌گر؛ دا باری وی گران نه‌بت، د سه‌رئ ئایه‌تئ دا خودئ دبیزت: بو هه‌وه هاته ده‌لال‌کرن.. مه‌عنا: ئه‌ف تشته به‌ری هنگی بو وان یئ ده‌لال نه‌بوو، ئهو تشت چ بوو؟ خودئ دبیزت: بو هه‌وه هاته ده‌لال‌کرن کو هوین ل شه‌قین ره‌مه‌زانئ بچه‌نقینا خو.

وهكى بهرى نوكه ژى مه ئاشكهراكرى ژ وان تشتتين پوژى پى دشكىت ئهوه پهيوهنديا (جنسى) د ناقبهرا ژن وميران دا چى بيت، وئف پهيوهنديا حلال -وهكى خوارن وفهخوارنى- ل سهر پوژيگرى ههرام دبت، و ل دهسپىكا فهرزكرنا پوژيى حوكم يى ولسا بوو ههر جارهكا پوژيگرى پشتى فتارا خو دكر نقشتبا، ئيدى بو وى چى نهديبوو ئهوه پهيونديى د گهل ژنكا خو بكهت، يان بخوت وفهخوت، ئهگر خو نهيبا سپيده ژى، وئى چهنديى بارگرانى بو پوژيگران چى دكر، و ژ بهر زهمهتيا قى حوكمى هندك جاران خودان باوهر دكهفتنه خهلهتتى وپى ل قى حوكمى ددانا، ئينا خودى رحم ب وان بر، وئف حوكمه ل سهر سفك كر، وگوت: ئهوه تشتتين ژ بهر پوژيى ل سهر ههوه هاتينه ههرامكرن، ههر ژ پشتى پوژ ئافا دبت وحهتا سپيده دههليت بو ههوه حلال دبن، چ هوين نقشت بن يان نه، و ل سهرى بهحسى مهسهلا پهيوهنديا (جنسى) د ناقبهرا ژن وميران دا كر، دبت چونكى ئهوه ل بهر وان يا ب زهمهتتر بوو، يان ژى چونكى ئهگهرا سفككرنا حوكمى وهاتنه خوارا ئايهتتى سهرهاتيهكا گرئداى بوو ب قى چهنديى قه..

وپشتى خودى ئهوه ئاگههدار كرين كو دورسته بو وان ل شهفتين رهمهزانى بچنه نك ژنكىن خو، تهعقيبهك دا مهسهلى وگوت: ژنتين ههوه كراسن بو ههوه، وهوين كراسن بو وان، يهعنى: ئهوه ستارنه بو ههوه، وهوين بو وان ستارنه. وئفه (كينايتيه) ژ نيزيكبونا وان وژنكىن وان بو ئيك و دو، يهعنى: كانى چاوا كراسى مروقى يى نيزيكى مروقيه، وئهو مروقى ستاره دكهت، ولسا ژن ومير دنيزيكى ئيكن وستارنه بو ئيك و دو، وئف نيزيكيه دبت هندك جاران بيته ئهگهرا هندیى ئهوه نهشتينه خو، وبهرانبهر دلچوونى لاواز ببن، وبهر ب وى تشتى قه بچن يى ژ بهر پوژيى خودى ل سهر وان ههرامكرى، لهوه ئايهتتى گوت: خودى زانيه كو هوين ب چوونا نفينا خو پشتى عهيشا ل شهفتين رهمهزانى خيانهتتى ل خو دكهن.. لهو وى توپه دانا سهر ههوه وبهرفرههوى بو ههوه ئيخسته مهسهلى، وئهو تشتى ل دهسپىكى بو ههوه نه يى دورست بو ههوه دورستكر.

﴿فَالَّذِينَ بَشِيرُهُمْ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَطْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى الْآلِيلِ وَلَا تَبَشِّرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاطِدِ﴾ يهعنى: ژ نوكه ويقه دورسته بو ههوه هوين ل شهفتين رهمهزانى

پشتى نەستى بچنە نەينا خو، وئەو پەيوەندىا بەرى نوکە ل سەر ھەو ھەرام نوکە ھەلال بوو، و ھوبن ب قى چوونا ھە وى تەستى خودى بۆ ھەو ھەزکرى ژ زارۆکان بخوازن، وئەف سەککرنە د ھوکمى دا نە بەس ژ پەيوەندىا (جنسى) د ناڤەرا ژن وميران ب تەنى دا دگرت بەلکى ئەو ژ خوارن وئەخوارنى ژى دگرت، لەو ئايەتە گۆت: وھوبن بخۆن وئەخۆن ژى، ژ کەنگى ھەتا کەنگى؟ ئايەتە گۆت: ھەتا دەزى پەش ژ دەزى سى بۆ ھەو ئاشکەرا بىت، يەئنى: ھەتا پۆناھيا دورست ل عەسمانى بۆ ھەو ئاشکەرا بىت، و ژ تاربا شەقى جودا بىت، و د ھەدیسە کى دا ژ عەدى کورى ھاتەمى دئیتە ڤەگواستن، دبیژت: دەمى ئەف ئايەتە گەشتیە من، ئەز رابووم من ھەفساھە کى پەش وئیکى سى دانانە بن بالیفکا خو، و ب شەقى من ھەر بەرى خو ددایى، چو بۆ من ئاشکەرا نەبوو، ئینا ئەز سیدى چومە نک پەغەمبەرى -سلاف لى بن- ومن سوحبەتا خو بۆ وى کر، وى گۆتە من: ﴿إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ﴾^(۱) ھەما ئەو پەشاتیا شەقى و سىپاتیا پۆژتیه.

ئەفە دەمى دەسپیکى، و ل دۆر دەمى دویمایى ئايەت دبیژت: پاشى ھوبن خو ژ وان تەستان یین پۆژى پى دگەف بدەنە پاش، و پۆژیا خو تەم بکەن ھەتا دبە شەف. و شەف ب ئاقابوونا پۆژى ل مەغەب دەست پى دگەت.

و ب ھەلکەفتنا ھەلالکەرا چوونا نەینى ل شەقین پۆژى، خودایى مەزن ھوکمە کى دى یى پەيوەندى ب قى مەسەلئ ڤە ھە ئاشکەرا کر، ئەو ژى ھوکمى چوونا نەینى بۆ مروقى ئعتیکافى ل مزگەفتى دگەت، و ئعتیکاف ئەو مروف دەمە کى دەسنىشانکرى ل مزگەفتى بىن ب ئیەتا خیرى وکرا عیبادەتى، و دبەت ژ بەر کو ئعتیکاف ل رەمەزانى و ب تاییەتى ل دەھکین دویمایى (سوننەتەکا مۆەککەدە) بەھس وى د ناف ئايەتین پۆژى دا ھاتبەکر، خودى گۆت: و دەمى ھوبن بۆ ئعتیکافى دىنەنە ل مزگەفتان ھوبن نەچنە نەینا خو، چونکى ئەف چەندە ئعتکافى پویج دگەت.

و پستى خودایى مەزن ئەف ئەھکامین پۆژین یین ھەلزارتى بۆ مە ڤەگىراين، و نیشا مە داين، وى -ووەکى ئسلووبى قورئانى یى ھەردەم- ئەم ئاگەھدار کرین کو ئەف ھوکمە ژى

(۱) بوخارى ژى ڤەدگۆھیزت.

وهكى يبين بهرى خو ب توخوبين خودى شه دگريداينه، وگوت: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ ﴿١٧٧﴾ ئەف ئەحكامين بۆ ههوه هاتينه دياركرن د ئايهتين بۆرين دا ئەو توخوبين يين خودى بۆ ههوه دانايين، توخوبين وى يين حهلالى وحهرامى ژىك جودا دكه، قيجا هوين نيزيك نهبن، وپى لى نه دانن؛ دا نهكهشه د ههرامى دا. و ب قى رهنكى ئاشكهرا يين ئەحكامين رۆژي پى هاتينه دياركرن، خودى ئايهتين خو بۆ مروفان ديار دكهت، دا بهلكى ئەو ژ وى بترسن وتهقوا وى بكهن.

وده مى خودى توخوبين خو بۆ مه ئاشكهرا دكهت وديترته مه: خو نيزيك نهكهن، بۆ هندييه دا ئەم پاراستى بيمينين، چونكى ئاشكهرايه ئەو شقانى پهزى خو ل دۆر پاوانى بچه رينت نيزيكه ب ناف زيانى شه بچت، و د هه ديسه كا دورست دا هاتيه كو پاوانى خودى ئەو تشتن يين وى حهرام كرين. ^(١)

مهعنا: بهرى ئايهت ب دويماهى يين ئەو جاره كا دى بيرا مه ل هندى دئينه شه كو پيگيربا ب شان ئەحكامين خوديه تهقوايى ل نك مروقى پهيدا دكهت، وتهقوايه ئەو ئارمانجا مهزن يا مروقى موسلمان هيقى دكهت بگههتتى.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

ئىك ژ وان مافان يين شريعتى داينه مروقى مافى (ملكيه تى) يه، يهعنى: مروقى مال وملك ههبت، وحه تا ئەف مافى كهسايه تى بۆ مروقى پاراستى بيمينت، حوكمى شريعتى ب هندى هات كو ههرامه ل سهر ههر ئىكى مالى ئىكى دى ب ريكه كا نه يا دورست بخوت، و ل سهر قى بناخه يى ئەف ئايه ته هاته خوارى، خودايى مهزن فهران تيدا ئاراسته ي خودان باوه ران كر وگوته وان: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ يهعنى: گه لى خودان باوه ران، هنده ك ژ ههوه بلا مالى هنده كان ب ريكين نه دورست نه خون.. وريكين نه دورست

(١) وهكى بوخارى وموسلم ژ (نوعمانى كورپى بهشبرى) شه دگوهرين.

نمون يېن شريعه تي گوتي نه ددورستن، وهكي: ب دهست شه ئينانا مالي كهسه كي دي ب ريكا سويند خوارنا ژ دروه، يان ژيستاندنې، يان دزي وبه رتي لان، يان ريبايي.. وهتد.

وتشتي بهرچاډ د قي نايه تي دا نه وه نايهت دييژت: هوين مالي خو د ناڅه را خو دا ب ريكيڼ نه يېن دورست نه خون.. وناييژت: هوين مالي ئيك ودو نه خون! بوچي؟

دبت دو نه گهر د پشت قي (ته عبيري) را هه بن، يا ئيكي: ههر وهكي نايه تي دقيت نه م بزانيڼ كو فهرقا مالي مه ويې برايېن مه نينه، وکانې چاوا ئيك ژ مه مالي خو دپارژت، دقيت ودهسا نهو مالي برايې خو ژي پپارژت، ودهمي ئيك ژ مه مالي برايېه كي خو ب هرامې دخوت، ههر وهكي نهو مالي خو ب هرامې دخوت. يا دووي: ودا ژي بيته زانيڼ كو بو مروقي دورست نينه خو نهو مالي خو ب خو ژي -يي بو وي حلال- د وان ريكان دا خهرج بكهت يېن خودي هرام كرين، وهكي: قوماري، وربايي، ودانا به رتي لان، يان خهرج كرنا ل تشتي هرام.

وپشتي نايه تي نه ژ هندې داينه پاش كو مالي ب ريكيڼ هرام بخوين، ريكهك ژ وان ريكيڼ هرام دهسنيشان كر و نه م ب پهنگه كي تايهت ژي داينه پاش وگوت: ﴿وَتَذْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ﴾ يه عني: وهوين مالي خو وهك به رتي لان نه دهنه حاكم وكاربدهستان؛ دال وي دهمي ههچر كي د ناڅه را هه وه وهنده كيڼ دي دا چي دبت نهو وي مالي يي نه يي هه وه بت بو هه وه بيخن، قيجا هوين مالي هندك مروقان بي حهق بخون.. نه شي چه ندې ژي نه كهن؛ چونكي نه شي چه نده گونه هه بو هه وه ﴿وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ وهوين دزانن كو نهو تشت يي هرامه.

ودهمي نايهت قي ته عقيبي ددهته مه سه لي ودييژت: وهوين دزانن كو نهو تشت يي دورست نينه. نهو كرتيا هندې بو مه بهرچاډ دكهت كو مروث تشته كي بكهت ويزانت كو نهو يي هرامه وبو وي دورست نينه، نه وهكي وي كهسي يي تشته كي بكهت ونه زانت كو نهو يي دورست نينه.. پستي هنگي نايهت مه ل هندې ژي ناگه هدار دكهت كو دهمي حاكم يان مه حكه مه تشته كي نه يي مروقي بو مروقي دييخت، نهو تشت ب قي حوكمي بو مروقي حلال نابت، لهو دقيت بهري ههر تشته كي وژدانا مروقي يا حاكم بت ل سهر وي،

وئیک ژ مهزترین مفایین پوژیی -ئهگهر ئهم تی بگههین- ئهوه ئهم ببینه خودان وژدانهکا هشیار یا ههر دهم ههست ب زههقانی خودی دکهت.. لهو یا غههرب نینه سوورهتی ئهف حوکمه ئیکسهه ب ئایهتین پوژیی فه گریدا بت، وچونکی گهلهک ئهحکامین شریعهتی ب دیتن وههلاتنا ههیشی فه دگریداينه، وهکی: پوژیی، وهندهک ئهحکامین جیهادی، وکرنا ههچی، سوورهتی د ناچهرا ئایهتین پوژیی وجیهادی وحهجی را بهحسی ههیشی ودیتنا وی کر:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآيَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجُّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا
الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

وهکی ژ دهسپیکا ئایهتی ئاشکهرا دبت ئهف ئایهته یا هاتیه خواری وهک بهرسف بو پسپارهکا ژ پیغهمبهری -سلاف لی بن- هاتیه کرن ل دۆر ههیشی ودهرکهفتنا وی ب شهقی ل عهسمانی، ل سهری یا زراف پاشی پیچ پیچه ئهوه مهزن دبت ههتا ل نیقا ههیشی ئهوه وهکی پوژیی گرۆفر دبت، پاشی جارهکا دی پیچ پیچه بچوبک دبت ههتا زراف دبت وغهواره دبت، هندهک کهسان، و ب چو ریکین دورست نهگههشتیه مه کانئ ئهوه کی بوون^(۱)، ئهف پسپاره ژ پیغهمبهری -سلاف لی بن- کر، و ل وی دهمی بهری مروقی دمیته ل هندئ کو ئایهت بهرسقا فی پسپاری ژ لای زانستی وفهلهکی فه بدهت، وبو پسپارکهری ئاشکهرا بکهت کانئ ئهگهر دپشت فی جوداهیی را چیه یا ب سهه ههیشی دا دئیت، ئهم دبیین ئایهتی بهری سوجهتی دا لایهکی دی، لایهکی پهیهندی ب هندهک ئهحکامین شریعهتی فه ههی، ههر وهکی ئایهتی ب فی چهندی دقیت بپژته پسپارکهران: یا باشتربو ههوه ئهوه هوین فی پسپاری بو خو بکهن یا مفای ههوه تیدا ههی، نه وی پسپاری یا هوین دبیزن، یا کو چو مفای ههوه تیدا نهههی.. پستی هنگی دقیت ئهم ژ بیر نهکهین کو قورئان کیتابهکه یا هاتی

(۱) و د روایهتهکا ضهعیف دا ل نک ئبن عهساکی هاتیه کو موعاذی کوړی جهبهلی وشهعهبهیی کوړی غهنهمی ئهف پسپاره کرپوو.

دا بو مروّغان بېته پرتيشاندر و شريعت، نه كو دا مهسهلېن علمي پين هوېر بو وان شروقه بكهت.

نايه تي گوت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهِلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجُّ﴾ نهى موحه ممه د، هه قالين ته پسيارا هه لاتنا هه يقى وگوهرپينا وي ژ ته دكهن، كانى نهو بوچي ب هنده رهنگان دئيتنه ديتن؟ د بهرسقا وان دا تو بيتره: نهف هه يقا هوېن پسيارا گوهارپنا وي دكهن خودى يا كربه نيشان بو هندى دا مروّف دهمى عبياده تيپن خو پي بزنان، وهكى: پروژيى وحه جى.. وچونكى به حسى حه جى هاته كرن، ئيشارهت بو عهده ته كى ژ وان عهده تان هاته كرن پين كو ل زهمانى جاهليه تي ل نك هندك عهده بان هه، وگوت: ﴿وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ يه عنى: باشى نه نهوه يا هوېن ل جاهليه تي وده سپيكا ئيسلامى فيربووينى كول دهمى حه جى يان عومرى هوېن د پشتا خانيان را بچنه ژور، ب وي هزرى كو نهف چهنده دى هه وه نيزيكي خودى كهت.. چو راستى بو قى چهندي نينه، بهلكى باشى كارى وي كهسيه يى تهقوا خودى كرى وخو ژگونه هان دايه پاش، وهوين گهلى خودان باوهران ل دهمى كرنا حه جى وعومرى د درگه هان را وهرنه د ژورقه، نه وهكى هندك ژ هه وه ل دهمى جاهليه تي دكر دهمى هزر دكر چى نابت بو وي مروّقى د ئيحرمان دا بت د درگه هان را بچنه ژور ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ وهوين د هه مى كارين خو دا ژ خودى بترسن؛ دا بهلكى هوېن ل دنيايى وئاخره تي بگه هنه مرادى.

به ررائى كورپى عازبى ديپترت: نهف نايه ته د در حه قا مه دا هاتبوو خوارى، چونكى عهده تي نه نصاريان بو دهمى دچونه حه جى -ل زهمانى جاهليه تي- وذرپين د درگه هان را نه دچونه د مالين خو قه، جاره كى زهلامه كى نه نصارى هات و د درگه هى را چوو ژور، قيجا خهلكى نهف كارى وي ب كيماسى زانى، ئينا نهف نايهت هاته خوارى.

وهندك زانايين تهفسيري ديپترن: نهف نايه ته وهكى مه ته له كيته خودى بو وان صه حايان ئيناي پين پسيارا هه يقى ژ پيغه مبهري -سلاف لى بن- كرى، كو پسياره ك بوو چو مفايى وان تيدا نه بوو، خودى گوته وان: د درگه هان را هه رنه ژور، يه عنى: وان پسياران

بکهن یین مفایئ ههوه تیدا ههبت.. مروڤهک نهگهر کارهکئ دورست بکهت، دئ ئیته گوتن: نهڤه د دههگههی را چوو ژور، یهعنی: ل ریکا راست چوو.

پشتی څئ چهندی و د چند ئایهتهکان دا بهحسئ جیهادا د ریکا خودئ دا هاتهکرن:

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ ﴿٢٥﴾ وَأَقَاتِلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَتَلُوكُمْ
فَأَقَاتِلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾ فَإِنْ أَنْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾ وَقَاتِلُوهُمْ
حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ أَنْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾
الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا
عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٩﴾ وَأَنْفِقُوا فِي
سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٠﴾

د شریعتئ ئیسلامئ دا (جیهاد) ئهوا هاتیه دورستکرن دا بهرهڤانی پی ژ دینی
بیتهکرن، وئیسلام پی پیتته بهلاڤکرن، ئیک ژ مهزترین عیادهتانه مروڤ خو پی نیزیکی
خودئ بکهت، وجیهاد د راما نا خو دا ئهوه مروڤ د شهړئ کافران دا، ل دویښ شیا نا خو خو
بوهستینت، وئاشکهرا یه کول دهسپیکا هاتنا ئیسلامئ، وهندی موسلمان ل مهکههئ بهری
مشهخت بینه مهدينئ، خودئ فهلمان ب کرنا جیهادئ ل وان نهکریو، چونکی ئهوا دلاواز وین
دهست بوون، وکرنا جیهادئ ب وان څه نهدهات، بهلئ پشتی موسلمان مشهخت بووینه
مهدينئ، و ل ویرئ څهوهویان، بوونه خودان هیز ودهولهت، وهنگی ژ نوی کرنا جیهادئ بو
وان هاته دورستکرن، وئیکه مین جار ئایهتا سورتهنا (الحج) هاته خواری، ئهوا خودایی
مهزن تیدا دییترت: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾
(الحج: ٣٩) ووهکی ئاشکهرا څئ ئایهتئ ب تنئ دهستویری دا وان خودان باوهرین زورداری
لئ هاتیهکرن کو بهرهڤانیی ژ خو بکهن، بهلئ فهلمان ل وان نههاتهکرن کو ئهوا بچن شهړئ
کافران بکهن، پاشی نهڤ ئایهتین سورتهنا (البقرة) ژئ هاتنه خواری، ووان -وهکی دئ بو مه
ئاشکهرا بت- ل بهر خودان باوهران کرنا شهړئ وان کافران شرین کر یین شهړئ وان دکهن،

وئەو ئېكەمىن ئايەت بوون ژ قورئاننى ھاتىنە خوارى فەرمان تېدا ل خودان باوەران ھاتىە کرن کو ئەو شەپرى کافران بکەن، ب تنى وان کافران يېن شەپرى موسلمانان دکەن، پاشى پششى وان ژ نوى ئايەتا سوورەتا (التوبة) ھاتە خوارى ئەوا فەرمان تېدا ب کرنا شەپرى ھەمى کافر وموشکان ل موسلمانان ھاتىە کرن، وئەو ئايەت ئەفە بوو: ﴿وَقَتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقْتَلُونَكُم كَافَّةً﴾ (التوبة: ۳۶).

وزقپن ل ئايەتین سوورەتا (البقرة) دى بېژن: د قى ئايەتى دا کو دبتە ئايەتا (۱۹۰) ئى خودايى مەزن دېژت: ﴿وَقَتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقْتَلُونَكُم وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ ۱۹۰ یه عنى: ھوین گەلى خودان باوەران، بو ب سەرخستنا دینى خودى، شەپرى وان بکەن يېن شەپرى ھەوہ دکەن، وتەعدايى د قى چەندى دا نەکەن. ومەبەست ب تەعدايى ل قىرى کرنا شەپرى وانە يېن شەپرى مە نەکەن، ووەكى مە گوئى: ل سەرى بو موسلمانان چى نەدبوو ئەو دەست ب شەپرى بکەن د گەل وان يېن شەپ نەکرى، پاشى ئەف ھوکمە ب ئايەتا سوورەتا (التوبة) ئەوا بووى ھاتە نەسخە کرن.

وھندەک زانا دېژت: مەعنا ئايەتى ئەفەيە: ھوین شەپرى وان کافران بکەن يېن شەپرى ھەوہ دکەن، وئەو يېن شەپرى ھەوہ نەکەن، وەكى: زاروک وژن وعیباده تەکەرەن ويېن وەكى وان ھوین شەپرى وان نەکەن، چونكى شەپرى د گەل وان دبتە تەعدايى، وخودى ھەز ژ تەعداکەرەن ناکەت. وھندەک زانا يېن دى دېژن: مەبەست ب تەعدايى د قى ئايەتى دا ئەوہ ئارمانجا جیھادکەرەن ژ شەپرى خۆمەزن کرنا د عەردى دا بت، نە کو بە لا قکرن وبلند کرنا دینى خودى بت. وھەر چاوا بت مەعنا ئايەتى يا بەرفرەھە، وھەر رەنگەكى تەعدايى يى ھەبت ھەرامە وچى نابت بو موجاھدان خو نيزیک بکەن.

﴿وَأَقْتُلُوهُمْ حَتَّى ثَقِفْتُمُوهُمْ﴾ وئەفە بەردەوامیدانە ب فەرمانا کرنا شەپرى کافران، خودى فەرمانى ل خودان باوەران دکەت، ودېژتى: ل ھەر جەھەكى ھوین وان کافران لى بېین يېن شەپرى ھەوہ دکەن ھوین وان بکوژن ﴿وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ﴾ وھوین وان ژ وى جەھى دەر بىخى يى وان ھوین ژى دەر بىخستين کو مەکەھە، دەمى وان ھوین مەجبوور کرىن کو ھوین بەر ب مەدینى فە مشەخت بېن، ﴿وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ﴾ وئەو فتنا وان ھلېخستى

و ب سهری ههوه ئینای، دهمی وان نهخوشی گههاندیه ههوه وهوبن ژ جهی ههوه دهريخستين، پيخهههت هندی هوبن ل کوفری بزقرنهقه وهکی وان لی بین، ئەو ژ کوشتنی ژي مهزنتره.

ودهمی سورەت بیرا خودان باوه‌ران ل وئ زۆرداری دئینته قه یا کافرین مه‌که‌هی ئینایه سهری وان، ههر وهکی دقیت حه‌ماسی بو وان چی بکهت، ووان ل کرنا سهری وان مجد بکهت، وچونکی مه‌یدانا سهری ل ده‌سپیکا دورستبونا جیهادی د ناچه‌را مه‌که‌هی ومه‌دینی دا بوو، تشتی هندی دگه‌هینت کو دبت ده‌مه‌کی شهر قه‌کیشته مه‌که‌هی ودۆر وره‌خین که‌عی ب خو، ئایه‌تی بیرا خودان باوه‌ران ل پیروزیای چی جهی ئیناقه، وکو پیئتیه ل سهر وان ئەو قی چه‌ندی ژ بیرا خو نه‌به‌ن، ئایه‌تی گۆت: ﴿وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ اَلْمَسْجِدِ اَلْحَرَامِ حَتّٰی یُقَاتِلُوْكُمْ فِیْهِ فَاِنْ قَاتَلُوْكُمْ فَاَقْتُلُوْهُمْ کَذٰلِكَ جَزَاءُ اَلْکٰفِرِیْنَ ۝۱۷﴾ یه‌عنی: هوبن گه‌لی خودان باوه‌ران، ل نک مزگه‌فتا حهرام ل مه‌که‌هی، ل وی جهی حهرامه کو شهر لی بیتنه‌کر، ده‌ست ب سهری وان نه‌که‌ن، وه‌ک قه‌درگرتن بو مزگه‌فتی، حه‌تا ئەو سهری ههوه لی دکهن، قیجا ئەگهر وان سهری ههوه لی کر هوبن ژي سهری وان لی بکه‌ن، ووان لی بکوژن. جزایه‌کی ب قی ره‌نگی، کو شهر وکوشتنه، جزایی کافرا‌نه.

وه‌ف ئایه‌ته وه‌کی تاییه‌تکرنه‌کییه بو وی حوکی گشتی یی به‌ری نوکه د ئایه‌تی دا هاتی ده‌می خودی گۆتی: ههر جهه‌کی ههوه کافر لی دیتن هوبن وان بکوژن.. ل قیری گۆت: ل نک مزگه‌فتا حهرام تی نه‌بت، ل ویری چی نابت هوبن ده‌ست ب کرنا سهری وان بکه‌ن، به‌لی ئەگهر جاره‌کی وه‌سا چی بوو وان ل ویری ده‌ست ب سهری ههوه کر، هوبن ژي به‌ره‌فانیی ژ خو بکه‌ن وشهری وان بکه‌ن، وه‌گهر مه‌سه‌لی سهر کیشا کوشتنی ژي هوبن وان بکوژن. وه‌کی ل ده‌می قه‌کرنا مه‌که‌هی چیبووی ده‌می خالدی کوری وه‌لیدی نه‌چار بووی سهری وان کافران بکه‌ت بین شهر کرین.

﴿فَاِنْ اَنْتَهُمْ فَاِنَّ اَللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ ۝۱۸﴾ قیجا ئەگهر وان کوفرا خو هیلا وشهری ههوه ل نک مزگه‌فتا حهرام به‌س کر، وباوه‌ری ئینا، وهاتنه د ئیسلامی دا، خودی دی ل گونه‌ها وان بو‌رت، وره‌می ب وان به‌ت، ژ به‌ر کو هندی خودیه‌ گونه‌ه ژیری به‌نییین خو‌یه، ویی دلۆقانه‌ره ب وان.

و ژ څي نايه تي دئته زانين كو جهاد د ئسلامي دا ريكه كه بو پاراستنا (دهوي) و نازاديا به لافكرنا ديني، نه كو نارمانجه، لهو هر جاره كا لايي بهرانبهر دهست ژ شهركرني قه كيشا وبهر ب ناشتي و تهنه ايي قه چوو، دقيت هم ژي دهستي ناشتيي دريژ بگهين، و داخوازا شهري نه كهين، و هكي د نايه ته كا دي ژي دا هاتي: ﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (الأنفال: ٦١) يه عني: نه گهر كافران مه يلا ناشتيي كر وخو ژ شهري دا پاش، تو ژي -هي موحه ممد- مه يلي بو وي چهندي بكه وخو به يله ب هيقييا خودي قه، و باوهر يا خو ب وي موكم بكه. هندي نه وه نهو گوهديري گوتنين وانه، يي پزرانايه ب نيه تي وانه.

پاشي نايه تي فرمان ل موسلمانان كر كو نهو بهرده واميي بدهنه جهادا د ريكه خودي دا، هندي دوژمنيي څي گازيي د دوژمناتيا خو دا دمجد وبهرده وام بن، خودايي مه زن گوت: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ يه عني: هوين گه لي خودان باوهران دبهرده وام بن د شهري كافرين ته عداكر دا؛ دا نهو بو موسلمانان نه بنه فتنه وانه ژ ديني پاشقه بدن، ودا دين هه مي بو خودي ب تني بمينت.

و ژ څي نايه تي ناشكهر دبت كو جهاد دئته كرن هندي كوفري هيزه كا و هسا ههبت بشيت موسلمانان پي دفته بهت، وړيكي ل بهر خهلكي وهاتنا د څي ديني دا بگرت، خودي فرماني ل خودان باوهران دكهت كو هنگي نهو دهست بدهنه هيزي وشهري كوفري بكهن ههتا نهو فتنه نه مينت، وړي ل بهر خهلكي و موسلمان بووني قه كري بمينت، هنگي شهري رادوستت، مه عنا: جهاد بو هندي نه هاتيه دورستكرن دا هم خهلكي ب ته عدايي بينينه د ئسلامي دا، مانې خودي دپيژت: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ﴾ د ديني دا كوته كي و ته عدايي نينه، بهلكي نهو بو هندييه دا نهو ئاستهنگ د ريكه دهوي دا بينه راكرن بين دبه نه گهرا په دابوونا فتنې.

﴿فَإِنْ أَنْتَهُمْ فَلَا عُذْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ قيجا نه گهر وانه كوفرا خو هتلا، يان نه گهر وانه شهري ههوه بهس كر، و ئاستهنگ نه ئيخستنه د ريكه ههوه وبه لافكرنا ديني دا، هوين ژي دهستان ژ شهري وانه بگرن؛ چونكي جزادان (واني هه تي ل قيري ناڅي وي كره ته عدايي چونكي نهو جزايي ته عدايييه) ب تني بو وانه بين ل سهر كوفري و دوژمنكاريي دبهرده وام.

پشتی څی چهندي نايه تي دهست ب ناسکهر اکرنا حوکه کي شهرعي کر يي په يوه ندي ب جيهادي وهه يشان څه هه ي، نهو ژي حوکمي کرنا جيهاديه د وان ههر چار هه يشان دا يي عه ربا د جاهلييه تا خو دا دگوتی: (هه يقين حهرام) چونکي وان کرنا شهري تييدا حهرام دکر، خودايي مه زن گوټ: ﴿الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ﴾ هه يشا حهرام ب هه يشا حهرامه، يه عني: نه گهر وان د هه يشا حهرام دا شهري هه وه کر، هوين ژي شهري وان بکهن، چونکي شهري هه وه د گهل وان ل وي هه يقي يا شهر تييدا حهرام جزايي شهر کرنا وانه بو هه وه ل وي هه يقي، وتولستاندنا وه که هف د وان تشتان دا هه يه يي خودي حهرام کرين، يه عني: هه چي ب ته عدايبا خو پي ل وان تشتان بدانت يي خودي حهرام کرين، وه کي کافر يي مه که هه نهو يي پيروزيا باژيري حهرام کو مه که هه، وهه يشا حهرام کو (ذو الحجة) يه، وده مي حهرام کو ده مي ئي حهرامانه، هه مي تيکداين و ل سالا شهي مشه ختي هاتينه د ريکا موسلمانان دا ونه هيلايين نهو بينه مه که هه بو کرنا عومري، وگه يي شهري لي کرين.. دورسته ب کاره کي وه کي يي وان بهر سقا وان ييته دان، نايه تي گوټ: ﴿فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ﴾ هه چي پي ل پيروزيا وي جهي ووي ده مي بدانت يي خودي حهرام کري، و ب کرنا شهري ته عدايب ل هه وه بکه ت، هوين ژي ب کرنا شهري ته عدايبه کا وه کي يا وان ل وان بکهن.. ونايه تي ناقي (ته عدايب) ل سهر بهر سقدانا ته عدايبا وان دانا، ل دويف وي شيويه يي د علمي به لاغي دا ديژني: (المقابلة - هه څبه رکر) ههر چهنده نهو ته عدايب نينه ژي؛ چونکي يي دهست پي دکه ت ته عداکهره وي بهر سقي بدهت بهر ډفانه.

ودا کو که ربه بوون وحه زکرنا تولستاندي ئيکا هند ژ مه چي نه که ت، نه م د بهر سقدانا خو دا بو ته عدايبا وان زبنده گاقيي بکه ين، ودايي ژ بيرا خو بيه ين، نايه تي بيرا مه ل ته قوايي ئينا څه وگوټ: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ هوين ژ خودي بترسن وته عدايب د جزادني دا نه کهن، ووان توخوبيان دهر باز نه کهن يي خودي بو هه وه دانايين، وباش بزائن هندي خوديه يي د گهل ته قواداران.

مه عنا: ئيسلام دخوازت مروقي موسلمان يي سهر فهر ازي ت، و ب کيماسيي رازي نه بت، ئيسلام نابيژت: نه گهر ئيکي شه که دانا روپي ته يي راستي تو روپي خو يي چه پي ژي

ب نك ڤه ليدە!! نه.. ئەڤه تشتەكە دژى فطرەتا مەزىيە، ئىسلام دىيىت: ئەگەر ئىككى تەعدايى ل تە كر، وشەڤەك دانا تە، توژى شەڤەكا وەكى يا وى بدانى.. ژ خو ئەگەر تو شىيائى وتە ئەو عەفى كر، ئەو هېشتا باشتە و ب خىرتە. و ل سەر ڤى بناخەيى پىغەمبەر -سلاف لى بن- د گوتنەكا خو دا دىيىت: ﴿لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُذِلَّ نَفْسَهُ﴾^(۱) يەنى: نابت بو خودان باوەرى ئەو نەفسا خو رەزىل بکەت.

و ب هەلکەفتا بەحسکرنا ژ جيهادا د رىكا خودى دا ئايەت بەحس ڤى خەرچکرنا مالى د رىكا خودى دكەت؛ چونكى جيهادى كانى چاوا هەوجەيى ب خوگۆريكرن و دانا رحى هەيه، وەسا وى هەوجەيى ب دانا مالى ژى هەيه، دا چەك پى يىتە بەرەڤەكرن، هەر وەسا دا پىتڤيىن موحاهدان و پىن مالىن وان ژى ب جە- بىن، خودايى مەزن گۆت: ﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲) هوين مالى د رىكا خودى دا خەرچ بکەن.. ومەخسەد ب رىكا خودى د ڤى ئايەتى دا جيهاده، هەر چەندە ئەڤه نابتە مانع كو مەخسەد پى هەر رىكەكا دى ژى بت يا مەزى پى دگەشتە خودى ژ بلى جيهادى، و ئايەتى گۆتە جيهادى: رىكا خودى؛ چونكى جيهاد ئەو رىكە يا مەزى دگەشتە خودى ورازىبوونا وى.

وخودى گۆت: هوين ب دەستين خو خو نەبەنە هىلاكى. يەنى: ئەگەر هەو مالى خو د رىكا خودى دا -كو جيهاده- خەرچ نەكر، وهەو ب ڤى چەندى جيهاد هىلا، وكۆمكرنا مالى ل نك هەو خۆشتڤىتر بت ژ خەرچكرنا وى د رىكا خودى دا، هنگى دوژمنين هەو دى ل سەر هەو زال بت، وهەو بەنە هىلاكى.

ئەبو ئەيسووبى ئەنصارى دىيىت: ئەم ل غەزايەكى بووين ل قەسطەنطىيى^(۳)، رىزەكا مەزن ژ رۆمى دەرکەفت، زەلامەكى ژ موسلمانان هېرش كرى حەتا چوويه ناڤ رىزا وان، پاشى زڤرى ڤه، ئينا خەلكى كره هەوار: (سبحان الله!) وى ب دەستين خو خو ھاڤىتە هىلاكى.. ئەبو ئەيسووبى گۆت: گەلى مەزى، هوين هوسا ڤى ئايەتى مەعنا دكەن، و ئەو

(۱) ترمذى و ئىبن ماجه ژ حەزەيفە ڤەدگۆهيزن.

(۲) سەنەبۇلا نوکه، وهنگى ئەو پايتەختا دەولهتا رۆمانى بوو.

ب خو ئەف ئایه ته د دەر حەقا مە ئەنصاریان دا هاتبوو خواری، دەمێ خودی دینی خو ب سەر ئیخستی و پشته قانین وی زبده بووین، مە د ناڤهرا خو دا گۆت: مالی مە هەمی زهعی بوو، ئەگەر مە خو لی کرپا خودان، و سه خبیری بو خو لی کرپا بو مە باشر بوو، هنگی ئەف ئایه ته هاته خواری، مەعنا روینشتن و خو پاشقه کیشانا مە ژ جیهادی ئەوه تیچوون و هیلاک^(۱).

وهەر ئەف رەنگه تهفسیره بو قی ئایه تی ژ عەبدللاهی کورێ عەبیاسی و حوذه یفهیی کورێ یه مانی ژێ دئیته قه گوهاستن، ئەو دبێژن: خو تێبەر ئەوه ئەو مالی د ریکا خودی دا خەرچ نه کهن، ژ فەقیری بترسن، و بیژن: مە تیرا هندی مال نینه.

و پشستی ئایه تی ئەم ژ هندی داینه پاش کو ژ ترستین فەقیری دا مالی د ریکا خودی دا خەرچ نه کهن، گۆت: وهوین قهنجیی بکهن، و قهنجی ئەوه مروث ئەمری خودی ب جه بینت، و ئیک ژ ئەمرین وی ئەوه مروث به خیلیی دریکا خودی دا ب رحی و مالی نه کەت، خودی دبێژت: هوین قهنجیی بکهن، هندی خودییه حەز ژ قهنجیکاران دکەت.

و پشستی به حسی رۆژیی هاتیه کرن، ئەوا ئیرادهیا مروثی ب هیز دئخت، و به حسی جیهادی کری، ئەوا مهردینیا مروثی به رچا دکەت، ئایه تین بین دی به حسی ستوینه کا دی ژ ستوینین ئیسلامی کهن، ئەو ژێ کرنا حەجییە، ئەوا خو ب دهستقه بهردانا مروثی یا تمام بو خودی به رچا دکەت.

وَاتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٦﴾ الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَةٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَكُزُّوْا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ

(۱) موسلم قی چەندی ژێ قەدگوهێرت.

وَاتَّقُوا يٰۤاُولٰٓئِىَ الْاَلْبٰبِ ﴿٧٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ فَاِذَا
 اَقْضَيْتُمْ مِّنْ عَرَفْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدٰىكُمْ وَاِنْ
 كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴿٧٨﴾ ثُمَّ اَفِيضُوْا مِّنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا
 اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٧٩﴾ فَاِذَا قُضِيَتْ مَنَاسِكُكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ
 ءَابَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُوْلُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِى الدُّنْيَا وَمَا لَهُ
 فِى الْآخِرَةِ مِّنْ خَلْقٍ ﴿٨٠﴾ وَمِنْهُمْ مَّن يَقُوْلُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْآخِرَةِ
 حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٨١﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ نَصِيْبٌ مِّمَّا كَسَبُوْا وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ
 ﴿٨٢﴾ * وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِىْ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدَاتٍ فَمَنْ تَعَطَّلَ فِى يَوْمَيْنِ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَاَخَّرَ
 فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰۤى وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَعْلَمُوْا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٨٣﴾

د قان نايه تان دا ژ سورده تی، کو دینه نایه تین (۱۹۶-۲۰۳) یی، وه کی مه گوتی
 به حسې ستوبنه کا دی ژ ستوبنېن ئیسلامی کو حجه دئیته کرن، وهندهک لایین کرنا فی
 عیباده تی دئیته ناشکه راکرن، وتشتی بهرچا ل قیبری نه وه سوردهت جیهادی وحه جی پیکه
 گری ددهت، وپه یوه ندی د ناچه را قان هه ردو (شه عائرین ئیسلامی) دا تشته کی ناشکه رایه،
 (حج) نیشانهک ژ نیشانی نیکبونا موسلمانان، وریگرتنا ل کرنا حجه جی ریگرتنه
 ل ئیسلامی، وگه فکر نه ل جهین پیروزی موسلمانان، وشه پرکرنه د گهل هه بونا نوممه تی،
 وجیهاد نهو ریکه یا خودی بو نوممه تی دانای؛ دا نهو هه بونا خو پی بیاریزت.. پشی
 هنگی نهف نایه ته ب خو نهوین به حسې هندهک نه حکامین حجه جی دکن، هه ل دهسپیک
 حوکه کی ژ نه حکامین حجه جی یی هندهک نه حکامین جیهادی تیکه لی وی بووین بو مه
 ناشکه را دکته، ودبیژت :

﴿وَاتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ﴾ نهف نایه ته ئیکه مین جار فرمانی ل خودان باوهران
 دکته کو نهو (حجه) و (عومری) ژی بو خودی تمام کهن، ونهفه هندی دگهینت کو نه گهر
 مروقی دهست ب کرنا فی عیباده تی مه زن کر دئیته نهو وی ب دورستی وتامی بیه ته
 سه ری، وئیکا هند نهکته نهو پویچ بیت، ودهمی نایهت دیژت: هوین حجه جی وعومری بو
 خودی تمام بکهن. نهفه هندی دگهینت کو حجه تمام نهو یا نارمانجا مروقی ژی خودی

ب تنی بت، ونه چو تشتین دی، وحتا ئەو ب دورستی بو خودی بت، دڤیت ئەو ب ماله‌کی
 حەلال بێته‌کرن، و ل دەمی کرنی مروژ پینگیری ب وان ئەحکامان بکەت بێن خودی بو مه
 داناین.

وهه‌ر چه‌نده‌ حج و عومره د گه‌له‌ک ئەحکامین خو دا وه‌کی ئیکن، به‌لی دەمی ئایه‌ت
 دبێژت: حجی و عومری بو خودی تمام بکەن. ئەڤه‌ هندی دگه‌هینت کو حج تشته‌کی جودایه
 ژ عومری، یان ژ ی بلا بێژین: هنده‌ک تشتین جودا د ناڤه‌را حجی و عومری دا هه‌نه‌،
 و تشتی ژ هه‌میان به‌رچاڤتر ئەوه‌: حج ل ده‌مه‌کی ده‌سنیشانکری ژ سالی دئیتته‌کرن، ئەگه‌ر
 ل وی دەمی نه‌بت، ئەو نایته‌کرن، به‌لی عومره ل هه‌ر ده‌مه‌کی هه‌بت دئیتته‌کرن، و فه‌رضین
 حجی ئەڤه‌نه‌: ئینانا ئییه‌تی، ل به‌رخوکرنا ئیحرامان، طه‌وفا ل دۆر که‌عبی، سه‌عی
 د ناڤه‌را صه‌فا و مه‌روایی دا، و پراوه‌ستیانا ل عه‌ره‌فی، و هاڤیتنا به‌رکان.. د گه‌ل هنده‌ک
 خیلافاتین سڤک د ناڤه‌را زانایان دا. و کارین عومری ئەڤه‌نه‌: ئینانا ئییه‌تی، ل به‌رخوکرنا
 ئیحرامان، طه‌وفا ل دۆر که‌عبی، و سه‌عی د ناڤه‌را صه‌فا و مه‌روایی دا.. و خیلاف د ناڤه‌را
 زانایان دا چیبویه‌ کانی عومره ژ ی وه‌کی حجی فه‌رضه‌ ل سه‌ر موسلمانان، یان سوننه‌ته‌،
 و گه‌له‌ک زانا ل وی باوه‌رینه‌ کو ئەو واجبه‌ نه‌ کو سوننه‌ته‌، له‌و خودی ئەو ئینا ریتزا حجی
 ده‌می گۆتی: هوبن حجی و عومری بو خودی تمام بکەن.

به‌لی چونکی ئەحکامین ئیسلامی دواڤه‌ینه‌، و دب‌ت هنده‌ک جاران ژ به‌ر ئەگه‌ره‌کا
 مروژی ده‌ست تیدا نه‌بت، ئاسته‌نگه‌ک بکه‌فته‌ د ریکا مروژی دا، و مروژ -پشتی ده‌ست
 ب حجی یان عومری کری- نه‌شیت ڤی عیباده‌تی تمام بکەت.. هنگی ئەو چ بکەت؟

ئەڤ ئایه‌ته‌ ڤی حوکی دی بو مه‌ ئاشکه‌را که‌ت: ﴿فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنْ
 آلِهَدِي﴾ ژ خو ئەگه‌ر پشتی هوبن ئییه‌تا حجی یان عومری دب‌ین، و ئیحرامان دکه‌نه‌ به‌ر خو
 ئاسته‌نگه‌ک که‌فته‌ ریکا هه‌وه‌، وه‌کی کو ریک ل هه‌وه‌ بێته‌گرتن ژ لای دۆرمنه‌کی ڤه‌، یان
 نه‌خوشیه‌ک ب سه‌ر هه‌وه‌ دا بیت و بکه‌فته‌ د ناڤه‌را هه‌وه‌ و تمامکرنا حجی یان عومری دا،
 وه‌کی کول سالا شه‌شی مشه‌ختی ب سه‌ری موسلمانان هاتی، ده‌می کافرین مه‌که‌هی هاتینه
 د ریکا پینگه‌مه‌ری -سلاف لی بن- و سه‌حابیین وی دا، و نه‌هتلا ی ئەو بچه‌ هه‌ره‌می بو کرنا
 حجی، ئایه‌ت دبێژت: هنگی یا فه‌ر ل سه‌ر هه‌وه‌ ئەوه‌ هوبن ل دویڤ پێچیبونا خو تشته‌کی

ژ حېشتران، يان چىلان، يان تەرشى، بۆ خودى قەكوژن، يەئنى: قوربانەكى بدەن، پاشى ھوبن سەرىن خۆ بىراش، وئىحرامىن خۆ بىيخ، وبزقنە مالين خۆ، ﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ﴾ وئەگەر ھوبن د محاصەرى بن، ھوبن سەرىن خۆ نەتراش حەتا ئەوى ھاتىيە محاصەرىن قوربانى خۆ ل وى جەئى ئەو لى ھاتىيە محاصەرىن سەرىن بىكەت، پاشى ئىحرامىن خۆ بىيخ، وەكى پىغەمبەرى -سلاڤ لى بن- ل نەالا حودەبىيى ل سالا شەئى مشەختى كرى، وئەو كەسى محاصەرى نەبت دقئىت قوربانى ل جەئى وى يى دورست كو ھەرەمە، ل رۆژا جەئى، يان ل ئىك ژ ھەر سى رۆژىن د دويڧ دا قەكوژت.

وچونكى ئىسلام دىنەكى ب ساناهىيە، ووى نەقئىت ب ئەحكامىن خۆ بارى تاگىرىن خۆ گران بکەت، ئايەتى گۆت: ئەگەر ئىك ژ ھەوە يى نەخوش بت، يان سەرى وى ئىشەك لى ھەبت، ووى ل دەمى ئىحرامى پىيئى ب سەرتراشنى ھەبت، بۆ وى دورستە ئەو سەرى خۆ بىراش، بەلى دقئىت ئەو ھنگى فدىي پىش قى چەندى قە بدەت، وفدىيە ئەو ئەو سى رۆژان يى ب رۆژى بت، يان ژى ئەو خوارنى بدەتە شەش كەسىن ھەزار، يان پەزەكى بۆ خەلكى ھەرەمى قەكوژت، وئەقەيە مەئنا گۆتتا خودى: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ و ژ قى ئايەتى ئاشكەرا دبت كو تراشينا سەرى ئىك ژ وان كارانە يىن چى نەبن بۆ وى كەسى د ئىحرامان دا بت.

ئەف ھوكمە بۆ وى كەسى بوو يى بىتە موخاصەرىن، يان ئىشەكا وەسا بىتى ھەلىت ئەو ب دورستى ئەحكامىن جەئى يان عومرى ب جەئى بىنت، پا ئەوى د حالەتەكى طەبىعى دا بت؟

ئايەت دىيىرت: ﴿فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾ وئەقە بۆ دەمى تەناھىيە، دەمى مروقى دقئىت جەئى بکەت، وئىيەتا خۆ بىنت، و دەست پى بکەت، وىي پىشت راست بت كو چو دورژمن د رىكا وى دا نىن وى حصار بدەن، ھەر وەسا ئەگەر ئەو يى ساخلىم ژى بت وچو ئىش وى گرى نەدەن، ئەقى ھۆسا بت خودى دىيىرت: ھەچىي ژ ھەوە بقئىت عومرى بکەت پاشى ئىحرامىن خۆ بىيخ؛ دا ئەو تىتىن ب ئىحرامان ھەرام دىن بۆ وى ھەلال بىن، حەتا دەمى كرنا جەئى دئىت پاشى ئەو ئىحرامان بکەتە بەر خۆ وەجى بکەت، كو دىيىرنە قى كارى: (تەمەتتوع)، ئەقە دورستە و بۆ وى ھەيە قى چەندى

بکهت، ب شهرتهکی ئەو حەیانەکی بکەتە قوربان، ئەگەر ب دەست کەفت، ژ خو ئەگەر چو حەیان ب دەست نەکەفتن بکەتە قوربان، یان ژ ی پێشه نەهات چو حەیانان بکرت و بکەتە قوربان، بلا ئەو سێ رۆژیان ل هەبێتێن حەجی بگرت، دەمی ئەو ل مەکەهی د ناڤهرا هەردو ئیحرامان دا، وحەفت رۆژێن دی دەمی ئەو ژ کارێ حەجی خلاس دبت و دزقێتە مالا خو، ئەفە وی دەه رۆژێن تمام گرتن، و ئەف رۆژیه پیش هندی ئەفە کو وی (تەمەتتوع) کری، و ئایەت د دویف دا دبێژت: ئەفە بو و ییە یی مالا وی ل حەرەمی (ل مەکەهی) نەبت، و ل دۆر مەعنایا پەشیا (ذلک - ئەفە) چەند گۆتەک هەنە، یا ژ هەمی نێزیکتر - خودی چێتر دزانت ئەو - ئەف هەر دەه رۆژیه یێن جەئ قوربانی دگرن، بو و ییە یی مالا وی ل حەرەمی نەبت، و ژ دەرڤە (میققاتان) هاتی؛ چونکی ئەو ژ خەلکی مەکەهی بت، (تەمەتتوع) بو وی نینە، و مادەم (تەمەتتوع) بو وی نینە، مەعنا: ئەو قوربانی ژێ نادەت.

و ل دویمایی ئایەت دبێژت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ هوبن ژ خودی بترسن، و گۆتن و فەرمانێن وی ب جە بینن، ویزانن هندی خودیە یی عەزاب دژوارە بو وی کەسی ل دویف فەرمانا وی نەچت، ووی بکەت یا وی ئەو ژێ دایە پاش.

و پستی دیارکرن حوکمی (تەمەتتوعی) ئایەتا د دویف دا ئیشارەت دا دەمی کرنا حەجی، هەر وەسا هەندەک ژ وان کاران ژێ بو مە ئاشکەراکرن یێن ل سەر مەوۆقی دحەرام دەمی ئەو د ئیحرامان دا و گۆت: ﴿الْحَجُّ أَشْهَرُ مَعْلُومَتٍ﴾ حەج ل هەندەک هەبێتێن تاییەت ل سالی دئیتەکرن، و ئەف هەبێهە دئاشکەرانه خو ل بهر خەلکی جاھلیەتی ژێ، چونکی وان ژێ هەر ل قان هەبێشان قەستە حەجی دکر، و دیارە ئەف چەندە وان ژ دینی ئیبراھیمی و ئیسماعیلی وەرگرتبوو، و ئەو هەبێف ئەفەنە: شەووال، و ذولقەعدە، و دەه رۆژێن سەری ژ هەبێشا ذولحجە.

﴿فَمَنْ قَرَضَ فِيهِ رَبِّ الْحَجِّ فَلَا رَفْتَ وَلَا فَسْوَكَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ ئیجا هەچیێ ل قان هەبێشان حەج تیدا ل سەر خو فەرکر، و دەست ب کرنا وێ کر، یەعنی: ژ میقاتی دەرپاس بوو و ئنیەتا خو ئینا، و جلکین ئیحرامان کەنە بهر خو، هەندەک تشت هەنە ل سەر وی حەرام دبن، دقیت ئەو خو ژێ بدەتە پاش، و ئایەتا بەری نوکە تشتەک ژ وان تشتان بو مە دیار کربوو کو تراشینا سەریه، و ئەف ئایەتە بەحسی سێ تشتێن دیت دکەت:

(الرفث) چوونا نقينييه، وهندهك زانا ديبژن: هەر گۆتن وكريارهكا فهحشا بت، دكهفته د بن قى پهيقي قه. و (الفسوق) دهرباسكرنا توخوبيين خودييه ب گۆتن و كارين سهقهت يين وي حرام كرين، ودهركهفتنا ژ بن ئهمرى ويه ب كرنا گونههان، (جدال) جرعهكيشانا ل حهجييه يا كو سهري دكيسته ههقركى وكهرب ونهقياني.. ئهقه ئهو سى تشتين ههراهن بۆ وي مروقى يى د ئيحرمان دا بت، يين ئهف ئايهته بهحس ژى دكهت، و ژ بلى شان هندهك كارين دى ژى ههنه د هندهك (دهقين) دى يين شهري دا هاتينه.

﴿وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزُوذُوا فَرَاتٍ خَيْرٌ أَزَادَ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ﴾ ئهو مروقى قهستا ههجي دكهت، دچته جههكى پيروژ، وداخلي دهمهكى پيروژ ژى دبت، لهو دقيت ئهو وهكى خهلكى دنيايى نهبت، جلكى وي، سهروبهه وهخلاقي وي دقيت ژ يى خهلكى دى يى جودا بت، ئهو ميثاني خودييه، وميثان دقيت ريز ونحترامى ل وي بگرت يى ئهو ميثانكرى.. خودى خودانى خيرى ديبژن: ههر خيركا هوين بكن خودى يى دزانت، وئهو جزيي ههر ئيكى ل دويف كارى وي دى دهت، وهوين زادهكى ژ خوارن وئهو خوارنى بۆ وهغرا ههجي د گهل خو بيهن، نه وهكى خهلكى جاهلييهتى دهمى ئهو دچوونه ههجي وان چو زاد بۆ خو نه دبر، وهزر دكر ئهف چهنده رهنكهكى تهقواييه، خودى ديبژن: هوين گهلى موسلمانان خوارنى بۆ خو بيهن، وهوين زادهكى بۆ خو ژ كارين چاك ژى بۆ ناخهتتى ناماده بكن، چونكى هندی تهقوايه باشترين زاده، و ژ من بترسن گهلى خودان عهقلان.

ودا نهئيتته هزركرن كو دهمى ئهم ديبژن: ل دهمى كرنا ههجي، دقيت موسلمان يى جودا بت ژ خهلكى دنيايى، چى نابت ههجي كارهكى دى ژ بلى كارين ههجي بكهت، ب تاييهتى ئهو كارين پهيوهندى ب بازرگانىي قه هه، ئايهتى گۆت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ و د جاهلييهتى دا خهلكى هزر دكر ئهوى بچته ههجي دقيت خو ژ ههمى رهنگين بازرگانىي بدهته پاش، و ل دهمى چوونى وحهتا ئهو دزقرته مال، دقيت چو كرين وفروتنى ژى نهكهت، قى ئايهتى خهلهتيا قى هزرى ژى بۆ مه ناشكهرا كر، وگۆته خودان باوهران: چو گونههل سهر ههوه نينه، ئهگهر هوين ل روژين ههجي داخوازا مفاي ب ريكا بازرگانىهكى بۆ خو ژ خودايى خو بكن، يهعنى: دورسته بۆ مروقى ههجي ل دهمى كرنا

حهجی تجاره ته کی ژى بو خو بکهت، وهکی کو تشته کی د گهل خو بیهت ل ویری بفرۆشت، یان تشته کی ژ ویری بینت و ل وهلاتی خو بفرۆشت.. وئهی چو دژاتی د گهل ئیخلاصا د کارئ ههجی دا نینه.

وېشتی دیار کرنا ئی چهندی ئایه تی فه رمانه کا دی ل خودان باوه ران کر وگۆت: ﴿فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَقَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوا كَمَا هَدَيْتُكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ﴾ ١٠٠ یه عنی: ئه گهر هوین ژ عه ره فی - کو ئهو جهه یی هه جی ل رۆژا نه هی لی راده وستن- زفرینه فه، پشتی کو رۆژ ئافادبت، وهه وه قه ستا موزده لیفی کر، هوین ل وی جهی هه رام - کو موزده لیفه یه - خودی ب ته سییحاتان ل بیرا خو بینن، و ب وی په نگی خودی به ری هه وه دایى هوین خودی ل بیرا خو بینن، و ب راستی به ری ئهو ریکى نیشا هه وه بدهت هوین دبه رزه بوون وهه وه هه قی نه دزانی.

وراوه ستانا ل عه ره فی، ل رۆژا نه هی ژ هه یفا (ذو الحجة)، ئیک ژ ستوبین سهره کی بین هه جیه، بئی وی هه ج یا دورست نابت، وده می راده ستانا ل عه ره فی پشتی نیثرویا رۆژا نه هی ده ست پی دکهت، هه تا رۆژ ئافا دبت، وپشتی بو وی مسوگهر دبت کو رۆژ یا ئافا بووی، یا سونه ت ئه وه ئهو ب ره ته ی بچت قه ستا (موزده لیفی) بکهت، وده می راده ستانا ل عه ره فی هه تا رۆژا ده هی سپیده دبت ژى دمینت.

و ژ ده یکا موسلمانان عائیشایی -خودی ژى رازی بت- دئیه ته فه گوه ازتن، دیبژت: د جاهلییه تی دا ده می هه جی ل عه ره فی راده ستان، قوره یشیان خو ژ وان فه در دکر ودچوون ل موزده لیفی راده ستان، له و ئه ف ئایه تا هاته خواری، خودی گۆته وان: هوین ژى د گهل خه لکی ل عه ره فی راده ستان، و د گهل وان ژ عه ره فی هه رنه موزده لیفی، چونکی چو جوداه ی د ناچه را هه وه وخه لکی دا نینه ^(١).

ئایه تی گۆت: ﴿ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ١٠١ وگۆتن ل فیژ بو قوره یشیان دئیه ته ئاراسته کرن، چونکی ئهو -وه کی مه گۆتی- د گهل خه لکی ل عه ره فی رانه دوه ستان، خودی گۆته وان: وهوین ژى گه لی قوره یشیان، چوونا

(١) بوخاری ئی چهندی ژى فه دگوه یزت.

ههوه ژ عهرفهئ بهر ب موزدهليفى څه، بلا د وى جهى را بت يى مروث تپرا دچن، ودبت نايهت ب څى ږهنگى ژى بيته تهفسيركړن: هوين گهلى هجيان دهمى ژ عهرفهئ دچن د وى جهى را بهر ب موزدهليفى څه ههړن يى مروثين سهرپاست بهرى ههوه كو ئيبراهيمه -سلاف لى بن- تپرا چووى.. نه وهكى وان مروثين جاهلييه تى ژ قورهيشيان، ئهوين ل عهرفهئ ږانه دوهستان، و د وى جهى را نه دچوون يى خهلكى دى تپرا دچوون، و ل وى دهمى هوين ژ عهرفهئ دچنه موزدهليفى، هوين (ئستغفارن) بكيشن، وداخوازى بو خو ژ خودى بكن كو ئهوه گونه هين ههوه بو ههوه ژى بيهت، هندى خوديه گونه هى بو وان بهنيين خو ژى دبهت يين توبه دكهن، وئهو دلوثانيى ب وان دبهت.

پشتى څى چه ندى نايه تى ئهم ل مهسه لهما دى يا گرنگ هشار كرين، ئهو ژى نه څه يه: بيرئانا مه بو خودى، وكړنا زكړى وى وداخوازا ليټورينى ژ وى نه ب تنى ل وى دهمى دبت يى مروثى ب كړنا عيباده ته كى وهكى هجى ږادبت، بهلكى ل ههمى دهمان دڅيت خودى ل بيرامه بت، وچو گاځان ئهم وى ژ بيرامه خو نه بهين، نايه تى گوت: ﴿فَإِذَا قُضِيَتْهُم مِّنْ سَكَنِكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشْكَدَ ذِكْرًا﴾ عبداللها هى كورى عهباسى -خودى ژى ږازى بت- دبىثرت: ل جاهلييه تى دهمى كافر ژ كړنا هجى خلاص دبوون، دا ل جهه كى كوم بن وهمر ئيك ژ وان دا مه دحيت باب وباپيرين خو كهت، لهو ئهف نايه ته هاته خوار، خودايى مه زن گوت: ئه گهر ههوه عيباده تى خو ب دويماهى ئينا، وهوين ژ كارى هجى خلاص بوون، هوين گهلهك خودى ل بيرامه خو بينن ومه دحيت وى بكن، وهكى هوين بابين خو وكارى وان ل بيرامه خو دينن يان پتر ژى.

مهعنا: گهلى خودان باوهران، هوين وهكى كافران نه كهن، دهمى هجا خو ب مه دحيت باب وباپيران څه نه بهن، چونكى ئهو ته رازيا بهرى ههوه ئيك و دو پى دكيشا نوكه نه ما، ونه ههچى باب وباپيرين وى دباش بن مهعنا وى ئهوه ئهو ژى دى يى باش بت، ومروث ل سهر دو پشكان ليكڅه دبن:

- ﴿فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ﴾
هندهك مروث هه نه خه ما وان دنيا ب تنيه، لهو دهمى ئهو دو عايان بو خو ژ خودى دكهن دبىثرت: خودايى مه، تو -د دنيا يى دا- ساخله مپى، ومالى، وعه يالى بده مه.. وئهان ږهنگى

مرؤشان ل ئاخره تی چو پشک وبار نینن، چونکی وان دلی خو نه بری و بهس بهری وان مابوو ل دنیا یی.

- و بهرانبهر وان پشکه کا دی یا مرؤشان هه نه: ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ وئهف پشکه نهون یین د دو عایین خو دا دبیرتن: خودایی مه، تو د دنیا یی دا سلامه تی و پرزقی وزانیه کا ب مفا، وکاره کی قهنج بده مه، و ل ئاخره تی ژی تو به حه شتی بده مه، و عه زابا ئاگری ژ مه دویر بکه.. وئهف دو عایه یا کو د قی ئایه تی دا هاتی: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ ژ هه می دو عایان تامتر و کاملتره، لهو پیغه مبهری -سلاف لی بن- ژ هه می دو عایان پتر ئهف دو عایه بو خو ژ خودی دکر، و هکی (بوخاری و موسلم) ژی قه دگو هیزن.

وهه ما بهسی قی دو عاییه خودایی مه زن به حسی وان که سان دکهت یین قی دو عایی دکهن، و دبیرتن: ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ ئهوین هه -یین قی دو عایی بو خو دکهن- خیره کا مه زن بو وان هیه، ژ بهر وی کاری چاک یی وان ب دهست خو قه ئینای، و خودی یی حسیب سفقه، کارین به نیین خو دهرمیرت، و جزایی وان سهرا دده تی.

ویهری ئهف پارچه یه ژ سووره تی بابه تی هه جی ب دویماهی بینت، دوباره ئهو بهری هه جیان دده ته زکری و ته قوایی و دبیرتن: ﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَطَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ د قی ئایه تی دا خودایی مه زن فهرمانی ل هه جیان دکهت، و دبیرتن: هون ل هنده ک پوژین هژمارتی خودی ل بیرا خو بینن، یه عنی: گه له ک زکری وی بکهن و ته کبیراتان بدهن.. وئهف پوژین هژمارتی یین ئایهت ئیشهاره تی دده تی پوژین یازدی و دوازدی و سیزدینه ژ هه یفا ذولحجی، وئهفه ئهو پوژن یین گه له ک مه ناسکین هه جی دکه قنه تیدا، و هکی هافیتنا بهرکان، و طه وواف، و دانا قوریانی.. خودی دبیرتن: هون گه لی هه جیان، د قان پوژان دا خودایی خو ب (ته سبیح و ته کبیراتان) مه زن بکهن، ووی ل بیرا خو بیننه قه.

پاشى ئايەت حوكمەكى ژ ئەحكامىن ھەجى، كو مانا ل ميناىيە، بۆ مە ئاشكەرا دكەت، ودېئىت: ھەجىي ئيا لەزى بکەت، و ل رۆژا دوازدى پىشتى بەرکان دھاڤىت ژ ميناىي دەركەفت چو گونەھ ل سەر وى نىنە، ۋەھجىي ئيا خۆ گىرۆ بکەت وشەفا سىزدى ژى بمىنتە ل ميناىي ھەتا ل رۆژا د دويش دا -كو رۆژا سىزدىيە- بەرکان دھاڤىت چو گونەھ ل سەر وى ژى نىنە، بۆ وى يى ل ھەجا خۆ تەقوا خودى بکەت.

وخۆگىرۆكرن كو مروقى ھەجى ل شەفا سىزدى ژى بمىنتە ل ميناىي ھەتا ئەو ل ئىقاريا سىزدى رەجمى بکەت، چىترە، چونكى مانا رۆژەكا پىتر ل قى جەي دى بتە ئەگەرا ھندى كو خودان عىبادەتەكى زىندەتر بکەت، و ژ لايەكى دى قە ئەف چەندە دويچوون وچاڤلىكرنا سوننەتا پىغەمبەرە -سلاڤ لى بن-؛ چونكى وى دەمى ھەج كرى خۆ گىرۆ كرىو و رۆژا سىزدى ژى مابو ل ميناىي.

پاشى ل دويماهيا ئى ئايەتى خودايى مەزن گۆتە موسلمانان: ھوين ژ خودى بترسن، و دەمى كارىن خۆ دا بلا ھەو بەر ل وى بت، وىزانن كو پىشتى مرنى ھوين بۆ نك وى دى ئىنە كۆمكرن بۆ جزادانى.

ھەج ومەناسكىن وى دڤىت ئى مەعنايا مەزن د دلىن موسلمانان دا ئامادە بکەت: مەعنايا تەقوايى، وكو ئەو رۆژا كۆمبونا مەزن ل نك خودى ل بىرا خۆ بىنتەقە.. گاڤا ئەو ل ھەرەفى رادوھستت، و ل دۆر وەرەخىن خۆ دزڤرت، ژ مروڤىن سەرکۆل پىشەتر كەسى ناىبىت، ھەمى ب ئىك جلكىنە، جلكەكى سادە، ۋەكى جلكى خەلكى دنيايى نىنە، بەرى ھەمىيان يى سەرئەڤرازە، ھىڤيا وان رەحما خودىيە.. ۋەرى وان يى ل ھندى رۆژا د دويش دا ئەو قەستا مالا خودى بکەن، وچاڤىن خۆ ب دىتنا ھەرەمى روھن بکەن.. وطموفا وى جەي بکەن يى بوويە لاندكا ئىكى بۆ گاڤا تەوھىدى.. ئەف دىمەنە دڤىت بىرا وى ل راوھستانا مەزن ل مەحشەرى بىنتەقە، دەمى خەلك ھەمى ل بەندا رەحما خودى رادوھستاي، وگوھى وان لى كانى كەنگى ناڤى وان دى ئىتە خواندن، ۋەرى وان چەپ يان راست دى ئىتەدان.

ھەجى دەمى قەستا ھەرەمى دكەت و ل مالا خودى دىتە مېشان، بلا ئەو بىرا خۆ ل فەقىرىا خۆ بىنتەقە دەمى ئەو ل ئاخەرەتى قەستا خودى دكەت و ل بەر رەحما وى ددانىت، بلا ئەو ھەوارىن خۆ بگەھىننە خودى كو ئەو ب كەرەما خۆ ل مېشانى خۆ بىئورت، چونكى

عهده تی کهریمانه ل وان کهسان دبۆرن ییئن کو خو دهاقیینه ناف مالا وان، نه گهر چهند تاواینن وان دمهزن ژنی بن. دهمی نهو ب لهشی خو شه د ناچهرا صهفا ومهروایی دا دئیت ودچت، دا نه مرهکی ژ نه مرین خودایی خو ب جه بینت، بلا نهو بیرا خو ل وئ رۆژی بینته شه دهمی هزرا وی د ناچهرا ههردو لایین تهرازیی دئیت ودچت، دهمی خیر وگونههین وی دئینه کیشان، بهرئ وی لی کانی کیر لایی تهرازیی دی کیر لایی دی هلهکشت.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْطِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ
وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ
وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿٢٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ
جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٧﴾

د قی پارچهیی دا ژ سووره تی خودایی مهزن بهرئ مه ددهته (قهزیه کا وجودی) ومهسه لهکا کو د قی دنیایی دا هه، وگه لهک جاراب بهر چاچین مه دکهفت، دا مه ئاگهه ژ خو ههبت، وزوی ب زوی نه ئیینه خاپاندن، نهو ژی مهسه لا هه بونا لایی ئاشکهرا ولایی قهشارتی بو هه تته کی، وئحتمالا خاپاندن بینهری ب جوانیا لایی ئاشکهرا ژ تته کی، وئی ئاگهه کرنا وی ژ کریتیا لایی قهشارتی، وئقه ئیک ژ وان مهسه لانه ییئن پتر ژ هه تته کی دی مروژ پی دئینه خاپاندن. وئگه ههات وهه ئیک ژ مه باوهری ب خودایه کی شارهزا ئینا، وزانی کو چو تته ژ مه ل بهر وی خودایی نائیته قهشارتن، وروژهک دی دئیت قهشارتیین مه هه می دی ئاشکهرا بن، وحسیب سهرا وان دی د گهله مه ئیته کرن، هنگی هه ئیک ژ مه لایی خو یی قهشارتی -وهکی لایی ئاشکهرا- دی جوان کهت، مهعنا: کهس ژ مه ب یی دی نائیته خاپاندن..

ژ لایهکی دی قه، نهف ئایهته بو مه رادگههینن کو مروژ ژ لایی نهفسیه تیین خو شه دو رهنگن:

- رهنگهک د (فاسد وموفسدن) یهعنی: نهو ب خو د نهفسا خو دا دخرابن، وخرابی ژنی ژنی چی دبت، و د گهله هندی ژنی نه گهر تو بهرئ خو بدهیه لایی وان یی سهرقه وئاشکهرا

دئ وه هزر كهى ئهو گهلهك دباشن.. بوجى؟ چونكى ئهو -وهكى مه گوتى- لايى ناشكهرا يى خو جوان دكهن؛ دا خهلكى بخاپين.

- ورهنگى دى ئهو مروقتين چاكن يين لايى ناشكهرا وشهشارتى ژ وان وهكى ئيك،
ئوئين خو فروتينه خودى، وههردم د بهرههف كو دنيايا خو گورى دينى خو بكن، وپيخه مهت
رازبونوا خودى همر تشتهكى د دهست وان دا ههى بدن.

جاري دا بهري خو بدهينه رهنكى ئيكى: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْطِيكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ﴾ يهعنى: ژ مروشان هندهك كهس
ههنه نهگه ر تو گوهى خو بدهيه وان كهيفا ته ب گوتنا وى يا رهوان دئيت.. بهلى كيژ گوتنا
وى؟ گوتنا وى دهمى بهحسى ژيانا دنيايى دكهت! نهف رهنكى مروشان، د مهسهلين دنيايى
دا (فهنان!) گاڤا بو ته بهحسى دنيايى دكهن، هندی هند نهزمانهكى حلى يى د دهقى دا،
ئيكسه ر وه ل ته دكهن تو ب ئاخفتنا وان شه بييه گریدان، پى (موعجب) بى، و د گهل خو
بيژى: وهى! نهفه چهندي زيرك وشارهزايه! ودهمى ئهو بهحسى دنيايى بو ته دكهت، وحهتا
بشيت ته بخاپينت؛ دا تو هزر نهكهى كو ئهو بو دنيايى ب تنى هنده يى زيركه، ئهو دئ
ب ناڤى خودى سويندى بو ته خوت، ودئ خودى ل سهر گوتنا خو كهته وهكيل وپيغه مبهرى
كهفيل، كو ئهو مروقهكى دلسوز وئييهت پاڅه، ثيانا خودى دينى وى د دلى وى دا ههيه،
وئهو نه بهس كارى بو دنيايى دكهت، بهلكى نارمانجا وى يا مهزن ئاخرهته، راسته ئهو
گهلهك بهحسى ئاخرهتى ناكهت، ودينى ژى باش نرانت، بهلى ثيانا خودى دلى وى تژى
كره!!

نهفه لايى ب سهر شه ژ وى.. دهمى ل نك ته، وگوتنا وى دگهته ته، بهلى گاڤا
پشتا وى كهفته ته ئهو يى چاوايه؟ خودى ديژت: ﴿وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ﴾ ئهو ب خو
دژوارترين ههڅرک ونه ياره بو ئيسلامى، و بو موسلمانان ژى كو تو ئيك ژ وانى! مهعنا: ئهو
ب سهرقه ياره، و ژ بن شه نياره، لهو ئيحتمالا خاپاندنا ب وى گهلهكه.

وهه ر چهنده نهف رهنكى مروشان ل هه مى زه مانان هه نه ژى، بهلى ئهو ل دوپماهيا
زه مانى پتر مشه دبن، د حه ديسه كا خو دا پيغه مبه ر -سلاف لى بن- ديژت: ﴿يَكُونُ فِي آخِرِ

الرَّحْمَنَ رَجَالٌ يَّخْتَلُونَ الدُّنْيَا بِالْأَيْنِ، يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّأْنِ مِنَ اللَّيْنِ، أَلَسَتْهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذَّنَابِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَيْ يَغْتَرُونَ، أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرُونَ؟ فَبِي حَلَفْتُ، لَأُبْعَثَنَّ عَلَى أَوْلَئِكَ مِنْهُمْ فِتْنَةً تَدْعُ الْحَلِيمَ حَيْرَانَ^(۱) يه‌عنی: ل دویمایا زه‌مانی هندهک زه‌لام دئ هه‌بن ب دینی خاپاندنا دنیا‌یی دکهن، ژ نه‌رمیی پیستی میهان بؤ مرؤقان دکهنه بهر خو، نه‌زمانین وان ژ هنگشینی شریترن، و دلین وان دلین گورگانه، خودایی پاک و بلند دبیزت: نه‌ری نه‌و ب من دبینه خاپاندن، یان ل سه‌ر من بسته دین؟ سویند ب من بت، نه‌ز فتنه‌کی دئ ب سه‌ر نه‌وین هه‌ دا هتیرم مرؤقین بینفرده و نه‌رم و هه‌لیم حیبه‌تی و حه‌یران بمین.

وگوتنا خودی: ﴿وَيُشْهِدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ﴾ يه‌عنی: نه‌و منافق خودی ل سه‌ر وی تشتی د دلی خو دا دکته شاهد، خواندنا وی ب په‌نگه‌کی دی ژی هاتیه ربویه‌تکر، نه‌و ژی نه‌فه‌یه: ﴿وَيُشْهِدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ﴾ يه‌عنی: خودی شاهده ل سه‌ر وی تشتی د دلی وی دا هه‌ی، مه‌عنا: تشتهک ژ وی ل بهر خودی به‌رزه نابت، و نه‌و نه‌شی‌ت خودی ب گوتنا ده‌فی خو، یان سه‌ره‌ییا کاری خو بخاپینت!

پاشی نایه‌ت پیدا دچت و هندهک نیشانین دی ژ نیشانین فی په‌نگی مرؤقان (مرؤقین منافق و دوروی) بؤ مه‌ ناشکرا دکته، و دبیزت: ﴿وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ﴾ نه‌گه‌ر ئیک ژ ثان په‌نگه مرؤقان ژ نک ته ده‌رکه‌فت، و پشتا وی که‌فته ته، ب په‌نگه‌کی و هسا یی نه‌و هزر بکه‌ت تو وی نابینی، نه‌و ب له‌ز بزاقه‌کا و هسا د عه‌ردی دا دئ که‌ت کو فسادئ به‌لاف بکه‌ت، و خرابی و فسادا وی هند یا دژوار و به‌لا‌قه نه‌و ژ مرؤقین حازر ب تنی ناگرت، به‌لکی خو نه‌و دگه‌ه‌ته شینکاتی و دار وباری، و وی دوونده‌هی یا هیشتا نه‌بووی ژی، نه‌و ناگرتی فتنه و شه‌ر و به‌لایی هل دکته‌تی، تشتی دبته نه‌گه‌را خرابیونا شینکاتی، و نه‌مانا دوونده‌ها مرؤقی و حه‌یوانه‌تی ژی.. مه‌عنا: نه‌و دخرابکارن، و هندی خودییه‌ه‌ز ژ خرابکاران ناکه‌ت.

و دبت په‌یقا ﴿تَوَلَّى﴾ مه‌عنا: (ویلا‌یه‌تی) ژی بده‌ت، و هنگی مه‌عنایا نایه‌تی دئ بته نه‌فه: نه‌گه‌ر ئیک ژ ثان منافقان بوو تشتهک، و په‌نگه‌کی مه‌زنی و به‌رپسیاریی که‌فته

(۱) ترمذی فی حه‌دیس‌ی ب سه‌نده‌کا لاواز ژ نه‌بوو هوره‌یره‌ی فده‌گو‌ه‌یزت.

دهستان، ئەو دەست ب بەلاقرنا خرايى د عەردى دا دکەت، مەعنا: ھەر جارەکا ئەو بوونە مەزنىن خەلکى، و (مەسئولیت) کەفتە دەستین وان، مەزنىا وان بەلایە بو مەرۆقان، و بو شینکاتى، و بو حەيوانەتى ژى!

و ژ لایەكى دى قە دەمى خودى دبیتر: ﴿سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا﴾ دبیته زانین کو عەرد ل سەر چاکى یى ھاتیه دورستکرن، و فەساد تشتە کى (طارئە) ل سەر، ئەو ب دەستین مەرۆقى لى بەلا ف دبت، ئەو مەرۆقى ژ ریکا خودى دەرکەفتى، و ھەوایی نەفسا خو بو خو کرپە رى وریاز.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ وَلَيْسَ الْمِهَادُ﴾ و سالۆخەتە کى دى ژ سالۆخەتین قى مەرۆقى ئەو ئەگەر جارە کى ئەو ھاتە شیرەتکرن، و ئیکى گوتى: تەقوا خودى بکە، و ژ جازادانا وى بترسە، و بەس خرايى د عەردى دا بکە. ئەو وى شیرەت قەبویل ناکەت، بەلکى خو مەزنکرن و سەرگەرمیا وى بەرى وى ددەتە کرنا پتر گونەھان، و بەلاقرنا پتر خرايى.

و ئەو دەمى دگەھتە قى حەددى ژ سەرداچوونى، کو گوھین خو ژ گوتنا حەقیى بگرت، و شیرەت ئیدی چو کارى لى نەکەت، خودى دبیتر: جەھنەم تیرا وى ھەیه، و عەزابا وى بەسى و بیە، و ئەو چ پیسە جەه!

رەنگى دووى یى مەرۆقان، ئەون یین خودان باوەر، ئەو یین سەر قەیی و بنقەیی وى وەکی ئیک، یین رازیبونا خودى ئارمانجا وان: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ و ھندەک مەرۆقین دى ھەنە پیخەمەت رازیبونا خودى خو دفرۆشنە خودى، جیھادى د ریکا وى دا دکەن، ورحا خو و مالى خو بو پیشکیشى وى دکەن، و خودى ب بەنیان یى مەرەبانە، ب دلۆفانیەکا بەرفرەھ ل دنیایى و ئاخەرتى ئەو دلۆفانیى ب بەنیین خو یین خودان باوەر دبت، و جزایە کى باش ددەتە وان.

وبارا پتر ژ زانایین تەفسیری ل وى باوەرینە کو ئەف ئایەتە دەر حەقا (صوھەبیى رۆمى) دا ھاتبوو خواری، دەمى ئەو ژ مەکەھى دەرکەفتى، و قیای بەر ب مەدینى قە مشەخت ببت، ھندەک کافرین مەکەھى ھاتە دریکا وى دا وگوتنى: رۆژا تو ھاتیه د ناف مە

دا ته تشتهک نه‌بوو، نوکه تو بوویه خودان مال ژ نوی دئ دهرکه‌شی؟ ئەم ناهیلین تو بجی! ئەو ژ ده‌وارا خو هاته خواری، وکفانی خو دا ده‌ستی خو، وتیرین خو ژی حازرکرن، وگوت: گه‌لی قوره‌شیان، هوبن باش دزانن کو ئەو ژ هه‌وه هه‌میان سه‌گفانترم، وئەز ب خودی که‌مه هوبن نه‌شین بگه‌هنه من هندی تیره‌کی من مابت، پاشی هندی شیرێ من ژی د ده‌ستی من دا بت هوبن ناگه‌هنه من، پاشی هه‌وه چ دقیت وه بکه‌ن، وان گوتی: مالی خو نیشا مه بده کانێ ته دانایه کیشه، ئەم دئ ریکا ته به‌رده‌ین.. وی گوت: وئەگەر من مالی خو دا هه‌وه هوبن دئ ریکا من فه‌که‌ن؟ وان گوتی: به‌لی.. ئینا وی مالی خو نیشا وان دا، ووان ریکا وی فه‌کر، وگا‌فا صوه‌یب گه‌هشتیه مه‌دینی، وپیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- گوتی: ﴿بابی یه‌حیای، فروتتا ته یا ب فایده بوو، فروتتا ته یا ب فایده بوو﴾ پاشی وی ئەف ئایه‌ته بو وی خواند: هنده‌ک مروّف هه‌نه پیخه‌مه‌ت رازیبوونا خودی خو دفروشنه خودی.

وپشتی فان ئایه‌تان ئەف هه‌ردو په‌نگین مروّفان هه‌قه‌ری ئیک کرین، وسه‌ر وبه‌ری وان نیشا مه‌ دای، ئایه‌تین بین فه‌رمان ل خودان باوه‌ران کر کو ئەو ب تمامی خو ته‌سلیمی خودایی خو بکه‌ن، وپیگیری ب گوتن وئەحکامین وی بکه‌ن:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اَدْخُلُوْا فِى السَّلٰمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۚ
 اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿٢٨﴾ فَاِنْ لَّلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ فَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ
 عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٩﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا اَنْ يَّاتِيَهُمُ اللّٰهُ فِى ظُلُلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
 وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۗ وَاِلٰى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٣٠﴾

گازی ل قیڑی بو هه‌می خودان باوه‌ران دئته ئاراسته‌کرن، ئەوین باوه‌ری ب خودی وگوتتا وی ئینای، خودی دبیرته وان: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اَدْخُلُوْا فِى السَّلٰمِ كَافَّةً﴾ گه‌لی ئەوین باوه‌ری ئینای، وهرنه د ئیسلامی هه‌می دا، یان هوبن ب هه‌می فه‌ وهرنه د ئیسلامی دا، وپه‌یقا (السلّم) هه‌ر چه‌نده د زمانێ عه‌ره‌بان دا پامانا ناشتی وته‌ناهیی دده‌ت، به‌لی مه‌خسه‌د ب وی ل قیڑی خو ته‌سلیمکره بو خودی، یه‌عنی: گه‌لی خودان باوه‌ران، ئەگه‌ر راسته هه‌وه باوه‌ری ب خودی هه‌ی، پا هوبن خو ته‌سلیمی وی بکه‌ن، وکاری ب هه‌می ئەحکامین وی بکه‌ن، وتشته‌کی ژ دین وشریعه‌تی وی نه‌هیلن..

وده مې نايهت دېبژت: هوين ههړنه د ئيسلامې هه مېي دا، يان هوين هه مې ههړنه د ئيسلامې دا، لمو ئيسلامې وهكي خانيه كي دئينته سهر هزرا مه دهمې مروځهك دچته د ژور څه، ولمو خاني ژ هه مې لايان څه دورې ل وي مروځي دگرت، وده مې ئيسلامې ب وي شريعتي خو څه يې ناشتي وتنه اهيې به لاف دكته، دورې ل مروځي دگرت، هنگي مروځ دې ههست ب رحه تي وتنه اهيې كته.

وخو ته تسليم كرنا مروځي بو خودي وچوونا وي ب هه مې څه د ئيسلامې هه مېي دا، هندي ژي دخوازت لمو خو ژ هه مې ريكيښ شهي تاني بده ته پاش، لمو نايه تي د دويش دا گوت: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ يه عني: هوين دويچوونا ريكيښ شهي تاني يېن لمو بهرې هه وه دده تي بو كرنا گونه هان نه كهن.

ولمو څه جارا دوييه لمو سورته خودان باوه ران ژ دويكه فتنا ريكيښ شهي تاني دده ته پاش^(۱)، وهه ردو جاران ژي سورته دهمې خودان باوه ران ژ دويكه فتنا ريكيښ شهي تاني دده ته پاش، دېبژت: هندي شهي تانه بو هه وه دوزمنه كي ناشكه رايه. مه عنا: چي نابت بو مه لم دويكه فتنا شهي تاني بكه ين، چونكي دوزمناتيا شهي تاني بو مه يا كهفن وناشكه رايه، پشتي هنگي چي گاځا مه دويكه فتنا وي كر لمو دي مه ژ ريكا خودي دده ته پاش.. لمو دقيت لم ژي دهشيار يېن.

وده مې نايهت دېبژت: ﴿خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ﴾ ژي دئيه زانين كو شهي تاني گه له ك ريك هه نه لمو پي دئيه مروځي؛ دا مروځي د سهر دا بيهت، وهه ر جاره كا لمو ژ ريكه كي بي هيشي كو مروځي پي د سهر دا بيهت، دي ريكه كا دي ب كار ئينت..

وپشتي نايه تي لم ژ دويكه فتنا شهي تاني داينه پاش، گه فكه ل مه كر، وگه ف ب خو ژي ب راستي رهنه گه كي پاشقه برنييه، نايه تي گوت: ﴿فَإِنَّ لَكُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ أَلْبَيْتُ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ يه عني: پشتي لمو نيشانين ناشكه را ژ قوراني وسونه تي بو هه وه هاتين، نه گهر هه وه ژ ريكا حقيي لادا، هوين بزنان هندي خودييه

(۱) جارا ئيكي د نايه تا (۱۶۸) پدا بوو.

د ملکي خو دا يې زاله چو تشتهک ژ دهست وی دهرناکهشت، د گوتن وفهرمانين خو دا يې کاربنهجه، ههر تشتهکی ددانته جهی وی يې درست.

وهاتنا باشناقی (عزيز) ل قیڑی یا د جهی خو دایه، ههر وهکی نایه تی دقیت بیژته مه: خودی یی عزیزه (یې زال وخودان دهسه لاته) وی چو منعت ب ههوه نینه، نه گهر هوین بته حسن، و ژ ریکي لادن، نهو دشیت ههوه عزاب بدهت، وتولی ژ ههوه بستینت، وههر کاره کی نهو بکته یی د جهی خو دایه؛ چونکی نهو یی حکیمه. ودا کو نهو کهسین ته حسین وبهر ب گونه هی قه چوین بی هیثی نه بن، خودی ب رهنه کی نه یی نیکسهر، د کراسی گه فکرنی دا، تویه ل بهر وان شرین کر، وگوت: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ ﴿٢٨﴾ نه ری نهو کهسین هه، یین سهر دا چوین، وگونه کرین، ل هیثیا چنه؟ نهو چاقریچی چ تشتی دکهن ژ بلی هندی کو خودی -ب رهنه کی هیژای وی- ل رۆژا قیامه تی د عهوره کی سپی دا بیت؛ دا ب دادی حوکی د ناچهرا وان دا بکته، وملیاکت ژی بین، وهنگی حوکی خودی ب جه هات، وحسیبا وان هاته کرن؟ وکاری ههمی چیکریان بو نک خودی دزقوت.

مه عنا: ههر وهکی نایهت دبیزته وان: ههوه چیه بوچی هوین تویه ناکهن، وهوین دزانن کو ههوه چو ری نینن هوین برهقی، ژ بلی هندی کو هوین ل نک خودایي خو ئاماده ببن، ونهوه حوکی د ناچهرا ههوه دا بکته؟ تویه بکهن نهو بو ههوه چیتره؛ دا ل وی رۆژی نهوا ههر دی نیت هوین شهرمزار نه بن.

وههف نایهتا بوری سالوخته تی هاتنی بو خودی بنهجه- دکته، دقیت نهه باوهری پی بینین بی چاوانی وکه یفیه تا وی هاتنی دهسینشان بکهین؛ چونکی نهو د چارچووه یی شیانین مه یین عقلی دا نینه، ودقیت مه باوهریه کا باوهری ههبت کو خودایي پاک وبلند د ذات وناث و سالوخته تین خو دا وهکی چو چیکریان نینه.

سَلِّ بَنِي إِسْرَءِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُم مِّنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٩﴾ يُنِ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ يَرْفُءُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٠﴾

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٣٥﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْأَطْنَكَةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلُّوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّا نَصْرُ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿١٣٦﴾

پشتی خودایی مهزن فەرمان ل خودان باوهران کری کو ئهو گوهداریا وی بکهن، وهەر د سیاقی هشیارکرن ویریئانانا وان دا، ئایهتان ژ وان خواست ئهو دهلیقهیهکی د گهل ئسرائیلیان راوهستن؛ دا پسپارهکی ژ وان بکهن، پسپارهکا نهگوهداریا بهردهواما ئسرائیلیان بو ئهمری خودی ژئ ئاشکهرا دبت، ئهو ئسرائیلیین بهری نوکه سووردهتی ب بهرفرههی بهحسی وان کری، وکهفتنی وانیین مهزن ل بهر چاڤین مه داناین، ههر وهکی ئایهتان دڤیت ب قی چهندی مه ژ بی ئهمریا خودی بدهنه پاش، ویتنه مه: هوین ژی وهکی وان نهکهن؛ دا ئهوا هاتیه سهری وان، نهئیته سهری ههوه ژی.

﴿سَلِّ بَنِي إِسْرَءِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ ﴿١٣٧﴾ وههر چهنده ئاخفتن ل قیژی بو پیغهمهبریه -سلاڤ لی بن-، بهلی ئهو د ریکا وی را بو ههر خودان باوهرهکیه ژی، خودی دبیژت: تو -ئهی موحهمهده- پسپاری ژ ئسرائیلیین ههڤرک بکه: چهند ئایهتین ئاشکهرا یین بهری وان ددهنه حهقیی مه دابوونه وان، ووان کافری ب ههمیان کر، وپشت ددایی، ووهربادان ئیخستی؟

مهعنا: گهلهک ئایهت مه دابوونه وان، بهلی وان باوهری پی نهئینا، وتهحریف ووهربادان ئیخسته ئایهتین مه؛ دا ئهو حهقیی ل بهر خهلی بهرزه کهن. وئهو قی چهندی بکهت، ئهو شوکرا نعمهتین خودی نهکریه، وههچیی نعمهتا خودی -کو دینی ویه- بگوهوژت، وکافری پی بکهت پشتی وی ئهو نیاسی، وبو وی ئاشکهرا بسوی، خودی عهزابهکا دژوار دی دته وی؛ چونکی خودی یی عهزاب دژواره، ئهو ژ وی خلاس نابت، قیجا بلا هشیاری خو بت!

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اَلْحَيٰوةُ الدُّنْيَا﴾ ژینا دنیا یی یا نزم، وئو خوشیین تیدا ههین، بۆ ئهوین کافری ب تهوچیدا خودی کری یا هاتیه خهملاندن.. کئی ئهو بۆ وان خهملاندیه؟ ئایهت ئاشکهرا ناکهت؛ دا مهسهله بمینته قهکری، دبت هندهک جاران خودی وئ ل بهر چاقین وان بخهملینت؛ دا وان پی بجهربینت، ودبت هندهک جاران شهیتان ب وهسواس ودهسهردابرنه خو وئ ل بهر وان بخهملینت؛ دا وان پی بخرینت. ﴿وَيَسْخَرُوْنَ مِنَ الَّذِيْنَ ءٰمَنُوْا﴾ وچونکی ئهوین کافر بووین، زهلامین دنیا یینه، و دنیا د چاقین وان گهلهکه، وچونکی گهلهک جاران ئهوین باوهری ئینای ژ مرؤفین فهقییر ولاوازن، ئهوین کافر بووین ترانه و یاریان بۆ خو ب خودان باوهران دکهن.. هزر دکهن ئهو ژ وان دچیترن، لهو بارا وان ژ دنیا یی پتره، وئو ب خو مهسهله یا وهسا نینه وهکی ئهو هزر دکهن، شهرت دنیا نینه؛ چونکی دنیا ل بهر ئاخرهتی دهمهکی زنده کورته ههر نائیته حسابکرن، ﴿وَالَّذِيْنَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ﴾ رۆژا قیامهتی، کو یا گرنگ ئهوه، ئهوین باوهری ئینای وتهقوایا خودی کری، د سهر ههمی کافران رانه؛ چونکی خودی وان دبهته جهین بلند ل بهحهشتی، وکافران دبهته نرمترین جهین جههنه می، وئقه دانا خودییه ﴿وَاللّٰهُ يَرٰۤهُمۡ مِّنۡ يَّسَّآءٍۭ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ وئی خودی بقییت بی هژمار رزقی ددهتی. و رزقی درست رزقی بهحهشتیه؛ چونکی بی بی دویماهیه.

﴿كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّْنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِیْمَا اَخْتَلَفُوْا فِيْهِ﴾ مرؤف ههمی ئیک دهستهک بوون، ههمیان باوهری ب خودی ههبوو، و ل سهر دینی درست بوون، ئهقه ل دهسپیکا ههبوونا مرؤفی ژ زهمانی ئاده می، وحهتا پشتی وی ب چهند جيلهکین مرؤقان، پاشی ئهو د ناقبهرا خو دا ب خیلاف چوون، ووان دینی درست هیتلا و ژ بیرکر، ئینا خودی پیغه مبهه بۆ وان هنارتن؛ دا ئهو دینی وی بی درست نیشا خه لکی بدهن، و مزگینی ب بهحهشتی بدهنه وی بی گوهداریا خودی بکهت، ووی ب ئاگری بترسینن بی کافری پی بکهت، و خودی کیتاب ب حهقیی د گهل وان ئینانه خواری؛ دا ئهو حوکی پی د ناقبهرا مرؤقان دا بکهن د وی تشتی دا بی ئهو تیدا ژیک جودا بووین..

مهعنا: (تهوچید)، و خودیناسی، و دووچوونا دینی درست، د دیروکا مرؤفی دا، ئهصل و بناخهیه، پاشی شرک و دویربوونا ژ حهقیی پهیدا بوویه، نه وهکی هندهک کهسین خو ب زانا

دياسن ئه ڦرو ڊهمي ڊيڻن وڊيڙن: مروي ئيڪه مين جار پهريستنا هندڪ دياردين سورشتي
 كره، پاشي هيدي هيدي ئه ب سهر خودايه كي ب تني هلبوييه.. ئه ڦان رهنه مروي ڦان ڦيٽ
 بيڙن: تهو حيد و خودينا سي تشته كه مروي ب دهستين خو بو خو چيكره، وچو راسي بو
 نينه!

ويشتي مروي د ديني دا ب خيلاف چويين، و خودي پيغه مبهري بو وان هنارتين، وئو
 ڪتاب د گهل دا بين حقيقي ونه حقيقي ڙيڪ جودا ڊڪن، خه لڪ د وي حقيقي دا جودا بوون
 يا خودي بو وان هنارتي، هنده ڪان باوهری پي ئينا وڪار پي ڪر، وهنده ڪا ڪوفر پي ڪر وباوهری
 پي نه ئينا ﴿وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾
 خودي ڊيڙت: كهس ڙ زورداري دلره شي د وي حقيقي دا ڙيڪ جودا نه بوينه، ئه تني نه بن
 بين خودي ڪتاب دا يي، ڦيجا هنده ڪان ڪوفر پي ڪر، ﴿فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَا
 اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ﴾ خودي ب قهنجيا خو بهري خودان باوهران دا رپڪا ڙيڪ
 جودا ڪرنا حقيقي ڙ نه حقيقي، وزاينا تشتي ئه تيدا ڙيڪ جودا بوين. ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي مَن
 يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ وهه چي خودي بڦيٽ ڙ بهنيين خو ئه بهري وي دي دهته
 رپڪا راست.

و ڙ ڦان ههردو دهسته ڪان: ئه وين ڙ حقيقي دويركهفتين وباوهری پي نه ئيناي، وئو وين
 حقيقي نياسی وباوهری پي ئيناي، ب تني ئه ل ئاخره تي دي چنه به حشتي بين د جهرباندني
 دا ب سهركهفتين: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْأَطْنَفَةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مِّثْلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
 مَسْتَهْمُ الْبِأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَزُلُّوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّا
 نَصْرُ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ يان ههوه -گهلي خودان باوهران- هزرڪريه دي چنه به حشتي، وهيشتا
 ئه ب سهری ههوه نه هاتي يا ب سهری خودان باوهرين بهري ههوه هاتي: ڙ فه قيري
 ونه خوشي وترس وسه همي، وئو ب گهلهك تهنگاڦيان هاتبونه هزاندين، هتا پيغه مبهري وان
 وئو خودان باوهرين د گهل دا -ڙ له زين خواستنا سهركهفتنا خودي دا- گوتي: سهركهفتنا
 خودي كهنگيه؟ ني هندي سهركهفتنا خوديه يا نيزيكي خودان باوهرانه.

مه‌عنا: هوبن -گه‌لی خودان باوهران- ناچنه به‌حه‌شتی، حه‌تا هوبن ژی وه‌کی خودان باوهرتین به‌ری خو نه‌ئینه جه‌رباندن، وخو‌راگ‌ریا هم‌وه به‌ران‌به‌ر به‌لای ل به‌رجاف نه‌ئینه دیتن، هنگی ژ نوی هوبن ب کارئ خو دئ (ئیسبات) که‌ن کو هوبن ژ هه‌ژی وئ به‌حه‌شتینه یا خودئ بو خودان باوهران به‌ره‌ه‌ف‌ک‌ری.. قیجا باش بزائن کو ریکا سه‌رکه‌فتنا ل دنیا‌یی، وچو‌ونا به‌حه‌شتی ل ناخ‌ره‌تئ یا تژی موصیبه‌ت و به‌لا وجه‌رباندنه، وئ‌وه ئومه‌تا فیری رحه‌تی ونه‌رمی وکسلانی بووی، ئ‌وه یا هی‌ژای سه‌رکه‌فتنا خودئ نابت.

و‌پشتی قئ چهن‌دئ و د ناخ‌را بیت دا، ئایه‌ت ده‌ست ب به‌رس‌قدانا هن‌ده‌ک پس‌یار‌تن صه‌حابیان دکه‌ت..

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّهِ الدِّينُ وَالْأَقْرَبِينَ وَلِيتِمَى
وَالْمَسْكِينُ وَابْنُ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٦﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ
الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا
وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْحَرَامِ الْقِتَالِ فِيهِ
قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدُّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْطِدِّ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ
مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ
دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٩﴾

به‌ری نوکه سووره‌تئ فه‌رمان ل خودان باوهران ک‌ریو کو ئ‌وه مالی خو د ریکا خودئ دا
خه‌رج بکه‌ن، و د قئ پارچه‌یی دا یا کو ب ئایه‌تا (٢١٥)ی ده‌ست پی دکه‌ت، سووره‌ت
پس‌یاره‌کی ژ وان پس‌یاران ی‌تین صه‌حابیان ژ پی‌غه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- دکرن بو مه
قه‌دگو‌ه‌ی‌زت، کو په‌یوه‌ندی ب خه‌رج‌کرنا مالی قه‌ه‌یه، و‌دی‌ی‌رت: ﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ﴾
یه‌عنی: ئ‌وه پس‌یارئ ژ ته‌ دکهن، کانئ ئ‌وه چ مالی خه‌رج بکه‌ن؟

وېسپياركەر ل قىيرى صەحابيىن پيغەمبەرىنە -سلاڤ لى بن-، وئەوى پسيار ژى دئيتەكرن پيغەمبەرە، و خودى بەرسقى ددەت.. وئەقە ھندى دگەھىنت كو صەحابيان نەدقيا تشتەكى بکەن -نە يى بچويک ونە يى مەزن- بەرى ئەو حوکمى خودى بزائن، مەعنا وان دقيا ژينا خو ھەمىي ل دويڤ شريعتى خودى بېەن، وئەگەر ھاتبا وجارەكى وان حوکمى خودى د مەسەلەيەكى دا نەزانىيا ژى دا پسيارا وى ژ پيغەمبەرى -سلاڤ لى بن- کەن.

ودەمى ئايەت پسيارا صەحابيان بو مە قەدگوھىزت، دىيىرت: ئەو پسيارى ژ تە دکەن کانى ئەو چ بنەفقينن (خەرج بکەن) وتشتەكى ئاشکەرايە کو خەرجکرنى سى ستوين بو ھەنە: ئەو کەسى خەرجکرنى دکەت، وئەو مالى دئيتە خەرجکرن، وئەو کەسى مالى خەرجکرى بو دئيتەدان.. وودەمى صەحابى پسيارا ستوينا دووى دکەن، ودييىزن: ئەم چ خەرج بکەين؟ مەعنا وى ئەو مەسەلا خەرجکرنى ب خو ل نک وان تشتەکە ھەوجەى پسيارى ودان وستاندننى ناکەت، مادەم خودى فەرمان پى کرىە، بەلى پسيار ئەقەيە: ئەرى ئەو چ خەرج بکەن؟ و ژ بەر قى سەرنەرميا وان وپىگىريا وان ب ئەمرى خودى، بەرسقا وان ب رەنگەكى زىدەتر ژ وى يى وان قىاي ھاتەدان.. وان گۆت: ئەم چ خەرج بکەين؟ خودى بەرسقا وان دا وگۆت: ﴿قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّهِ وَلِذِي الْقُرْبَيْنِ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾ وپارچەيا ئىكى ژ بەرسقى: ﴿قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ﴾ مەروڤ دشىت ب دو رەنگان مەعنا بکەت:

مەعنایا ئىكى: تو بيژە وان: ھەر مالەكى ھوين خەرج بکەن خيەر بو ھەو.. خودى جزايى ھەوە دى ددەت.

ومەعنایا دووى: تو بيژە وان: ھەر مالەكى خيەر بت (يەئنى: يى باش بت) ھوين بدەن..

مادەم ھوين دان وستاندننى د مەسەلا دانى ب خو دا ناکەن، ھوين بزائن كو ئەو مالى ھوين ددەن دقيت يى باش بت؛ دا باشى بو ھەو پيڤە بيت، مەعنا: چى نابت ھوين مالەكى نەيى حەلال وپاقر بىنن وبکەنە خيەر، وئەگەر خو يى حەلال وپاقر ژى بت، دقيت ئەو يى باش بت؛ دا ئەوى ھوين خيىرى د گەل دکەن، مفايەكى بو خو ژى بىيىنت.

ئېك بېت ويېژت: قىيجا ما چ د شهري دا ههيه، ئەو گەلەك تشتهكى خوشه.. نهخير! مروث ب وى تبieceتې خو يى خودى ئەو ل سەر داين هەز ژ شهري ناکەن؛ چونكى شهري ترس وزهحهت تيدا ههيه، قىيجا مادەم مەسلە ب قى رەنگيه پا بوجى خودى ئەو ل سەر خودان باوەران فەرکر؟

ئايەت بەرسقى ددەت: ﴿وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ گەلى مروشان، چونكى زانينا هەوە يا كيمە، دېت هوين -هەندەك جارەن- هەز ژ تشتهكى نەكەن ئەو ب خو خيرا هەوە تيدا هەبەت، دەمى هوين ب سەر قە بەرى خو بدەنە تشتهكى هوين هەز بکەن ژ بەر زەحههت ونەخوشيا وى، باشيا هەوە د وى تشتى دا نينە، بەلى دەمى هوين هوير بەرى خو ددەنى، وهزرا خو د وان مفايان دا دكەن يين پشتى هنگى بو هەوە ب وى تشتى قە دئين، هوين دزانن كو ئەو هەزرا هەوە بەرى هنگى دكر، يا د جهى خو دا نەبوو.. ئەگەر هەوە نمونەيهكى بەرچاڤ ل سەر قى تشتى دقيت، بەرى خو بدەنە دەرمانى، تاما وى ل بەر مروقى چەند يا نەخوشە، بەلى دەمى مروث ل بيرا خو دئينتەقە كو چارەسەريا ئيشا وى تيدا ههيه، ئەو وى دەرمانى -د گەل نەخوشيا وى- ب كەيف وخوشى قە ب كار دئينت.

وبەرانبەر قى چەندى مەسلەكا دى ژى ههيه: ﴿وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ﴾ بەلكى تشتهك هەبەت يى تەنا ورحەت، قىيجا هوين هەز بکەن مفايىن هەوە تيدا ههيه، وهوين هەز ژى بکەن، بەلى دويماهيى خرايبا هەوە تيدا هەبەت.. مەعنا: هوين خوشى و دلچووين خو نەكەنە پېقەرئ باشى ونەباشيا تشتى، وهوين زانينا خو يا كيم وتوخوبىداى ژى نەكە بناخە بو كارى كانى هوين وى بکەن يان نە؟ تشتى خودى كرنا وى ژ هەوە بخوازت هوين وى بکەن، چونكى زانينا وى ب هەر تشتهكى هەبەت يان نەبەت ههيه، ئەو چيتر ژ هەوە دزانن كانى فايده ومفايىن هەوە د چ تشتى دا ههيه: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ خودى دزانن وهوين نزانن.. قىيجا مادەم ههيه، هوين لەزى د كرنا جيهادا د رىكا خودى دا بکەن، ئەگەر خو ئەو ل سەر هەوە يا گران ژى بت؛ چونكى مفايىن وى گەلەكن.

و ژ قى ئايەتې ئاشكەرا دېت كو حوكمى جيهادى د شريعةتې ئيسلامى دا (فەرزه) بەلى زانايين مە ل سەر هەندى كۆمبووينە كو ئەو (فەررض كفايە)يه، يەعنى: ژ وى رەنگى فەرضيەه يى كو ئەگەر هەندەك پى رابوون، گونەها نەكرنى ژ سەر هەميان رادبەت، ئەگەر كەس

پې ړانه‌بوو، همدې گونه‌ه‌کار دېن، وه‌سا نه‌بت کافر ب سهر جهه‌کې موسلمانان دا بگرن، ووی بېخنه بن ده‌ستې خو، هنگی جیهاد ل سهر خه‌لکې وی جهی دېته (فهرض عه‌ین) نه‌و ل سهر وان هه‌میان فهرض دېت.

پشتی قې ده‌سپیکا فهر ل دور حوکمې کرنا جیهادې د ړنکا خودې دا، ئایه‌تا د دویف دا (یا ۲۱۷ ژ سوره‌تې) به‌حسې حوکمې کرنا جیهادې د هه‌یقین حهرام دا کر، ومه‌سه‌لا نه‌کرنا شه‌ری د هه‌یقین حهرام دا، نه‌فه عه‌ده‌ته‌ک بوو ل نک عه‌ره‌بان هه‌ی به‌ری ئیسلامې، ودویر نینه نه‌ف عه‌ده‌ته هېشتا ژ زه‌مانې ئیبراهیمی وئیسماعیلی د نا‌ف وان دا هه‌بت، له‌و ده‌مې ئیسلام هاتې، ئیسلامې نه‌و عه‌ده‌ت هیلاد.. د سالی دا چار هه‌یف هه‌بوون عه‌ره‌بان ب چا‌قې پیروزیې به‌ری خو ددانې، ووان شه‌رې ئیک ودو تیدا نه‌دکر، وه‌ر ژ به‌ر قې چه‌ندی وان دگوتې: هه‌یقین حهرام، یه‌عنی: نه‌و هه‌یقین شه‌ر تیدا یی حهرام، و نه‌و هه‌یف نه‌فه‌بوون: ره‌جه‌ب، ذولقه‌عه‌ه، ذولحجه، ومو‌حه‌ره‌م.

وچونکی شه‌ر د فان هه‌یشان دا نه‌ده‌اته‌کرن، خه‌لک تیدا یی ژ خو پشت راست بوو، وگه‌له‌ک جاران وان ړنځنگی وبازرگانیېن خو تیدا دکرن، وجاره‌کې وه‌سا چې بوو، ل سالا ئیکې ژ مشه‌ختیوونې، ل هه‌یقا ره‌جه‌بې، پیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- (سه‌ریه‌کا له‌شکه‌ری) ب سه‌روکاتیا عه‌بدللاهې کورې جه‌حشی هنارته جهه‌کی د نا‌قه‌ره‌ا مه‌که‌هې وطائی‌فې دا، وگوتې: هه‌رن ل ویرې خو فه‌نویسن، وبه‌ری خو بده‌نې کانې چ ده‌نگ وباسین قوره‌یشیان هه‌نه.. وده‌مې نه‌و چووینه وی جهی، ووان خو فه‌نویسای، کاروانه‌کې قوره‌یشیان د وی جهی ړا بوړی، و نه‌و ړوژ ړوژا دویماهیې بوو ژ هه‌یقا ره‌جه‌بې، نه‌و دودل بوون کانې هیرشې بکه‌نه سهر وی کاروانی یان نه؟ د ربویه‌ته‌کې دا هاتیه: وان هزرکر هه‌یقا ره‌جه‌بې یا خلاس بووی، و د ربویه‌ته‌کا دی دا هاتیه: وان گوت: نه‌فرو ړوژا دویماهیې ژ هه‌یقینه، نه‌گهر نه‌م وان به‌یلین، نه‌و دې ژ ده‌ست مه‌ ده‌رکه‌فن، وگه‌نه حه‌ره‌ما مه‌که‌هې.. وه‌ر چاوا بت وان ړیار دا هیرشې بکه‌نه سهر کاروانی، هه‌ر چه‌نده پیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن- نه‌و بو کرنا شه‌ری نه‌هنارتیوون ژی، به‌لکی کارې وان ب تنې نه‌و بوو نه‌و ده‌نگ وباسان کوم بکه‌ن. د قې هیرشې دا یا بو جارا ئیکې شه‌ر د نا‌قه‌ره‌ا موسلمان وکافران دا چې بووی، هنده‌ک قوره‌یشی هاتنه کوشتن، وهنده‌ک ژی هاتنه گرتن، وده‌مې نه‌ف مه‌سه‌له به‌لاقبووی، قوره‌یشیان گوت:

موحه ممد وهڅالين خو شهري د هه يقين حهرام ژي دا دكهن! ويغهمبهري -سلاف لي بن-
ب څي كاري ههڅالين خو نه خوش بوو، لهو ب گازندهڅه گوته وان: من نه گوتهو ههوه شهري
د هه يقين حهرام دا بكهن. بهلي وي خو بې دنگ كر، ههتا هه ټا ته هاتيه خوارئ.

خودئ گوټ: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْهَرَامِ قُلْ فِيهِ قُلٌّ فِيهِ كَيْبٌ﴾ يهعني: هه
موحه ممد، ههڅالين ته (يان: بوتپه ريس) پسيارا هه يقا حهرام ژ ته دكهن: كاني شهر تيدا
دورسته يان نه؟ تو بيته وان: شهر وخوښرتين د هه يقا حهرام دا ل نك خودئ كاره كي مهزنه..
يهعني: بهلي، پتليدانا حورمه تا څان هه يقان ب هه لالكرنا شهري د وان دا، كاره كي مهزنه،
وگونه هه كا كړي ته.. هه ټه راسه، بهلي ههوه چيه هه كافر تين مهكه هي، هوين خو ب څي
(مهسه لا شه كلي) څه گرېدده، وهوين وي دكهنه تاوانه كا مهزن، وهوين تاوانين خو يين
مهزتر ژ بيرا خو دېه؟ نهري ما كوشتنا مروڅه كي يان دووان د هه يقه كا حهرام دا ژ وان
هه مي تاوانين ههوه مهزتره يين ههوه د گهل مروڅين خو ژ خودان باوهران كرين؟

ههگونه هه.. بهلي، بهس ما ژگونه ها ههوه مهزتره؟ ﴿وَصَدُّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ
بِهِ وَالْمَسْطِدِّ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ گونه ها خودان باوهران ههوه بوو وان
ب خه له تي څه (يان ژ نه زانين) زه لا مهك دوو تين ههوه ل هه يقا حهرام كوشتن، بهلي ههوه
بهري خه لكې ژ ريكا خودئ وهرگيږا، وههوه نه هېلا ههوه بچنه د ديني خودئ دا، وههوه كوډر
ب وي كر، وههوه موسلمان ژ كرنا عيباده تي خودئ د مزگه فتا حهرام څه دانه پاش،
ودهرخستنا ههوه بو پيغهمبهري وهڅالين وي ژ جهي پيروز هر چه نده ههوه ژي وهكي ههوه
خه لكې وي جهينه، هه ټه هه مي گونه هكاري وتاوانين ههوه كرين ل نك خودئ دمهزترن
وكړي ترن ژ كرنا شهري د هه يقا حهرام دا. ﴿وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ﴾ و د حوكمي خودئ دا
ههوه ههوه شركا هوين ب خودئ دكهن (كو مهزترن فتنه يه) ودهسه رابرنا ههوه بو خودان
باوهران، مهزتر ودروارتره ژ كرنا شهري د هه يقا حهرام دا.

هه ټه ټا ته ب رهنهگي نه يي نيكسهر مه ل مهسه له يه كا گرنه ټاگه هدار دكهت، ههوه
ژي هه ټه يه: هندهك مروڅ ب هندهك (جوزيياتين ديني) څه دنويستين، وپشكه كا بچويكا
هه قبي ب دهست خو دئخ، وپي داخشن؛ دا تاوانه كا خو يا مهزتر پي څه شيرن، و بهري
خه لكې ژي وهرگيږن، گوته كا حمق دي يين، بهلي نارمانجا وان بهر ټانبا ژ نه هه قيه كا

دیه، دئ بیتن: ما (فلان کار) خودئ حهرام نه کړه؟ و حال چ حاله ئهو هتا ستوکورئ د وان کاران دا نقو بووینه یین خودئ حهرام کړین.. بهلئ وان بقیث یان نه قیث (واقع) راستیا وان ناشکرا دکهت، لهو د قیث ئهم ب وان وحالی وان نه ئیینه خاپاندن، وهرز نه که یین ئهو دلسوژین حه قیینه، ووان د قیث عه دالهت ب جه بیت:

﴿وَلَا يَزَالُونَ يَقْتُلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَعُوا﴾ وئشه راستیه که قورئان ددانت هه چا قیینه مه، د قیث ئهم چو جاران وئ ژ بیرا خو نه به یین: گه لئ خودان باوهران، کافر هه دئ مینن کارئ بو د سهر داربنا هه وه دا کهن، چو جاران وان پی خوش نابت هوین دینئ خو بگرن وکاری پی بکهن.. ئشه د قیث باش ل بیرا هه وه بت، وهوین ب گوتن وکریارین وان یین ژ دره و وریسقه دار وخاپینوک د سهر دا نه چن، نه بیتن: ئهو هه قال وهه قیه یمانین مهنه، وحه ژ مه دکهن، کافری وحه ژیکرنا خودان باوهران د دله کی دا کوم نابن، ئشه هشیارکرنه که د کراسئ راستیه کی دا بو مه ژ لایئ خودئ قه هاتی: کافر هندئ بشین وژئ بیت دئ کارئ بو هندئ کهن، هه وه ژ دینئ هه وه لیقه کهن ودره یخن، بلا هوین نه چنه سهر دینئ وان، یا گرنه هه وه هوین ژ دینئ خو دهرکهفن، ژ ویرئ وئفه هوین چ بن چو نه بن، ئهو گرفتاری نینه!!

﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآٰخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ و هه چیی ژ هه وه -گه لئ خودان باوهران- گوهداریا وان کافران بکهت، و ژ دینئ خو لیقه بیت و د سهر دا بچت، و بمرت کافر، ئهو کارئ وی د دنیا یی وئاخره تی دا دئ پویچ بت، وئهو دئ بته ژ خه لکی ناگری وچو جاران ژئ دهرناکهفن.

جوداییا سهره کی د ناچهرا خودان باوهری وکافری دا ئشه یه: خودان باوهر ده می کاره کی باش دکهت، ئارمانجا وی یا مه زن ئهو خودئ ل ئاخره تی جزایی وی سهر کارئ وی بده تی، و مروقئ کافر ئارمانجا وی ژ کارئ وی یی باش ئهو د دنیا یی دا ناف ودهنگین وی به لاث بین، وخه لک مه دحین وی بکهن، وفایده یه کی دنیا یی بگه تی.. و مه سه لا ئاخره تی و به حه شت وجه نه می، ئشه ل سهر هزرا وی هه نینه! لهو ژ عه داله تییه ل ئاخره تی خودان باوهر جزایی کارئ خو یی باش وهرگرت (وه کی د ئایه تا بیت دا به حس دئ ژئ ئیته کرن) وکافر ئهو ی

ئاخەت نە خەما وى، ھىنگى ئەو چو جزايى باش وەرنەگرت.. خودى گۆت: ئەوى ل سەر كوفرى دمرت، كارىن وى كرېن -ئەگەر چەند دباش ژى بن- د دىيائى وئاخەتتى دا پويچ دېن، ئەو ل ئاخەتتى چو مفايى ژى نابىنت، ئەقە لايەكە ژ بەرسقا وى پسيارى يا ھىدەك جارن مە گوھ لى بت دەمى ھىدەك دىيژن: ئەرى چاوا چى دېت كەسەكى كارەكى وەسا كرى مروت ھەمى د ژيانا خو دا مفايى ژى بىيىن، ئەو رۆژا قىامەتتى بچتە جەھنەمى، وچو مفايى بو خو ژ وى كارى نەبىنت؟

دەركەفتنا ژ دىنى ھەق، وزقېنا ل كوفرى (ئەوا دىيژن: رددە)، و مرنا ل سەر كوفرى، كارى خودانى پويچ دكەت، ووى ھىژاي جەھنەمى دكەت، بەھرانبەر وان ھەر سىيان سى كارىن دى ھەنە: باوەرى و مەشەختىبون و خەباتا د رېكا خودى دا، ئەوى ئەقە ل نك ھەبىن وى ھىقىيەكا مەزن ب رەحما خودى ھەيە: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ھىدى ئەون يىن باوەرى ب خودى و پىغەمبەرى وى ئىناى، و جەھى خو ھىلاى و مەشەختىبون، و جىھاد د رېكا خودى دا كرى، ئەقە ھەر سى كارە ل نك وان كەسان ھەبوون يىن د وى (سەرييا لەشكەرى) دا يا پىغەمبەرى -سلاڤ لى بن- ھىنارتىيە دۆرىن مەكەھى، خودى دىيژن: ئەوين ھە ئەون يىن دلى خو دېنە قەنجى و دلوقانبا خودى.

چونكى وان باوەرى ب خودى ھەيە، ئەو دزانن رۆژا قىامەتتى ئەو دى ل خودايى خو زقېنەقە، ئەوان ھىقىيا خو كرىيە ئەو وى رۆژى خودى رەحمى ب وان بىيەت، و خودى گونەھ ژىبىرى گونەھىن بەنىيىن خو، ب دلوقانىيەكا بەفرەھ ئەو دلوقانىيى ب وان دېت.

پشتى قى چەندى ئايەتتىن دى ھىدەك پسيارىن دى د گەل بەرسقىن وان بو مە ئاشكەرا دكەن:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْغَفْوُ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ ڤى الدنيا والآخرة ويسألك عن آيتى قلى اصلاح لهم خير وإن تخاطبهم فاحذرهم فأخوانكم والله يعلم المفسد من المصلح ولو شاء الله لأعنتكم

إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَةَ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَلَا أُمَّةً مُّؤْمِنَةً خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْطَبَكُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْطَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْإِثْمِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٤﴾ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُّلَقَوُهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٥﴾

و د نایه تا ئیکی دا ژ فنی پارچه یی بهر سفا پسیارا ژ سنی تشتان دئیته دان، تشتی ئیکی ویی دووی: قه خوارنا مه یی و کرنا قوماریه، خودی دبیژت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ﴾ نهی موحه ممه د نهو پسیارا قه خوارنا مه یی ژ ته دکهن، ومه ی ههر خوارن و قه خوارنه که یا عه قلی ژ سه ری خودانی دبه ت، ووی مه ست و سه رخوش دکه ت، و پسیارا خودان باوهران ژ پیغه مبه ری -سلاف لی بن- ل دور قه خوارن و کرین و فروتنای وی بوو، کانئ دورسته یان نه؟ و ههر و هسا نهو پسیارا قوماری ژی ژ ته دکهن، و قومار نهو مروت مالی بده ت یان بستینت ب ریکا سه رکه فتنا ل سه ر لایه کی دی بی بهرانیهر، و پسیارا وان بو هندی بوو کانئ دورسته مروت وی کاری بکه ت یان نه؟ و وان نهف پسیاره ژ پیغه مبه ری -سلاف لی بن- کر چونکی نهو دو تشت بوون د جفاکا جاهلییه تی دا هه بوون، و ههر چه نده ئیسلام ده می هاتی بو هندی هاتبوو دا نهو سه روبه ری جاهلی ژ ناف جفاکی پاکه ت، به لی نهو د وان مه سه لان دا بیین په یوه ندی ب بابه تین ژبانا جفاکی قه هه ی، و په یوه ندیه کا ئیکسه ر ب عه قیده و بیر و باوهران قه نه هه ی، هیدی هیدی د گهل خه لکی چوو؛ دا نهو ئیکجار کویقی نه بن، و نهف نایه ته پیگا فا ئیکی بوو ل سه ر ریکا حه رامکرنا قه خوارنا مه یی هاتیه هاقیتن، و نهو و ده کی ریخوشکر نه کی بوو بو مه سه لی.. پشتی نایه تی پسیار قه گپرای، بهر سف دا: ﴿قُلْ فِيهِمَا اَیْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِنَّهُمَا اَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا﴾ یه عنی: نهی موحه ممه د تو بیژه

وان: خرابی وزیانین مهزن یین دین و دنیا یی، وعه قلی و مالی، د وی چهندي دا ههنه، وهندهک مفا ژي بو مروغان تیدا ههیه، بهلی خرابیا وان ژ مفایي وان مهزنتره..

ووهکی هم دبیین نایه تی چو حوکمین ناشکرا نه دان، یه عنی: نه گوت: نهو دحه لالان یان دهرامن، و ژ بهر قی چهندي دهمی نهف نایه ته هاتیه خوارئ نیمامی عومهر -وهکی ژي دئیته فهگوهاستن- گوت: یا ره بی بهرسفه کا دل پی رحهت بیت د مهسه لا فهخوارنی دا تو بو مه ناشکرا بکه.. نایه تی گوت: د فهخوارن وقوماری دا خرابی وگونه ههکا مهزن ههیه.. بهری خو بدهنی گوت: ﴿اِنَّكُمْ كَیْرٌ﴾ خرابیه کا مهزن، وگوت: ﴿وَمَنْفَعُ النَّاسِ﴾ وهندهک مفا ژي بو مروغان تیدا هههنه.. ونه گوت: مفایین مهزن! نه بهس ههنه، بهلکی پشتی هنگی ب ناشکهرایی گوت: نهو خرابی د وان دا ههین، دمهزنترن ژ وان مفایین تیدا ههین. وههر مروقه کی تیگه هشتی بت، دهمی دبینت خرابیین تشته کی ژ باشیین وی پترن، دی خو ژي دته پاش، وهه ما بهسه بیترین: ژ مهزنترن خرابیین فهخوارنا مهی وکرنا قوماری، نهو مروقی ژ زکری خودی ونقیژی ددهنه پاش، نهو کهر ب ونه قیانی د ناف خه لکی دا بهلاف دکهن، وعه قلی و مالی پوچ دکهن. وما کیژ مروقی تیگه هشتی ههیه قه بویل بکهت تشته کی وهسا بکهت عه قلی وی و مالی وی پی بهرزه بیت، وخودای وی پی ژ بیري بچت؟

ونه شه -وهکی مه گوتی- ریخوشکر نهک بوو بو حهرامکرنا وان.. وپشتی قی نایه تی ژ نوی نایه تا (۴۳) پی ژ سورته تا (النساء) هاته خوارئ، نهوا موسلمان ژ هندي داینه پاش کو نهو ل دهمی کرنا نفیژی دسه رخوش بن، وهرامکرنا فهخوارنی ب ناشکهرایی ژ قی نایه تی ژي نه دهاته زانین، وپشتی وی نایه تین (۹۰-۹۱) ی ژ سورته تا (المائدة) هاتنه خوارئ، نهو پی خودای مهزن تیدا ناشکرا کری کو فهخوارن وقومار تشته کی پیسه و ژ کاری شهیتانیه، وگوتیه موسلمانان هوین خو ژي بدنه پاش ونیزیک نه بن.. هنگی ژ نوی عومهری گوت: یا ره بی مه بهسه، مه بهسه!!

پشتی هنگی پسیرا سیی هات: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ اَلْعَفْوُ﴾ نهو پسیرا ژ ته دکهن کانی نهو چ بکه نه خیر؟ وبهری نوکه د نایه تا (۲۱۵) یدا ژي دا ههر نهف پسیرا هاتبوو، بهلی بهرسف ل قیژی ب رهنه گه کی دییه، وبه لکی پسیرا ژ صه حایبان هاتبه

دوباره کرن، لهو دوباره بهرشف ل سهر هاتېته دان، د قی ئایه تی دا خودی د بهرشف پسیاری دا دبیرت: ئه ی موحه ممه د، تو بیژه وان: ئه ی مالی ژ هه وه زیده دکه ت هوین وی بکه نه خیر.

و ژ قی ئایه تی دبیته زانین کو خیرا باش یا مروث دده ت نه وه یا کارتیکر نه کا خراب ل خودانی نه که ت، نه گهر مالی ته هند بوو تیرا ته بکه ت، وهنده کی ژ هه وچه ییا ته زیده کر تو ژ وی مالی زیده خیری بده، نه کو تو رابی وی مالی خو یی تو هه وچه بیه ی بکه یه خیر قیجا پستی هنگی خیر ب ته وعیالی ته بچن.. نه ف خیرا ب قی رهنگی بت، خیر نینه، پیغه مبه ر- سلاف لی بن- د گوته کا خو دا دبیرت: ﴿أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ - أَوْ خَيْرُ الصَّدَقَةِ - عَنْ ظَهْرِ غِيٍّ﴾^(۱) یه عنی: باشرین یان ب خیرترین خیر نه وه یا مروث دده ت وه یی بی منه ت، هه وچه یی پی نه بت.

وپستی دیارکړنا حوکمی قه خواری و قوماری ودانا خیران، ئایه تی گو ت: ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾^(۲) فی الدنیا والآخرة یه عنی: ب قی رهنگی ناشکه را خودی ئایه ت وه حکامین شریعه تی بو هه وه دیار دکه ت؛ دا به لکی هوین هرزین خو د وی تشتی دا بکه ن یی مفای دنیا وئاخره تا هه وه تیدا هه ی.

پاشی ئایه تی پسیاره کا دی ژ پسیارین صه حابیان د گهل بهرشفی بو مه قه گوهاست، وگو ت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاحْوَئُكُمْ﴾^(۳) وه یو پسیارا ئیتیمان ژ ته دکه ن کان ی ژ لای خودانکر نی و مالی وان قه وه چاوا سه رده ری د گهل وان بکه ن؟ تو بیژه وان: چاکیا هه وه د گهل وان بو هه وه خیره، قیجا هه رده م هوین و بکه ن یا بو وان چیر، وه گهر هوین د هه می کاران دا تیکه لیی د گهل وان بکه ن، وه براین هه وه یین دینینه، ودقیت برا مه صلحه تا برای ل بهر چاف بدانت.

عه بدلاهی کوری عه بیاسی ناشکه را دکه ت کو ده می ئایه تا (۱۰) ی ژ سوره تا (النساء) هاتیه خواری، نه وا خودای مه زن گه فی تیدا ب جه نه می ل وان که سان دکه ت یین مالی ئیتیمی ب زورداری دخون، صه حابیان زیده خو ژ مالی ئیتیمان دا پاش، وه قه بو نه گه را هند ی نه و تیکه لیا وان نه که ن، ژ ترسین هند ی دا جاره کی نه و تشته کی وان بخون یان

(۱) موسلم فی حدیسی قه دگو هیژت.

څه خون، څيځا بچنه جهنه مې، هتا ده مې وان خوارنهک بؤ ئيتيمه کي ليښا، وتشتهک ژ بهر مابا، کهسې ټهو خوارن نه د خوار، د ترسيان بؤ وان گونه ه بټ. و دويماهيې مهسه له ل بهر وان ناسې بوو، ئينا وان مهسه لا خو بره نک پيغه مبهري - سلاڅ لي بن-، وئاگه داريا وي کر کو د مهسه لا ئيتيمان دا ټهو يپن کهفتينه حاله کي نه خوښ! وټهو نزانن چاوا ئيدي سهره دهر يې د گهل وان بکهن، هنگي ټهف ټايه ته هاته خوار ي..

خود ي گوت: ټه گهر هوين تتيکه ليا وان بکهن، ب ئنيه تا گه هاندنا باشي وقه نجبيې بؤ وان، و ژ بهر څي تتيکه ليې هندهک جاران هوين مه جووړ بين هنده کي ژ مالي وان بخون ژي، ټهغه چيتره ژ هند ي هوين پشت بدنه وان، و تتيکه ليا وان نه کهن، ژ ترسيې هند ي دا کو هوين هنده کي ژ مالي وان بخون، ټهو زيانا نه فسي وجفا کي يا ب پشتدان ونه تتيکه ليا د گهل وان دگه هته وان، پتره ژ وي زباني يا دگه هته وان، ټه گهر جاره کي تشته کي وان بخون..

به لي څيځا دا هندهک کهسيې خودان نه فسيې لاواز څي تتيکه ليې بؤ خو نه کهنه هيجه ت کو مالي وان پي بخون، و ل سهر حسيېا وان بژين، ټايه تي گوت: ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ سَاءَ اَللّٰهُ لَاعْتَكُمُ اِنَّ اَللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ خود ي هر ئيک ژ هه وه باش دنياست، وټهو وي دنياست يي مالي ئيتيمان پويچ دکه ت، ووي ژي يي چاڅي خو دده تي. وټه گهر خود ي څيا با دا زه حمه تي بؤ هه وه چيکه ت، وټهو دا ل سهر هه وه حرام که ت کو ئيک جار هوين تتيکه لي مالي ئيتيمان بين.. هندی خود ييه د ملکي خو دا يي زاله، وټهو د ريفه برنا چيکريان ودانانا شريعه تي دا يي کاربنه جهه.

و د څي ټايه تي دا هشياريکونه بؤ وان کهسان هه يه يپن چاڅديريې ل ئيتيمان و مالي وان دکهن، کو ټهو ل خو دهشياري بن، وهزر نه کهن ئيتيم ژ بهر زارو کيني ولاوازيبا خو نه شي ت حسيېا مالي خو د گهل وان بکه ت، يان پيڅه نايي ت حقي خو ژ وان بستيت، وبلا ټهو باش بزنان کو خودايه کي زال وکاربنه جه- د سهر وان دا هه يه، ټهو ب ئيه ت وکاري وان يي ټاگه هداره، وټهو دي حسيېي د گهل وان که ت..

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَةَ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ ۖ وَلَآ اُمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ حَتَّىٰ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْطَبْتُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُوْمِنُوْا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ اَعْطَبَكُمْ﴾ و د څي ټايه تي

دا بهحسّی مهسهلهکا گریډای ب ژنئینان وشویکرنی څه هاتهکرن، کو ئیک ژ وان مهسهلانه بین کارتیکرنهکا مهزن ل سهر ژیان وپاشهروژا مروځی څه هه. وهندهک زانایین تهفسیرئ دبیزن: نهگهرا هاتنه خوارا څی ئایهتئ صهحابیهکئ پیغهمبهری بوو دگوتئ: (مهشهدی غهغهوی) بهری نهو موسلمان بیت وی حمز ژ کچهکا کافر دکر ناقئ وئ (عهناق) بوو، وپشتی نهو موسلمان بوو، و ژ مهکههئ بهر ب مهدینئ څه مشهختبوی، جارهکئ پیغهمبهری -سلاف لی بن- نهو ب کارهکی هنارته مهکههئ، ووهسا چیبوو وی نهو کچک دیت، کچکئ خو ب نک څه لیدا، وی گوتئ: ئیسلامئ بهندک د ناقبهرا من وته دا یی بری. وئ گوتئ: نهز دئ شوی ب ته کم، مهشهدی گوتئ: هتا نهز پسیرا پیغهمبهری -سلاف لی بن- نهکم، نهز څی تشتی ناکم، وپشتی نهو زڅپه مهدینئ، ووی پسیرا څی چهندئ ژ پیغهمبهری -سلاف لی بن- کری، نهف ئایهته هاته خوارئ. مهعنا: نهف ئایهته ژی بهرسفا ئیک ژ پسیران صهحابیان بوو، ههر چهنده ل دهسپیکا ئایهتئ ئیشارهت بوو پسیرئ نههاتیه دان ژی.

د څی ئایهتئ دا خودای مهزن گوت: هوین ژنکین موشرک وبوتپهړیس بو خو نهئینن، ووان ماره نهکمن، هتا نهو باوهربئ بینن وینه د ئیسلامئ دا. وهوین بزنان کو ژنهکا بهنی بت، یا بئ مال وینهمال، ویا خودان باوهر، ژ ژنکهکا بوتپهړیس چیتره، نهگهر خو نهوا بوتپهړیس یا نازاد بت، ویا ب دلئ ههوه ژی بت.

وهغه مه ل خالهکا گرنګ هشیار دکهت، گهلهک جارن دهمی زهلامهکی دځیت ژنهکی بو خو بینت، بهرئ وی دمینته ل مهسهلهکئ یا ژ وی څه نهو گهلهک یا گرنګه، نهو ب خو نهگهر مروځ هزا خو تیدا بکهت دئ بینت یا وهسا نینه. بهرئ وی دمینته ل خوشییرنا سهرقه سهرقه، چ نهو خوشییرن ب جوانیا ژنئ یا حسسی بت، چ ب مالداري وزهنگینیا وئ بت، چ ب حهسب ونهسب ومال مهزنی وئ بت، نهو ژ بیرا خو دبهت کو نهف جوانیا هه وهکی وئ گولا گهشه یا دهمهکئ کورت دمینت، پاشی دچرمست ونه بین تیدا دمینت، نه پهنگ وروی! وتشتئ ژئ دمینت ب تنئ نهو (قیهم وبهایین نهخلاقینه) یین بهردهوامی ددنه ژینا وان د گهل ئیک. وههر جارهکا وی -ل دهمی هلبژارتنا وئ ژنئ یا کو دئ بته پشکدارا ژینا وی- چو بها نهدا فان (قیهمین نهخلاقئ) دهمهکئ درټر پنه ناچت، پهرده

ژ سەر چاڤتین وی دئی ئیتە هلدان، وئەو راستیەکا دی دئی بینت یا وی بەری هنگی ناگەهی ژئی نەهەی، وەنگی بەس پەشیمانی دئی مینتە دەستین وی دا.

ژنە ب دورستی مەزنا مالی، یا چاڤدیری و شفانی ل عەیالی دکەت، وئەو شۆین تبلین وی ل سەر نەفسیەتا زارۆکان دمینت، و کارتیکرنا وی د پەرودەکرنا وان دا بەری ژ خو ددەت، وگەلەک زەلام ژ بەر (ئیعجابا) وان ب جوانیا ژئی قی تشتی ژ بیرا خو دبەن، وکەنگی ئەو دئیتە بیرا وان؟ دەمی خرابە ئەنجامی ئەخلاقی ژنکا خو وبنەمالا وی د رەفتار و تەسەر و فاتی عەیالی خو دا دبینت، پشتی گولا جوانیا دەیکا وان چرمسی، وئیدی ئەو بین ژ خو نەدای یا بەری هنگی وی ژئی سەح دکر.. وەنگی کۆفانداری چو فایدە ی ناگەهینتە وی!

ئایەت هەر ژ دەسپیکئی مە ل قی ئەنجامی خراب هشیار دکەت، و دبیرتە مە: تشتی ژ هەمیان گرنگتر یی کو دقیت ل نک وی ژنکی هەب ئەوا هۆین بو هەڤرینیا خو هل دبیرن ئەو وی باوهریەکا دورست هەب، ئەو خودان عەقیدە بت؛ چونکی عەقیدە ئەگەر خو فەقیری ونەبونا حەسەب ونەسەبان ژی د گەل دا بت، چیتەر ژ وی جوانی وزەنگینی و مال مەزنی یا بی دینی د گەل دا بت..

وئایەت قی مەسەلا گرنگ نە ب تنی ددانته بەر سنگی زەلامی، بەلکی ئەو وی ددانته بەر سنگی ژئی ب خو ژی، بەلکی ژن هیشتا ژ زەلامی ژی پتر دقیت ل قی چەندی یا هشیار بت؛ چونکی ئەو ژ وی پتر ب (مەظاہران) دئیتە خاپاندن، ئایەتی گۆت: و هۆین ژنکین خو نەدەنە بوتپەرێسان حەتا ئەو باوهری دئین. و بەنیەکی خودان باوهر د گەل فەقیریا خو، ژ بوتپەرێسەکی چیتەر، ئەگەر خو ئەو بوتپەرێس یی ب دلێ هەوە ژی بت.

و تشتی بەرچاڤ د ئایەتی دا ئەو دەمی ئایەتی بەحسی هلبژارتنا زەلامی بو ژئی کری گۆت: ﴿وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ﴾ یەعنی: هۆین ژنکین موشرک مارە نەکەن.. و دەمی بەحسی هلبژارتنا ژنکی بو زەلامی کری نە گۆت: هۆین شوی ب زەلامین موشرک نەکەن، بەلکی گۆت: ﴿وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ﴾ یەعنی: گەلی زەلامان، هۆین ژنکین خو نەدەنە زەلامین موشرک.. و ئەفە هندی دگەهینت کو ژن دەمی شوی دکەت چی نابت بیی (وەلیی خو) کو دقیت زەلام بت، بریاری بدەت، و دبیرت: مانئ ئەفە ژیانانە، و ئەزا ب کەیفە خۆمە!

بۆچی؟ چونکی ژن پتر جاران ب تنی (عاطفا) خو د قان پهنگه مهسهلان دا ب کاردئینت، ومقیاسی عاطفه ب تنی د قان مهسهلان دا خودانی تی دبهت، چونکی هندک مهسلین دی هه نه مقیاسی عقلی پی دثیت.. هه چهنده دثیت ژ بیر نهکهین ژی کو ئیسلامی پی نه دایه وهلیی ژنکی ئه و بیتی رازیبوونا وئ وئ بدهته شوی، ومروقهکی وئ پی خوش نهبت ب تهعدایی بینت بکهته د ژیا نا وئ دا، ئی چهندی ژی ئاتافین مهزن ب دویف دا دئین!

وپشتی ئایه تی حوکمی خو دای، کو چی نابت بو زهلامی خودان باوهر، وژنا خودان باوهر ژی، ئه و ژنهکا موشرک یان میهرکی موشرک بکه نه هه قشین بو خو، و د ژیا نا خو دا شریکاتی د گهل بکه ن، هندک ژ وئ ئه گهر و حکمه تا د پشت قی حوکمی را بو مه ئاشکه را کر و گو ت: ﴿أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْإِثْمِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ﴾ ئه وین هه، کو ژن ومیترین موشرک وبوتیه رتسن، بو ئاگری گازی دکهن، یه عنی: ل وئ ریکی دچن وبهری خه لکی ژی دده نه وئ ریکی یا سه ری دکیشه جه نه می، وخودی ئه وئ خودان باوهر ل سه ر ریکا وی دچن، بو به حه شتی وژیترنا گونه هان گازی دکته.. قیجا هوین -گه لی خودان باوهران- ده می ب په نگه کی وه سا تیکه لیا موشرکان بکه ن کو هوین ئیک ژ وان هلبترین بیته شریکی ژیا نا هه وه، هوین پی خه طه رکا دژوار بو خو هل دپترین، ژ بهر دو ئه گهران:

- هه ژیکرن وهه قالینیا هه وه یا نئیزیک بو وان دی به ری هه وه دته هندئ هوین هندک جارن، یان گه لهک جارن، دویکه فتنه هه وایی وان بکه ن، و ل سه ر ریکا وان به چن، ئه و به ری خودانی دده ته ئاگری.

- هه ر وه سا ده می هوین ب هندئ رازی دبن کو ئه و ب سه ره ده ری وپه روه رده کرنا عه یالی هه وه راببن، ل سه ر بنا خه یی بی دینیا خو، ئه و هوین یین رازی دبن کو عه یالی خو به اقینه هیلاکی، ووان ته سلیمی هندک که سین وه سا بکه ن ئه و هندک گازی که رین ریکا جه نه می ژ وان چی بکه ن.

﴿وَبَيِّنْ أَیَّتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ وخودی ئایهت وئه حکامین خو بو مرو قان ئاشکه را دکته: دا ئه و بیرا خو پی بیننه شه، ووجه کی بو خو ژی بگرن. وده می ئایهت دبیرت: دا ئه و بیرا خو لی بیننه شه. هه ر وه کی دثیت بیترته مه: ئه شه مه سه له که هوین ب خو ژی دزانن، به لی ژ بهر هندک ئه گهران هه وه ئه و ژ بیرا خو بریه، له و هه ما خودی

دقېت بېرا هه وه لى بينته شه.. وئەو ب خو وه سايه، گەلەك تشته كى غەريه تو بچى نه ياره كى خو بينى بدانيه مالا خو، ومال وعەيالى خو ته سليمى وى بكەى، ونهينى وشه شارتيين خو بدەيه قى، وبچى پشت راست پالدهى!

- ئىك ههيه قى چەندى نه زانت؟

- پا بوچى هوين ژ بېرا خو دهن؟!

و ب هلكه فتنه به حسكرنا ژ ژنى وژننيان وشوبكرنى، ئايه تا د دويش دا به حسى مهسهله كا په يوهندى ب ژنى وتي كه ليا وى فه كر، وئەف ئايه ته ژى وهكى ژ دەسپيكا وى ديار دبت، بهرشفدانه ل سهر پسياره كا صه حايان:

ژ ئەنەسى كورى مالكى دئيتە قەگوهاستن، دبئوت: ل نك جوهيان دەمى ژن دكهفته بينقيرى، وان خوارن د گەل وى نه دخوار، و د گەل وى نه دمانه د خانيه كى شه، ئينا صه حايان پسيار ژ پيغه مبهري -سلاف لى بن- كر، كانى ئەو چ بكن؟ هنگى ئەف ئايه ته هاته خوارى: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ (١) يه عنى:

ههچيا هه وه دقېت هوين بكن، چوونا نقينى تى نهبت. وگاڤا ئەف چەندە گەهشتيه جوهيان وان گووت: ئەف مروقه تشته كى ناهيلىت ئەگەر موخاله فا مه تيدا نه كهت!

و د مهسهلا سه ره دهريا د گەل ژنى دا، ل وى دەمى ئەو دكهفته د بينقيرىيان دا، دەمى شريعه تى ئيسلامى هاتى، دو بوچوونين هه فدر هه بوون:

- هنده كان، كو جوهى بوون، هزر دكر ژن د قى دەمى دا پيس دبت، لهو دقېت زهلام ب ئيكجارى خو ژى بدەته پاش، د گەل وى نه مينته د مهزله كى شه، وئەو زادى ئەو دلينت ژى نه خوت، هه تا ئەو پاقر دبت.

(١) موسلم قى حەديسى قەدگوھيتر.

- وهنده کین دی، کو فهله بوون، هزر ذکر چو جوداهی د ناڅبهرا څی دهمی ودهمی پاقژیی دا نینه، لهو سهردهریا وان د گهل ژنی ل څی دهمی ژی وهکی دهمی دی بوو، ووان خو ژ تشته کی نه ددا پاش.

شربعه تی ئیسلامی نهوی ههردهم ب ناڅجی وههڅسهنگیا خو دئیته نیاسین، ړنکه کا تاییهت، یا ناڅجی د ناڅبهرا ههردهم بوچوونین بوری دا، دانا، نایه تی گوت: نهی موحه ممه د، هه قالین ته پسپارا بیثقیثیا ژنی ژ ته دکهن، کانی نهو چیه؟ وسهردهریا وان د گهل ژنی ل وی دهمی دقیت یا چاوا بت؟

وبه ری نایهت ب دورستی بهرسفا وی پسپاری بدت یا وان کری، وحه تا نهو زهنا مه بو وی حوکی بهره هف بکهت، یی کو دی نیتهدان، نایه تی راستیه کا په یوهندی ب لهشی ژنی څه هه ی بو مه ناشکهر کر، گوت: ﴿قُلْ هُوَ أَذَى﴾ یه عنی: نهی موحه ممه د تو د بهرسفا پسپارا وان دا بیثره: نهو (نهزیه ته) نهزیهت نهو تشته یی نیشانی پهیدا دکهت، ونیشان د څان په نگه بابه تان دا ژ نیشان پهیدا دبت، یه عنی: ههر وهکی نایه تی دقیت بیژت: نهف حاله تی هوین دینن د سهر ژنی دا دئیت، ههر چنده نهو تشته کی سورشتیه خودی ل سهر حهوایی وکچین وی نفیسیه، بهلی نهو د حهقیقه تا خو دا (حاله ته کی نستثنائی) یه ژن تی دبورت، نهو نهجامی کرباره کا کیمیاوی یا فهره وی بو وی کاری بهره هف دکهت یی خودی نهو بو دای کو بوونا زاروکانه.. وجودا ژ وی خوینی یا ژ گههین لهشی دهرده هفت، نهف خوینه یا تزیه ژ هندک ماددین دی یین ب زیان، تشتی دبه نه گهرا هندی نهو بیه باشرین جه- بو ژین وزیده بوونا میکرووبان، ویی نه قیت بیژین میکرووب باشرین نامیره ته بو څه گوهاستنا گهله ک په نگین نیشان، لهو خو خلاس کرن ودریخستنا څی خوینی تشته کی فهره بو لهشی، دا ساخله میا وی بیته پاراستن، وپشتی ناشکهر اکرنا څی راستیی ب ئیک په یفا ب تنی، نایه تی حوکی خو د مهسه لی دا دا وگوت: ﴿فَاعْتَرَلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ یه عنی: قیجا مادهم مهسه له ب څی په نگیه، هوین ل څی دهمی خو ژ ژنکان بده نه پاش، وخو نیزیکی وی جهی نه کهن یی نیشان ژی بگه هته هه وه، حه تا کو ژفانی وان ب دویماهی دئیت، نهو پاقژ دبن.

ومەخسەدا ب (ئعتزالا) ژنكان ل قیڤی، ئەو ئعتزال نینە یا جوهیان دکر، دەمی وان ئەو دکرە د مەزلەکا جودا قە، وخۆ شوین دەستی وان ژێ نەدخوار.. نە! بەلکی مەخسەد پی چوونا نغینی (پەیوەندیا جنسی) ب تنییە؛ چونکی ئەو دبتە ئەگەر پەیدا کرنا ئیشان بۆ ژنکی وزەلامی ژێ، ژ بەر قی چەندی ئایەتی د دویف دا گۆت: ﴿فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ یەعنی: ئەگەر ژفانی وان ب دویماهی هات، ووان خۆ پاقر کر هوبن ژ وی جهی وەرنی پی خودی ئەمر پی ل هەوە کری، کو ئەو جەه پی زارۆک لی چی دبن، وەکی د ئایەتا بیت دا دی ئاشکەرا بت.

و ئەگەر ئەم هزرا خۆ باش د قی ئایەتی دا بکەین، تشەکی هوبر دی بینین.. ئایەت چ دیبێت؟ دیبێت: ﴿حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ..﴾ جارا ئیکی گۆت: (یطهرن) ومەعنا وی ئەگەر ب کوردی بیژین، ئەقەیه: حەتا ئەو پاقر دبن.. وپەیشا دووی گۆت: (تطهرن) یەعنی: خۆ پاقر دکەن.. مەعنا ئایەتی جارەکا دی: هوبن نیزیکی وان نەبن حەتا ئەو پاقر دبن، قیجا ئەگەر وان خۆ پاقر کر، بۆ هەوە دورستە هوبن نیزیکی وان ببن! مەعنا: ئایەتی دورستیا پەیوەندیا د گەل وان ب شەرتی خۆپاقرکرنی قە (کو خۆشویشتنە) گرێدا.. لەو گەلەک زانا دیبێت: ئەگەر ژن پاقر بوو، حەتا خۆ نەشوت چی نابت بۆ زەلامی وی خۆ نیزیکی بکەت.

ووەکی عەدەتی قورئانی کو هەر دەلیقهیهکا هەب بۆ شېرەتکرنی ئستغلال دکەت، و ب هەلکەفتنا کرنا بەحسی خۆپاقرکرنی، تەعقیبەک دا مەسەلی و ل دویماهییا ئایەتی گۆت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ هندی خودییه هەز ژ وان بەنیان دکەت یین گەلەک توبە دکەن، و ئەو هەز ژ وان ژێ دکەت یین خۆ پاقر دکەن. وکانی چاوا لەش ب ئافی دئیتە پاقرکرن، ومروف ب خۆدویرکرن ژ تشتین پیس و ب ئیش خۆ پاقر دهیت، وەسا دل ب توبی پاقر دبت، و ئەو ب خۆدویرکرن ژ گونەه وکارین خراب پاقر و بزوین دمینت، و د قی ئایەتی دا خودایی مەزن ئەف هەردو پەنگین پاقری (پاقریا مەعنەوی ویا حسی) کۆمکرن، و ب پەنگەکی نە پی ئیکسەر فەرمان ب وان هەردووان ل مە کر.

و پستی دیارکرنای حوکی، و هەر نیزیکی ژ بابەتی وی پەیوەندیی یا زەلامی وژنی دگەهینتە ئیک، ئایەتی بەحس ژ مەسەلەکا دی کر، یا کو دان وستاندن د ناڤهرا جوهی وموسلمانان دا ل دۆر هاتیەکرن، ئایەتا (۲۲۳) پی گۆت:

﴿ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلْقَوَةٌ وَأَنْتُمْ أَلْمُؤْمِنُونَ ﴾ ﴿٣١﴾

یه‌عنی: ژنن هه‌وه جهی چاندنینه بۆ هه‌وه، خودی هوبن بۆ ئیک و دو حه‌لال کرینه؛ دا ب ئانه‌ها خودی دوونده‌ها هه‌وه ژیک شین بیت، قیجا ماده‌م مه‌سه‌له یا ب قی رهنگیه هوبن ژ جهی چاندنی وچاوا هه‌وه بقیت وه‌سا وهرنی.. مه‌عنا مه‌سه‌له یا وه‌سا نینه وه‌کی جوهری دبێژن، ده‌می وان دگۆته خه‌لکی مه‌دینی ژ موسلمانان: ههر جاره‌کا زه‌لام ژ پاشیی قه وه‌جا خو بقه‌تینت، ئه‌و زاروکی چی دبت دی یی ویر بت! ئایه‌تی رهددا وان کر وگۆت: چاوا زه‌لامی بقیت و جا خو بقه‌تینت دورسته، به‌لی ب شه‌رته‌کی، هاتن ل وی جهی بت یی خودی حه‌لال کری کو جهی (توقچینی)یه، وه‌ری خو بده‌نی ئایه‌تی چه‌ند په‌یشه‌کا ب ئه‌ده‌ب ب کارینا.

پاشی ئایه‌تی گۆت: هوبن کاره‌کی چاک بۆ خو پیشکیش بکه‌ن، به‌ری خو بۆ خو به‌نێژن، ههر کاره‌کی هوبن بزنان مفاپی ئاخه‌رتا هه‌وه تیدا هه‌یه، هوبن وی بکه‌ن، و ژ خودی بترسن وته‌قوایا وی بکه‌ن، وه‌وبن بزنان کول رۆژا قیامه‌تی هوبن بۆ حسیی دی چنه نک وی، وه‌وبن به‌رانبه‌ر وی دی راوه‌ستن، وئو دی سه‌را کاری هه‌وه ل دنیا یی کری جزایی هه‌وه ده‌ته هه‌وه.. قیجا تو -ئهی موحه‌مه‌د- مزگینی ب به‌حه‌شتی و تشتی خوش بده خودان باوه‌ران.

وېشتی قان ئایه‌تان هنده‌ک لایین وی په‌یوه‌ندی بۆ مه دیارکری یین ژن ومیران دکه‌هینته ئیک، د ئایه‌تین بین دا هنده‌ک مه‌سه‌لین په‌یوه‌ندی ب خیرانی قه هه‌ین، ژن ومیران، وعه‌یالی.. بۆ مه ئاشکه‌راکرن.

وَلَا تَطْعَمُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٣٣﴾ لِلَّذِينَ يُؤُولُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءَ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبَعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ

مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ أَلْطَلَقْتُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيعٍ بِاِحْسَنٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّا اَتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَخَافَاْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْ بَعْدِ حَتّٰى تَنْكِحَ ۚ وَجَاْ غَيْرَهٗ ۖ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ يَتَرَاجَعَاْ اِنْ ظَنَّا اَنْ يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ يَبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرَّحُوْهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوْا ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ۚ وَلَا تَتَّخِذُوْا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۚ وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتٰبِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَ۟رْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ ذٰلِكَ يُوعِظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُوْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذٰلِكُمْ اَكْبَرُ لَكُمْ وَاَطْهَرُ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ ۗ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٢﴾

و د دهر حهقا هاتنه خوارا نايه تا ئيكي دا ژ قتي پارچه يي كو دبه نايه تا (۲۲۴) ي تهفسيرزان دييژن: ئهو د دهر حهقا عهبدللاهي كوري رهواحي دا هاتبوو خوارى، دهمى زاقايى وي بهشيري كوري نوعمانى ژنكا خو (خويشكا عهبدللاهي) بهرداي، پاشى پeshيمان بووى، وقيباى لى بزقرتهقه، ئينا عهبدللاهي سويند خوار ئهو د گهل وي نهناخفت، ووان پييك نهئيئت، هنگى نهف نايه ته هاته خوارى.. خودايى مهزن گوت: ﴿وَلَا تَطْعَمُوا اللّٰهَ عَرْضَةً لَا يَمْنَعُكُمْ اَنْ تَبْرُوا وَتَتَّقُوا وَتُصَلُّوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ ﴿٢٣١﴾ يهعنى: هوين سويندا خو ب خودى نهكه نه پهريژان د ناچهرا خو وكرنا خيرى دا، ومروژاينيى وتهقوايى وقهنجيا د ناچهرا مروژان دا، هيجه تا خو بكه نه ئهو كو ههوه سويندا خوارى قى كارى نهكه، قيجا هوين وي نهكه، وخودى گوه ل گوتنين ههوه ههيه، ئهو دزانت كانى هوين بوچى سويند دخون، وئهو ب سهر بهري ههوه يى زانايه، دزانت نيه تا ههوه ب وي سويندى چيه، باشيه يان خرايه.

مه‌عنا: ئایهت مه ژ هندی ددهته پاش کو ئهم سویندا خو بکهینه په‌رده د ناڅه‌را خو وئیک ژ سی تشتان دا: قه‌نجیی، وته‌قوایی، وچاکیا د ناڅه‌را خه‌لکی دا.. نه‌بیژن: مه سویندا خواری ئیک ژ څان ههر سی کاران نه‌که‌ین، پا ئه‌گهر ئیکی سویند خواری بکه‌ت؟ پیغه‌مبه‌ر -سلاف لی بن- د هه‌دیه‌کا خو دا به‌رسقی ددهت، ودبیژن: ﴿مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِهَا وَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ﴾^(۱) یه‌عنی: هه‌چی سویند ل سهر تشته‌کی خواری، پاشی تشته‌کی باشر ژی دیت، بلا ئهو یی باشر بکه‌ت، وکفاره‌تا سویندا خو بدهت.

و ب هه‌لکه‌فتنا کرنا به‌حسی سویندی، ئایه‌تا د دویف دا مه‌سه‌لا سویندی پتر بو مه ئاشکه‌را کر؛ دا ئهم بزانی کانی ئهو کیژ سوینده یا مروژ گونه‌ه‌کار دبت ئه‌گهر ئهو شکاند و ب جه نه‌ئینا، وگوت: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِیْ أَيْمَنِکُمْ وَلَکِنْ يُؤَاخِذُکُمْ بِمَا کَسَبَتْ قُلُوبُکُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ وئه‌ف ئایه‌ته هندی دگه‌هینت کو خودی یی ب ره‌حمه د گهل به‌نیین خو، وئهو نه‌فیت باری وان گران بکه‌ت، لهو ههر جاره‌کا ئیک ژ وان سوینده‌ک خواری ئه‌گهر یا سه‌رده‌ف ژی بت، ئهو ل سهر وان نانقیست ووان پی ناگرت. ئایه‌تی گوت: خودی سه‌را سویندین هه‌وه یین نه ژ دل و سه‌رده‌ف هه‌وه جزا ناده‌ت، به‌لکی ئهو دی هه‌وه سه‌را وی سویندی جزا ددهت یا ژ دل بت، وه‌وین لی دمجد بن.

وسویندا نه ژ دل، ئه‌وا ب عه‌ره‌بی دبیزنی: (الغو الیمین) ئه‌وه یا مروژی چو مه‌خسه‌د پی نه‌بن، وپی وی بیته سهر ئه‌زمانی وی، وه‌کی گه‌له‌ک جاران مروژ د ناخفتنا خو دا دبیزن: نه ب خودی، به‌لی ب خودی.. وه‌ند. ئه‌قی سویندی چو کفاره‌ت بو نینن، و خودی پی ل مروژی ناگرت، ووه‌کی قی سویندی ئه‌وا مروژ هزر دکر وه‌سایه وده‌رکه‌فت نه وه‌سا.. وئهو سویندا نه ب خودی ژی بت یا بی قه‌سد ژ ده‌قی مروژی دهرده‌کفت، ئه‌شان ژی چو گونه‌ه ل سهر مروژی نینه، ههر چه‌نده دقیت مروژ یی ل ئه‌زمانی خو هشیار بت ژی، به‌لی خودی -ژ ره‌ما خو ب به‌نیان- به‌ره‌ه‌ی ئیخسته مه‌سه‌لی؛ دا باری وان گران نه‌بت.

و د گهل هندی ژی خودی گونه‌ها وی که‌سی ژی دبه‌ت یی تویه بکه‌ت، ئه‌گهر گونه‌ها وی چه‌ندا مه‌زن ژی بت؛ چونکی خودی یی غه‌فووره، وئهو یی ئارامه د گهل وی یی بی

(۱) موسلم قی هه‌دیه‌ی ژ ئه‌بو هوره‌یه‌ی قه‌دگوه‌یزت.

ئەمريا وى دكەت، لەزى د جزادانا وى دا ناكەت؛ چونكى ئەو يى حەلىمە. وھندەك سويندېن تاييەت ھەنە شۆلا وان شۆلە؛ چونكى ل سەر ھندەك مەسەلېن گرنك وھەسسەس دئېنە خوارن، ئېك ژ وان سويندان سويندا زەلامىيە كو نىزىكى ژنكا خۆ نەبت، وەك پەنگەكى عقوبەدانى بۆ وى، وئەفە تىشتەك بوو د جاھلىيەتە دى ل نك عەرەبان ھەبوو، زەلامەكى دەمى قىابا ژنكا خۆ بچەمىنتە بن دەستى خۆ، ووى بشكىنت، ل سەر جەى پىشتا خۆ ددایى، وھەتا ئەو د قى پىرازا خۆ دا سست نەبت، سويند دخوار ئەو ھندە دەمى نىزىك نەبت، وپەرى ئەو دەم ب دویمایى ھاتبا جارەكا دى سويند دخوار بۆ دەمەكى دى، و ب قى پەنگى وى مافەك ژ مافىن ژن ومىرىنى لى دخوار، وزەرەر دگەھاندى.. ژ عەبدللاھى كورپى عەبباسى دئېتە فەگوھاستن كو د جاھلىيەتە دى دا ھندەك جارن زەلامى سويند دخوار ئەو سالەكى يان دووان پىشت بەدەتە ژنكا خۆ.. گاڤا ئىسلام ھاتى قىا قى تەعداىيا ل ژنكى دئېتە كرن لادەت، لەو ئەف ئايەتە ھاتنە خوارى، خودى گۆت: ﴿لِّلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرِيصٌ أَرْبَعَةٌ أَشْهُرٌ فَأَنْفَاءٌ فَأِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ۝۱۱۱ وَانْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۱۲﴾.

ئىسلامى دئېت وى پەيوەندىي يا د ناڭبەرا ژن ومىران دا ھەى ل سەر بناخەيەكى واقەى ئاڤا بکەت، يى پىكکەفتى د گەل تىبەتە زەلامى وىي ژنى ژى، نە كول سەر بناخەيەكى (مىشالى وخەيالى) يى كو شاعر د خەونىن خۆ دا ئاڤا دكەن، ونە ل سەر بناخەيەكى زۆردار يى ھندەك زەلامىن دلرەق بۆ خۆ ددانن، بەلكى د ناڤ ژنكان دا ھندەك ھەبن، ژ بەر جوانيا خۆ يان ژ بەر ھەر ئەگەرەكا دى يا ھەبت، مەيلا زەلامى خۆ بۆ خۆ ئىستغلال بکەت، ووى بشكىنت دا بىختە بن دەستى خۆ! وھنگى چەكى ئىكانە يى زەلام پى دىشيتە وى ئەو، ئەو وى پى بچەسىنت كو ئەو نە ئەو يى ب قى چەندى بىتە ئىستغلالكرن وچەماندن، قىبجا بۆ دەمەكى خۆ ژى بى منەت بکەت، پىشت بەدەت ل سەر جەى (طبعاً)!! بەلى ئەف دەمە چەندەت؟ ئايەتە ئەو نەھىلا ب ھىشيا وى فە، گۆت: بۆ وان زەلامان، يىن سويندى دخۆن كو ئەو نىزىكى ژنىن خۆ نەبن، خوگرتنا چار ھەيشان ھەيە، يەئنى: ھەتا چار ھەيشان پى دچتى، وگاڤا مەسەلە گەھىشتە چار ھەيشان، وکەس ژ وان ژ پىرازا خۆ نەھاتە خوارى، و ل دويف يى دى بەرنەدا، ھنگى سوڭبەت چى نابت ب وى پەنگى بىمىنت!

ئایهت دییژت: بهری ئەف چار هەیشە ب دویماهی بین، ئەگەر زەلام ل سویندا خو
لیقەبوو، خودی یی غەفوور ورەحیمە.. یەعنی: چو ل سەر وی ناچت، حەتا ھەندەک زانا
دییژن: ھەنگی ئەو کفارەتا سویندا خو ژێ نادەت. بەلێ پتریا زانایان ل وی باوەرێنە کو ھەنگی
دقیق ئەو کفارەتا سویندی بدەت، بەلێ مادەم ئەو لیقەبوو، ژ بەر لیقەبوونا وی خودی وی
گونەھێ دی بۆ وی ژێ بەت یا وی سویند سەرا خواری، کو نیزیکی ژنکی نەبت، و خودی
دلۆقانیی دی پێ بەت.

و ئەگەر چار ھەیف ب دویماهی ھاتن، و ئەو لیقە نەبوو، ئەو دبتە بەردان (طەلاق)،
وژنا وی ب (طەلقەکی) ژ وی دچت، ئیکسەر یان پشتی ژن ل نک حاکمی داخووا فێ
چەندی دکەت؟ ئەف ھەردو گوتنە ژ زانایان دئینە فەگواستن، و د دویماهی ئایەتی دا ھات:
ھەدی خودی یی (سەمیعە) گوھ ل گوتنن وان ھەییە، ویی (عەلیمە) دزانت کانی
مەخسەدین وان چنە، و ئەو جزایی ھەر ئیکی ل دویش مەخسەدا وی دی دەتی.

و چونکی بەحسی بەردانی ھاتە کەرن، ئایەتا د دویش دا حوکمەک ژ وان (ئەحکامین
تەکلیفی) بۆ مە ئاشکەرا کر بین پشتی بەردانی دئین، کو (عددین) وی ژنکینە یا دئیتە
بەردان، ئایەتی گۆت:

﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ و ھەر چەندە پەیشا (ژنن بەردای)
ل سەری ئایەتی گشتی ھاتیە ژێ، بەلێ مەخسەد پێ ل فێری ئەو ب تاییەتی ئەو ژنە یا بالغ
بت، و خودان ژفان بت، و ئەو بت یا بۆ زەلامی ھاتیە فەگواستن، یەعنی: زەلام چووبتە نک،
و ئەو ب فێ رەنگی نەبت، وەکی یا بچوبک یان یان ب حەملە، حوکمی وان یی جودایە
وەکی د ھەندەک ئایەتین دی دا بەحس ژێ ھاتیە کەرن.. خودی دییژت: ئەو ژنن دئینە بەردان،
دقیق سێ ژفانان خو بگرن.. و ئایەتی ل فێری گۆت: ﴿ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ یەعنی: سێ ژفانان،
(قرء) ژ لایێ زمانی فە پامانا ژفانی بینقیزی ژێ ددەت، ویی پاقژی ژێ، لەو زانا
د ناڤەرا خو دا ب خیلاف چووینە، ھەندەک ژ وان دییژن: (عددین) فێ ژنکی سێ دەمین
بینقیزی، و ھەندەک دییژن: سێ دەمین پاقژی، و (عددە) ئەو دەمە یی ژن دقیت تیدا خو
بگرت، و شوی ب چو زەلامین دی نەکەت، و دەمی ئایەت دییژت: ژنن بەردای سێ ژفانان
خو دگرن، یەعنی: بلا خو بگرن.. ئەفە فەرمانەکە خودی ب فێ رەنگی ل وان دکەت.

ودو ئەگەر ئىن سەرەكى د پىشت دانانا فى دەمى (دەمى عددان) پرا هەنە، يا ئىككى: ئەو دى بىتە دەلىقەيەك بۆ ژن ومىران كو ئەو حىيى د گەل خۆ بىكەن، وباش هزرا خۆ د فى كارى دا بىكەن يى وان دەست پى كرى، كو بەردانە.. دا بەلكى پەشيمان بىن، و ل فى پىپارا خۆ لىقە بىن. ئەگەر دوو: دا باش ئاشكەرا بىت كانى فى ژنى تىشتەك هەيە يان نە، چونكى ئەگەر وى تىشتەك هەبى (عددىن) وى ژى دى ئىنە گوهارتن، وبەلكى زەلامى وى ژى - ژ بەر بچوبكى خۆ- حىيەكا دى بىكەت!

وبەلكى د ناڤ ژنكان دا ئىك هەبى، ژ بەر كەرب قەبوونا وى ژ زەلامى وى، وبەس دا بەندكى وان ژىك قەقەيىت، مەسەلا حەملى خۆ قەشپىرت، وزەلامى پى ئاگەھدار نەكەت، وچونكى ئەقە مەسەلە ژ تايەتمەندىن ژنىيە، ئەو ب تنى پى دحەسيىت، شاهەديا وى ل قىرى بۆ وى دئىتە حىيىكرن، خودى گوت: ﴿وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ يەنى: بۆ وان حەلال نىنە ئەو وى تىشتى خودى د مالبچوبكىن وان دا چىكرى قەشپىرن.. و دىت مەخسەد ب وى تىشتى خودى چىكرى زارۆك بىت، و دىت مەسەلا بىنقىزى بىت، چونكى ئەو هەردو هژمارا (عددان) دگوهرن، ئايەتى گوت: ئەگەر وان ب دورستى باوهرى ب خودى وروژا دويماهيى هەبى، دقئىت ئەو فى چەندى نەقەشپىرن.

وبەلكى ئىك بىژت: باوهرى چ پەيوەندى ب فى حوكمى شەرى قە هەيە حەتا ئەو پىقە بىتە گریدان؟ و د بەرسقى دا دى بىژىن: ھندى مەسەلا وى تىشتى پى د مالبچوبكى دا دئىتە ئافراندىن، تىشتەكى قەشارتە، قانونا بەرچاڤ نەشپىت زەبى بىكەت، تىشتى دىشپىت زەبى بىكەت ب تنى باوهرى، لەو ئايەتى ل قىرى بىرا ژنى ل باوهرى ب خودى وروژا دويماهيى ئىناقە.. و ئەڤ ئاشكەراكرنە بۆ ھندىيە دا نە كو ژنى تىشتەك هەبى ونەبىژت، پاشى بچت شوى ب ئىكى دى بىكەت، ھنگى زارۆكى وى بۆ زەلامەكى دى - نە كو بابى وى - بىتە پالدىن، و ئەقى چەندى خرايىن مەزن تىدا ھەنە.

ودەمى ژنا بەرداى د عددان دا دقئىت ئەو بىمىنتە ل مالا زەلامى خۆ؛ دا بەلكى نىزىكىا وان ژ ئىك و دوو بىتە ئەگەر زقپىنا وى ل وى، چونكى ھندى عدەدە خلاس نەبىن، د بەردانا ئىكى و دوو وى دا، حەقى زەلامىە وى بزقپىن، ئايەت دىبىژت: ﴿وَعَوْلَتُهُنَّ أَحَقُّ

يَرْدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا ﴿١٠﴾ يه‌عنی: ل ده‌می عدده‌ی زه‌لامین وان حه‌قترن کو وان بزقرین. وتشتی به‌رچاڤ نه‌وه ل څیرئ ئایه‌تی نه‌ث حه‌قی زه‌لامی ب شه‌رته‌کی څه گریډا، گوت: نه‌گهر مه‌خسه‌دا زه‌لامان ب څی زقراندنی خیر وچاکی بت. مه‌عنا ههر وه‌کی گوتی: نه‌گهر مه‌خسه‌دا وان خیر وچاکی نه‌بت، نه‌وه حه‌قتر نین، بلا نه‌زقرین.. نه‌څه چونکی گه‌له‌ک جارن زه‌لام دا کو ژنی بیشین وزبانی بگه‌یننی، نه‌وه به‌رددان، به‌ری عددین وان خلاص بیان به‌رددانه څه، دا هنده‌ک عددین دی بکشت.. وه‌وسا! ئینا خودی نه‌وه ژ څی کاری دانه پاش، ووژدانا وان ل سهر کره (حه‌که‌م) وه‌کی ژنکی ومه‌سه‌لا هه‌بونا بچویکی، چونکی نه‌څه ژی تشته‌کی څه‌شارتیه، که‌س نزانته ده‌می زه‌لام ژنکا خو یا به‌ردای دزقرینت مه‌خسه‌دا وی چیه؟ چاکیه، یان گه‌اندنا زیانیته؟ خودی گوت: زه‌لام -نه‌گهر ئیه‌تا وان خیر بت- حه‌قترن ژنین خو بین به‌ردای څه‌گهرین..

﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ ژنان ماف ل سهر میړان هیه، وه‌کی میړان ژی ماف ل سهر وان هیه، ب رهنه‌کی چاک.. د مه‌سه‌لا حه‌ق وحقوقین ژن ومیرینی دا نه‌وه ههر دو وه‌کی ئیکن ﴿وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ به‌لی زه‌لامان دهرجه‌کا زیده‌تر ل سهر ژنان هیه، نه‌وه دهرجه یا چیه؟

نه‌وه دهرجه یا ب پښه‌برن و ب خودانکرینیته، یه‌عنی: زه‌لام یی به‌رپسپاره خودانیی ل ژنکا خو بکه‌ت، ووچ ب خودان ژی بکه‌ت، وته‌حه‌مولا مه‌صره‌فی وی بکه‌ت، ونه‌څه نه‌وه (قیومه‌ته) یا خودی دایه وی ده‌می دبیرت: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ﴾ (النساء: ۳۴) زه‌لام دڅیت ب کارخ خودانکرنا ژنی رابیت، مه‌عنا: نه‌څه دهرجه‌یا زیده یا زه‌لامی هیه ب راستی دهرجه‌یا (ته‌کلیفیه) باره‌که ل وی هاتیه‌کرن، نه‌کو دهرجه‌یا (ته‌شرفیه) وقه‌دره‌کی زیده‌تره بو وی هاتیه‌دان، نه‌گهر نه‌وه تی بگه‌ت!!

﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ گه‌لی زه‌لامان، گه‌لی ژنان، هوین باش بزنان خودی یی زاله، که‌س نه‌شیت، ویی کارینه‌جه، ههر حوکمه‌کی وی دانابت یی د جهی خو دایه، له‌و نابت بو که‌سی پی ل حوکمی وی بدانت، یان خو ل سهر نه‌رازی بکه‌ت.

وېشتی ئایه تی عددین وی ژنی ناشکرا کرین یا کو دئیتە بەردان، وئیشارەت دای کو دورستە بو زەلامی ئەو ژنی ل دەمی عددە ی بزقربنت، د ئایەتا دی دا بەحسێ هژمارا وان بەردانان کر یین دورستە بو زەلامی ژنکا خو تیدا بزقربنت، چونکی ل نک عەرەبان د جاهلیه تی دا و ل دەسپینکا ئیسلامی ژی، بو زەلامی هەبوو هندی وی بقیّت ژنکا خو بەردەت و بزقربنت، و قی چەندی زیانەکا مەزن دگەهاندە ژنکان، هەتا جارەکی زەلامەکی گۆتە ژنکا خو: نە ئەز تە دەوینم، ونە ئەز دەهیلیم تو خلاس ببی! وی گۆتی: چاوا؟ گۆت: ئەز دێ تە بەردەم، هەتا نیتزیک ببیت عددین تە خلاس بین، دێ تە زقربنم، پاشی جارەکا دی دێ تە بەردەم، وهۆسا.. ئینا ئەو ژنکا هاتە نک پیغەمبەری -سلاف لی بن- گازندەیا خو بو وی کر، هنگی ئەف ئایەتە هاتە خواری:

﴿الطَّلَقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكُ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحُ بِاِحْسَنٍ﴾ یه عنی: ئەو بەردانا زقرباندن تیدا دورست بت، دو جارن، ئیک ل دویش ئیکتیە.. وحوکمی خودی ئەو پەشتی هەر بەردانەکی ژن ب چاکی بیتەگرتن، یان ب قەنجی بیتەبەردان.

بەردان، ئەوا د حەقیقەتا خو دا دبتە خرابکرن بو مالەکی، و قەکرن بو گرتیەکا موکم، حەلالەکە خودی حەز ژنی ناکەت.. و بەلکی ئیک بیژت: مادەم حەز ژنی ناکەت، پا چاوا بوچی حەلال کربە؟ د بەرسقی دا دێ بیژین: واقعی ژینا مروّقان بنەجە کربە کو د هندەک حالەتان دا چارەسەریا ئیکانە بو گرفتاریین ژن ومیران ئەو هەر ئیک ژ وان بچتە سەر ریکا خو، و طابەندکین خو ژ نا قیک بیننە دەرا! وخو ئەوین بەردان ل سەر خو حەرام کری ژی پەشتی هنگی زانی کو ئەف کارە دژی واقعی ژینا مروّقانه، لەو دویماهیێ مەجبوور بوون ئەو حەلال کرە قە، ئەگەر خو ب هندەک نا قین دی ژی بت..

بەلێ چونکی بەردان قەکرنا گرتکا زەواجییه، کو گرتیەکا موکمە ژن ومیران دگەهینتە ئیک، قەکرن وەکی گرتدانی یا ب ساناهی نەبوو، ئەو ب پەیشەکا ب تنی، یان ب جارەکا ب تنی چی نابت، دقیت دەلیقە بو زەلامی (ئەوی ب کاری بەردانی رادبت) بیتەدان کو هزربن خو بکەت، ویزانت کانێ ئەو یی چ دکەت، دا کەربەک، یان عیجزیەکا بەروەخت ئیکا هند ژ وی چی نەکەت ئەو وی مالی خراب بکەت یا وی ب خو ب دەستین خو ئا قاری، ئیسلامی هندەک ئاستەنگ ئیخستنه د ریکا بەردانی دا؛ دا ئەو کارەکی ب ساناهی نەبت،

وئیک ژ وان ناستهنگان ئهو بوو بهردان نهکړه ئیک جار، وبؤ زهلامی دورست کړ د دو بهردانان دا ئهو ژنکا خو بزږېننهغه (هندي ئهو د عددی دا بت) هر وهکی چو چی نهبووی، ژ بلی هندي کو جارین وی ماف ههی ژنکی تیدا بهردهت کیم دین، یان هر نامین..

وئهگهر زهلامی ژن بهردا، ولېقه نهبوو هتا مهسهله ب دویماهی هاتی، هندهک مهسهلین گړدای د ناثهرا وان دا دمین، دقیت بینه چارهسهرکن، نایهتی گوت: ﴿وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُمْ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾ یهعنی: گهلی زهلامان، بو ههوه دورست نینه تشتهکی ژ وی مالی ههوه دایه ژنکین خو هوین ژئ بستین، ومهخسه د مالی ل فیرو ئهو (مههره) یی زهلامی دایه ژنی، ئهو مالی ژنکییه، وبؤ زهلامی چی ئهو وی مالی ژنی بستینت ب هیجهتا هندي کو مانئ وی ئهو بهردا.. حالتهک تی نهبت، ئهو ژی ئهوه یی نایهتی ناشکرا کری، دهمی گوتی: وهسا نهبت کو ژن ومیر بترسن ئهو ب ئهرکین ژن ومیرینی پانهبن، یهعنی: ژنکی زهلامی خو نهقیت، وحز نهک د گهل وی بږیت، فیجا ئهو بترست ئهگهر ما د گهل وی ب دورستی ب حقی وی پانهبت، وئقه بته ئهگهر هندي زهلام تهعادیی لی بکهت، د قی حالتهی دا زهلامی حقی ههی هندهکی ژ وی مالی یی وی دایه ژنی ژنی ودرگرت، بهرانهر هندي کو ئهو وی بهردهت، و د کتیبین فقهی دا دبیرنه قی کاری: (الخلع).

عبدللاهی کورپی عهباسی دبیرت: ژنکا ثابتی کورپی قهیسی هاته نک پیغهمبهری -سلاف لی بن- وگوتی: ئهی پیغهمبهری خودی، من چو گازنده ژ ثابتی کورپی قهیسی نین نه ژ دینی وی ونه ژ ئهخلاقی وی، بهلی ئهز دترسم ئهز ب حقی وی پانهبم.. ئهقه چونکی وی ئهو نهذقی، پیغهمبهری -سلاف لی بن- گوتی: ﴿تو دی بیستانی وی لی زږینی؟﴾ ومههری وی ئهو بوو وی بیستانهک دابووی، وی گوت: بهلی، ئینا پیغهمبهری -سلاف لی بن- گوته ثابتی: ﴿بیستانی ودرگړه، و ب بهردانهکی وی بهرده﴾^(۱).

(۱) بوخاری فی حدیسی شه دگوهریت.

مه‌عنا: ئەگەر بەردان داخوازا ژنکەي بت، زەلامى حەق هەيه، هەندەک مالى ژى وەرگرت، وەک (فديه)، وئاشکەرايه کو د مەسەلا نەهیلانا زەواجى دا، ئەگەر ئەم ژ لایى ماددى قە بەرى خۆ بدەينى، یى زيان قى دکهفت زەلامە، چونکى ئەو مەصرەفى ژنئینانى ددەت، لەو ژ عەدالەتى بوو ئەو مالەکی ژ ژنکەي وەرگرت، ئەگەر بەردان سوپج وداخوازا ژنى بت.

وتشتى بەرچاڤ ل قىرى -د قى مەسەلى دا- ئەو ئایەت گۆتتى ئیکسەر ئاراستەى ژن ومیران ناکەت، بەلکى وى ئاراستەى کۆما موسلمانان دکەت، کاربەدەستان ووان کەسان ئەوین د ناڤهینا ژن ومیران دا دئین وچن دا چارەیه‌کى بۆ گرفتاریا وان ببینن، هەر وەکی ئەقە ئیشارەتەکە بۆ پیتشیا هەبونا هەندەک کەسین خیرخواز د ناڤهرا وان دا بین وچن، ونەهیلن مەسەلە مەزن بیت، ژ خۆ ئەگەر سوحبەت گەهشەتە هەندى کو (خولع) چارەیا دویماهیى بت، ئایەتى گۆت: هنگى قەیدى ناکەت ژن (خولعى) بکەت.

وچونکى ئایەتى پەيشا (حدود الله) توخوبین خودى، بۆ وى پەيوەندىي و حەق و حقووقان ب کارئینا بین کو د ناڤهرا ژن ومیران دا هەین، ل دویماهیى زقري وئاشکەرا کر کو ئەف ئەحکامە توخوبین خودینە، قورئان بۆ ژن ومیران ئاشکەرا دکەت، ودقیت ئەو پى لى نەدانن؛ چونکى هەچىي پى ل توخوبین خودى بدانت ئەو ژ زۆردارانە، ژ وانە بین زۆردارى ل خۆ کرى دەمى پشت دایە شریعەتى خودایى خۆ، وخۆ هیتزای عەزبا وى کرى.

هەتا قىرى مەسەلە یا گریدایە ب بەردانا ئیکى و دووئ قە، وەکی ئایەتا بۆرى گۆتى: بەردان دو جارە.. نوکە ئایەت دى بەحسە بەردانا سیى کەت، وەندەک ئەحکامین وى ئاشکەرا کەت: ﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ وَجَّاعَةً﴾ یەعنى: ئەگەر زەلامى بۆ جارا سیی ژنکا خۆ بەردا، ئیدی ئەو بۆ وى دورست نابت، وچى نابت ئەو وى بزقربنتە قە، هەتا ب شوپکرەکا دورست ئەو شوى ب زەلامەکى دى بکەت.. و دەمى ئەم دبیژن: شوپکرەکا دورست، مەخسەد ئەو پەيوەندیا جنسى یا تمام د ناڤهرا وان دا چى بیت، نە کو ئەو عەقدى گریدەن، و بى تشتەک د ناڤهرا وان دا چى بیت، زەلام وى بەردەت، بەس بۆ هەندى دا ئەو بۆ زەلامى وى یى ئیکى حەلال بیت، ئەف رەنگى شوپکرەى ئەو د کتیبین فقهى دا دبیژن: (التحليل) حەلالکرن، یى حەرەمە، ئیمام عەلى دبیژت: ﴿لَعَنَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحَلَّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ ﴿١﴾ يَبْغِهِ مَبْرَأٌ خُودِي - سَلَاثَ لَيْ - بَن - لَهُ عَنَت
ل وى كهسى كرىه يى ژنكه كى بۆ زهلامى وى حلال بكهت، و ل وى زهلامى يى حلالكرن
بۆ دئيتكه كرن.

ئهگهر زهلامهكى بۆ جارا سىي ژنكا خو بهردا، ئهقه بهردانه دبته ئهو يا فقهران دبترنى:
(البينونة الكبرى) وئهو ل سهر وى حهرام دبت، ئيجا ئهگهر هات وئى ژنكى پشستى عدددين
وى خلاس دبن، شوى ب زهلامهكى دى كر، ووى ب دلى خو، ئهو بهردا، نه ب نئيه تا هندى
دا ئهو بۆ ميترى بهرى دورست ببت، ئهگهر زهلامى دووى ئهو بهردا، يان مر، وعدددين وى
ژ زهلامى دووى خلاس بوون، هنگى ژ نوى چو گونهه ل سهر ژنى وزهلامى وى يى ئيكى
نينه ئهو ب مارهكرنهكا نوى ليك بزقرنهقه، ئهگهر هزرا وان ئهو بوو ئهو دى شين وان
ئهحكامان ب جه- ئينن يين خودى بۆ ژن وميران دانانين.. وئهقهيه مهعنا گوتنا خودى دهسى
دبترت: ﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾ و جارهاكا دى ئايهتى ل دويماهيى گوت: ئهف ئهحكامه توخوبيين
خودى يين دهستنيشانكرينه، ئهو وان بۆ وى مللهتى ئاشكهرا دكهت يين توخوبيين وى
دزانن، وكارى پى دكهن؛ چونكى بهس ئهون يين مفاى ژى دبينن.

وچونكى گهلهك جاران بهردان دبته ئهگهر پهبدابوونا دلساريى د ناڤهرا ژن وميران
دا، تشتى بهلكى بهرى هندك زهلامان بدهته هندى كو ئهو بى وژدانىي د گهل وى ژنكى
بكهن يا دئيتيه بهردان، ئايهتا (٢٣١) ئى ب پهنگهكى ئاشكهرا ئهو ژ گههاندنا زيانى
وتهعداييى بۆ ژنكى دانه پاش، وگوت: ﴿ وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ
وَلَا تَتَّخِذُوا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ هُزُوا ﴾.

ووهكى ئاشكهرا گوتن ل ئيترى تاييهت بۆ وان زهلامانه يين خودان ژن بن، وژنين خو
بهردن، ئايهت وان ل هندى ئاگههدار دكهت ودهته پاش كو ئيك ژ وان شريعهتى بهردانى بۆ
خو بكهته ريك زيانى پى بگههينته ژنكى، خودى گوته وان: گهلى زهلامان، ئهگهر ههوه ژن

(١) ئبن ماجه فى همديسى فهدهگوهيزت.

بەردان، و نيزىك بوو عددین وان خلاس بین، هوین ئىك ژ دووان بکەن: یان ب قەنجى وان بزقرین، ب وئ ئنیەتئى کو هوین ب دورستى ل دویش شریعتى وعورف وعەدەتان ب مافى وان رابن، وچو کیماسیان نەگەهیننئى، یان ژى وان بهیلن حەتا عددین وان خلاس دبن، وئەو سەرراست دبن، ووی رېکئى بو خو هل دېژیرن یا وان دقیت.

ورېکەکا دى ژى هەیه، بەلکى نەفسا زەلامى، وڤيانا وى بو تۆلڤەکرنا ژ ژنکئى بەرى وى بدەتئى، ب سەرڤە ئەگەر تو سەح بکەيئ دئ هزر کەى ئەو کارەکئى باشە، بەلئى د دل دا ئنیەت یا خرابە.. ئەو ژى ئەڤەیه: دەمئ نيزیکە عددین ژنکئى خلاس بین، زەلام وئ بزقرینتە ڤە، نە کو دا ژيانەکا تازە سەر ژ نوى د گەل ببۆرینت، بەلکى ژ بەر هندی دا ئەو وئ رەزىل بکەت، ونەخویشی بگەهینتئى، دەمەکى بهیلت، پاشى بەردەتە ڤە؛ دا عددین وئ سەر ژ نوى دەست پئى بکەنەڤە! وئەڤە ئنیەتەکە یا د دلئى زەلامى دا بەلکى کەس پئى نەحەسیيئ، لەو پشستى ئایەتئى زەلام ژ ڤى کارى داینە پاش، چ گۆت؟

گۆت: هەچيئ ڤئ چەندئى بکەت، ئەوى زۆردارى ل خو کر کو خو هیژای جزادانى کر.. مەعنا: گەلى زەلامان، هوین هزر نەکەن کو هوین ب ڤئ چەندئى زبانی دگەهیننە ژنکئى، وتولا خو ژئ دستین، وچول سەر هەوە ناچت.. نە! هوین ب ڤى کارى مەزنتین زبانی دگەهیننە خو ب خو؛ چونکى هوین دبنە ژ وان زۆرداران یین بو خو یارى وتپانەیان ب ئایەت وشریعتین خودئى دکەن، خودئى دەمئ شریعتەکى دورست دکەت (وەکى بەردانى)، ئارمانج ژئ ئەو سەرۆبەرى ژيانا هەوە پئى بیتە رېکخستن، ورئ ل بەر گرفتاریان بیتەگرتن، نە بو هندی دا هوین یاریان بو خو پئى بکەن، ووی شریعتى بکەنە رېک بو گەهاندنا زبانی بو وى کەسئ کەریین هەوە ژئ ڤەدبن.

﴿ وَلَا تَتَّخِذُواْ ءَايَتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ بِعُظْمَ بِيٍّ وَاتَّقُواْ اللّٰهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۳۱ ﴾ هوین ئایەت وئەحکامین خودئى بو خو نەکەنە یارى وتپانە. وئەوا خودئى بو هەوە ئینایە خواری ژ قورئان وسوننەتئى هوین ل بیرا خو بینن، وسەرا ڤان قەنجیین مەزن سوپاسیا وى بکەن، خودئى بیرا هەوە ل ڤئ چەندئى دئینت، وهەوە ژ نەگوهاریی دترسینت، ڤیجا هوین ژ خودئى بترسن، وبزانن هندی

خودتییه ب ههر تشته کی یی زانیه، چو ل بهر وی بهرزه نابت، وههر ئیک ژ ههوه کانی هپژای چ جزایه نهو دی وی ده تی.

ژ هسه نی بهصری دئیه قه گوهاستن، دبیرت: نهف نایه ته د دهر حه قا وی که سی دا هاتییه یی ب یاری وترانه قه ژنکی بهر ده ت، یان بزقرینت. مهنا: نایه ت ژ لایه کی دی قه زهلامان ژ هندئ دده ته پاش کو نهو یاری وترانه یان بو خو ب په یقین بهردانی وزقراندنی بکن، وهک رپگرتن ل فی کاری خراب، شریعه تی بهردانا ب یاری وترانه قه، ههر وهسا زقراندن ژ، حسب کریه کاره کی ب مجدی قه، هه دیسه ک د فی دهر یاره یی دا هه یه، تیدا هاتییه: ﴿ثَلَاثُ جِدْهَنْ جِدْ وَهَزْهَنْ جِدْ: النَّكَاحُ، وَالطَّلَاقُ، وَالرُّجْعَةُ﴾^(۱) سی تشته هه نه مجدی وان مجدی، وترانه یا وان مجدی: ماره کرن، بهردان، وزقراندن. مهنا: ئیسلامی دقیت ژن ومیر ب چاقه کی بلند بهرئ خو بدنه زهواجی، وههر تشته کی په یوهندی پیقه هه، ووی بو خو نه که نه جهی یاری وترانه یان.

وهگهر ئیسلامی ژ بهر چهند نهگهره کان کلیلا بهردانی کرته د دهستی زهلامی دا، ههر جاره کا وی قیا نهو ژنکی بهر ده ت، گا قا وی ژن بهردا (بهردانا ئیکئ و دووی)، و عددین وی خلاس بوون بهر زهلام وی بزقرینت، هنگی مهسه له دکه فته د دهستی ژنکی دا، یا وی دقیت نهو ب جه دئیت.. چاوا؟

نایه ت دبیرت: ﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنِ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ و ل قیری گوتن نه بو وان زهلامان ب تنییه یین ژنکین خو بهر ده ت، بهلکی نهو بو وهلی و سهرکارین ژنکی ژیه، چونکی وان ژی په یوهندی ب مهسه لی قه هه یه، و د نهگه را هاتنه خوارا فی نایه تی دا هاتییه کو مهعه لی کوړی یه ساری خویشکه ک هه بوو، زهلامی وی نهو بهردا، ونه زقراند حه تا عددین وی خلاس بووین، پشتی هنگی ژ نوی نهو هات و قیا جاره کا دی وی ژنکی بو خو بخوازت، ئینا مهعه لی گوتنه زهلامی: من قه درئ ته گرت و نهو دا ته، تو رابووی ته نهو بهردا، نوکه ژ نوی تو دئی و ته دقیت وی بخوازه قه؟ ب خودئ قه ت نهو ل ته نازقرته قه.. وهسا دیار بوو کو ژنکی دقیا لی بزقرته قه،

(۱) نهو داوود و ئین مابه فی هه دیسی ژ نهو هوره دی فه دگوهین.

چونكى ئهو زهلامهكې بى كيماسى بو، هنگى ئەف ئايەته هاته خوارى، خودى گوت: ئەگەر هموه جارا ئيكى ويا دووى ژن بهردان، وعددين وان خلاس بوون بىي كو هوين وان بزقرين، هنگى هوين گهلى خودانين ژنى، كوتهكيى ل وان نهكهن كو ئهو نهزقرنه نك زهلامين خو، ئەگەر وان ئەف چهنده ثيا، و ژتيك رازى بوون. گاڤا پيغه مبهري -سلاف لى بن- ئەف ئايەته بو مهقهلى خواندى، وى گوت: ئەي پيغه مبهري خودى، نوكه ئەز دى هيلم ئهو لى بزقرت^(۱).

مهعنا: د بهردانا ئيكى و دووى دا، ئهوا دييژنى: (البينونة الصغرى) هندى ژنا بهرداى د عددان دا بت، زهلامى حقهى ههى وى بزقرين، بىي چو گرفتارى ههبن، ئەگەر عدددين وى خلاس بوون، وى حقه ههيه وى بزقرين ب دو شهرتان: ژن يا رازى بت، وسهر ژ نوى بيته مارهكرن. و د بهردانا سىي دا ئهوا دييژنى: (البينونة الكبرى) ژن د عددان دا بت، يان عدددين وى خلاس بين، چى نابت ئهو ل زهلامى خو بزقرتهقه، ههتا شوى ب ئيكى دى بكهت، شويكرنهكا دورست، وپاشى ژنى بيته بهردان.

و ئەف ئايەته دهمى دييژته وهليى ژنكى: هوين مهعنا وى نهكهن ئهو ل زهلامى خو بزقرتهقه، هندى دگههينت كو رازيبوونا (وهليى) ژنكى ل سهر شويكرنا وى، شهرته ههتا شويكرن دورست بيت، ئەگەر خو ئهو كچ نهبت ژى، نه وهكى ژ ئهبوو حهنيفه دئيتته قهگهاستن كو ئهو نه شهرته.

و ل دويماهيى ئايەتى گوت: ﴿ذَلِكَ يُعْظَ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾^{*} ذَلِكُمْ أَكْبَرُ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٥﴾ يهعنى: ئهو ئهحكامين هه، ئهو كهس ژ هموه پى دئيتته شيرهتكرن بى باوهريهكا دورست ب خودى ورژا دويماهيى ههبت. هندى ئەف چهندهيه -كو زقرينا ژنييه بىي مرؤقين وى كوتهكيى لى بكهن- پاقرتره بو ناموبسى و ب بهرهكهتتره، ومفايى وى مهزنتره، وبو هموه ب خيرتره. وخودى وى تشتى دزانت بى چاكيا هموه تيدا وهوين نزانن.

(۱) بوخارى فى حەدىسى ژى قەدگوهيزن.

و ل قیبری مهسه له کا هویر ههیه پیتیه مروت ل نک راوهست، ئایهت دیبژته (ولهیی) ژنکی: ئه گهر ژنکی قیا شوی ب زهلامی بکهت (وزهلام یی باش بت)، نه وهبت هوین مهنا وی ژ قی چهندی بکهن، چونکی پاقری وژیوینی بو ههوه د وی چهندی دا ههیه! گهلهک جارن ولهیی ژنکی ژ بهر ئه گهره کا شهخصی وتشته کی بی مهنا، دبه ئاستهنگ د ریکا شوپکرنا ژنکی دا ب وی کهسی یی وی دقیت، ونه دویره هزر بکهت نهو ب قی چهندی وی تشتی پاقر بو خو (سومعهتا) خو دکهت.. ئایهت دیبژت: نه، تشتی پاقر وژیوینی وی ب بهره کهت بو ههوه نهو هوین نهبنه مانع د ریکا شوپکرنا ژنکی دا ب وی کهسی یی وی دقیت، هندی چو مانعین شهرعی نهبن.. ویا خودی گوتی دورستره، ئه گهر هوین باش هزرا خو تیدا بکهن! مهنا ژنکی ژ شوپکرنی ب گشتی، ودانا ئاستهنگان د ریکا وی دا، یان دانا وی ب تهعدایی بو ئیکی وی نهقیت، ب چو هیجهتا ههبت، دقیت بزاین دهرگهه کی مهزن یی فساد د ناخ جفاکی دا شه دکهت، قیجا ههر ئیک بلا واجبی خو وبه ریساریا ژی خو بزانت.

﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ خودی ژ ههوه چیت دزانت کانی چ تشت بو ههوه یی باشه، لهو نهو وی بو ههوه دیبژت، وهوین نزان.. ویی نهزان دقیت گوهداریا زانای بکهت.

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّ وَالِدَةُ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوهُمَا أُولَدَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَاءً أَتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

پشتی ئایهتین یورین هندهک ئه حکامین بهردانا ژنی ئاشکهرا کرین، د قی ئایهتی دا بهحسی حوکه کی دئیه کرن، په یوهندی ههر ب بهردانی شه ههیه؛ چونکی گریدانا وی ب ئیک ژ نهجامین بهردانی شه ههیه، زهلام دهمی ب کاری بهردانی رادبت، ووی مالی دههرفینت یا وی ورنه کا دی پیکشه ئافاکری، کاریکرن قی ههرفاندنی ب رهنگه کی ئیکسه ل سه ر وان زاروکان پهیدا دبت، یین ژ نهجامی گههشتنا وان پهیدا بووین، ب تایهتی ئه گهر نهو زاروک

هېشتا ب شیر بن، وچونکی بهردان کاودانه کئی نه یی سورشتی د ناڅهرا ژن ومیران دا پهیدا دکەت، وهکی بهری نوکه ژی مه گوتی، وحتا ئەف کاودانی نه یی سورشتی نه‌بته ژیدەری به‌ختره‌شیا زارۆکی، خودایی مه‌زن د قی ئایه‌تی دا ئیک ژ گرن‌گترین مافین وی دپار‌تیزت، و ب دهیک وبابین وی دده‌ته زانین.. د قی ئایه‌تی دا به‌حسی شیردانا زارۆکان ژ لایی دهیکین وان قه‌هاته‌کرن، چه‌نده وچاوايه و ل سەر کیتیە؟

ئایه‌ت دبیرت: ﴿وَالْوَلَدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ﴾ دهیک شیری دده‌نه زارۆکین خو.. وئەقە فەرمانه د کراسی خه‌به‌ری دا هاتی، دهیک شیری دده‌نه زارۆکین خو، یه‌عنی: بلا دهیک شیری بده‌نه زارۆکین خو.. کیژ دهیک؟

دهیک هه‌می.. به‌لی دهیک ئەگەر د مالا خو دا بت، و د گهل زه‌لامی خو بت، عورف وعه‌ده‌ت وه دخوازت ئەو شیری بده‌ته زارۆکی خو، وچو گرفتاری هنگی نابن، (ئەو ژن تی نه‌بت یا نه ژ عه‌ده‌تی یین وهکی وی بت شیری بده‌ته زارۆکی)، به‌لی سوجه‌ت د کیشه‌ دایه؟ دهمی دهیک دئیته به‌ردان، و ژ مالا زه‌لامی خو دهر‌دکه‌فت، وزارۆکه‌کی ب شیر د ده‌ستان دا هه‌بت، هنگی شیردانا زارۆکی ل سەر کیتیە؟ به‌ری ئایه‌ت به‌رسقا قی پسیرای بده‌ت، ئەو وی دهمی بۆ مه‌ ده‌نیشان دکەت یی زارۆکی حه‌قی شیردانی تیدا هه‌ی، بۆ هندێ دا خیلاف د ناڅه‌را دهیک وبابان دا ل سەر ده‌نیشان‌کرنا دهمی شیردانی چی نه‌بت؛ چونکی حوکمی بیت دئ په‌یوه‌ندی ب قی چه‌ندی قه‌هه‌بت، لەو ئایه‌تی گوت: ﴿وَالْوَلَدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾ یه‌عنی: یا پیتقییه‌ ل سەر دهیکان دو سالی‌ن تمام ئەو شیری بده‌نه بچوبکین خو، بۆ وی یی بقی‌ت شیردانا زارۆکی تمام بکه‌ت.. مه‌عنا: ژ دو سالان وئقه‌تر شیردان نامینت، ودبت ئەو ژ دو سالان کیمتر ژی بت، به‌لی شیردانا تمام ئەوه یا دو سالی‌ن تمام بت، ئەقە حه‌قه‌که ژ حه‌قین زارۆکی، د ستویی دهیکێ دا، به‌لی چونکی باب یی به‌رپرسه ژ خودان‌کرنا عه‌یالی، ژ به‌ر کو عه‌یال یی ویه وبۆ وی دئیته پال‌دان، ئایه‌تی گوت: ﴿وَعَلَى الْوَالِدِ لَهُ رِضْعُهُنَّ وَكَسَوْتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ یه‌عنی: په‌یدا‌کرنا خوارن وجلکی بۆ وان دهیکین بچوبکین وان ب شیر، ل سەر ویه یی عه‌یال بۆ وی دب‌ت، کو بابی ویه، وده‌می ئایه‌ت دبیرت: ئەوی عه‌یال بۆ وی دب‌ت، مه‌خسه‌د پی ئەوه عه‌یال بۆ وی دئیته پال‌دان، و ب ناڅی وی دئیته نیاسین وگازبکرن، ئەگەر خو ئەو ل نک دهیکا خو یا به‌ردای

ژی بت.. ودهمې نايهت حوکمی ددهت کو خوارن وجلکې دهیکې (يا بهردای) ل دهمې شیرادانې دکهفته سهر بابې، شهرته کی ددانت دیژت: ﴿بِالْمَعْرُوفِ﴾ یهعنی: ب ږهنگه کې عهدته، وهکی د عورفا خه لکی دا هه ی، مهعنا: چي نابت دهیک هه بونا زاروکی ب شیر بو خو بکه ته هیتجهت کو بارې وی زه لامې نهو بهردای گران بکهت، ورزقه کې زیده ی شیانین وی ژي بخوازت، کانې چاوا بو زه لامی چي نابت پشت بدهته وی ژنکا وی بهردای و ب خودانکرنا زاروکی بهیلته د ستویې وی دا.

وئەت ئايەتە ھىندى دىگەھىنت كۆ (نەفەقا زارۋكى) ل سەر بابى واجبە نە ل سەر دەيكى،
ئەگەر خۇ دەيك يا خودان مال بت وھالى وى يىن خۇش زى بت، وچونكى زارۋكى ب شىر
رزقى خۇ (يان نەفەقا خۇ) ب پىكا شىرى دەيكى وەردگرت، ئايەتنى نەفەقا بۆ دەيكى پالدا
وگۆت: نەفەقا دەيكان ل سەر بابىن زارۋكانە.. وزارۋك ئەگەر ھاتە شىرقەكرن، ب تىن نەفەقا
وى (نەيا دەيك وى يا بەرداى) ل سەر بابى ويە، و نەفەقا زارۋكى ئەوا دكەفتە سەر ملىن
بابى وى دقئىت ل دويش شىان ويئقەھانتىن وى يىن مادى بت، لەو ئايەتنى د دويش دا گۆت:
﴿لَا تَكْلَفْ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ ھەر كەسەكى خودى ل دويش شىانا وى بارى لى دكەت، نە
زىدەتر. ﴿لَا تُضَارَّ وَالِدَهُ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُمْ بِوَلَدِهِ﴾ وئەقە زى خەبەرە د كراسى نەھىيى
دا ھاتى، خودى دىيىرت: زىان ب پىكا زارۋكى ناگەھتە دەيكى، ئەو ب پىكا زارۋكى
ناگەھتە وى زى يىن زارۋك بۆ وى دبت كۆ بابە، مەنا: بلا زىان ب زارۋكى نەگەھتە دەيك
وى يان بابى وى، بەنى: چى نابت بۆ دەيكى يان بابى ئەو زارۋكى بۆ خۇ بكنە پىك؛ دا
زىانى پى بگەھىننە ئىك و دو.

وپیڻا ﴿لَا تُصَارَ﴾ ڪو خهبره، دهندهڪ ربوياء تان دا هاتيه: ﴿لَا تُصَارَ﴾ وهنگي
 ٿهو دبتہ (نهی)، و د همدرد خواندنان دا مهعنا ٿيکه: بلا دهیک وباب زاروکی بو خو
 نه کهنه رٽک کو زیانی پی بگههیننه ٿيک ودو.. مهخسد: پشتی دهیک دٿيته بهردان. وبلا
 ٿهو زاروکی نه کهنه ٿامیره تهک حسییا خو د گهل ٿيک ودو پی صافی بکهن، زاروڪ بلا یی
 دوبر بت ژ ههٿرکیا وان؛ دا ب رهنگه کی ساخلم بیته پهروه رده کړن.

وېسيار ل څيړي نۀ قهيږي: نۀري چاوا نۀو دي زاروځي بو خو ګنه پټ ګو زباني پي
بګهيننه ټک و دو؟

دهېک دهمې ب هېجه تا نهفهقا زاروکی بارهکې گران دئېخته سهر ملېن بابې وې، ئەفه وې ب ړېکا زاروکی زیان گههانده بابې وې، وباب دهمې پشت ددهته دهېکې، وزاروکی وې یې ب شیر دهېلته د ستړیې وې دا؛ دا ئەو وې ب خودان بکهت، ئەو وې ب ړېکا زاروکی زیان گههانده دهېکې.. وئفه بۆ وان همدووان چې نابت.

ودبت زیان ب ړهنگهکې دې بت، دهمې زهلام ژنکې بهرددهت وئهو یا بچوبیک شیر بت، ئەو رابت بچوبیکې بۆ بابې وې فړېکته وېبژت: من شۆله ژئ نینه، ئەز وې ب خودان ناکهم، وشیری نادهمې.. بۆ هندې دا ئەو زهلامې بېشېنت ونهخویشې بگههینتې، یان زهلام دهمې ژنکې بهرددهت بچوبیکې وې یې ب شیر ژئ بستینت وېبژت: ئەز دې وې ب خودان کم.. بۆ هندې دا ئەو ژنکې بېشېنت ونهخویشې بگههینتې.. ئەفه بۆ وان همدووان چې نابت.

پاشی ئایهتې گوت: ﴿وَعَلَى آلِوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ﴾ و د تفسیرا قې پارچه یې دا دو گوتنېن سهرهکې هه نه: جمهور وې زانایان دبژن: ئەفه بهحسې هندیه دهمې بابې زاروکی دمړت، وهېشتا ئەو وې ب شیر (ل نک دهېکا خو یا بهردای)، هنگې نهفهقا دهېکا وې -هندې ئەو یې ب شیر بت- ل سهر وې کهسیه یې دېته میراتگرې بابې وې (یان میراتگرې وې ب خو ئەگهر هات وئهو بمړت)، یهعنی: کانې چاوا ئەگهر ئەو زاروک مریا وهندهک مال هېا، ئەو دا بته میراتگرې وې ومالې وې وەرگرت، وەسا دهمې زاروک دمېنته بې خودان، دقېت ئەو جهې بابې وې بگرت، ونهفهقې بددهته دهېکا وې (ئەوا چو میرات ژ بابې ناگهتې چونکې یا بهردایه) هتا دو سالین شیردانا زاروکی تمام دېن.

و ژ هندهک زانایان دئېته فهگوهاستن کو مهعنا قې پارچه یې ئەوه خودې دبژت: کانې چاوا بۆ دهېبان چې نابت ئەو ب ړېکا زاروکی زیانې بگههیننه ئیک وډو، وەسا بۆ میراتگرې ژې چې نابت ئەو ب ړېکا میراتې زیانې بگههیننه مروقې خو یې نېزیک، کو بارا وې ژې کیم بکهت، یان نهدهتې.

﴿فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا﴾ بهری نوکه ئایهتې گوتېو: شیردانا زاروکی بۆ وې یې بقېت وې تمام بکهت دو ساله، مهعنا: ئەگهر نهقېت دو سالان تمام بکهت بۆ وې هیه، بهلې کهنگې؟

ئایه تی گوت: ئەگەر دەبیابان قیا بەری دو سال تمام ببن بچوبکی خو شیرقە کەن چو گونەهل ل سەر وان نینه، ئەگەر ئەو رازی بوون ودان وستاندن ل سەر قی چەندی کر، ودیت کو چو زیانا زارۆکی د قی چەندی دا نینه؛ چونکی هەندەک زارۆک هەنە بەری دو سالیی شیرقە دبن.

پا ئەگەر دەیکێ قیا شوی بکەت، ونەشیا شیری بدەتە زارۆکی، یان شیرێ وێ نەما، مەسەلە دی یا چاوا بت؟

ئایه تی گوت: ﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَدَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا ءَاتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ﴾ و ئەگەر هوبن، گەلی دەیک و بابان، ل سەر هندی پیک هاتن کو هوبن ژنکەکا دی -ژبلی دەیک- بگرن؛ دا ئەو شیری بدەتە بچوبکی هەو، چو ل سەر هەو نینه، یەعنی: ئەو ژێ دورستە، مادەم مەصلحەتا زارۆکی پی ب رێقە بچت، ئەگەر بابی زارۆکی پارین وێ ژنکی دانێ یا کو دی شیری دەتە زارۆکی، ب وی رەنگی یی عورف و عەدەتی خەلکی ل سەر هەی.

ودویمایهیی ئایه تی بیرا هەر لایهکی ل تەقوایی ئیناقە و گوت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یەعنی: ل هەمی دەمان هوبن ژ خودی بترسن، و بزنان هندی خودییه تشتی هوبن دکەن دبیت، و دی هەو سەرا وی جزا دەت.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٥﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عِلْمَ اللَّهِ أَنْكُمْ سَتَذَكَّرُوْنَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا وَلَا تَعْرِمُوا عَقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجْلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَفُوٌ رَحِيمٌ ﴿١٦﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوْهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوْهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوْهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ

يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عَقْدَةُ الزَّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

د څي پاره يې دا ژ سوورته ي، به حس ژ دو مه سه لېن سهره كي دئېته كرن: عددېن وئ ژني يا ميړي وئ دمړت، ومه سه لا بهردانا ژني بهري بيته فه گوهاستن، كاني چ بو وئ دكه څت.

ل سهرې، د نايه تا (٢٣٤) ېدا، خودايي مه زن گوت: ﴿وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا﴾ يه عني: نهو زه لامين دمړن ژ هه وه، گه لي خودان باوه ران، نهو ژنان ل پاش خو دهيلن، نهو دمړن وژنين وان دميينه زبندي، يا فهر ل سهر ژنين وان نهو نهو چار هه يښ ودهه روظان خو بگرن، ژ مالين زه لامين خو دهر نه كه څن، وخو نه خه ملين، وشوي نه كهن، نه فه وهك نيهار ل سهر زه لامين خو، ووه فاداري بو وان.. نه فه به حسي وئ ژنييه يا ب حمله نه بت، ژ خو نه گهر نهو يا ب حمله بت عددېن وئ ب دانانا بچويكي ب دويماهي دئين، نه گهر نهو دم ژ چار هه يښ ودهه روظان كيتر نه بت، نه گهر كيتر بوو، هتا چار هه يښ ودهه روظان دقيت نهو خو بگرت، پاشي نه گهر وئ ثيا بو وئ هه يه نهو وئ بكه ت يا خودي حلال كړي: ﴿فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ څيجا نه گهر نهو دهمي ژيگوتي ب دويماهي هات (كو چار هه يښ ودهه روظن)، چو گونه ل سهر هه وه نينه -گه لي مروڅين ژني- كو نهو دهر كه څن، يان خو بخه ملين، و ب رهنه كي شهرعي شوي بكن. وخودي ب كاري هه وه يي فهارتي وناشكرا يي شاره زايه، ودي جزايي هه وه سهر دده ته هه وه.

و ژ څي نايه تي هاته زانين كو چي نابت بو وئ ژني يا زه لامې وئ دمړت شوي بكه ت هتا عددېن وئ ب دويماهي دئين، به لي دبت كه سهك پسيار بكه ت: پا نه گهر نهو د دهمي عددان دا بيته خواستن ب تني، نهو چاوايه؟

نايه تا دي به رسف دا: ﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾

وَلَا تَعْرِمُوا عُقْدَةَ النَّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكَتَبُ أَجَلَهُ ﴿١٠﴾ یه‌عنی: چو گونده ل سهر هه‌وه نینه -گه‌لی زه‌لامان- کو هوبن ب په‌نگه‌کی نه ئیکسه‌ر قان ژنان یین کو د عددان دا بخوازن، وچول سهر هه‌وه نینه نه‌گهر هوبن نییه‌تا ماره‌کرنا وان پشتی عددی بکه‌نه دلی خو. خودی زانی کو هوبن ژ بهر لاوازا خو دی به‌حسی وان کهن، وهوبن نه‌شین خو بی دهنگ بکه‌ن، له‌و وی بو هه‌وه دورست کر کو هوبن ب په‌نگه‌کی نه ئیکسه‌ر ئیشاره‌تی بده‌نه وان، کو هه‌وه دل د وان هه‌یه، وهوبن خواستنا وان بکه‌نه دلی خو، وهشیار بن ب دزی قه ژقانی نه‌ده‌نی کو ل ده‌می عددی هوبن وان ماره بکه‌ن، یان خرابیی بکه‌ن، یان مه‌دحین زه‌لامینیا خو بکه‌ن، وه‌سا تی نه‌بت کو هوبن گوته‌کا وه‌سا بیژنی ئه‌و تی بگه‌هن کو هنده‌ک هه‌نه دلی خو دبه‌نی، وهوبن ل ده‌می عددی ب ماره‌کرنا وان رانه‌بن هه‌تا ژقانی وان ب دویماهی بیت.

مه‌عنا: خو خواستن ژ ب په‌نگه‌کی صهریح وئاشکه‌را ل ده‌می عددان، چی نابت، به‌لی بو زه‌لامی هه‌یه ئیشاره‌ته‌کا وه‌سا بده‌ته ژنی (ئه‌وا زه‌لامی وی مری) کو وی دل تی هه‌یه پشتی ب دویماهی هاتنا عددین وی ئه‌و وی بخوازت وماره بکه‌ت، دا ئه‌و بزانت وه‌زرا وی بکه‌ت.

و ل دویماهی ئایه‌تی گو‌ت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَفُوٌّ حَلِيمٌ﴾ وهوبن بزنان کو هندی خودییه یا دلی هه‌وه دزانت قیجا ژنی بترسن، ویزانن هندی خودییه گونده‌ی بو وی ژنی دبه‌ت یی تزه بکه‌ت، وئه‌و د گهل به‌نیین خو یی ئارامه له‌زی د جزدانا وان دا ناکه‌ت. مه‌عنا: هشیار بن، وی تشتی نه‌که‌ن یی خودی ل سهر هه‌وه ههرامکری، وه‌کی خواستنا صهریح وماره‌کرنا وی ژنی یا دعددان دا.

ویه‌لکی هنده‌ک جاران وه‌سا چی بیت زه‌لامه‌ک ژنه‌کی بخوازت، وماره بکه‌ت، به‌لی به‌ری ئه‌و وی قه‌گوه‌یزت، تشته‌ک بو وی ئاشکه‌را بیت دلی وی ژ وی ژنکی سار بکه‌ت، وئه‌و ژ خواستن وماره‌کرنا وی په‌شیمان بیت، هنگی یا دورست بو وی ئه‌وه ئه‌و چ بکه‌ت؟ به‌رده‌وام بت د پیکینانا زه‌واجی دا د گهل ژنه‌کا وی نه‌قییت، وژینا خو ویا وی ژنی تری نه‌خوشی بکه‌ت؟ یان ژنی وی به‌رده‌ت وه‌هر ژ سهری ههر ئیک ژ وان پیکه‌کا دی یا تاییه‌ت بو خو هلبژیرت؟

وئەگەر مە گۆت: یا باشتەر ئەو ئەو وئ بەردەت، ئەری ئەو مەسەلین د ناڤهرا وان دا هاتینه هلاویستن، چاوا دی ئینه چاره سەر کرن؟

ئەف ئایەتە مەسەلێ ئاشکەرا دکەت: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ﴾ چو گونەهل سەر هەوە نینه -گەلی میران- ئەگەر ئیک ژ هەوە پشستی ژنەکی دخواست ومارە دکەت، و بهری ئەو نیزیکی وئ بیت، ئەو وئ بەردەت.. مەعنا: ئەگەر ئەو ژ کارێ خۆ پەشیمان بوو، یان دلێ وی د دەر حەقا وئ ژنێ دا هاتە گوهارتن، یا باشتەر بۆ وی ئەو ئەو وئ ژنکی بەردەت، وچو گونەهل سەر وی نینه، بەلکی گونەهل ئەو ئەو وئ بیئت، ونه یا ب دلێ وی بیت؛ چونکی ئەو هنگی ژیا نا خۆ ویا وئ ژی دی ل سەر بناخەیی نەقیانی ئافا کەت، وبارا پتر ئەو مەسەله دویماهیێ هەر ل سەر بەردانی دی راوەستت، فێجا بەردان ل سەری و بهری فەگواستنێ، باری وان دی سڤکتر لی کەت.

و ل دۆر مەسەلین مالی د ناڤهرا وان هەردووان دا، د قی حالەتی دا، مەسەله دی ئیک ژ دووان بت: یان زەلامی هیشتا چو نەخت بۆ ژنێ نەڤه پریه وچو مال نەدایی، یان ژی وی نەختەک یی بۆ وئ فەپری ونه دویره دابتی ژی.. هنگی ئەو دی چ کەن؟

بۆ حالەتی ئیک ئایەتی گۆت: ﴿أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً﴾ و ژ بیر نەکەن کو ئەف رستە د دویف رستەیهکا نەفیێ دا هاتیه: ﴿مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً﴾ و هندەک زانا دبێژت: (أو) ل قیری ب راما نا (و) هاتیه، یه عنی: ئەگەر هەوە قیا وئ ژنێ بەردەن یا هەوە دەست نەکری، (و) هیشتا هەوە چو مەهر بۆ دەسنیشان نەکریت.. تامامیا ئاخفتنی چیه؟ ﴿وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمَقْتَرِ قَدَرُهُ﴾ خودی دبێژت: د قی حالەتی دا هوبن تشتەکی (مالهکی) بدەنه وان ژنکان ییتن هەوە بەرداین؛ دا دلێ وان نەشکیت، ودا ئەو مفای بۆ خۆ ژێ ببینن، ودا کین د دلین وان دا پەیدا نەبت، ودا بەردان ل سەر وان یا گران نەبت.. ئەڤه هندەک ژ وان حیکمەتانه ییتن د قی دانێ دا هەین. بەلێ ئەو مال دقیت چەند بت؟ ئایەتی ئەو دەسنیشان نەکر، بەلێ قاعیدەیهکی گشتی بۆ دانا وگۆت: ئەو مال ل دویف پێ چیبوونا زەلامیه، یی دەوله مەند بلا ل دویف شیانا خۆ بدەت، و بی هەژار ل دویف شیانا خۆ. وگەلەک زانا دبێژن: ئەو مال دقیت نیفا مەهری ژنکین وەکی

وئ بت، یه‌عنی: ئەو ژنکین وەکی وئ، دەمی شوی دکه‌ن، عەدەت ئەو ئەو چەند مەهری وەرگرن، ئەها نیقا وی مەهری دقیت زەلام بدەتی.

وئایەتی ل دویمایی گۆت: ﴿مَتَعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾ یه‌عنی: ئەو مالی هە یی کو زەلام ددەتە ژنکی، دقیت ب وی ڕەنگی بت یی شریعتی گۆتی، ودانا وی یا ب قەنجی بت، زەلام نەکەتە منەت ل سەر ژنکی، یان دلێ وئ بی‌شینت حەتا بدەتی! وگۆت: ئەو مافەکی بنەجەه ل سەر قەنجیکاران، یه‌عنی: هەر وەکی ئایەتی دقیت بیژت: ئەو زەلامین قی چەندێ نەکەن وپی دراژی نەبن، ئەو نە ژ قەنجیکارانە، یێن گوهداریا خودی دکه‌ن، وئەمری وی ب جە- دبین.

بوو حالەتی دووی ئایەتی گۆت: ﴿وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ﴾ وئەگەر هەو پستی مارەکرنی ئەو ژن بەردان، یێن هیشتا هەو دەست نەکری، وەهەو نەختەک بوو وان قەبری بت، هوین نیقا وی نەختی هەو گۆتی بدەنی. ئەقە حەقی وانە، پا ئەگەر ئیکی حەقی خو ل دویش یی دی بەردا؟ یه‌عنی: ژنکی مەهری زەلامی هەمی بوو زقرا، وگۆت: من ئەو نیف ژێ نەقیت، یان زەلامی مەهر هەمی بوو ژنکی هیلا وگۆت: من چو ژێ نەقیت؟! ئەقە دورستە: ﴿إِلَّا أَنْ يَعْفُوا أَوْ يَعْفُوا أَلَدَى بِيَدِهِ عَقْدَةُ النِّكَاحِ﴾ وئەدەک زانا دیژن: مەخسەد ب قی ئایەتی ئەو دورستە ژن یان وەلیی وئ زەلامی ژ وئ نیقا مەهری عەفی بکەت، مەعنا: ﴿أَلَدَى بِيَدِهِ عَقْدَةُ النِّكَاحِ﴾ وەلیی ژنییه، نە کو زەلامە.

وحەتا ئایەت عەفیکرنی وەفرەهی ل بهر مە شرین بکەت، ب تاییه‌تی د حالەتەکی وەسا دا یی مەجال بوو عەفیکرنی زی‌دە بەرتەنگ بووی، کو حالەتی بەردانی وەلمانیه، ئایەتی ل دویمایی گۆت: ﴿وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یه‌عنی: عەفیکرنا هەو بوو ئیک و دو، گەلی می‌ر وژنان، بوو تەقوایی و ترسا ژ خودی و گوهداریا وی نیزی‌کترە! و هوین -گەلی مروژان- قەنجیی وچاکیی د ناڤه‌را خو دا ژ بیر نەکەن، و ژ بهر وئ بەردان و و دویرکەفتنا چیبووی هوین ڕیکی نەدەنە کەرب وکینی ڕیکا خو بوو دلین هەو بی‌نیت، وئەو تشتی ل سەر هەو یی فەر نەبت ژێ ئەگەر هوین

ببينن ئهو قەنجيه، هوبن وى بدهن، وتشتى مافى ههوه بت هوبن خەلكى ژى عەفى بکهن..
ئەقەيه قەنجى، وهندى خودییه تشتى هوبن دکهن دببنت، ئهو چاکيى ل بهر ههوه شربن
دکەت، وبهري ههوه ددهته قەنجيى.

وبهري سوورەت ئەحکامین بهردانى بۆ مه تمام بکەت، د ناف را دو ئايەت ل دۆر
بهحسى نقيژى، وگرنگيا پاراستا وى ژ لايى خودان باوهران قە، ئينان، هەر وهكى وى دقيت
ب قى چەندى، و ب رەنگەكى نه يى ئیکسەر بيژته مه: ئەگەر هندەك تشت هەبن دلین ههوه
نهخۆش بکهن، وههوه ب خەم بيخن، وهكى بهردانى.. هندەك تشتين دى هەنه، وهكى نقيژى،
دقيت بۆ هەنه ببنه جهى خۆشى دلپهحتيى، هوبن لى بزقرن، و ژ پيغه مبهري -سلاف لى
بن- هاتيه قەگواستن کو هەر جارهکا تشتهكى ئهو ب خەم ئيخست با، وى قەستا کرنا
نقيژى دکر^(۱)، د قان هەردو ئايەتان دا خودايى مەزن دببنت:

حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ حِفْظُهُمْ
فَرِحَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذْ أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

د ئايەتا ئيکى دا، خودايى مەزن فەرمانى ل خودان باوهران دکەت کو ئهو نقيژان
بپاريژن: ﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ﴾ وتشتهكى ئاشکەرايه ل بهر خودان باوهران کو مهخسه
ب نقيژان ل قيژى هەر پينج نقيژن فەرن، يين خودى ل سەر مه واجب کرين، بهلى مهعنا وى
چيه خودى د ناقبەرا قان هەر پينج نقيژان دا تايەت بهحسى نقيژەكى بکەت، وببنت:
﴿وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ﴾ يهعنى: هوبن هەر پينج نقيژان بپاريژن، و ب تايەتى نقيژا ناقي.
ونقيژا ناقي کيژ نقيژه؟

ئیکەمین جار دى بپرين: دەمى پەيشەکا گشتى د ئاخفتنى دا دئيت، پاشى بهحسى
ئیکى تايەت ژ يى گشتى دئيتەکرن، ئەقە نيشانا گرنگيدانييه ب وى تايەتى، وخودى
دەمى دببنت: هەر پينج نقيژان ونقيژا ناقي بپاريژن.. ئەقە هندى دگەهينت کو نقيژا ناقي
گرنگى وتايەتیهکا خۆ د ناقبەرا هەر پينج نقيژان دا هەيه، لهو پشتى ب گشتى بهحسى
نقيژان هاتيهکرن، ب تايەتى بهحسى وى هاتەکرن.

(۱) وهكى ئەبو داوود ژ حوزەيفەى قەدگوهيزت.

ونقیژا ناڅی کیژ نقیژه؟ بهرسف د هدیسهکا پیغهمبهری یا درست دا هاتیته، دهمی کافران دور ل مه دینی گرتی، ل وی رویدانا ب ناڅی شه پری خندهکی هاتیته ناڅکرن، روزهکی کافران نیکا هند کر پیغهمبهر -سلاف لی بن- نه شیا نقیژا نیقاری بکته، حهتا وه لی هاتی روزه بهر ب ئاقابوونی شه چووی، ئینا وی گوت: ﴿شَعَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى، صَلَاةِ الْعَصْرِ، مَلَأَ اللَّهُ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا﴾^(۱) یه معنی: وان ئهم ژ نقیژا ناڅی، نقیژا نیقاری، موژیل کرین، خودی مالین وان وگوړین وان تری ئاگر بکته. مهعنا: پیغهمبهری -سلاف لی بن- نقیژا ناڅی ب یا نیقاری تهفسیر کر، لهو جمهوروی زانایان ل سهر څی گوتنینه.

وهندهک زانا دبیتن: خودی نقیژا ناڅی بو مه دهسنیشان نهکریه، کانې چاوا وی (لیله القدر) بو مه دهسنیشان نهکریه، دا ئهم هر پینج نقیژان بیاریزین و ژ بیر نهکهن، چونکی بهلکی ئیک ژ وان ئهو بت.. لهو پتر ژ نقیژهکی دېته نقیژا ناڅی، ئهگر مروژ ژ لایین جودا جودا شه سح بکته، بو نمونه: دو نقیژ ب روزه دئینهکرن، یا نیشرؤ و نیقاری، و دو ب شرف دئینهکرن، یا مهغرب وعیشا، مهعنا: نقیژا سپیدی یا ناڅیته. نقیژا سپیدی دو رکاعهتن، و یا نیشرؤ و نیقاری وعیشا چار رکاعهتن، یا مهغرب سینه، و سی دکهفته ناڅهرا دووی و چاری دا، مهعنا: نقیژا مهغرب یا ناڅیته. ونقیژین سرری (یین نیمام دهنگی خو ب خواندنې تیدا نزم دکته) نقیژا نیشرؤ و نیقارینه، و یین جهری (یین نیمام دهنگی خو تیدا بلند دکته) یا مهغرب وعیشا و سپیدینه، و نقیژا سپیدی یان یا مهغرب دکهفته د ناڅهرا وان دا، وهوسا.. مهعنا: وهصفی نقیژا ناڅی، ژ پتر ژ نقیژهکی دگرت، ومهخسه د پی ئهو ئهو نقیژ ل بهر مه یا ئاشکرا نهبت؛ دا ئهم ژ بهر وی همی نقیژان بیاریزین.

ودبت مهخسه د ب په یقا (وسطی)، نقیژا ناڅی نهبت، بهلکی نقیژا ناڅنجی بت، ئهوا دکهفته د ناڅهرا نقیژا سست دا ویا زیده (تهکه لوف) تیدا هه، وهنگی مهعنا دی ئه شه بت: هوین هر پینج نقیژان بیاریزین، و نقیژهکا ناڅنجی.. وهر چاوا بت بوچوونا نیکی ل نک مه ژ همیان دورستره ژ بهر وی گوتنا پیغهمبهری -سلاف لی بن- یا مه شه گپرا، کو نقیژا ناڅی نقیژا نیقاریه، و خودی چیتر دزانت.

(۱) بوخاری و موسلم څی حدیسی ژ عملی شه دگوین.

﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ ۱۱۱ وھوین ب کرنا نقیژئی بۆ خودی پابین، و د نقیژئین خو دا ب خوشووع بن، یه‌عنی: ھوین ب ترس و خوشکاندن قە بۆ خودی پابین، دەمى ھوین نقیژئی دکەن. خو بى دەنگ بکەن، و درحەت و تەنا بن، و ل سەر کرنا وى د بەردەوام بن.

ودەمى ئایەتئى گۆتى: ھوین بۆ کرنا نقیژئی ب خوشووع ل بەرانبەر خودایى خو پراوەستن، بەلکى بىتە ھزرکرن کو نقیژ بىی پابونەقە چى نابت، وئەو ب خو وەسا نینە، دبت موسلمان بکەقنە د حالەتەکى دا ئەو نەشېن نقیژئی ژ پىیان قە بکەن، وەکى ل دەمى ترسى، ترسا ژ نەیارەکى بت، یان حەتا ترسا ژ ئىشى و نەخوشىی بت، ھنگى بۆ نقیژکەرى ھەيە ئەو بۆ کرنا نقیژئی پانەووست، ئایەتئى گۆت: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾ یه‌عنی: ئەگەر ھوین ژ دوژمنەکى خو ترسیان، ھوین پەیا یان سوپار، یان ب ھەر پەنگەکى ھوین بشىن خو ئەگەر ب ئىشارەتان بت، یان بەرئى ھەو ل پرووگەھى نەبت ژى، ھوین نقیژئا خو بکەن..

نقیژ دقیت ھەر بىتەکر، و نەئیتە ھیلان، ﴿فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ ۱۱۲ و ئەگەر ترسا ھەو نەما، و ھوین ل حالەتئى خو بى سورشى زقربەقە، ھوین نقیژئا خو وەسا بکەن دەمى ھوین ل تەناھىی دکەن، وەکى خودی و پىغەمبەرى -سلاش لى بن- نىشا ھەو دای، و ھوین خودی تىدا ل بىرا خو بىنن، و چوئى ژ نقیژئا خو کىم نەکەن، و سوپاسیا خودایى خو بکەن کو وى ھوین فیکربەنا و ان عىبادەت و ئەحکامىن ھەو نەدزانىن.

و پشستى قى پراوەستانا کورت د گەل نقیژئى، سوورەت جارەکا دى ل مەسەلا وى ژنکى زقربى قە یا زەلامى وى دمەرت، و ھندەک ئەحکامىن دى بىن پەيوەندى پىقە ھەين بۆ مە ئاشکەرا کرن:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لَّأَزْوَاجِهِمْ مَّتَّعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ
فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١١٣﴾
وَلِلْمُطَلَّقاتِ مَتَعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١١٤﴾ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٥﴾

و ل قىژئى ئایەت بەحسئى حوکمەکى دکەت، گەلەک زانا ل وى باوەربەنا کو ئەو بى ھاتىە نەسخەکر، ب ئایەتەکا بۆرى یا بەحسئى عددين وى ژنکى دکەت یا زەلامى وى

دمرت، نایهت دبیرت: ﴿وَالَّذِينَ يَتُوقُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَجْزَاءَ وَصِيَّةٍ لِّأَوْجِهِهِمْ مُتَّعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ﴾ یه‌عنی: ئەو زەلامین دمرن ژ هه‌وه، وژنکین وان پشتی وان دمیینه ساخ، بلا ئەو شیرته‌که‌ی بکه‌ن کو پشتی مرنا وان ساله‌کی ژنکین وان د مالین زەلامین خو دا بمینن، و ژ میراتی زەلامین وان مه‌صره‌ف ل وان بێته‌کرن، ومیراتگر وان ده‌رنه‌ئێخن.. ئەفه بو هندی دا دلین وان نه‌شکین، ووه‌ک چاکی ووه‌فاداریه‌ک ژ نک وان د گهل زەلامین وان بین مرین.

مه‌عنا: ئەو ژنکا زەلامی وئ دمرت، ساله‌کی وه‌ک عدده ل مالا وی دئ مینت، ونه‌فه‌قا وئ د قئ سالی دا، ژ میراتی زەلامیه.. ئەفه ئەو حوکم بو یی ل ده‌سپیکئ هاتیه دانان، به‌ری عدده ب چار هه‌یف وده‌ه پۆژان بێته توخوبیدان، وباره‌ک ژ میراتی زەلامی بو ژنی بێته ده‌سنیشانکرن کو چاریکه یان هه‌شتیکه.

وه‌نده‌ک زانا دبیرن: حوکمی نایه‌تی نه‌هاتیه نه‌سخه‌کرن، وکار پی دئته‌کرن ئەگه‌ر ژنی بقیث، یه‌عنی: ئەگه‌ر ژن حه‌ز بکه‌ت ساله‌کی دئ مینته د مالا زەلامی دا، وکه‌سه‌کی ژ میراتگران حق نینه وئ ده‌ریبخت، به‌لی ئەگه‌ر وئ قیا پشتی بۆرنا چار هه‌یف وده‌ه پۆژان، ئەو ژ مالا زەلامی ده‌رکه‌فت، ئەو بو وئ دورسته، وئ‌فه‌یه مه‌عنا گوتنا د دویف دا: ﴿فَإِنْ خَرَجْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْتَ فِي أَنْفُسِهِمْ مِنْ مَّعْرُوفٍ﴾ یه‌عنی: ئەگه‌ر به‌ری ساله‌ک تمام بیت ئەو ب دلی خو ده‌رکه‌فت، چو گونه‌ه ل سه‌ر هه‌وه نینه -گه‌لی میراتگران- د وی تشتی دورست دا یی وان بقیث د گهل خو بکه‌ن، وه‌کی: خو خه‌ملاندنی، یان شوپکرنی.

ودویمه‌یه‌ی نایه‌تی گوت: ﴿وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ وئ‌فه‌ه گه‌فه‌کا نه‌ ئیکسه‌ره خودی ل میراتگران دکه‌ت کو ئەو زۆرداری ل ژنی نه‌که‌ن، دبیرت: خودی د ملکی خو دا یی زاله، که‌س نه‌شیتی، قیجا هوبن پی ل ئەمری وی نه‌دانن، کو ژنکی ژ مالا زەلامی وئ ده‌ریبخن، ل وی ده‌می وئ دقیت بمینت، و خودی د گوتن وفه‌رمانین خو دا یی کاربه‌جه‌ه، ئەو تشتی ئەو دبیرت، وئ‌هو حوکمی ئەو ددانت یی راست و دورسته، نه‌ یی هوبن دبیرن و ددانن. و به‌ری نوکه د نایه‌ته‌کی دا به‌حس هاتبووکرن کو ئەو ژنکا به‌ری قه‌گوه‌استنی دئته به‌ردان، بیی مه‌هره‌ک بو هاتبه ده‌سنیشانکرن، پیتقیه ل سه‌ر زەلامی ماله‌کی بده‌تی، وئ‌هوا مه‌هره‌ک بو

هاتېته دەسنیشانکړن، نېقا مهېرى دئ بۆ ئیته دان.. پا ئەگەر ژن هاتېته شه گوهاستن، وېیته بهردان، چ بۆ وئ ههیه؟

نایهت دبیژت: ﴿وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ یه عنی: بۆ ژنکین بهردای، هەر ژنکه کا ههبت، مالک ژ نهفه قئ وجلکی ب پرهنگه کئ عهده تئ ههیه، دثیبت زهلام بده تئ، وئشه مافه ل سهر وان یئین ژ خودئ دترسن وته قوا وی د گوتن وفهرمانین وی دا دکهن.

وئشف هه می ئەحکامه یئین کو سووره تئ بۆ مه ئاشکه را کرین، د دهر حقا ژن وزاروکان دا، خودئ بۆ مه داناینه وئاشکه را کرینه، ووی ئەو ب مه داینه زانین؛ دا ئەم فامه کی بۆ خو ژئ بگرین: ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾
﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ مِّنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

د قئ پارچه یئ دا ژ سووره تئ، و بهری خودایئ مهزن ته کلیفا ئوممه تا ئیسلامی ب جیهادی دا بکهت، کو ئەو کاره که دبت گه له ک جاران مروفتئ (موکه للهف) خو ژئ بده ته پاش ژ ترسین مرنئ دا، ئیشارهت دا سهرهاتیه کا دیروکی یا کو د واقعی دا چیبووی، دا مه ل هندئ ئاگه هدار بکهت کو د شیانین که سئ دا نینه ئەو ژ قه ده را خودئ برهقت، و مرنئ ژ خو بده ته پاش، ئەگەر هات و خودئ ئەو ل سهر وی نقیسی بت، چ ئەو ل مهیدانا شه ری بت، یان ژئ ل سهر جهئ خو یئ پالدای بت، وئشف سهرهاتیه سهرهاتیا وان مروقان بوو یئین ژ مرنئ رهقین.

قئ ئەو سهرهاتی چ بوو؟ وچاوا چی بوو بوو؟

ئەفه د نایه تا (٢٤٣) یئ دا بۆ مه دیار دبت، خودایئ مهزن گوتنئ ئاراسته ی پیغه مبه ری خو -سلا لئ بن- دکهت و دبیژتئ: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ

أَلَوْ حَذَرَ أَلَمَوْتِ ۖ ئەى موحه مەد، ما تە ئەو نەدیتینە یێن ژ مال ووارى خو ڤهڤین، و ئەو ب هزاران بوون؛ ژ ترسا مرنى دا؟

وچونكى ئەو ژ ملله تهككى بهرى بوون، وپيغه مبهري -سلاف لى بن- ئەو ب چاف نەدیتی بوون، دڤیت دیتن د قى ئایه تی دا، دیتنا دلى بت، یه عنى: ما تە چیرۆک وسهرهاتیا وان نهزانیه، وئاگه هیا تە پى نینه؟ ومه خسه د پى ل قیترى پسار نینه، بهلكى ئایه تی دڤیت بیترتی: بلا ئاگه هیا تە پى ههبت، وتو بزانه کو هندهک کهس هه بوون، جاره کى ئەو ژ ترسین مرنى دا، ژ جه- ووارین خو دهرکهفتن، وڤیان ڤهڤن.. ئەو کى بوون؟ وکهنگى ژیا بوون؟ و ئەو ژ کيژ مرنى ڤهڤین؟ وکشفه ڤهڤى بوون؟

قورئان قى هه مپى بو مه نابيتر، وعه ده تی قورئانییه د شه گپران سهرهاتیان دا، ئەو سهرهاتیى ژ وى گۆشه یى ب تنى وهردگرت یا سهرهاتى ژ بهر هاتیه ئینان، و ئەو -چونكى نه کتیبه کا دیرۆکیه- گه لهک جارن گرنگیى ناده ته بهر فره هى و (ته فصیلاتین) دیرۆکی یێن سهرهاتیى؛ دا هزرا خوانده فانی بژاله نهبت، و بهرى وى ژ ئارمانجا سهرهکى نه ئیته وهرگپران، پشتى هنگى مانا بیژن: دیرۆک خو دوباره دکهت؟ مه عنا: ئەف سهرهاتیه ئەوا جاره کى ڤویداى، دبت گه لهک جارن، و د گهل گه لهک کهسان، هاتبته دوباره کرن، ودبت هندهک لایین وى د گهل من، یان د گهل ته ژى، دوباره ببن، قیجا هه تا قورئان ده لیقه یى بده ته مه کو ئەو سهرهاتیى ب قى بهر فره هپى وهر بگرن، ئەو وان هویر ومارین چو مفاى مه تیدا نهبت، یان چوبى ژ وى ئارمانجى ب جه- نه ئین یا سهرهاتى ژ بهر هاتیه شه گپران، به حس ناکهت. به لى د گهل هندى ژى، زانایین ته فسیرى د گهل هه سهرهاتیه کى خو وه ستانديه، و ل دویش ربوایهت و ڤویدانین دیرۆکی چوینه، و ل گۆتین زانایین ئوممه تین بوړین، ب تایه تی ئسرائیلیان، زڤینه؛ دا هندهکى ژ بهر ڤهڤن شه شارتى ئاشکهرا بکهن، یێن قورئانى ل بهر مه پيچاین، یان نه قیای شه کهت..

ل سهر قى بناخه یى، زانایین ته فسیرى هژماره کا گۆتن و بوچوونان د دهر هه قا ئان مروقان وسهرهاتیا وان دا گۆتینه، ئەم دشین، وان هه میان د دو گۆتنان دا کوم بکهین: هندهک دبیرن: ئەف مروڤین هه ژ ئسرائیلیان بوون، خودى ئەمر ب جیهادى ل وان کر، ل سهر ئەزمانى پیغه مبهره کى وان، وان ژ ترسین مرنى دا ئەمرى خودى ب جه- نه ئینا،

و ژ باژېړې خو دەرکهفتن، ورهښ، گوتن: دا نه مړين. وهنده کين دى دېژن: ئيشهک ل جهى وان دا به لاف بوو، قيجا ژ ترسپن مړنى دا، وحتا ئهو ژ وئ ئيشى خلاس بين، ئهو ژ جهى خو رهښ، گوتن: دا ئيش مه ژى قه نه گرت، وئهم ژى نه مړين^(۱).

وههر چاوا بت، قورئانئ دقيت بيژته مه: گهلى موسلمانان، د ئوممه ته کي دا ژ وان ئوممه تين بهرى هوه هاتين، هندک مروث هه بوون باوهر يا وان ب قه دهره خودئ وشيانين وى بين بى توخوب يا تمام نه بوو، لهوئهو ژ مړنى رهښ، ژ جهى خو دەرکهفتن، يا ژ وان قه مرن بهس يا ل جهى وان هه، وئهو خودايى وان ل جهى وان بمرينت نه شيت وان ل جهه کي دى بمرينت، ئهغه ئهو (خه له لا عه قاندى) بوو يا د سهرى وان دا هه! قيجا خودئ قيا دهرسه کي نيشا وان بدته.. ودهمى ئايهت دېژت: ﴿وَهُمُ الْاُلُوْفُ﴾ يه عنى: ئهو دهمى ژ جهى خو دەرکهفتين ب هزاران بوون، ئهغه دلى مروثى پتر ديه ته وئ گوتنى ئهوا دېژت: رهښنا وان ژ ترسپن کرنا شهرى دوژمنى بوون، دهمى جيهاد ل سهر وان هاتيه فهرزکرن؛ ههر وهکى ئايهتئ دقيت زنده بى عه قليان وان بو مه ئاشکهره بکهت، ويژت: ئهو ب هزاران بوون، هژمارا وان گه لهک يا بوش بوو، ئه گهر وان ئه مړى خودئ ب جهينابا وجيهاد کر، دا شينه دوژمنى خو، وهند ژ وان نه دمرن! بهلى وان وه نه کر، رهښ، ئينا خودئ ئهو هه مى مراندن، ئهو مرنا ئهو ژئ رهښ، يا وان هزر کرى دئ ل مهيدانا شهرى ب سهر وان دا ئيت، وان ئهو د نهاله کا کویر دا ل بهرا خو ديت! مه عنا: رهښنا ژ مړنى پى نه ئيت. وئايهت نابيژت: هژمارا وان چهند هزار بوون، بهلى ژ په يقا (الوف) دئته زانين کو ئهو گه لهک هزار بوون؛ چونکى (الوف) وهکى زانايين زمانئ عه ره بان دېژن: (جمع کثره) يه، ئهو کومه يا بو گه له کان دئته ب کارينان.

(۱) و د کيتابا ئسرائيليان يا نوکه دا، ئهوا دېژنئ: کيتابا پيروز، په تروکهک هيه دېژنئ: په تروکا حزقبالي، و حزقبالي ل دويث گوتنا وان ئيک ژ پيغه مبرين وان بوو، د پارچه يا (۳۷) ئيدا ژ قئ په تروکئ هاتيه کو جاره کئ ئه پيغه مبره د بهر نهاله کئ را بوړى، ديت يا تزبه ژ هه ستیان، وى حمز کربت بزانت چيروکا فان هه ستیان چيه، ئينا وى دوعايهک ژ خودئ کر کو ئهو وان زندي بکهت، خودئ دوعايا وى بو ب جهينا وئهو زندي کرن، ووهکى بهرى ژقارندنه قه، وى ديت ئهو له شکره کئ گه لهک وگه له کئ مه زنه.. وهندهک زانايين مه بين بهرى ل وئ باوهرى بوون کو ئه م مروثه ئهو بوون بين ژ مړنى رهښ و خودئ ئهو مراندن، وهکى د قئ ئايهتئ دا هاتى يا ئهم ته تفسير دکين، بنيره: (البدایة والنهاية) يا زانايى ناقدار (ابن کثير) (۴-۲/۲).

پشتی نهو ژ جهی خو دهرکهفتین، ب نیهتا رډهینا ژ مرنی، چ چیبوو؟

نایهت مهسهلې گهلهک درېژ ناکهت، ئیکسهر نهجامی ناشکهره دکهت: ﴿فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ﴾ ل وی دهمنی نهو ژ مرنی دږهین، وان هند دیت خودی گوته وان: بمرن، هوښا ب خافلهتی څه، بمرن؟! نهو مرنا نهو ژي رډهین، بمرن! وان چ گوته نایهتی نهگوته؛ چونکی نهههوجهی گوتهپیه، مرن ووهکی وی بوون، نه ژ وان کارانه یین مروچی دهست تیدا ههی، هتا بکهت یان نهکته، د گاڅی دا نهو مرن، بهلی نه ب وی مرنی یا خهلهک پی دموت، کو هتا قیامهتی څه دکیشته، بهلکی مرنهکا بهروخت، وی مرنی چهند څه کیشا؟ نهغه ژي نایهتی نهگوته، بهلی ژ پهیشا (ثم) نهوا ل څیري هاتیه ب کارئینان، دئیه زانین کو بهلکی نهو دههکي درېژ بت، ب سالان بت، هتا لهشین وان حلیاین، وههستیکیان وان پیتی بووین.. پاشی خودی نهو زبندی کرن، زږاندنه څه، پشتی زهمانهک ب سهر وان دا بوری، وزږاندنا وان بو هندی بوو دا نهو بو خو ئیکهمین جار، پاشی بو خهلهکي وی زهمانی ژي بینه عیبرته، دا بزنان مرن وزیندیوون ب دهستی خودیه، ونهو خودایی مروث بو جارا ئیکي دای، دشیته جارهکا دی پشتی مرنی وی وهکی بهری بدهته څه، وخودی یی خودان قهنجیهکا مهزنه ل سهر مروقان، نهو ب ههمی رنګان قهنجیی د گهل وان دکته، بهلی پتربا وان سوپاسیا وی سهره قهنجیپن وی ناکهن ﴿إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾.

وپشتی قورئانی نهف دهرسه گههاندیه مه، و ب ریکا څی سهرهاتیپي نهو ناگههدار کرین کو مرن ب قهدهرا خودی دئیت، ونهول چو جهپن دهسنيشانکری ب تنی نینه، نهمر ب کرنا جیهادی ل مه کر، وگوته: ﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ گهلی موسلمانان، بو سهرئیکهستنا دینی خودی هوین شهرې کافران بکهن، شهرې بکهن ونهپیژن: نهو دترسین بمرن، مرن نه ب تنی ل مهیدانا شهرې ههیه، ههوه نه دیت نهو مروقپن هه یین کو ژ مرنی رډهین، چاوا مرن هاته ریکي؟

وهوین بزنان هندی خودیه گوه ل گوتهپن ههوه دبت، ونهو ب نیهت وکارپن ههوه یی زانایه.

ئەفە، و ژ ھندەك زانايان دئیتە قەگواستن کو ئەف ئایەتە تامایا سەرھاتیا وان
 مەرۆقانه یین ژ مرنی رەقین، یەعنی: پشتی خودی ئەو زبندی کرین، گۆتە وان: قیجا مادەم
 ھەوہ زانی مرن ب تنی ل نەیدانا شەری ھەبە، ھوبن شەری د ریکا خودی دا بکەن.

وکرنا شەری د ریکا خودی دا ھندە دخوازت مەرۆف یی مەرد بت، بەخیلیی ب رھا خۆ
 ومالی خۆ نەکەت، لەو پشتی ھندی ئیشارەت بو مەردینی ھاتە دان، وخودی ب رەنگەکی
 غەریب دانا خیران ل بەر مە شەرین کر وگۆت: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا
 فَيُضْعِفُهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً﴾ یەعنی: ئەو کیه یی دەینەکی د گەا خودی بکەت، دەینەکی
 باش؟ وئەفە ئەمرە د کراسی پسیاری دا، بو ھاندان، خودی یی دبیژت: ھوبن گەلی خودان
 باوهران دەینەکی باش د گەل خودایی خۆ بکەن.. وما خودایی دەولەمەند ھەوجەیی ب دەینی
 مە ھەبە؟ نەخیر، ئەو یی بئ منەتە ژ مە وخیرین مە، بەلی وی دقیت ب قی رەنگی کرنا
 خیران د گەل بەنیان ل بەر مە شەرین بکەت، دەمی تو دەینەکی د گەل ئیکی دکە، خیرەکی
 دەدە ئیکی، پشکداریی ب مالی خۆ یان ھەتا نەفسا خۆ د جیھادی دا دکە، ئەو تو یی
 دەینەکی د گەل خودی دکە، و دەینی د گەل خودی نە وەکی دەینی د گەل مەرۆقەکیە، ئەو
 دەینی تو دەدە خودی، ئەگەر یی باش بت، یەعنی: ئنیەتەکا باش د گەل دا ھەبت، مفایەکی
 مەزن دگەھینتە خودانی خۆ، چونکی ئەو وی گەلەک بو وی زیدە دکەت.. خیرەکا گەلەک
 زیدەتر ژ وی یی وی دای، ددەتی، ﴿وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْطِطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ خودیە
 دستینت و دەت، رزقی ل سەر وی کەسی بەرتەنگ دکەت یی وی بقیت، و ل سەر وی
 بەرفرەھ دکەت یی وی بقیت، ل دویف حکمەتەکا ئەو پی دزانت، قیجا ھوبن گەلی خودان
 باوهران، خیران بدەن و ھەوہ خەم پی نەبت؛ چونکی خودیە رزقی دەت، و دستینت، و ھوبن
 ھەر بو نک وی ب تنی پشتی مرنی دی ئینە زقراندن، قیجا ئەو جزایی ھەوہ دی دەتە
 ھەوہ.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلِئِكِ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي
 سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَانَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ
 عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٨٠﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ

لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَادَّهِيَ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْإِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَلَكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آدَمُ وَنُوحٌ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُم إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾

و د قی پارچەیی دا سوورەت سەرھاتیەکا دی یا کەشن بۆ مە قەدگۆهیزت، و قی جاری -وەکی ئەم دینیین- سوورەت بەرفەرەهێن پتر ل دۆر سەرھاتیی ددەتە مە، وەکی دەسنیشانکرنا وی مللەتی یی ئەف سەرھاتیە د گەل چیبووی، و ناڤین ھندەک کەسین سەرەکی یین سەرھاتیی.. و بەری نوکە سوورەتی سەرھاتیە وان مەروڤان بۆ مە قەگێرا یین ژ ترسین مەنی دا پشت دایە جیھادا د رێکا خودی دا و پەشین، ئینا ئەو ب سەری هاتی یا هاتی، و ھەر نێزیک ژ قی بابەتی ھندەک کەسین دی ھەبوون، بەری جیھاد ل سەر وان بێتە فەرکرن، وان گەلەک دلی خۆ دبرە جیھادی، و خوزی رادھیلان کو دەلیقە بۆ وان هاتیە دان؛ دا وان شەر د رێکا خودی دا کربا، بەلی پستی ھیقیە وان ب جە هاتی، و جیھاد ل سەر وان فەربووی، وان خۆ ژ مەیدانا جیھادی دا پاش، کیمەک ژ وان تی نەبن.. قیجا سەرھاتیە وان چ بوو؟ ئەف ئایەتە دی بۆ مە قەگێرن..

و سوورەت قی سەرھاتیی ژ ی وەکی یا بەری خۆ ب پساری دەست پی دکەت: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَأِ مِن بَنِي إِسْرَءِيلَ مِن بَعْدِ مُوسَى﴾ ئەی موحەممەد، ما تە نەدیتیە دەمی مەزنین مللەتی ئسرائیلیان، پستی زەمانی موسای.. و بەری ئەم بەردەوامیی بەدینە سەرھاتیی وەکی ئایەت بۆ مە قەگێرت، ل قیری ژ ی مە دڤیت بێژین: چونکی پیغەمبەر -سلاف لی بن- ل وی دەمی نەبوو یی ئەف سەرھاتیی تیدا چیبووی، دڤیت مەخسەد ب دیتی د قی ئایەتی دا، دیتنا دلی بت، یەعنی: ما تە ئەف چیرۆک و سەرھاتیە نەزانیه ئەوا ئەم دی قەگێرین؟ و چونکی نە دشیانا پیغەمبەری دایە ئەو بی وەحیا خودی سەرھاتیەکا ھۆسا بزانت، مەعنا: مەخسەد ل قیری پسار نینە، بەلکی ئایەتی دڤیت بێژتی: ئەی موحەممەد، و ئەی خواندەقانی قورئانی، بلا ناگەھیا تە ب قی سەرھاتیی ھەبت، و تو پی بزانه، دەمی مەزن و ماقوبلین ئسرائیلیان کۆمبووین، و خۆ دایە ئیک، و ئەف چەندە کەنگی بوو؟ ئایەت دیژت:

پشتی مووسای.. یه‌عنی: ل زه‌مانه‌کې پشتی زه‌مانې مووسای، وئهم دزانین پشتی زه‌مانې مووسای ئسرائیلی ل وه‌لاتی که‌نعانیان ئاکنجی بووبوون، مه‌عنا: دهم وجهی سهره‌اتیې ه‌تا ه‌ده‌ده‌کی بو مه‌ ئاشکه‌را بوو، به‌لې نه‌ وه‌کی کتیپین دیرۆکې ب پرۆژ وه‌یف و سال دبیزن.

ئەف مەزن و ماقولیتن ئسرائیلیان بۆچی و ل کیشه‌ کۆمبوون، ئایه‌ت ب به‌رفره‌هی نابیزت، ب تنی د رسته‌یا د دویف دا دا مه‌ ئاگه‌دار دکه‌ت کو‌ئهو ل نک پیغه‌مبه‌ره‌کی خو کۆمبوون، دا داخوازه‌کا خو بگه‌هیننې: ﴿إِذْ قَالُوا لَنَبِيِّ لَّهُمْ﴾ ده‌می وان گوتیه پیغه‌مبه‌ره‌کی خو.. ئەو پیغه‌مبه‌ر کی بوو؟ ئایه‌ت ناڤی وی نابیزت، به‌لې ده‌می ئەم به‌ری خو دده‌ینه کیتابا ئسرائیلیان ئەوا ه‌تا نوکه د ناف ده‌ستین وان دا ه‌هی، دې بینین ئەو ژی قی سهره‌اتیې (ب چهند جوداهی شه‌ فهدگپرن، و ژ کیتابا وان و ژ گوتنن زانایین وان دئیه‌ت زانین کو ئەف سهره‌اتیه ئەو ناڤرا دیرۆکیه‌ یا کو دکه‌فته د ناڤه‌را زه‌مانې (قازیان) وزه‌مانې (شاهان)^(۱) د دیرۆکا ئسرائیلیان دا، وئهو دبیزن کو ئەو پیغه‌مبه‌ری ئەف سهره‌اتیه ل زه‌مانې وی چپبووی ناڤی وی (صه‌مۆتیل) بوو.

پشتی ئەو چووبینه نک پیغه‌مبه‌ری خو وان چ گوتی؟ و چ داخواز ژی کر؟

﴿إِذْ قَالُوا لَنَبِيِّ لَّهُمْ أَتَبَعْتُ لَنَا مَلِكًا نُّقَتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ وان گوتی: تو شاهه‌کی بو مه‌ ده‌سنیشان بکه؛ دا ئەم ل ژیر سهرۆکاتیا وی کۆم بین، و د ریکا خودی دا شه‌ری دوزمنین خو بکه‌ین.. ئەو ژ نک خو چوون، بیی که‌سه‌ک داخوازی ژ وان بکه‌ت، وئشه‌ ئیک ژ دو تشتان دگه‌هینت: یان حالې وان وی ده‌می د ده‌ستین نه‌یارین وان دا، ژ کافر و سه‌نه‌م په‌رپسان یی نه‌خۆش و په‌ریشان بوو، له‌و وان دقیا که‌سه‌ک ه‌ه‌ب وان بکه‌ته‌ ئیک وجیه‌ادی پی بکه‌ت، (وئشه‌ هندی دگه‌هینت کو جیه‌اد نایته‌کرن ئەگه‌ر حاکمه‌ک نه‌ب رپه‌ریا ئوممه‌تی بکه‌ت)، یان ژی ه‌ماسا وان بو دینی خودی یا زیده‌ بوو، وقیانا وان بو جیه‌ادی

(۱) پشتی ئسرائیلی به‌ری زایینې ب پتر ژ هزار و چار سه‌د سالان ژ مصری ده‌رکه‌فتین، و ل سه‌ر زه‌مانې یوشه‌عی کوړی نوونی ل وه‌لاتی فلسطینی ئاکنجی بووین، و ه‌تا پتر ژ سی سه‌د سالان قازیان (القضاة) حوکم ل وان دکر، و به‌ری زایینې ب نیزیکی هزار و پینجی سالان، ژ نوی زه‌مانې شاهان (الملوک) ده‌ست پی کر، مه‌عنا: ل دویف گوتنا شروقه‌که‌رین (کیتابا پیرۆز) ئەف سهره‌اتیه‌ دقیت به‌ری عیسای سلاڤ لی بن- ب دۆرین هزار سالان رویدايت.

وبه لا فکرنا تهو حیدئ گه لهک بو، لهو وان پئ خوش نه بوو نهو خو و ملله تی خو بیسن دوبر
بیسن ژ مهیدانا جیهادی..

به لئ پیغه مبهری وان، نهوی تبعه تی ملله تی خو باش دزانی، و دزانی کو باری شهری
د ریکا خودی دا یی شک نینه، نهو ب حماسه کا ب سه ره سه ره و ب قیانه کا ب دهی
ب تنی نائیته هلگرتن، و جیهادی هندهک زهلامین خودان باوهریه کا قائیم پی دثین، بهری
داخوازا وان بو ب جه بینت، بیرا وان ل قی مه سه لا گرنگینا شه: ﴿كَأَلْهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا﴾ پیغه مبهری وان گوئی: نه کو وه سا چی بت وه کی نهز هزر
دکه م کو نه گهر شهری د ریکا خودی دا ل سه ره سه ره هاته نقیسن، و من شاههک بو سه ره
ده سنیسان کر وه کی هوبن دخوازان، هوبن شهری نه کهن؟ نه کو هوبن بترسن و ژ شهری برهفن،
گاڤا وان نهف گوته ژ پیغه مبهری خو بهیستی، حماسا وان زیده تر لی هات، و وان نهف
گوته یا پیغه مبهری وان گوئی ب غه ربی شه وهرگرت ﴿قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا﴾ وان گوئی: وهی!! نه شه چ گوته؟ نه گهر قی گاڤی نه م شهری
نه کهین، پا دی کهنگی کهین؟ و ما بوچی نه م شهری د ریکا خودی دا ناکهین، و دوژمنی مه
نه مین ژ جه و واری مه کرینه دهر، و ب کوشتن وگرتنی نه م ژ عیالی مه یین دوبرکین؟

مه عنا: وان -ل بهر چاڤ- قه ناعهت و باوهری ب عه داله تا قه زیا خو سه بوو، وان ب فهر
ددیت کوئهو هه می پیکه ره بان، و بهرسنگی نه یاری خو بگرن، و هه قی خو ب دهستی خو ژ وی
چی بکه ن..

﴿فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ بهری
نایهت سه رهاتی ب رهنگی وئ یی طه بیعی ب ریشه بیهت، هه تا نه نجامی حماسا وان بو
مه ئاشکه را بیت، لهز کر و نه م ب نه نجامی ئاگه هدار کرین، و گوئی: ده می خودی شه ل سه ره
وان نقیسی، و مه سه له بو راستی، نهو چی بوو یا پیغه مبهری وان گوئی، نهو ژ کرنا شهری
ترسیان، و ژ مهیدانا جیهادی ره قین، نهو هه می گهر میا وان ساریبو! کیمهک ژ وان تی
نه بن یین باوهریه کا دورست و موکم هه ی، خودی قه نجی ل وان کر و نهو موکم هیلان.

وئايه تې ب پهنگه كې نه يې نيكسهر گهف ل وان زورداران كر يېن پشت ددهنه نه مړې خودې، و ل سوزين خو ليښه دېن، وگوت: خودې يې زانايه ب زورداران! ومادهم نهو ب وان وحالي وان يې زانايه، نهو ژ وى خلاص نابن..

وپشتى قى ته عقيبى نايهت جاره كا دى ل سهرهاتې زږى قه: ﴿وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا﴾ معنا: خودې داخوازا وان ب جهنينا، ويپغه مېهري وان گوته وان: وهكى ههوه داخوازكري خودې فرمان ل من كر نهز شاهه كى بو ههوه دهسنيشان بكه، دا هوين ل ژير حوكمى وى جهادا د رېكا خودې دا بكهن، وئهرى خودې ل سهر هندي پيك هاتيه كو (طالوت)^(۱) بيته مهزنى ههوه، وئهره يې كو دى سهركىشيا ههوه بو كرنا شهرې د گهل دوژمنى كهت.

بهرسفا وان چ بوو؟

نهو ب خو نهگهر باوهر يا وان يا تمام با، دقيا نهو ب مهزنيا (طالوتى) رازى بيان؛ چونكى پيغه مېهري وان نهو يې هلبژارتى، ويپغه مېهري تشته كى ژ نك خو ناكهت، بهلى نهغه سرائيلىنه سرائيلى! نهوين چل روژان پيغه مېهري وان موسا ژى دويركهفتى، نهو رابووين صهنه مې كولكه كى بو خو ژ زېرى چيكرى وپهرستن بو كرى!

﴿قَالُوا أَتَىٰ يَكُونُ لَهُ أَلْمَلِكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمَلِكِ مِنْهُ وَلَمْ يَأْتِ سَعَةً مِنَ الْمَالِ﴾ وان گوته پيغه مېهري خو: نهري چاوا طالوت نهو شاه بت يې ته بو مه هلبژارتى، وئهر ژ وى هرهترين بو شاهاتې، ووى ماله كى وهسا يې مهزن نينه نهو بشيت ملكى خو پى ب رېقه بيهت، وههژى مهزنيى بت!!

ويوچى نهو ژ وى هرهترين بېنه شاه؟ نايه تې نهف چهنده ناشكهره نه كړيه، بهلكى چونكى نهو وهكى وان ژ بابكى شاهان ومالا پيغه مېهران نينه، وهكى هندهك زانا ته تفسير

(۱) د پهرتووكا (صه مؤتيل) دى دا ژ (كيتابا پيروز) ناقى وى كسى يې بو مهلكاتې هاتيه هلبژارتن (شاووله) وتيدا هاتيه كو نهو ژ بابكى بنيامينى بو، وناشكهره كونه مهزنيا دينى ونه يا دنيايى ل نك سرائيلىان د ناڅ بابكى بنيامينى دا نهبو، وبهلكى نهغه ژى نهگهرهك بت د پشت عه جيبيا سرائيلىان را ژ هلبژارتنا وى دا.

دکه، و بهلکی ژ هسویديا وان بت، همر ئیک ژ وان هزر کربت ئهو بۆ مهلکاتیی دئ ئیتته هلبژارتن؛ چونکی ئهو مهزن و ماقویلین ئسرائیلیان، بهلئ گافا پیغه مبهري وان طالووت هلبژارتی، و طالووت نه ژ مهزن و ماقویلان بوو، وان هسویدی پی بر، و گوتن: ئه مین یین هیژای مهزنیی و مهلکاتیی نه طالووت!!

﴿قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَادَّهِيَ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْأُطْسِمِ﴾ ئیکه مین جار پیغه مبهري وان بیرا وان ل وئ راستیی ئینا یا وان ژ بیرا خو بری، و دقیا وان ژ بیرا خو نه بریا، مادهم ئهو خودان باوهرن، و ههزا کرنا جیهادی د دلی وان دا ههیه، وی گوتته وان: خودی ئهو یی هلبژارتی ژ ههوه کو بته مهلک، ئهقه ئه مری خودییه، نه یی منه، و من چو دهست د هلبژارتنا وی دا نینه، و خودی ب به نیین خو وکار و پیغه هاتتین وان شاره زاتره، و نابت بۆ مروقی خودان باوهر، خو ل سهر ئه مر و هلبژارتنا خودایی خو نه رازی بکهت.. پاشی پیغه مبهري وان هندهک ژ وئ حکمه تا بهرچا یا د هلبژارتنا طالووتی دا هه ی بۆ وان بهرچا کر، و گوت: طالووتی خودی بهر فره ی ژ لایی زانیی قه، و هیژ ژ لایی لهشی قه، یا دایی؛ و ئهف ههردوه بۆ وی مهلکی دپیتقینه یی کو دئ سه رکیشیا ههوه کهت، و شه ری دوزمنی ب ههوه دهته کرن، زانین و شاره زایی ب هۆنه ری شه ری، و هیژا لهشی و زیره کی، ئهقه دگرنگ بۆ سه روکی، و ئهو ههردو ل نک طالووتی هه نه.. و دیاره ئهف زانینه ل دۆر زانین و هیژا طالووتی تشته کی قهشارتی نه بوو ل بهر وان، وان ژی ئعتراف ب قی چهن دئ دکر، لهو وان گوتن ل پیغه مبهري نه زفراند، و نه گوتن: ئهم ژ وی زانتر و ب هیژترین، بهلکی وان خو بی دهنگ کر، ل وی ده می پیغه مبهري وان دوباره بیرا وان ل وئ مهسه لا قه پر ئینایه قه یا کو چی نابت بۆ خودان باوه ره کی خو ل سهر نه رازی بکهت: ﴿وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكُهُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ خودی خودانی ملکیه، و ئهو ملکی خو دده ته وی یی وی بقیت ژ به نیین خو، ژ بهر حکمه ته کا ئهو پی دزانت، و بهلکی هوین نه زانن، لهو هه قری و عیناد و رکداری پی نه قیت، و قهنجی ودانا خودی یا بهر فره هه، و ئهو ب راستیا کاران یی زانایه، چو ل بهر وی بهرزه نابت.

پشتی قی هه می بیرئینانی، هه لو بستی قان مهزن و ماقویلین ئسرائیلیان چ بوو؟

قورئان گوتنا وان بؤ مه ناځه گيږت، بهلي ژ سياقي څه گيږينا سهرهاتي مړوڅ دښت
تې بينته دهر، كو ههر وهكي د گهل څي ههمي بيرئنانې ههر ئو ب دورستي قانع نه بووينه،
لهو وان داخواز ژ پيغه مبهري څو كر كو ئو نيشانه كي بؤ وان ئاشكهره بكهت، ئو پي بزائن
كو راسته خودتپه طالوت هلبژارتې!! څيجا هزر بكن سهرهقي وعينادا وان چهند بوويه،
و ژ بير نه كهن ژي كو ئه څه باښين وان بوون، ئو پين حماسه كا زبنده بؤ كرنا جيهادي هه،
ئو ب څو چووين گوتپه پيغه مبهري څو ئيكي بؤ مه لكاتيا مه هلبژيره.. وگاځا وي ئو
ئيك نه ژ وان هلبژارتې، بهري څو بدنه هه لويستې وان، څيجا ئو پين هؤسا چاوا ئو دي
باوهرې ب پيغه مبهري كي دي ئينن نه گهر نه ژ وان بت، وهكي موحه ممه دي سلاف لي بن؟!

﴿وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ
مِّمَّا تَرَكَ آدَمُ وَنُوحٌ وَآلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ﴾ وگاځا پيغه مبهري وان ئه څه عينا ده
ژ وان ديتي گوته وان: خودي نيشانه كا په رده دې وموعجيزه دي نيشا هه وه دت، دا هوين پي
زانن كو خودتپه طالوت بؤ هه وه هلبژارتې، وئو نيشان ژي ئه څه هيه: تابوت دي ل هه وه
ئپته زقړان.. و تابوت ئو صندوقه يا مړوڅ تشتان دكه ته تيدا، ومه سلا تابوتا
ئسرائيليان چ بوو؟

ژ څي گوتنا پيغه مبهري وان ئاشكهره دت كو وان صندوقه كه هه بوو گه لهك يا ب قه در
وقيمهت بوو ل بهر وان، چي گاځا وان ئو دديت خودي رحه تي وته نايي دئپخسته دلپن وان،
بوچي؟ چونكي هندهك تشت ژ پاشمايپن بنه مالا موساي هارووني -سلاف لي بن- تيدا
بوون، ئو تشت چ بوون؟ ثايهت بؤ مه ئاشكهره ناكهت، بهلي ژ عه بدللاهي كورې عه عباسي
دئپته څه گوهاستن كو گوپالي موساي، وهوبركي وان ده پين ته ورات ل سهر هاتپه نفيسين،
تيدا بوو. وهندهك زانايپن دي دبپژن: گوپالي موساي ونه عاليپن وي، وشاشكا هارووني،
د گهل هندهك پرتپن وان ده پين ته وراتي يپن بؤ موساي هاتپنه دان، د وي صندوقي دا
هه بوون..

و د كيتا با ئسرائيليان يا نوكه دا هاتپه كو شهرك د ناځه را ئسرائيلي وفلسطينيان دا
چېبوو، و د څي شهري دا ئسرائيلي شكهستن، ئينا وان گوته ئيك ودو: تابوتا څو يا پيروز
د گهل څو بيننه مهيدانا شهري؛ دا خودي هه وه ب سهر بپخت.. وگاځا وان تابوت ئيناي،

وجهولهیهکا دی یا شه‌ری کری، قی جارئ ژى نهو شکهستن، ونه‌یاران تابوت ژى ژى ستاندن. قیجا نهو کهفتنه حاله‌کى زیده نه‌خوش؛ چونکى وان هزر دکر هندى تابوت د گهل وان بت، نهو دئ دسه‌رکه‌فتى بن.. هفت هه‌یشان تابوت ما د دهستى فلسطينيان دا، وچونکى د قى ده‌مى دا گه‌له‌ک ئیش ونه‌خوشى د ناف فلسطينيان دا به‌لاقبون، وان گوته ئیک ودو: نه‌فه له‌عنه‌تا تابوتا سرائیلیانه ژ مه‌گرتى، دا بو بزقرینینه‌فه، به‌لکى نه‌ف ئیش ونه‌خوشیه ژ ناف مه‌رابن.. ئینا وان دو چیل ئینان وعه‌ره‌بانه‌ک ب دویف قه‌کر، وتابوت کره‌تیدا، وبه‌رى وان دا ناف سرائیلیان^(۱).

نهو سه‌ره‌اتیا ژى ستاندن وزفراندنا تابوتى ب قى ره‌نگى د کیتابا خو دا قه‌دگیرن، وقورئان ب ره‌نگه‌کى دی دبیرت، دبیرت: گاغا سرائیلیان داخواز ژ پیغه‌مبه‌رى خو کری نهو نیشانه‌کى ل سه‌ر هله‌بژارتنا طالوتى ژ لایى خودى قه‌ بو ناشکرا بکه‌ت، پیغه‌مبه‌رى وان گوته وان: نیشان نهو تابوتا هه‌وه، نه‌وا دلین هه‌وه پى رحه‌ت دبن، وکه‌یفا هه‌وه پى دئیت، ژ بهر وان تشیتین پیروژین موسای وهاروونى یین تیدا هه‌بن، یا کو ژ هه‌وه هاتیه ستاندن، دئ بو هه‌وه ئیته زفراندن.. چاوا؟

گوت: ملیاکه‌ت دئ وى هلگرن، وبو هه‌وه ئینن.. مه‌عنا: زفراندنا وى ب ره‌نگه‌کى طه‌بیعی نابت، به‌لکى دئ ب ره‌نگه‌کى (موعجیزه) بت، وهوین قى موعجیزه‌یى ب چا‌ف دئ بینن؛ دا بزنان نه‌فه که‌رامه‌ته‌که خودى دده‌ته طالوتى، نه‌وى حوکمى وى دئ ب قى رویدانا دل‌خوش‌کمر ده‌ست پى که‌ت، کو زفراندنا تابوتا پیروژه.

ودویم‌ماهیى پیغه‌مبه‌رى وان گوت: ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُمۡ إِن كُنتُمۡ مُّؤْمِنِينَ﴾ هندی نه‌ف نیشانه‌یه مه‌زنترین نیشانه بو هه‌وه، کو طالوت ب فره‌مانا خودى یى بوویه شاهى هه‌وه، نه‌گه‌ر هوین نه‌ون یین باوه‌ریى ب خودى وپیغه‌مبه‌رى وى دئینن، وباوهر ژ نیشان وموعجیزه‌یان دکهن.

ووه‌سا دیاره کو پشتى ملیاکه‌تان تابوتا وان یا پیروژ ژ ناف ده‌ستین نه‌یارین وان ده‌ریخستى، و ب ره‌نگه‌کى موعجیزه بو زفراندی، ووان نه‌ف چهنده ب چا‌ف دیتى، وان باوهر

(۱) برپته: په‌رتوکا (صه‌مۆئیلی یا ئیکى) ژ (په‌یمانا که‌فن) ژ (کیتابا پیروژ) پارچه‌یا (۷-۴) ئی.

ژ پټغه مبهري خو کر، وقانع بوون کو طالوت بېته مه لکي وان، وړپه ربا وان بکهت، وشهري نه ياران پي بده ته کرن.. وئغه ژ نايه تين بين يو مه ناشکرا دېت.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْأُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرَبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَهُ هُوَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِطَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّثْلَقُوا بِاللَّهِ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَلَمَّا بَرَوْا إِيَّاهُ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا مَبْرَأً وَثَبَّتْ أَقْدَامُنَا وَأَنْصَرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٤٧﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَءَاتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٤٨﴾ تِلْكَ ءَايَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٤٩﴾

ول څيري پهرده ل سهر ديمه نه کي دي دئپته هلدان، طالوتی مه لک تيدا دئپته ديتن بين بوويه سهر له شکري نسرانييليان، وهژماره کا مه زن ژ خودانين هه ماسي، وحه ژيکه رين جيهادا د ريکا خودي دا، کو ب هزارانه، بين د گهل وي ول ژير سه روکاتيا وي، ووان خو ژ خه لکي هدهر کريه، ويې قهستا مهيدانا شهړ دکمن، شهري د گهل دوژمني خو بين صه نه م پهريس ژ خه لکي فلسطيني ژ (عه ماليقان)..

﴿فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْأُنُودِ﴾ ده مي طالوت ب له شکري خو شه دهرکه فتيه شهري، وبهري نهو بگه هته مهيدانا شهري، وچونکي وي دزاني گه لک پهنگين مروغان د ناف له شکري وي دا هه نه، وههريک ژ بهر نيه ته کي وئارمانجه کي دهرکه فتيه، وي قيا وان بجه رينت، دا بزانتي کي ژ وان ب کير جيهادي دئيت.. ﴿قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ﴾ طالوتي گوته له شکري خو: هندي خودپه ب روياره کي ل پيشيا هه وه دي هه وه جه رينت، کاني هوين دينفره هه يان نه؛ دا خودان باوهر ودوروي ژيک جودا بين، قيجا هه چيې ژ هه وه ژ ئافا روياري شه خوت نهو نه ژ منه، وئو ب کير جيهادي د گهل من نائيت، وهه چيې

ژ ناڅې څه نه خوت ئه و ژ منه، چونکې ئه و گوهدارې منه و ب کير جيهادې ديت، ئه و ژې تنې نه ب يې بېدهريه کا ب تنې ژې څه خوت ئه وې لومه ل سهر نينه. . ووهسا ديتته هزرکرن کو ئه و جهرپاندنا خودې ئه و پې جهرپاندين، خودې ب وهی بو پيغه مبهري خو يې وې ده می هنارت بت، ووي ژ لايې خو څه گوته به طالوتي، چونکې مسوگهر ئه و پيغه مبهري د ناڅ لهشکهري طالوتي دا بوويه. .

و د سه‌رهاتيا طالووتی دا ئەوا د پەرتووکا (صەمۆئیلی) دا هاتی بەحسێ ڕووباری ئوردنێ دئیتەکر، و دبێژت: هژمارەکا کێم یا ئسرائیلیان ب تنێ (کو هژماران وان نێزیکێ شەش سەد کەسان بوو) مانە د گەل مەزنێ خۆ، و قەستا مەیدانا شەری کەرن. ^(۱) و قورئان دبێژت: ﴿ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ﴾ یەعنی: دەمی ئەو ڕووبار کەفتیە ڕێکا طالووتی ولەشکەرێ وی، وان قەستا ئافێ کر، و گەلەک ژێ قەخوار، هژمارەکا کێم تێ نەبت تەحەملا تێبەنی و گەرمی کر، و بێدەرەکا ب تنێ ژ ئافێ قەخوار.. مەعنا بارا پتر ژ وان د جەرباندنی دا سەرەکەفت، لەو طالووتی ئەو ژ ئاف لەشکەرێ خۆ کەرنە دەری، و گوتی: بزقێن، هوبن شەری د گەل مە ناکەن.

ول دؤر هژمارا وان یٚن ماینه د گهل طالوتی، بؤری د گهل مه کو کیتابا ئسرائیلیان یا نوکه دبٚرت: ئهونیزیکی شهش سهد کهسان بوون، وزانایٚن تهفسیرٚ هندک ربوایه تان ژ هندک صهحابی وتابعیان شه دگوهیزن کو هژمارا وان هندی هژمارا وان صهحابیان بوو یٚن پشکداری د شهری بهدری دا کری، کو سی سهد وسٚزده چارده مرؤقهک بوون.

﴿ فَلَمَّا جَاوَهُهُ هُوَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِطَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ
الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَقَوْنَ بِاللَّهِ كَمَ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ عَلَبْتُ فِتْنَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ
الصَّابِرِينَ ﴾ ﴿ ٢٤٨ ﴾

دهمی طالوت وئەو خودان باوەڕتێ کێم یێن د گەل وی ماین ژ رویاری
دەرباس بووین، و بەر ب مەیدانا شەڕی قە چووین، و وان هۆمارا نەیارتێ خۆ یا بۆش دیتی،
هەندەک ژ وان گۆتە هەندەکان: شەڕی جالووتی و لەشکەرێ وی یێ ب هێز ب مە قە نائیت،
و جالووت ناڤی مەزنی (عەمالیقان) بوو^(٢)، ئەو یێن باوەڕبەکا موکەم هەمی کو ئەو دی چنە

(۱) برېښه: پهرتووکا (صه مؤئیلی یا ئیکې) ۱۳/۷-۱۵.

(۲) یہرتووکا (صہمؤئیل، یا ئیکے) ناچے وی دکہتہ: جولیات.

رابهري خودې (په معنی: نه گهر هاتنه کوشتن دې شهید بن، وگه هغه خودایې خو)، بیرا براین خول هیزا خودې ټینافه وگوته وان: وه نه بیژن! چهند جاران دهسته که کا کیم یا خودان باوهر ویتنفره ب نانهیا خودې شیاپه دهسته که کا بوش یا کافر وتعداکهر؟ وخودې ب سهرکه فتن وپشته فانی ودانا خیرې یې د گهل بیتنفره هان. مهعنا: سهرکه فتن نه ب هژمارا له شکهرې، ورپهنگې چه کیه، تشته کي دی هه یه چو هیژ خول بهر ناگرن، نهو ژي هیزا باوهریته.

و ژ سیاقی سهرهاتیې دئیته زانین کو پشتی فان خودان باوهران بیرا براین خو ل خودې ټینایه شه، ونهول گرنگیا صهرې ټاگه هدار کرین، نهو ژي ل راستیا سهرکه فتنې وشکه ستنې ټاگه هدار بوون، وان ژي باوهریا خو نهوا پیچه کي له قیای دوباره موکم کر، وهه می پیکه ب ټیک رېزی چوونه مهیدانا شهري..

﴿وَلَمَّا بَرُّوا لِمَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتُبِّتْ أقدامَنَا وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ ودهمی نهو -ب هژمارا خو یا کیم شه- هاتینه بهرانبهر جالوتی وله شکهرې وی یې بوش، ووان ترس ب چاف دیتی، وان ههوارین خو گه هاندنه خودې ودوعا ژ وی کرن، وگوته: خودایې مه تو بیتنفره هیه کا مه زن ب سهر دلین مه دا بینه خواری، وپیین مه بو شهري نه یاران موکم بکه، دا نهو ژ سههما شهري نه ره قین، وتو هاری مه بکه ومه ب سهر ملله تنی کافر بیتخه.

بهری شهري دهست پی بکهت، طالوتی ووان خودان باوهرین د گهل دا ههوارین خو گه هاندنه خودې، وداخوازا سهرکه فتنې ژ وی کر؛ چونکی وان دزانی سهرکه فتن د دهستی خودې دایه.. وپیغه مبهري ژي -سلاف لی بن- ل روظا بهدرې ههر نهف چه که ب کارینا، چه کي دوعایې، وخودې د ههوارا وی هات، وسهرکه فتن کره بارا وی ووان خودان باوهرین کیم پیین د گهل وی.

ونهجامی شهري چ بوو؟

خودې دبیرت: ﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ﴾ ب نانهیا خودې، نهو خودایې طالوتی وله شکهرې وی ههوارین خو گه هاندی، سرائیلیین خودان باوهر شیان

نهیارین خو یین صهنم په پریس، وشکهستن کفته رتزا نه یاران، و نه جامی دی یی مه زن نهو بوو داوودی جالووت کوشت.

و ژ نوی ناڅی داوودی وهک کهسه کی سهره کی د سهرهاتی دا، ب بهر گوهرین مه دکهت، مهنا: داوود، نهو یی نه دنیاسین وهک ئیک ژ پیغه مبه رین مه زن وخودان قهر، هنگی مرؤفه کی نه نیاس ولهشکه رکی به سیط بوو د ناڅ لهشکه ری طالووتی دا، و د گوتن وربویه تین دیروکی دا دئینه قه گپران کو داوود هنگی حبیله کی نه به نیاس بوو، دهمی گازبا جیهادا د ریکا خودی دا هاتی، وی ژی وهکی گلهک کهسان ژ ملله تی خو، خو دا د گهل وی لهشکه ری بو شهره هاتی هاتی به ره فکر، نهو ئیک ژ وان خودان باوهران بوو یین ب سهرکه فتن ژ جه پاندنا پرویاری دهریاس بووی، ومه باوهری هیه کوئو دی ئیک ژ وان ژی بت یین شیرت ل براین خو ب صهری کری.. و ل قیری پشتی شهر گرم بووی، و ل وی دهمی هزر دهاته کرن کو طالووت، خودانی لهشی ب هیز وزانین وشاره زایا د شهره دا دی شیت جالووتی کوژت، ثایه (موفاجه نه کی) بو مه چی دکهت، وناقه کی دی یی نه نیاس دئینه مهیدانی، ودهوری وی بهرچاڅ دکهت، داوود نهو یی ئسرائیلیان وهک فیرس وعه گیده کی ناقدار نه دهرمارت، مهنا: راسته وهکی خودان باوهران گوته مهسه له نه هیز وشیانین ماددیه، مهسه له باوهری ودانا خودییه.

وپشتی داوودی نه قهره مانیه کری، ومه زنی نه یاران کوشتی، تشتی بوویه نه گهرا شکهستنا وان، ناڅی وی کفته سهر همی نه زمانان، وهه ریکی به حسی زیره کیا وی کر، هتا نیریک بووی زیره کی وهیزا طالووتی بیته ژ بیرکرن.. یان بوچی نیریک بوو؟ نه خیر، هه ما ب راستی طالووت هاته ژ بیرکرن، وپشتی وی داوود هاته مهیدانی: ﴿وَأَتَنَّهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ﴾ وخودی کهره ما خو د گهل وی تمام کر، وپشتی هنگی شاهاتی وپیغه مبه رینیا ئسرائیلیان ژی دا وی، وشتی وی هز کری ژ زانینا تشتین ب مفا نیشا وی دا.

وپشتی نه قهره مانیه ب دویماهی هاتی، ثایه تی (ته عقیبی) دده تی، ودبیژت: ﴿وَلَوْلَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّفُسِدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ مهنا: نه گهر ژ بهر هندي نه با کو خودی هندهک مرؤف کو خودان باوهرن، ب هنده کی

دى را كو كافرن، بەرداينە، عەرد ب رىكا بەلاقبونا كوفرى وگونەهان دا خراب بت، بەلى
خودى خودان قەنجى وسەراتيە ل سەر خەلكى.

خودى وەسا حەزكربە ھوڤركى وخۆليكدان د قى ژيانى دا ھەبت، دا خراب ب دەستين
باشان بچن، وەكى كو جالوت ب دەستين داوودى چووى، وئەگەر ئەف ھەڤركىيە نەبا،
وھندەك كەس نەبان ل بەر سنگى زالم وزۆرداران راوەستن، عەرد دا خراب بت، بەلى خودى
گەلەكى ب رەحمە د گەل بەنيين خۆ، وقەنجيا وى ل سەر وان يا مەزنە.

﴿تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَقْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ ئەى موخەممەد،
ئەوين ھە ئايەتتەن خودتەنە، ئەم وان ب راستى بو تە دخوينين، وھندى تويى تو ژ پيغەمبەرانى
تويى راستگويى وتو چو تستان ژ نك خۆ نايىرى.

و ب قى ئايەتتى كو ئايەتا (۲۵۲) يە، جزيا دووى ژ قورئاننى ب دويماهى دئيت.

ناقهرۆك

بهرپەر	بابهت
۵	پیشگوتن .....
۱۳	تهفسیرا سوورهتا (الفاتحة) .....
۱۳	پیشهکی وقهدر و بهایی فاتحی .....
۱۶	ئهو بابهتین د سوورهتا فاتحی دا هاتین .....
۱۷	ل دۆر گوتننا (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) .....
۱۸	تهفسیرا (بسم الله الرحمن الرحيم) .....
۱۹	تهفسیرا (الحمد لله) .....
۲۰	جودایی د ناقههرا (حهمدی) و (شوکرێ) دا .....
۲۰	تهفسیرا (رب العالمین) .....
۲۱	مهعنا (مالک و ملک) و جودایی د ناقههری دا .....
۲۱	رامانا (یوم الدين) .....
۲۲	(عبادهت) و (ئستعانه) دقیت بو خودی ب تنی بت .....
۲۳	داخوازا هیدایهتی بو ریتکا راست .....
۲۳	ریتکا غهزه ب لیتری و بهرزهبوویان .....
۲۴	رامان (آمین) .....
۲۵	تهفسیرا سوورهتا (البقرة) .....
۲۵	ل دۆر دهم و جهی هاتنه خوارا سوورهتی .....
۲۷	بابهتین سوورهتا بهقههه .....
۲۹	تهفسیرا حهرفین کهرکری .....
۳۰	کیتابهکا بی گومان و کارهکی مهزن .....
	ژ سالۆخهتین تهقواداران:
۳۱	- باوهری ئینانا ب غهیی .....

- ۳۲ - کرنا نقيژان .....
 ۳۲ - دانا خير وزه کاتان .....
 ۳۳ - باوهري ئينانا ب قورئاني وکيتايين بهري وي هاتينه خواري .....
 ۳۳ - باوهري ئينانا ب ئاخره تي .....
 ۳۴ - هيدايت ويئفله حا ته قواداران .....
 ۳۴ - کافر وسالوخه تين وان .....
 ۳۶ - منافق وسالوخه تين وان .....
 ۳۷ - تاشکه راکرنا باوهري و قهشارتنا کوفي .....
 ۳۸ - دفن بلندي وخومهنکرنا وان .....
 ۳۹ - نزم بهريخودانا وان بو خه لکي .....
 ۴۱ - فروتنا (هيدايتي) وکرينا (ضه لاله تي) .....
 ۴۳ - ري بهرزه کرن وحيه تيا وان .....
 ۴۵ - فهريمانا ب عباده تي ل هه مي مروقان .....
 ۴۶ - ژ نيشانين قهنجيا خودي ل سهر مروقان .....
 ۴۷ - تهحه ديدا کافران کو سوورەتا وهکي يا قورئاني بينن .....
 ۴۸ - دانا مزگيني بو خودان باوهران .....
 ۴۹ - ئينانا مه ته لان د قورئاني دا وقاشارتنا مروقان .....
 ۵۱ - سالوخه تين فاسقان .....
 ۵۲ - چاوا هوين کوفي ب وي خودايي دکهن يي دو ژين و دو مرن دايين؟ .....
 ۵۳ - ئافراندا عه ردی وئستوانا بهر ب عه سمانی قه .....
 ۵۴ - سه رهاتيا ئافراندا ئاده مي وچهند دهرسه ک .....
 ۵۵ - ئسته خلافا مروقي ل عه ردی .....
 ۵۷ - عه جيب مايينا ملياکه تان ژ قتي چه ندي وپسيارا وان .....
 ۵۸ - ئاده م ونيشادانا هه مي ناغان .....
 ۵۹ - بوچي خودي جهناقتي کومي بو خو ب کار دئينت؟ .....
 ۶۰ - ملياکه ت وسوجه برن بو ئاده مي .....
 ۶۱ - ئبليس وهيقيني وي .....

- ٦٢ ..... ئاكنجیبوون ل بهحهشتی ودهسپیکا ههڤرکیی
- ٦٤ ..... دهسپیکا ههڤرکیی، وئه نجامی جه پاناندنی
- ٦٦ ..... هاتنه خوارا بهر ب عهردی قه
- پشکا ئیکتی: د گهل ئسرائیلیان و بیئینانا وان ل وئ قهنجیی یا خودی د
- ٦٧ ..... گهل وان کری ووئ پهیمانی یا دایه وان
- ٦٨ ..... فهرمانا ب پیگیریا ئه حکامین شریعه تی ل وان
- ٧٠ ..... وپاشقه برنا وان ژ قهشارتنا حهقیی
- ٧١ ..... گه فکرن ل وان ژ بهر کو گوئن وکریارین وان وهکی ئیک نینن
- ٧٣ ..... ب قه درئیتختنا وان ل سهر عاله می
- ٧٤ ..... رزگارکنا وان ژ فیرعه ونی ودهسته کا وی
- ٧٦ ..... دانا ژفانی بو موسای بو ئینانه خوارا تهوراتی
- ٧٨ ..... موسا کی بوو، ورامانا ئاڤی وی چ بوو؟
- ٧٩ ..... تهورات و سالوخته تین وئ
- ٨٠ ..... داخوازه کا غهرب ژ باشین ئسرائیلیان و عقوبه کا دژوار
- ٨٢ ..... چوونا ئسرائیلیان بو باژیر پیروژ
- ٨٥ ..... موعجزه یا دانا ئاڤی بو موسای ل صه حرائی
- ٨٥ ..... ئسرائیلی وگوهارتنا خوارنا باش ب یا بی خیر
- ٨٦ ..... رهزلی و شه رمزاریا ئسرائیلیان یا بهرده وام
- ٨٨ ..... ئه و کینه ل ئاخهرتی سهر فه راز دبن
- ٨٩ ..... پاکرنا طووری ل هنداف سهری ئسرائیلیان
- ٩٠ ..... سهرهاتیا راف و نیچیرا ل پوژا شه نبیی
- ٩٢ ..... ئسرائیلی و سهرهاتیا قه کوشتنا چیلی
- ٩٥ ..... ئاشکه رابوونا ئسرائیلیی کوژه ک
- ٩٦ ..... دلین ره قتر ژ که قری
- ٩٧ ..... ئسرائیلی و ته حریفکنا کیتا با خودی
- ٩٨ ..... منافقیا وان د گهل خودان باوهران
- ٩٩ ..... خودی راستیا حالی وان ئاشکه را دکه ت

- ۱۰۰ ..... زاناين وان وكرنا درهوان ل سهر ناڅي خودي
- ۱۰۱ ..... گوټن هندك روژين كيم تي نهبت هم ناچينه جههنه مي
- ۱۰۲ ..... پهيمانا خودي د گهل سرائيليان
- ۱۰۲ ..... - كوئو په رستنا خودي ب تني بكن
- ۱۰۳ ..... - و د گهل دهيبابان و مروقتين خو د قهنجين
- ۱۰۴ ..... - ونقيژان بكن وزهكاتي بدن
- ۱۰۴ ..... - وخويني نهريژن
- ۱۰۵ ..... - ويئخسيريڼ خو ژ نهياران بكن
- ۱۰۶ ..... ههلويستې سرائيليان ژ مهسلا پيغه مبهريني
- ۱۰۷ ..... پيشوازي وان ل پيغه مبهران حهتا هاتنا عيساي
- ۱۰۸ ..... وههلويستې وان ژ پيغه مبهري دويماهيي ژي
- ۱۰۹ ..... نهگه را څي ههلويستې وان چ بوو ؟
- ۱۱۱ ..... چهند دهليل ژ ديروكا نهگوهداريا وان بو پيغه مبهريڼ وان
- ۱۱۲ ..... راکرنا طووري ل هندافي سهرې وان
- ۱۱۳ ..... دياركرنا درهوهكا وان
- ۱۱۵ ..... نهيارهتيا وان بو جبريلي
- ۱۱۶ ..... عهدتي سرائيليان شكندنا پهيمانانه
- ۱۱۷ ..... كافرکړنا وان بو سولهيمان پيغه مبهري سلاف لي بن
- ۱۱۹ ..... مهسلا هارووت ومارووتي
- ۱۲۱ ..... نمونه يه كي دي ژ نهزمان دريژين سرائيليان
- ۱۲۲ ..... نههيا موسلمانان ژ گوټنا پهيقا (راعنا) ونهگهرا وي چهندي
- ۱۲۳ ..... جوهي وفله وکافران چو جارن خير بو خودان باوهران نهقيت
- ۱۲۴ ..... مهسلا نهسخکړنا ثيهتان
- ۱۲۶ ..... چاڅ ل سرائيليان نهکمن دهمي وان پسيار ژ مووساي کري
- ۱۲۷ ..... کيتايبان دقيت خودان باوهر ژ ديني خو دهرکهفن
- ۱۲۹ ..... درهوهكا دي يا وان کوي جوهي يان فله نهبت ناچته بههشتي
- ۱۳۰ ..... شهرتين قهبولکړنا کاري

- ۱۳۱ ..... نه یاره تیا جوھی و فلهان بو ئیک و دو
- ۱۳۲ ..... گه فکرن ل وان یین مزگه فتان مهنه دکهن
- ۱۳۳ ..... نهوجهی دورست بت ئهم د نغیرئی دا بهری خو بدیهینی
- ۱۳۴ ..... گوتن خودی -حاشا- کورهک ههیه!
- ۱۳۶ ..... وموشرکین عه ره بان ژی وهکی وان دگوت
- ۱۳۷ ..... جوھی و فله ژ مه رازی نابن هتا ئهم نهچینه سهر دینی وان
- ۱۳۹ ..... دوباره بیرئینانا ئسرائیلیان ل قهنجیتن خودی
- ناظرهک د ناظرهرا پشکا ئیکئی و دووی دا**
- ۱۴۱ ..... ئیبراهیم پیغه مبهه وئیمامه تیا مروژان
- ۱۴۲ ..... پهیمانا خودی و دووندها ئیبراهیمی
- ۱۴۳ ..... قهگهاستنا پهیمانی بو دووندها ئسماعیلی
- ۱۴۴ ..... ئیبراهیم وئیسماعیل و پاقرکنا بهیتا خودی
- ۱۴۵ ..... ئاقرکنا بهیتی
- ۱۴۷ ..... دوغایا ئیبراهیمی بو مهکههی و خه لکی وئ
- ۱۴۸ ..... نهو کیه پشت دده ته دینی ئیبراهیمی؟
- ۱۴۹ ..... شیرهتا ئیبراهیمی ویه عقووبی ل عه یالی خو کری
- ۱۵۰ ..... د ناظرهرا یه عقووبی و دووندها وی دا
- ۱۵۲ ..... راهه ستانهک د گهل ره وهکا کیتابیان

دویمایا پشکا ئیکئی ژ سووره تی و جزیا ئیکئی ژ قورئانی

- ۱۵۷ ..... تهفسیرا جزیا دووی ژ قورئانی
- ۱۵۹ ..... ل دور قئی جزیی
- ..... پشکا دووی: د گهل ئوممه تا ئیسلامی
- ۱۶۱ ..... مهسه لا قهگهاستنا پروگههی ژ قودسی بو مهکههی
- ۱۶۳ ..... ئوممه تا ئیسلامی ئوممه تهکا ناغجیه
- ۱۶۴ ..... نهو حکمه تا د پشت وهرگیتارانا پروگههی دا هه ی
- ۱۶۵ ..... صهحابی نهون یین خودی هیدایهت دایی

- ۱۶۷ ..... پيغهمبهري هز دکر بهري خو بده ته که عبي
- ۱۶۸ ..... سپره قيا کيتا بيان د دهر حقا في مه سله لى دا
- ۱۶۹ ..... هر چنده نهو دزان کو پرووگها ئيبراهيمى که عبه بوو
- ۱۷۰ ..... دهسته کهک ژ وان هه يه حقيقي قه دشيرن
- ۱۷۱ ..... نه مرکز ل موسلمانان و پيغهمبهري کو بهري خو بده نه که عبي
- ۱۷۲ ..... تمام کرنا نعمه تي ل سهر ئوممه تا ئيسلامى
- ۱۷۳ ..... فهرمانا ب صه بري ونقيري
- ۱۷۴ ..... هنده ک ره نگين جه پاندى
- ۱۷۵ ..... دانا مزگينى بو خودا نين صه بري
- ۱۷۶ ..... صه فا ومهروه ژ شه عا نرين خودينه
- ۱۷۷ ..... سه عيا د ناقه را صه فا ومه روايى دا واجبه نه کو سونه ته
- ۱۷۸ ..... نهو زانايين له عننه لى هاتيه کرن
- ۱۷۹ ..... ده رگه ي تو بى يى قه کريه
- ۱۸۰ ..... خودى د ئولووه ييه ت خو دا ئيکه
- ۱۸۱ ..... هنده ک نيشانين ته وجيدا خودى
- ۱۸۳ ..... هه بوونا موشرکان د گل فان هه مى ده ليلان
- ۱۸۴ ..... ديمه نه ک ژ روژا قيامه تي
- ۱۸۵ ..... فهرمان ل مرو فان ب خوارنا تشتي حلال
- ۱۸۶ ..... نه ياره تيا شهيطنى بو مرو فان
- ۱۸۷ ..... هه لوبستى سهر دا چوويان ژ شيره تکاران
- ۱۸۸ ..... ديار کرنا تشتي حرام
- ۱۸۹ ..... دوباره زقرينا ل وان زانايين حقيقي قه دشيرن
- ۱۹۲ ..... زقري ل مه سله لا قه گوهاستنا پرووگه ي
- ۱۹۳ ..... ده رگه يين باشيى
- ۱۹۴ ..... دانانا شريعه تي قيصاصى بو ئوممه تي
- ۱۹۶ ..... ده مى مرو قين کوشتى قيصاصى ب جه نه نين
- ۱۹۷ ..... د قيصاصى دا زين بو هه وه هه يه

- ۱۹۸ ..... دورستکرنا وهصیهتی بهری لیځکه کرنا میراتی
- ۱۹۹ ..... شهرتین دورستبوونا وهصیهتی
- ۲۰۰ ..... وهصیهت بو کیهه ؟
- ۲۰۱ ..... نهوی وهصیهتی بگوهورت
- ۲۰۲ ..... نایهتین رژی
- ۲۰۵ ..... رهمهزان ههیشا هاتنه خوارا قورئانییه
- ۲۰۷ ..... نایهتا دوعای د نایهتین رژی را
- ۲۰۸ ..... هندهک نه حکامین رژی
- ۲۱۱ ..... مالی ئیک ودو ب حرامی نهخون
- ۲۱۳ ..... پسپارا ههیشان
- ۲۱۵ ..... نایهتین جیهادی
- ۲۱۹ ..... حوکمی کرنا جیهادی د ههیشین حرام دا
- ۲۲۰ ..... دانا نهفقی د ریکا خودی دا
- ۲۲۱ ..... نایهتین حجهی
- ۲۲۸ ..... لیځکه کرنا مروشان ل سهر دو پشکان
- ۲۳۱ ..... حهتا نم ب لای سهرقه یی مروشان نهئینه خپاندن
- ۲۳۵ ..... هوین ب ههمی قه وهرنه د ئیسلامی ههمی دا
- ۲۳۶ ..... ودویکهفتنا شیطانی نهکن
- ۲۳۸ ..... راههستیانهک د گهل ئسرائیلیان
- ۲۳۹ ..... مروش ههمی ئیکهمین جار ل سهر تهوحیدی بوون
- ۲۴۱ ..... هندهک پسپارین صهحایان: ل دور دانا خیران
- ۲۴۳ ..... خیران بدهینه کی ؟
- ۲۴۳ ..... فهرزبوونا شهری ههر چهنده نهو تشتهکی نهخوشه زی
- ۲۴۵ ..... شهری د ههیشین حرام دا وسهرریهکا صهحایان
- ۲۴۹ ..... پسپارا مهی وقوماری
- ۲۵۱ ..... پسپارا تیکهلیا ئیتیمان وخوارنا ژ مالی وان
- ۲۵۲ ..... مارهکرنا موشرکان

- ۲۵۵ ..... حکمەت ژ نەمارە کرنا وان
 ۲۵۶ ..... پسپارا بېنقىژيا ژنى
 ۲۶۰ ..... ل دۆر سویندى
 ۲۶۲ ..... سویندا خۆدویر کرنا ژ ژنى يان مەسەلا ئیلائی
 ۲۶۳ ..... عددین ژنا بەردای
 ۲۶۶ ..... بەردانا زقړاندن د دویقرا هەى دو بەردانن
 ۲۶۷ ..... مەسەلا خولعی
 ۲۶۸ ..... نەدورستیا حەلال کرنا ژنا بەردای بۆ جارا سیی بۆ میړی وئ
 ۲۶۹ ..... چى نابت زەلام ب بەردانى زیان بگەهینتە ژنى
 ۲۷۰ ..... شریعتى خودى نەکەنە جەمى یارى وترانه یان
 ۲۷۳ ..... نەفەقا ژنا بەردای ویا بچویک شیر
 ۲۷۵ ..... بلا زیان ب بچویکی نەگەهتە دەیکا وى
 ۲۷۸ ..... عددین وئ ژنکا زەلامى وئ دمرت
 ۲۸۰ ..... بەردانا وئ ژنکا نەهاتیه قەگوهاستن
 ۲۸۲ ..... نقیژان بیاریزن ونقیژا ناقي
 ۲۸۴ ..... وەصیەت بۆ ژنکا پشتى میړى خو دمینت
 ۲۸۶ ..... سەرھاتیا ئەوین ژ مرنى رەقین
 ۲۹۱ ..... سەرھاتیا طالووت و جالووتى

۲۱۱

- ۱۲- معجم شعراء الكرد ، (بالاشتراك مع حمدي عبد المجيد السلفي) دهوك ، ۲۰۰۸ .
- ۱۳- عقد الجمان في تراجم العلماء والأدباء الكرد والمنسويين إلى مدن وقرى كردستان ، (بالاشتراك مع حمدي عبد المجيد السلفي) الشارقة الإمارات ، ۲۰۰۸ .
- ۱۴- الرد على الرافضة واليزيدية المخالفين للملة الإسلامية المحمدية ، لأبي عبد الله بن شبل ، (تحقيق ، بالاشتراك مع حمدي عبد المجيد السلفي) تحت الطبع .

ب . ب زمانى كوردی :

- ۱۵- مه‌لایى باته‌یی و به‌رهه‌مى وى (د گهل محسن دۆسكى) دهۆك ۱۹۹۶ ، چاپا دووی ۲۰۰۵ .
- ۱۶- ئیخوان د تهرانی دا ، دهۆك ۱۹۹۶ ، هه‌قلیر ۱۹۹۹ .
- ۱۷- ئەلندا مه (دیوانا شعرییه) دهۆك ۱۹۹۸ ، چاپا دووی ۲۰۰۴ .
- ۱۸- مه‌لا عه‌لییی به‌رۆشكى و به‌رهه‌مى وى ، دهۆك ۱۹۹۹ .
- ۱۹- سه‌یفیی شۆشى و به‌رهه‌مى وى (د گهل محسن دۆسكى) دهۆك ۱۹۹۹ .
- ۲۰- دیوانا سه‌ردائی وانى ، دهۆك ۱۹۹۹ .
- ۲۱- واقعی ئیسلامی چاوا چاره‌سه‌ر بکه‌ین ؟ دهۆك ۲۰۰۰ .
- ۲۲- دیوانا مه‌لایى جزیری (به‌رهه‌شكرن و شه‌وژارتن) دهۆك ۲۰۰۰ ، چاپا دووی ۲۰۰۵ .
- ۲۳- ژياننامه‌یا پێغه‌مبه‌رى خودی ، دهۆك ۲۰۰۲ ، چاپا دووی ته‌هران ۲۰۰۸ .
- ۲۴- د گهل مڕۆڤتین خودی ، دهۆك ۲۰۰۲ .
- ۲۵- چل هه‌دیسین ئیمامی نه‌وه‌وى ، دهۆك ۲۰۰۲ .
- ۲۶- ئیمام موحه‌مه‌دى كورێ عه‌بدوله‌هه‌بای و چه‌ند نفیسینه‌كێن وى ، دهۆك ۲۰۰۲ .
- ۲۷- سه‌ره‌تاییین پێغه‌مبه‌ران و ملله‌تێن بۆرین ، (سێ به‌رگه) دهۆك ۲۰۰۲ ، چاپا دووی ۲۰۰۶ .

- ۲۸- تفسیرا قورئانا پیروژ (وەرگێرانه) دهۆک ۲۰۰۴، چاپا دووی تههران ۲۰۰۸.
- ۲۹- کورێ من ئهقهیه دینی ته ، دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۰- یوسف وزله یخا یا سه لیمی هیزانی، (بهرهه فکرن و شهوژارتن) دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۱- لهیلا ومهجنوون یا حارشی بدلیسی، (بهرهه فکرن و شهوژارتن) دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۲- ل دۆر ئهدهبی کرمانجی ل سه دسالا نۆزدی ویستی زایینی، ههولیر ۲۰۰۴ .
- ۳۳- دیوانا گازی به لهنگازا یا مهلا به شیر به دهوی (بهرهه فکرن)، دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۴- دیوانا داهی یا مهلا نهذیری به دهوی (بهرهه فکرن) دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۵- مروقی بهری دیروکی، وەرگێرانه ژ عه ره بی بو کوردی، دهۆک ۲۰۰۴ .
- ۳۶- مه م وزینا ئهحمه دی خانی، (بهرهه فکرن) دهۆک ۲۰۰۵ .
- ۳۷- روژی و په یاما ره مه زانی، دهۆک ۲۰۰۵ .
- ۳۸- باوهریا ته وحیدی، با دکتۆر صالح الفوزان، (وەرگێرانه) دهۆک ۲۰۰۵، چاپا دووی ۲۰۰۹ .
- ۳۹- ژن ل بهر سیهرا ئیسلامی، دهۆک ۲۰۰۵ .
- ۴۰- دیوانا هادی، (بهرهه فکرن) دهۆک ۲۰۰۷ .
- ۴۱- دیوانا بهرتو به گێ هه کاری، (بهرهه فکرن) دهۆک ۲۰۰۶ .
- ۴۲- چاوا دی بیه مروقه کی دلشاد، یا دکتۆر عائض القرنی، وەرگێرانه، دهۆک ۲۰۰۶ .
- ۴۳- ژ سالوخته تین خودا په پرسیان، یا عومهر ته لمه سانی، وەرگێرانه، دهۆک ۲۰۰۶ .
- ۴۴- جههنم واری په شیمانان، دهۆک ۲۰۰۶ .
- ۴۵- فرههنگا گوئن و کریانن نه دورست، دهۆک ۲۰۰۶ .
- ۴۶- جیهانا خهونان، دهۆک ۲۰۰۶ .

- ۴۷- مرن وژينا بهرزەخى، دھۆك ۲۰۰۶.
- ۴۸- ل بهر سيبهرا خودى، دھۆك ۲۰۰۶.
- ۴۹- د گەل پىنغەمبەرى خوشتقى، دھۆك ۲۰۰۶.
- ۵۰- قورئان وسوننەت وزانينا نوى، دھۆك ۲۰۰۴، چاپا دووى ۲۰۰۶.
- ۵۱- ژ پيشەنگىن پەخشانا كوردى خەلىفە يووسفى بايهزىدى، دھۆك ۲۰۰۷.
- ۵۲- مەم وزينا ئەحمەدى خانى، دانەيا عەزىزى مامزىدى (بهرەفكرن) دھۆك ۲۰۰۸.
- ۵۳- مەلایى جزىرى شاعرى كوردان يى مەزن، بۆ زارۆكان، دھۆك ۲۰۰۸.
- ۵۴- رېبازا ژيانى ل بهر سيبهرا قورئانى، ل ژىر دەستە.
- ۵۵- زقرىن بهر ب خودى قە، دھۆك ۲۰۰۹.
- ۵۶- قەوژارتنا دلان، دھۆك ۲۰۰۹.
- ۵۷- گەشتەك بۆنك خودى، رۆمانا دكتور نەجىب گەيلانى (ل ژىر چاپىيە).
- ۵۸- ديوانا سەيد قەدرى يى جزىرى (ل ژىر چاپىيە).

ژمارا سپارتنى ل پەرتووكخانەيا بەردخانيان ل دھۆكى (۲۱۶۷)

چاپخانەيا ھاوار - دھۆك ۲۰۰۹

بەرگ: بەيار جەمىل